

"Als esportius de tot el món!" El fenomen esportiu i la causa republicana a Catalunya durant la Guerra Civil Espanyola

Frederic Corderas Ibarz

<http://hdl.handle.net/10803/666119>

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi queda condicionat a l'acceptació de les condicions d'ús establertes per la següent llicència Creative Commons:
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis queda condicionado a la aceptación de las condiciones de uso establecidas por la siguiente licencia Creative Commons:
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis it is limited to the acceptance of the use conditions set by the following Creative Commons license:
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

TESI DOCTORAL

Títol	“Als esportius de tot el món!” El fenomen esportiu i la causa republicana a Catalunya durant la Guerra Civil Espanyola.
Realitzada per	Frederic Corderas Ibarz
en el Centre	Facultat de Psicologia, Ciències de l’Educació i de l’Esport Blanquerna
i en el Departament	Ciències de l’Activitat Física i de l’Esport
Dirigida per	Dr. Xavier Pujadas i Martí

Tesi Doctoral realitzada amb l'ajut d'una Beca de Recerca Blanquerna (BRB)

“Per Catalunya!”

(Lluís Companys)

Índex

Agraïments.....	11
I.Part Inicial.....	15
Estructura de la Tesi Doctoral.....	17
Justificació Personal.....	18
Justificació Temàtica.....	19
Concreció Temàtica.....	21
Objectius.....	22
Objectiu General.....	23
Objectius Específics.....	23
Pregunta de la investigació.....	24
Justificació Cronològica.....	26
II.Fonamentació Metodològica.....	27
Introducció.....	29
Objecte d'estudi.....	29
La qüestió Ontològica.....	30
La qüestió Epistemològica.....	30
Tipologia d'anàlisi.....	31
Fonts Històriques.....	32
Aspectes ètics.....	40
III.Fonamentació Teòrica.....	41
Part I El fenomen esportiu i la seva utilització com a instrument bèl·lic i diplomàtic.....	43
Part II Antecedents i Segona República Espanyola (1931-1939).....	69
PRIMERA PART El fenomen esportiu: Una eina a profit de la lluita antifeixista.....	97
Introducció general.....	99
Capítol 1 Els Camarades Solidaris.....	103
Capítol 2 De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu.....	139
Capítol 3 La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista.....	183
Capítol 4 L'adhesió republicana i l'erosió revolucionària.....	221
Conclusió general de la primera part.....	265
SEGONA PART L'erosió progressiva del fenomen esportiu i del govern republicà.....	269
Introducció general.....	271
Capítol 5 Les "neutralitats inadmissibles".....	273
Capítol 6 La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu....	307

Capítol 7 La desaparició de les últimes esperances	345
Capítol 8 L'esport com a eina directa de preparació militar	379
Conclusió general de la segona part.....	413
PART FINAL.....	419
Conclusions Finals	421
Limitacions	459
Línies Futures d'investigació	461
Bibliografia i Fonts consultades	463
ANNEXOS.....	511
a) Fitxes de les entrevistes	513
b) Model i exemple d'una de les transcripcions	521
c) Llistat de les capçaleres consultades	535

Agraïments

Vull començar els agraïments elogiant al meu director de tesi en Xavier Pujadas. El motiu és ben clar, per començar ell va ser l'impulsor d'aquest estudi atès que em va orientar en l'elecció d'aquesta temàtica històrica quan les meves intencions es dirigien cap a altres horitzons. Li estic inmensament agraït per aquest fet, perquè m'ha permès desenvolupar-me en un camp que m'agradava però que al mateix temps era desconegut per a mi. La seva continua confiança m'ha facilitat arribar al final del camí i aconseguir d'aquesta manera presentar un estudi que espero que sigui d'utilitat per conèixer un esglaó més de la nostra història com a poble. Al mateix temps, li he d'agrair l'oportunitat d'assistir a congressos internacionals i a ser un membre del grup de recerca que lidera.

A continuació vull agrair el recolzament incondicional dels meus pares. Aquest m'ha servit per afrontar els alts i baixos que tota tesi doctoral provoca com a conseqüència de la seva durada. Els hi agraïx la seva comprensió i els seus consells, atès que aquests han estat el pilar fonamental perquè avui dia hagi arribat fins aquest punt del camí.

El següent agraïment va dirigit a tots els membres del grup de recerca GRIES. No m'agrada personalitzar i per tant no ho faré, però cadascú d'ells ja sap que en major o menor mesura m'han ajudat a desenvolupar-me com a professional investigador.

A Raphaëlle, perquè l'acollida i l'estada a França va ser un autèntic plaer.

I per acabar l'apartat d'agraïments no em podria oblidar per res del món de les meves companyes i companys, però sobretot companyes becàries. Elles m'han ajudat, més del que es pensen, en la meva tasca diària d'elaboració d'aquesta tesi doctoral i han estat un recolzament "imperial" en la meva evolució professional i perquè no dir-ho, personal. Els bons moments viscuts són eterns així com, la nostra amistat.

I.Part Inicial

Part Inicial

Estructura de la Tesi Doctoral

Aquesta Tesi Doctoral s'ha distribuït en diferents apartats. El primer definit com a "Part Inicial" s'expliquen les justificacions, la concreció temàtica, els objectius, les preguntes d'investigació, la justificació cronològica, la metodologia i la fonamentació teòrica. Aquesta última es relaciona de forma directa amb els vuit capítols que conformen l'anomenada "Primera Part" i "Segona Part" de la Tesi. La "Primera Part" consta de quatre capítols (1-4), i explica els fets vinculats al fenomen esportiu que van succeir a la reraguarda republicana a Catalunya durant la Guerra Civil Espanyola des de l'inici del conflicte a Barcelona el 19 de juliol de 1936 fins els Fets de Maig que van succeir la primera setmana de maig de 1937. La "Segona Part" també consta de quatre capítols (5-8) i explica els fets que van succeir des de els Fets de maig de 1937 fins a la suspensió dels actes esportius a la reraguarda catalana el 17 de gener de 1939.

En l'últim apartat titulat "Part Final", s'expliquen les quatre conclusions de la Tesi Doctoral que són la resposta a les preguntes de la investigació, expliquem quines limitacions hem trobat per elaborar aquest estudi i quines línies futures serien interessants per continuar investigant, i finalment acabem la Tesi especificant la bibliografia utilitzada i amb l'apartat d'annexos.

Justificació Personal

La causa principal per la qual vaig engegar aquest nou projecte van ser les meves inquietuds professionals. Havia estat durant alguns anys treballant en el sector esportiu i les sensacions que tenia és que necessitava fer un canvi professional. Així doncs, em vaig presentar a la facultat i vaig anar a parlar amb el Dr. Xavier Pujadas que em va convèncer per llegir diversos llibres sobre història i esport, de fet sempre m'havia agradat la història, per tant l'opció no em va semblar desencertada. Al cap d'una setmana vaig comprendre que podria ser una bona elecció iniciar una recerca doctoral sobre algun tema que relacionés la història i l'esport. Encara més, quan el doctor em va proposar continuar uns estudis que ell mateix havia iniciat anys enrere. Va ser en aquell moment quan vaig veure una oportunitat per poder fer recerca, i d'aquesta manera continuar amb la meva formació acadèmica i professional. De fet, aquests anys de formació com a doctorand m'han servit per conèixer amb més detall una de les meves il·lusions, que és la docència en l'àmbit universitari. A més, he pogut conèixer una nova disciplina acadèmica, la història, que m'ha ensenyat una petita part dels seus continguts quan vaig cursar el màster en història contemporània i món actual, i també he tingut la possibilitat d'assistir tres vegades a un congrés internacional per a defensar un coneixement teòric que prèviament havia construït. Sens dubte, la finalitat inicial que era la de créixer a nivell personal i professional l'he assolit amb el pas del temps, arribat a aquest punt, la següent fita es aconseguir transmetre al lector la dedicació, responsabilitat i treball amb els quals he realitzat aquesta Tesi Doctoral.

Justificació Temàtica

La manca d'estudis sobre l'esport durant la Guerra Civil Espanyola és una realitat en la historiografia espanyola. Molts historiadors han estudiat els fets i les repercussions de la Guerra Civil des de la vessant política i bèl·lica, però altres vessants, com per exemple, la esportiva, ha estat poc tractada. Un estudi més profund és del tot necessari, encara més, si prenem en consideració les investigacions realitzades, que demostren l'ús de l'esport com un aglutinador de consciències i d'ajudes cap a la causa dels bàndols implicats i com un fenomen de representació i homologació internacional durant la Guerra Civil Espanyola.¹

A escala nacional diversos autors han demostrat que l'esport va ser un fenomen de gran utilitat a la reraguarda.^{2,3} Fins i tot, altres autors catalans⁴ ho han constatat en estudiar la funció del Comissariat d'Educació Física i Esports a Catalunya.

Per altra banda, cal tenir en compte el creixent interès per part dels investigadors europeus en la relació entre esport i guerra durant el segle XX. Així ho demostren els estudis sobre la mobilització de l'esport nacional a Portugal durant la Primera

¹ Pujadas, X., Santacana, C. (1995). *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1870-1975)*. Barcelona: Columna edicions- Diputació de Barcelona.

² García Candau, J.(2007). *El deporte en la guerra civil*. Madrid: Espasa Calpe.

³ Bosch, J. (2013). *L'esport Valencià durant la guerra civil (1936-1939) un estudi historiogràfic*. Tesi doctoral. Universidad Católica de Valencia. Valencia.

⁴ Torreadella, J. (2000). *L'Esport català durant la Segona República: el Comissariat d'Educació Física i Esports de la Generalitat de Catalunya*. Col·legi de Llicenciats en Educació Física i Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport de Catalunya.

Part Inicial

Guerra Mundial,⁵ o els estudis sobre el cas italià i l'impacte profund de l'esport durant el període de guerra.⁶ En la mateixa direcció, estudis realitzats a França descriuen com el fenomen esportiu va contribuir a una cultura de guerra.⁷

Els estudis científics que investiguen l'esport i la seva relació amb la guerra demostren la importància en la recerca associada a aquesta temàtica. Per això mateix, crec convenient contribuir a l'augment de coneixement encarant aquest Tesi Doctoral en tres direccions per a justificar aquest estudi. Aquests són l'historiogràfic, el social i el cultural.

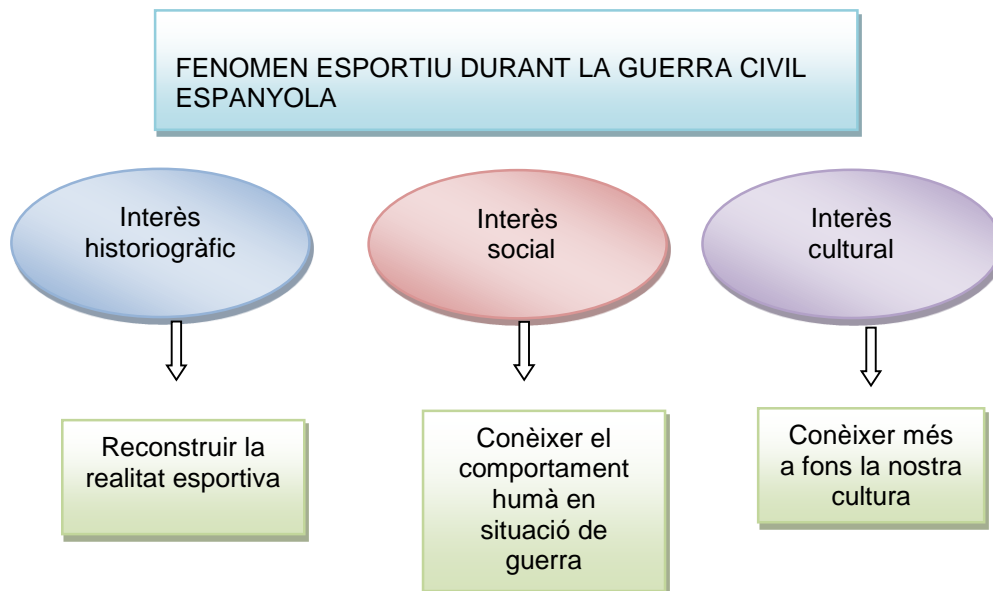

Figura 1. Diferents tipologies d'interès del fenomen esportiu durant la Guerra Civil Espanyola.

⁵ Pinheiro, F., Coelho, J. (2012). *República, Desporto e Imprensa O Desporto na I República em 100 primeiras páginas 1910-1926*. Santa Maria da Feira: Edições Afrontamiento, Lda.

⁶ Lanfranchi, P. (2006). La première guerre mondiale et le développement du football en Europe: L'exemple Italien. Dins Gastant, Y., Murlane, S. *Le football dans nos sociétés (1914-1998) une culture populaire*, (136-145). Paris. Ed: Collection Memories/ Culture- Autrement.

⁷ Sorez, J. (2012). Le football français et la Grande Guerre: une pratique sportive à l'épreuve du feu. *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, (2), 11-19.

Part Inicial

- A) L'estudi implica un interès científic i historiogràfic, amb la finalitat d'augmentar el coneixement del fenomen esportiu durant la Guerra Civil Espanyola a la rera guarda catalana i en el front internacional, establint noves dades que tinguin la capacitat d'explicar i reconstruir la realitat esportiva de forma més detallada i específica. D'aquesta manera facilitarà l'obertura de noves línies d'investigació provocant nous estudis en el futur.
- B) L'estudi implica un interès social, perquè elabora un coneixement del comportament humà en situació de guerra. I la utilització del fenomen esportiu, com a instrument al servei de certs poders fàctics i legítims durant un període bèl·lic.
- C) L'estudi implica un interès Cultural, pel fet que tota la informació extreta d'aquest projecte, constituirà un nou pas endavant en la finalitat d'augmentar el coneixement sobre la Guerra Civil Espanyola a la rera guarda republicana a Catalunya.

Concreció Temàtica

L'objecte d'estudi d'aquest projecte és l'activitat esportiva i el desenvolupament socio-esportiu a la rera guarda republicana a Catalunya i en el front internacional durant la Guerra Civil Espanyola. La recerca es centrarà en l'estudi de l'organització d'activitats esportives, la seva gestió i la institucionalització política i social, la vinculació amb entitats, partits i sindicats, el seu impacte públic i polític

i l'extensió internacional. A tal efecte, caldrà fer una exhaustiva investigació dels actes esportius celebrats a Catalunya i en el front internacional durant la Guerra Civil Espanyola (1936-39), amb la intenció d'identificar i aprofundir en el coneixement de la realitat esportiva a la rera guarda republicana i al front de guerra. D'aquesta manera es pretén trobar diversos actes esportius repartits per tota la geografia catalana, definint-ne i analitzant el nombre, les característiques i la seva evolució.

La recerca s'inicia amb la finalitat de conèixer tot el que es trobava relacionat amb l'acte esportiu, d'aquesta manera el procés de recollida d'informació dels diferents actes esportius vindrà acompanyat d'una anàlisi realitzada paral·lelament (interpretació constructivista), en el qual s'intentarà obtenir tota aquella informació referent a l'ús que les autoritats polítiques, sindicats, associacions i entitats esportives van realitzar del fenomen esportiu, és a dir, entendre com es va instrumentalitzar la pràctica esportiva des del punt de vista ideològic, social i polític. Per comprendre la repercussió que van obtenir aquests fets a Catalunya i en el front internacional.

Objectius

Per elaborar un estudi detallat sobre el fenomen esportiu durant la Guerra Civil Espanyola a Catalunya, i en el front internacional, la recerca s'inicia amb l'elaboració d'un objectiu general, i quatre objectius específics, amb la finalitat que aquests serveixin per indicar la ruta metodològica adient per arribar al coneixement desitjat.

Els diferents tipus de fonts seran de gran utilitat a la fi d'extreure l'informació corresponent al fenomen esportiu, paral·lelament la descripció i interpretació de les dades obtingudes permetran analitzar les conseqüències d'aquest fenomen, utilitzant en aquest sentit, el saber existent en altres disciplines com la política i la sociologia.

Els objectius de la tesi són els següents:

Objectiu General

Conèixer la naturalesa, les raons i l'abast del fenomen esportiu com a instrument ideològic, social i polític a la reraguarda republicana i en el front internacional durant la Guerra Civil Espanyola.

Objectius Específics

1. Identificar el nombre d'activitats esportives rellevants, les seves característiques i l'evolució del fenomen esportiu durant la Guerra Civil Espanyola a Catalunya i en el front internacional.
2. Descriure de quina manera les autoritats polítiques, sindicats, associacions i entitats esportives van utilitzar el fenomen esportiu amb finalitats socials, polítiques, benèfiques i militars.
3. Interpretar per quines raons es va utilitzar el fenomen esportiu com a instrument ideològic, social i polític.

4. Analitzar la repercussió social, ideològica i política que es va obtenir de la instrumentalització del fenomen esportiu a Catalunya i en el front internacional .

Pregunta de la investigació

La pregunta de la investigació es diversificarà en quatre preguntes amb la intenció de definir amb més exactitud l'objecte d'estudi. Es tracta de realitzar una recerca qualitativa i quantitativa del fenomen esportiu en el context català durant la Guerra Civil Espanyola. Aquestes preguntes seran objecte de resposta i anàlisi en les conclusions finals d'aquesta tesi doctoral.

Les preguntes de la recerca són les següents:

- I. Quins eren el nombre, característiques i l'evolució dels actes esportius celebrats a Catalunya durant la Guerra Civil Espanyola?
 - La recerca i posterior classificació dels diferents actes esportius celebrats a Catalunya, farà possible entendre el fenomen amb major profunditat. Per tal de definir les característiques d'aquests actes, s'indicarà el dia, la data, així com el lloc de celebració, s'especificarà el tipus d'esport del qual es tractava, qui eren els protagonistes, es descriurà a quina dimensió corresponia l'acte

Part Inicial

- esportiu (benèfic, reivindicatiu, d'oci etc...), i a qui corresponia l'organització.

II. De quina manera les autoritats polítiques, sindicats, associacions i entitats esportives van instrumentalitzar el fenomen esportiu a la Catalunya republicana durant la Guerra Civil Espanyola?

- Es tracta de definir els paràmetres d'actuació de les diferents organitzacions polítiques i esportives, així com el seu nivell d'implicació en la diversitat d'actes esportius celebrats durant la Guerra Civil Espanyola a Catalunya.

III. Per quines raons les autoritats polítiques, sindicats, associacions i entitats esportives van instrumentalitzar el fenomen esportiu a la Catalunya republicana durant la Guerra Civil Espanyola?

- L' intenció alhora de plantejar aquest objectiu, és obtenir la informació necessària per demostrar les raons que portaren a les organitzacions polítiques i esportives, a organitzar diversitat d'actes esportius a Catalunya durant la Guerra Civil Espanyola.

IV. Quina repercussió social, ideològica i política, es va obtenir de la instrumentalització del fenomen esportiu per part de les autoritats polítiques, sindicats, associacions i entitats esportives a Catalunya?

- Es tracta de definir les conseqüències que des del punt de vista social, ideològic i polític va causar la utilització del fenomen esportiu a la societat catalana.

Justificació Cronològica

El marc empíric d'aquesta Tesi Doctoral es centra en el període de la Guerra Civil Espanyola des del seu inici a la ciutat de Barcelona el 19 de juliol de 1936 fins a la data de l'últim acte esportiu celebrat el dia 17 de gener de 1939.

Taula 1. Títols de les parts i de cada capítol de la Tesi Doctoral

1 part El fenomen esportiu: Una eina a profit de la lluita antifeixista
Capítol 1 Els camarades solidaris
Capítol 2 De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu
Capítol 3 La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista
Capítol 4 L'adhesió republicana i l'erosió revolucionària
2 part L'erosió progressiva del fenomen esportiu i del govern republicà
Capítol 5 Les "neutralitats inadmissibles"
Capítol 6 La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu
Capítol 7 La desaparició de les últimes esperances
Capítol 8 L'esport com a eina directe de preparació militar

II.Fonamentació Metodològica

Introducció

El disseny metodològic d'aquesta tesi consta de cinc parts. La primera explica en detall l'objecte d'estudi, es a dir, el fenomen esportiu a la rera guarda republicana a Catalunya i en el front internacional durant la Guerra Civil Espanyola (1936-1939). Tot seguit, trobem els apartats referits a la definició de les qüestions ontològica i epistemològica, que ens han servit per enquadrar i construir el coneixement teòric. El següent apartat titulat "el tipus d'anàlisi", s'expliquen les característiques del tipus de recerca que s'ha realitzat en aquesta tesi i de quina manera s'ha efectuat. A continuació, s'indiquen les diverses fonts històriques utilitzades i per últim, es realitza una breu explicació d'aquells aspectes ètics més importants per portar a terme la recerca.

Objecte d'estudi

Definim l'objecte d'estudi com el fenomen esportiu a la rera guarda republicana a Catalunya i en el front internacional durant la Guerra Civil Espanyola (1936-1939).

La recerca s'ha centrat en l'estudi de l'organització d'activitats esportives, la seva gestió i la institucionalització política i social, la vinculació amb entitats, partits i sindicats i el seu impacte públic i polític. Amb la intenció d'identificar i aprofundir en el coneixement de la realitat esportiva a la rera guarda republicana, al front de guerra així com en la seva expansió internacional.

La qüestió Ontològica

Entenem la realitat humana durant la Guerra Civil com un conjunt d'actes interpretables i flexibles. La interpretació posterior a la comprensió resulta la finalitat de l'anàlisi de l'època, i esdevé un fil conductor per obtenir el que més s'apropi a la realitat. Aquest estudi no es fonamenta en valors absoluts, més aviat, estructura una relativitat en la qual l'investigador haurà de prioritzar en la mesura del possible una objectivitat.

La qüestió Epistemològica

El coneixement teòric d'aquesta tesi s'ha basat en el paradigma hermenèutic-constructivista. Aquesta afirmació es fonamenta en que el coneixement adquirit per elaborar aquesta tesi sorgeix de la interpretació subjectiva dels fets estudiats. Per una banda, s'ha intentat aclarir de forma objectiva el sentit de la informació trobada en els diferents tipus de documents estudiats i per altra banda, hem intentat teixir un discurs subjectiu en relació amb la informació aconseguida.

L'ús del mètode analític i sintètic conforma una manera de realitzar l'estudi historiogràfic. La segmentació de l'objecte d'estudi en diferents dimensions han clarificat una divisió posterior en diferents parts més reduïdes. I a partir de la classificació dels fets trobats a les diferents fonts històriques he pogut reconstruir un relat amb arguments i verificable.

Tipologia d'anàlisi

Per portar a terme aquesta tesi s'ha efectuat una recerca qualitativa i quantitativa del fenomen esportiu en el context català i en el front internacional durant la Guerra Civil Espanyola.

Totes les fonts utilitzades per a realitzar aquesta tesi doctoral, fonts documentals, premsa, literatura i orals han necessitat d'una anàlisi de text mitjançant el programa informàtic Atlas.TI. Per tant, la recollida de dades s'ha realitzat mitjançant l'elaboració d'un diari de seguiment, utilitzant fitxes de lectura – entenent lectura com la informació de cada acte esportiu, fets i informacions destacades –.

Un cop realitzada l'anàlisi qualitativa referent a la informació corresponent al fenomen esportiu durant la Guerra Civil Espanyola a la rera guarda republicana a Catalunya, es va iniciar l'anàlisi quantitativa de les dades dels actes esportius celebrats a Catalunya i en el front internacional, analitzant les dades sobre el nombre d'actes esportius i la seva evolució durant la guerra. La recerca s'ha centrat en conèixer quins esports eren els practicats, el nombre de vegades que es va realitzar un esport en concret, amb quina freqüència i a quines comarques es realitzaven, així com, distingir el nombre i les característiques dels actes esportius segons la comarca on se celebraven.

Per realitzar aquesta anàlisi quantitativa, hem realitzat un seguit de proves estadístiques amb la finalitat d'establir una anàlisi comparativa i relacional, analitzant freqüències amb la intenció de treballar amb proporcions.

Fonts Històriques

Per obtenir informació sobre els fets històrics, s'ha realitzat una recerca utilitzant fonts històriques documentals, de premsa, bibliogràfiques i orals:

a. Fonts documentals

He separat el tipus de fonts documentals en nacionals, referint-me a tots aquells arxius que he pogut consultar a Catalunya. I arxius internacionals, referint-me a aquells arxius que he consultat a França.

Arxius Nacionals:

Per obtenir l'informació necessària per construir una fonamentació teòrica sobre el fenomen esportiu durant la Guerra Civil Espanyola a la rera guarda republicana a Catalunya, ens hem centrat en diferents tipologies de fonts, tan privades com públiques. Els tipus de *fonts documentals*, com les fonts de tots els arxius comarcals de Catalunya que el 2015 estaven operatius, han significat el gran gruix de fonts documentals d'aquesta tesi. Els tipus de documents que s'han trobat han estat actes de l'ajuntament, actes de partits, documents de liquidació de partits, cartells i cartes.

Per altra banda, també s'han consultat els arxius de les diputacions provincials, l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, arxius de les universitats, l'Arxiu Nacional de Catalunya i la Biblioteca Nacional de Catalunya. Un altre tipus de

font documental han estat els arxius d'entitats com el centre de documentació i estudis del F.C. Barcelona.

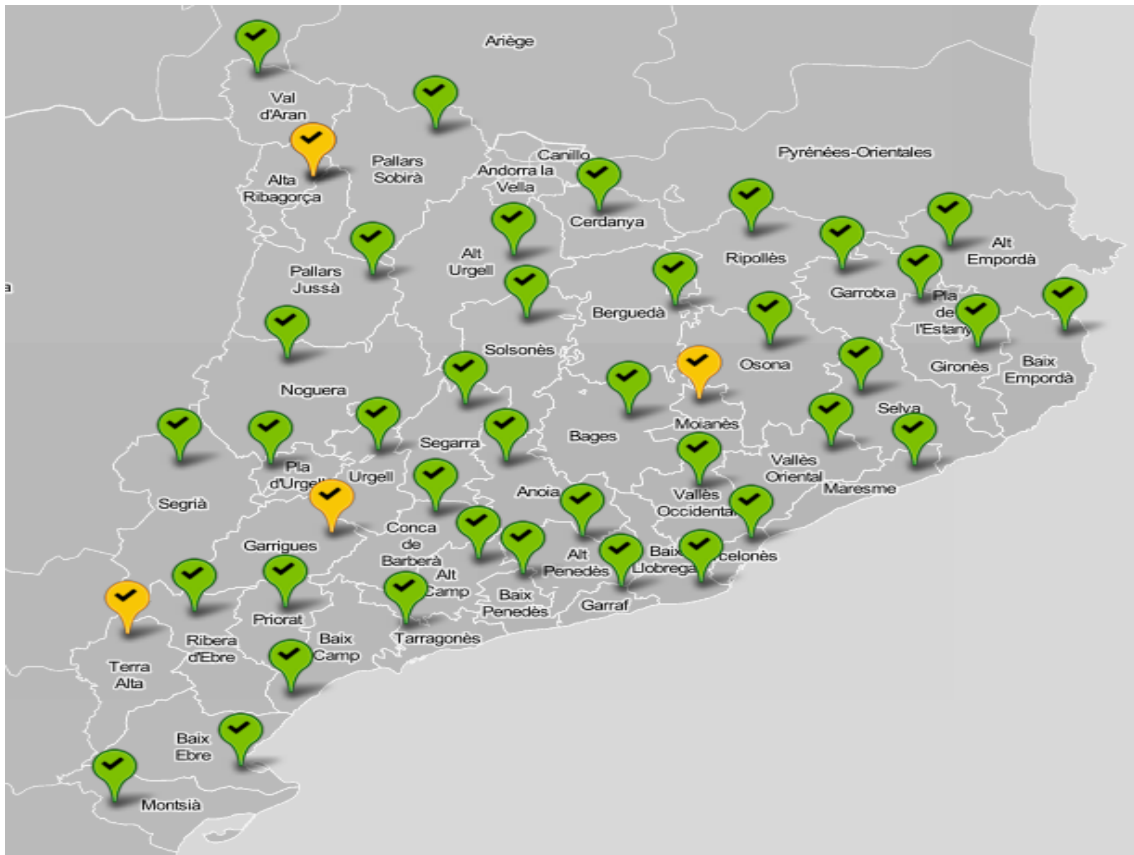

Figura 2. Arxius Comarcals de Catalunya que s'han visitat per a realitzar aquesta investigació. En verd tots aquells arxius operatius que s'han visitat. En groc aquells arxius que no es trobaven operatius en el moment que es va realitzar el treball de camp.

Arxius Internacionals:

Per obtenir la informació necessària per construir una fonamentació teòrica sobre el fenomen esportiu durant la Guerra Civil Espanyola al front internacional s'han consultat els arxius privats de la “Federation Sportive et Gymnique du Travail” i els arxius públics consultables a la “Bibliothèque Nationale de France”, tots dos situats a la ciutat de París.

b. Fonts de premsa

El segon tipus de fonts que hem utilitzat han estat les *fonts de premsa*. He de destacar forçosament les capçaleres de “El Mundo Deportivo” i “La Vanguardia “ – consultades en línia – que han representat la base sobre la que he comparat tota la informació trobada en els Arxius Comarcals de Catalunya. Tanmateix, gràcies a la informació aconseguida en aquestes dues capçaleres i contrastada a posteriori amb la informació trobada als arxius de cada comarca m’ha resultat més fàcil teixir un discurs explicatiu i alhora interpretatiu per confeccionar el relat que presento.

Altres fonts primàries d’hemeroteca han resultat de gran utilitat atès que han tingut una repercussió de diversa funcionalitat. Per una banda, he utilitzat fonts d’hemeroteca com “La Publicitat”, “La Rambla”, “La Humanitat”, entre altres, – consultades a l’Arxiu Històric de Barcelona –per aconseguir un coneixement global i a partir d’aquí establir una deducció que m’ha servit per entendre el context general i establir particularitats. I per altra banda he intentat establir una inducció mitjançant les fonts d’hemeroteca corresponents a cada comarca del territori català.

Taula 2. Capçaleres del arxius comarcals de Catalunya consultades

Capçaleres /any	Comarca
<ul style="list-style-type: none"> • Brollador / 1936 • Butlletí D'Assistència social / 1936-1937 • A la lucha / 1937 • Vibraciones / 1937 	Alt Empordà
<ul style="list-style-type: none"> • Diario de Avisos de Manresa / 1936-1937 • El Pla del Bages / 1936-1937 	Bages
<ul style="list-style-type: none"> • L'Hora Nova / 1938 	Osona
<ul style="list-style-type: none"> • Acció Sindical / 1937 • Treball / 1936-1937 • Cultura / 1937 	Alt Camp
<ul style="list-style-type: none"> • Front / 1937-1938 • L'autonomista / 1936-1937-1938 • Gerona CNT / 1937 	Gironès
<ul style="list-style-type: none"> • Avant / 1936-1937 • Fructidor / 1937 	Alt Penedès

Fonamentació Metodològica

<ul style="list-style-type: none"> • El Pueblo / 1936-1937 • Heraldo de Tortosa / 1936-1937 • Lluita / 1936-1937 	Baix Ebre
<ul style="list-style-type: none"> • Butlletí del Comitè de Defensa Local / 1936-1937 	Garraf
<ul style="list-style-type: none"> • Diari del poble / 1936 	Anoia
<ul style="list-style-type: none"> • Diari de Tarragona / 1936-1937 • Llibertat / 1936-1937-1938 	Tarragonès
<ul style="list-style-type: none"> • Crònica Targarina / 1937 	Urgell
<ul style="list-style-type: none"> • Diari de Reus / 1936-1937 	Baix Camp

c. Fonts Orals

Per obtenir la informació referent a les fonts orals, s'han realitzat vuit entrevistes semiestructurades amb final obert.⁸ Això vol dir, la realització d'una feina prèvia per estudiar el context específic del que l'entrevistat parlarà. Com a exemple real, no ha significat el mateix preparar l'entrevista del senyor Antoni Cànoves, el qual ens va explicar la seva experiència en el front de guerra, que preparar l'entrevista del senyor Jaume Castelltort, nedador del C.N. Barcelona a la rera guarda catalana. La intenció de l'investigador ha estat canviar i dirigir les preguntes inicials depenen de la direcció en que l'entrevistat es dirigia, intentant no derivar-se en excés de les finalitats inicials.

Totes les entrevistes s'han gravat amb un telèfon mòbil marca Samsung Galaxy Core Prime amb número de model SM- G360F, versió android 5.0.2. i han estat recolzades per apunts escrits. Tanmateix, al final de totes les entrevistes es va lliurar un document de permís legal d'utilització de la informació referent a les entrevistes.

Per acabar la tasca referent a les entrevistes i poder utilitzar la informació facilitada per totes les fonts orals es va realitzar la transcripció d'aquestes, utilitzant el programa Sound Scribe.⁹

⁸ Hammer, D., Wildavsky, A. (1990). La entrevista semi-estructurada de final abierto. Aproximación a una guía operativa. *Historia y fuente oral*, 23-61.

⁹ La universitat de Michigan (USA), poseeix els drets d'autor del programa Sound Scribe.

Taula 3. Nom de les persones entrevistades i la localització on es va fer l'entrevista

Nom de la persona / Funció social	Localització Geogràfica
Valentí Huch / Esportista, membre de la lleva del biberó	Barcelona
Encarna Hernández / Esportista, jugadora de bàsquet	Barcelona
Jaume Castelltort / Esportista, nedador del C.N. Barcelona	Barcelona
Enriqueta Sisquella / Esportista a Igualada	Igualada
Alfons Cànovas / Esportista, jugador de waterpolo	Barcelona
Antoni Cànovas / Esportista, soldat al front de guerra	Hospitalet Ll.
Lluís Martí Bielsa / Responsable d'un gimnàs	Barcelona
Marina Rodrigo/ Responsable d'un restaurant associat a la "jefatura" de policia.	Corbera de Llobregat

Fonamentació Metodològica

La investigació de les fonts orals va començar amb la recerca de diferents tipus d'organitzacions que podien suposar una porta d'entrada per trobar persones que ens poguessin explicar les seves experiències durant la Guerra Civil Espanyola. Entre aquestes, vaig descobrir agrupacions i associacions, com l'Agrupació de supervivents de la lleva del biberó, “la Hermandad de ex-combatientes de la 4 División de Navarra”, l'Associació Aviadors de la República (ADAR), l'Associació antics militars de la República (THA) i l'Associació carabiners de la República. Després de contrastar que alguna d'aquestes organitzacions ja no tenien seu física, finalment em vaig posar en contacte amb el senyor Pere Godall, president de la lleva del biberó. D'aquesta manera a l'estiu del 2014 em vaig desplaçar a Tarragona, on amb una enorme cordialitat el senyor Godall em va facilitar un llistat telefònic de persones que encara formaven part de l'associació. Amb el contacte amb els diferents membres vaig arribar a la conclusió que trobar fonts orals seria d'allò més difícil, atès que, l'opinió general indicava que aquells nois que havien format la lleva del biberó, o bé no s'acordaven o bé no havien practicat esport durant la contesa. Així doncs, no va ser fins que vaig iniciar el treball de camp amb la visita als arxius Comarcals quan a través de contactes personals – treballadors dels arxius, companys del grup d'investigació – vaig contactar amb persones que havien practicat esport durant la Guerra Civil Espanyola.

Aquesta tercera via per obtenir *fonts orals*, ha estat la més delicada, i en aquest aspecte els principis ètics com la no – maleficència, la beneficència, la justícia i la confidencialitat han format part en el procés.

d. Fonts de Literatura

Els llibres, capítols de llibre, revistes nacionals i internacionals i la documentació oficial esdevindran un altre via d'obtenció d'informació.

Aspectes ètics

El coneixement dels aspectes ètics ens ha permès tenir un major control de les influències externes, i utilitzar els principis ètics per no causar alteracions o intentar generar les mínimes disfuncions possibles.

Per tal efecte s'han tingut en compte els següents passos:

- Argumentar cada informació, perquè el contingut no sigui fonamentalista, evitant el relativisme. S'ha buscat l'equilibri en el discurs provocant una argumentació sòlida i coherent. I s'ha intentat no canonitzar, és a dir, no tenir arquetips però tampoc relativitzar en extrem.
- S'ha justificat la tria d'informació i s'ha treballat amb un procés argumentatiu lògic.
- Per últim s'ha evitat la raó instrumentalitzada i no generar prejudicis.

III.Fonamentació Teòrica

**Part I El fenomen esportiu i la seva utilització
com a instrument bèl·lic i diplomàtic**

Introducció

Desmenuzando pormenorizadamente los valores que acompañan a la cultura deportiva se avistará la fundamentación social que el fútbol ha desarrollado en nuestra sociedad.¹⁰

La primera part de la fonamentació teòrica tracta sobre dos temes generals com són la relació entre l'esport i la guerra – concretament en el període iniciat per la Primera Guerra Mundial l'any 1914 – i el paper de l'esport com a agent diplomàtic a escala internacional durant el període d'entreguerres.

La relació entre esport i guerra va ser un fenomen que va gaudir de molta importància durant la Primera Guerra Mundial. L'estratègia de desgast va provocar que els soldats d'un i de l'altre bàndol passessin moltes hores a les trinxeres i aquest fet va incentivar la pràctica esportiva – sobretot del futbol – en el front de guerra. La propagació del futbol entre els soldats aliats es va estendre de tal manera que inclús en els camps de concentració alemanys els soldats capturats passaven el temps jugant al futbol.

A més, l'esport es va desenvolupar durant el període bèl·lic com un instrument solidari a través d'actes esportius que afavorien la socialització entre els soldats aliats i la reraguarda. Aquest fet va tenir diverses repercussions com la creació d'ídols esportius i la connexió entre els soldats i la ciutadania.

Per altra banda, l'esport va desenvolupar un paper destacat com agent diplomàtic a escala internacional. A través del fenomen esportiu els estats podien adoptar mesures per establir contacte. I sovint l'esport era utilitzat per afavorir els seus interessos, així com, per vehicular les seves ideologies.

¹⁰ Lagardera, F. (1996). Notas para una historia social del deporte en España. *Historia de la Educación*, 14-15, 151-172.

Establir les característiques bàsiques d'aquests dos aspectes ens permet entendre millor l'impacte posterior, a partir de 1936, del fenomen esportiu en el cas del conflicte a Espanya.

1. La pilota, l'arma comuna a les trinxeres i a la reraguarda

1.1 Introducció

Va ser durant la Primera Guerra Mundial (1914-1918), on hom troba els primers signes de la utilització del fenomen esportiu per millorar la situació tant de les tropes en el front de guerra com de la població que es trobava a la reraguarda. En aquest apartat s'aportarà informació sobre els estudis de diferents autors que demostren com l'esport pot significar durant un període de guerra un instrument amb diverses finalitats.

L'aprofundiment en l'objecte d'estudi reflecteix les diferents vessants en què pot esdevenir el fenomen esportiu durant un període de guerra. Començant per "l'enllaç simbòlic",¹¹ concepte que demostra la unió solidària entre el front de guerra i la població civil, seguint amb la força moral i social que és capaç de transmetre l'esport i acabant amb la utilització de l'activitat física per preparar a les tropes per afrontar el conflicte bèl·lic.

La utilització del fenomen esportiu a França durant la Primera Guerra Mundial, demostra de quina manera el fenomen esportiu va contribuir a una cultura de guerra, consolidant institucions, i afavorint la pràctica esportiva entre la població. Altres autors coincideixen amb aquesta opinió a l'afirmar que l'esport constituïa

¹¹ Sorez, J. (2012). Le football français et la Grande Guerre: une pratique sportive à l'épreuve du feu. *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, (2), 11-19.

un reforç ideològic per a les masses, i que aquest era de gran utilitat per afrontar un conflicte bèl·lic.¹²

Per altra banda, altres estudis ressalten la importància de l'esport en el període d'entreguerres, durant el qual la pràctica esportiva hauria esdevingut una eina indispensable per l'educació i preparació de la joventut.¹³

Pel mateix camí es manifesten estudis britànics quan assenyalen que les tropes britàniques utilitzaven el futbol com un element més en la preparació bèl·lica, al mateix temps que servia per augmentar la moral dels soldats al front.¹⁴ Aquesta informació encaixa amb altres investigacions que transmeten com la utilització del fenomen esportiu per augmentar la moral dels soldats queda reflectida no tan sols en el front de guerra, sinó també en els camps de concentració quan aquests soldats eren capturats i empresonats pel bàndol alemany.¹⁵

Tenint de referència aquests estudis s'ha dividit aquesta secció en tres apartats diferents. El primer parla sobre l'esport al front de guerra, en el segon es detallen exemples de la relació estreta entre l'esport i la solidaritat en temps de guerra i per últim el tercer apartat descriu aquelles reflexions portades a terme per diferents investigadors sobre el paper de l'esport durant els conflictes bèl·lics.

¹² Dietschy, P. (2006). Football et guerre totale: Le cas de la seconde guerre mondiale. Dins Gastant, Y., Mourlane, S. *Le football dans nos sociétés (1914-1998) une culture populaire*. (159-173). Paris. Ed: Collection Memories/ Culture- Autrement.

¹³ Kruger, Arnd. , (1993). Germany and sports in world war II. *Canadian journal of History of Sport* ,24(1), 52-62.

¹⁴ Riedi, E., Mason, T. (2006). 'Leather' and the Fighting Spirit: Sport in the British Army in World War I, *Canadian Journal of History*, 41(3), 486-516.

¹⁵ Roberts, J. (2006). The Best Football Team, The Best Platoon: The Role of Football in the Proletarianization of the British Expeditionary Force, 1914–1918. *Sport in History*, 26(1), 26–46.

1.2 L'esport al front de guerra

1.2.1 El front: l'espai entre el foc enemic i l'esport

La Primera Guerra Mundial va significar un abans i uns després a la història del segle XX, aquest conflicte conegut per la tàctica de desgast que es va utilitzar en l'anomenada “guerra de trinxeres” va provocar una estabilització dels combats en el front, fet que va obrir la porta a la recerca de mètodes de distracció, per tal que els soldats poguessin combatre el pas de les hores, sense caure amb el desànim i l'avorriment. D'aquesta manera l'esport de masses que es trobava en procés de creixement durant el primer terç del segle XX, el futbol, podia constituir una bona eina per augmentar la moral o com a mínim distreure els soldats durant les estones de repòs. Aquesta iniciativa, va afavorir l'organització dels primers partits de futbol en el front per part dels soldats anglesos entre l'octubre i novembre de 1914.¹⁶ La pràctica de l'esport i en concret del futbol era ben vist pels comandants de les tropes angleses a la fi de produir un efecte positiu i revitalitzador – revitalitzador perquè esdevenia cabdal en la recuperació anímica i moral dels soldats que durant les batalles havien perdut companys –.

Encara que el futbol va significar a l'inici un maldecap pels generals – els guàrdies que feien el torn de vigilància nocturna es quedaven adormits com a conseqüència de la falta de descans –, aquest va ser reconegut pels comandants de batalló en el pla anomenat “Instructions for the training of Platoons for offensive Action of 1917”, pel qual, els mateixos comandants s'ocupaven d'organitzar competicions seguint les premisses següents, “ if he induces his platoon to be determined to produce the best football team in the battalion, he will have done a great deal to make it the best platoon in every way.”¹⁷

¹⁶ Wacquet, A. (2011). La France en guerre, un creuset interculturel et sportif: L'exemple du football des soldats alliés sur le front Ouest (1914-1919). *Sciences sociales et sport*, (1), 141-163.

¹⁷ Adams, I. (2014). Football at the Front. Dins Jackson, A, *The Greater Game: A history of football in World War I* (p. 36-44). Oxford: Shire Publications.

Un altre factor a tenir en compte és que el futbol al front de guerra permetia als soldats anglesos mantenir la forma física i un estat d'ànim alegre tot i la situació bèl·lica. De la mateixa manera els comandants francesos creien que l'esport oferia als soldats un suport moral i físic, i al mateix temps permetia establir una confiança entre soldats i comandants facilitant la jerarquia que necessitava tot exèrcit. A més a més, la pràctica esportiva trencava l'immobilisme i la misèria física que provocava la vida a les trinxeres, al mateix temps que allunyava els soldats dels vicis com l'alcohol i la prostitució. El futbol també representava un cert retorn a la normalitat, perquè recordava als soldats una activitat que practicaven en temps de pau.¹⁸ Per altra banda, altres investigacions assenyalen que les tropes angleses van utilitzar l'esport com un element de socialització fet que directament representava una major germanor entre els combatents.¹⁹

Un altre cas a destacar va ser la repercussió de l'esport a Itàlia.^{20 21} El futbol era vist com la forma d'oci més útil per distreure a les masses. Fins hi tot, durant la Primera Guerra Mundial, els soldats italians que es trobaven al front demanaven material esportiu, reafirmant la utilitat del futbol durant el període de guerra i certificant el paper del futbol com l'esport més practicat durant les hores de repòs de les tropes.

L'impacte profund de l'esport durant el període de guerra es constata quan, fins hi tot els partits polítics d'esquerra i l'església, van prendre consciència de la importància de l'esport.²² La forta implicació política contribuïa no només a

¹⁸ Wacquet, A. (2011). La France en guerre, un creuset interculturel et sportif: L'exemple du football des soldats alliés sur le front Ouest (1914-1919). *Sciences sociales et sport*, (1), 141-163.

¹⁹ Mason, T. (2013). Le ballon et les gants de Tommy Atkins. Le sport dans l'armée britannique pendant la Grande Guerre. Dins . *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 251 (p. 59-75). Presses Universitaires de France.

²⁰ Dietschy, P. (2006). Football et guerre totale: Le cas de la seconde guerre mondiale. Dins Gastant, Y., Mourlane, S. *Le football dans nos sociétés (1914-1998) une culture populaire*. (159-173). Paris. Ed: Collection Memories/ Culture- Autrement.

²¹ Lanfranchi, P. (2006). La première guerre mondiale et le développement du football en Europe: L'exemple Italien. Dins Gastant, Y., Mourlane, S. *Le football dans nos sociétés (1914-1998) une culture populaire*, (136-145). Paris. Ed: Collection Memories/ Culture- Autrement.

²² Mourlane, S. (2006). Le jeu des rivalités franco-italiennes des années 1920 aux années 1960. Dins Gastant, Y., Mourlane, S. *Le football dans nos sociétés (1914-1998) une culture populaire*. (146-158). Paris. Ed: Collection Memories/ Culture- Autrement.

l'expansió de les vies diplomàtiques dels estats a través del fenomen esportiu, sinó també a principis d'afirmació identitària i nacional, al mateix temps que l'esport es reafirmava com un factor d'ajut social consolidant la influència que aquest tenia en les relacions interculturals.

Per totes aquestes característiques l'esport en el front de guerra de forma progressiva es va anar consolidant com una pràctica necessària per part de tots els bàndols implicats. Potser la tàctica utilitzada a la Primera Guerra Mundial i que va esdevenir una "guerra de trinxeres" va ajudar a reforçar el fenomen esportiu, el que sí que sembla segur, és que durant la guerra la utilització del futbol i d'altres manifestacions esportives com l'atletisme²³ van significar un element de suport i de preparació dels òrgans militars.

Un altre exemple de les iniciatives portades a terme per tal de permetre als soldats la pràctica esportiva fou l'enviament al front de guerra de 1.100 pilotes de futbol. Els rotatius "Daily Mail" i "The Sporting Life" van aprofitar les dates nadalenques de l'any 1914 per cobrir les demandes de les brigades que es trobaven en el front, atès que fins aquell moment s'havien format 200 equips que participaven en diverses competicions. Entre aquestes competicions la "1st Cavalry Brigade Cup" que havia estat organitzada i patrocinada per la Brigada General, i que la van disputar entre gener i febrer de 1915 uns 45 equips corresponents a diferents brigades de l'exèrcit anglès.

La importància de la pràctica futbolística estava tan arrelada entre els soldats anglesos que per impedir que les responsabilitats de la guerra alteressin l'ordre de joc, els tornejos que se celebraven al front entre batallons modificaven les seves regles – com per exemple el temps de joc dels campionats, que en la fase de grups era de dues parts de vint minuts, i a les semifinals i finals va passar a ser de dues parts de quaranta minuts –.

Fins hi tot les lesions produïdes durant les competicions que s'organitzaven el front no eren mal vistes pels comandants de les tropes, atès que aquests les

²³ Entrevista Antoni Canovas (comunicació personal, 25 de juliol del 2017).

veien com una possibilitat que no es podia evitar, en definitiva aquestes lesions significaven un “mal menor” que per si soles no justificaven el cessament de les pràctiques esportives al front.²⁴

1.2.2 La propagació del futbol entre els soldats aliats

A la primera Guerra Mundial l'esport i el futbol en particular van esdevenir fonamentals en el front de guerra. L'exemple de l'exèrcit anglès es va difondre ràpidament en el front de guerra Occidental i en els països de la perifèria. D'aquesta manera el fenomen esportiu va passar a formar part d'un element per a la guerra i com a conseqüència serviria de referència per aquells estats que fins aquell moment no s'havien plantejat, o no havien aconseguit establir una preparació física del seu exèrcit. Pels militars espanyols que es trobaven immersos en el conflicte africà, l'esport en període de guerra podria constituir un factor important en la formació física dels soldats.²⁵

Per altra banda l'exemple esportiu de les tropes angleses va servir per captar l'atenció dels ciutadans francesos de la regió, que es van sentir encuriosits i captivats per aquesta nova disciplina esportiva que no coneixien, i que ràpidament es va anar estenent entre els ciutadans. La divulgació espontània i no oficial del futbol va significar per a França un procés de culturització que es va desenvolupar durant tota la guerra (1914-1918). Per aquesta raó, es van constituir clubs i institucions esportives a la rereguarda que es van sumar als equips militars fet que va afavorir una evolució organitzativa al front de guerra. La presència d'una gran quantitat d'equips al front – tant francesos com anglesos – va provocar l'inici dels enfrontaments futbolístics entre nacions o dit d'una altra manera, els partits “interaliats” – entenem per aliats les tropes franceses i

²⁴ Entrevista Antoni Canovas (Comunicació personal 25 de juliol de 2017).

²⁵ Torredadella-Flix, X., Betrán, J. O. (2016). Institucionalización del fútbol en el ejército español (1919-1920). *El Futuro del Pasado*, (7), 497-532.

angleses que estaven combatent al front Occidental en contra d'un enemic comú
—.

La qüestió és que els partits anomenats “interaliats” va enfrontar equips militars formats per soldats francesos i equips formats per soldats de diferents nacionalitats, entre elles belgues, anglesos i francesos. Cal destacar en aquest sentit el partit disputat a les acaballes de 1915 entre un equip francès i un equip anglès.

Based in Alsace, the team of the 12th Dragoons recently discovered that the English living quarters were not far from them. What a great opportunity for them to match themselves against the masters of the round ball. Following their request to the British military authorities, it was decided that the 12th Dragoons would meet the English team on 24 October 1915. A pitch was laid out for the occasion. Everything was there, lines, goal posts, stands and flags for the Allied nations. On the day of the match, crowds gathered around the pitch and on the sidelines. The teams came on to the pitch to the sound of 'La Marseillaise' and 'God Save the King'. The eleven French players were worthy of their place in the national team. They were all members of well-known clubs (CAP, CASG, RC Roubaix, AS Parisienne. Club Athlétique de Paris, Club Athlétique de la Société Générale, Racing Club de Roubaix, Association Sportive Parisienne. with two of them, Deydier from the CASG and Mangaud from the CAP, playing internationally ... the 12th Dragoons won the match hands down by 9 goals to 0. In the stands were the General of the army division, Varin, the General de Brigade, of Sereville, together with a whole division of superior and low-ranking officers, including the sportsman Colonel Lhotte who took no pains to hide his support for developing army sport. 2,000 spectators gathered around the pitch. The crowd was made up of English and French soldiers, together with civilians and, in particular, ladies from Alsace wearing traditional costumes, who were applauding the fine match that was on show. In the evening, teams gathered around a cup of tea. Then, it was time to leave. The English and French bade each other farewell, adding 'see you soon' as a sign that a further match was to come. Back at the camp ... not a word was spoken ... nearby cannons fired. ²⁶

²⁶ Waquet, A., Vincent, J. (2011). Wartime rugby and football: Sports elites, French military teams and international meets during the First World War. *International journal of the history of sport*, 28(3-4), 372-392.

La progressió de la cultura futbolística a França va ser tan rellevant entre els soldats, que el 1917 es va oficialitzar la pràctica del futbol a l'exèrcit. En aquest sentit un dels primers moviments per part del Ministeri de Guerra per afavorir la pràctica d'aquest esport va ser enviar pilotes al front.²⁷

Més enllà d'aquests fets, cal citar que la propaganda dels mitjans de comunicació i de les federacions esportives va enfortir la imatge i pràctica de l'esport, encara més quan el director del diari "L'auto" es va referir al futbol com un element indispensable de preparació física per obtenir la finalitat màxima de qualsevol exèrcit, guanyar la guerra.²⁸

Diversos autors es pregunten si es pot considerar la difusió del futbol a territori francès durant la Gran Guerra "com el factor bàsic de l'acceleració cultural esportiva a França entre 1914 i 1919".²⁹ En fi, la rellevància del futbol durant la Gran Guerra va ser tan alta que fins i tot s'ha parlat que el dia de nadal de 1914 soldats anglesos i soldats alemanys podrien haver jugat a futbol durant una treva en els combats.³⁰

²⁷ Waquet, A. (2010). Le football des Poilus: analyse de la diffusion du football dans l'armée française au cours de la Grande Guerre. *Stadion*, (36), 33-53.

El creixement de la pràctica del futbol com a conseqüència de l'augment del nombre d'infraestructures i de futbolistes en els diferents departaments francesos va proporcionar tots els avantatges per la creació d'una institució nacional autònoma amb la "Fédération Française de Football Association" (FFFA) l'any 1919. Tal com indica Sorez, J. (2012). Le football français et la Grande Guerre: une pratique sportive à l'épreuve du feu. *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, (2), 11-19.

²⁸ Dietschy, P. (2007). 1918-1920, des tranchées aux stades. Quelques éclairages sur la sortie de guerre des sportifs français et des fédérations de football européennes. *Histoire@Politique*, (3), 1-13.

²⁹ Vamplew, W. (2014). Exploding the Myths of Sport and the Great War: A First Salvo. *The International Journal of the History of Sport*, 31(18), 2297-2312.

³⁰ Adams, I. (2015). A Game for Christmas? The Argylls, Saxons and Football on the Western Front, December 1914. *The International Journal of the History of Sport*, 32(11-12), 1395-1415.

1.2.3 Futbol als camps de concentració

El futbol també va formar part d'una manera destacada en els camps de concentració alemanys. En el camp d'Ohrdruf³¹ els partits i les competicions de futbol van esdevenir una forma d'oci per lluitar contra la monotonia i l'avorriment. Els soldats, que utilitzaven el futbol per ajuntar-se segons les diferents regions franceses, és a dir, conformaven els equips tenint en compte la procedència dels jugadors, ho feien d'aquesta manera perquè així aconseguien dotar-se d'una identitat a través de l'esport. Aquest fet, els ajudava a recordar els enfrontaments esportius que gaudien en temps de pau.

Altres estudis sobre la pràctica del futbol en els camps de concentració, suggereixen que resultava una pràctica habitual enviar material esportiu als presoners portuguesos a Alemanya, amb l'intenció que aquests poguessin mantenir les qualitats físiques, a la vegada que servia com a distracció un cop acabades les hores de feina.³²

1.3 Esport, guerra i solidaritat

1.3.1 Actes esportius solidaris

A França, en el transcurs de la Primera Guerra Mundial podem trobar exemples de la utilització de l'esport amb finalitats solidàries destinades a contrarestar les dificultats produïdes per la guerra. El 17 de gener de 1915, es va organitzar un partit de futbol entre un equip belga i la USFSA, anomenat "Des ballons pour les soldats", en què tots els beneficis econòmics del matx es van utilitzar per comprar pilotes de futbol que anirien destinades als soldats que en aquell moment es trobaven lluitant en el front de guerra.³³ Un altre exemple de solidaritat esportiva

³¹ (1915, novembre 26). La guerre. L'Auto, p.1.

³² Pinheiro,F.,Coelho,J.(2012). *República, Desporto e Imprensa O Desporto na I República em 100 primeiras páginas 1910-1926*. Santa Maria da Feira: Edições Afrontamiento, Lda.

³³ (1915, gener 14). USFSA- Entente Belge. L'Auto, p.2.

en temps de guerra el trobem en l'organització per part del "Comité Français Interfederal" (CFI) i de la federació belga d'un partit de futbol disputat a París el 18 d'abril de 1915 a profit dels refugiats belgues que es trobaven a la capital francesa.³⁴

Per altra banda, el partit de futbol que jugaven cada any França i Bèlgica a París també va servir per ajudar als serveis militars. Aquest partit es va disputar el dia 16 de març amb la presència de tres-cents espectadors que van contribuir a recollir dos mil sis-cents francs, que en aquell moment va significar la xifra més alta recollida per una causa solidària a profit de les dificultats ocasionades pel conflicte bèl·lic.³⁵

Altres casos com els que es descriuen a Portugal, demostren com van proliferar actes esportius amb l'objectiu de recaptar fons a favor dels soldats portuguesos mutilats durant la Primera Guerra Mundial.³⁶ Paral·lelament altres autors confirmen en els seus estudis, com la pràctica esportiva era utilitzada mitjançant els festivals benèfics per recaptar fons per proveir material al front de guerra.³⁷

1.3.2 Els efectes de la socialització durant la guerra i el concepte "d'enllaç simbòlic"

Una nova visió sobre l'esport i la seva vessant solidària l'aporten Mason i Riedi (2010) quan declaren que l'esport va ajudar a reduir la separació existent entre els soldats que combatien en el front de guerra i els civils que vivien a la reraguarda.³⁸ Aquests dos investigadors que van estudiar el paper de l'esport durant els conflictes britànics entre 1880 i 1960, afirmen que l'esport va ser

³⁴ (1915, gener 14). USFSA- Entente Belge. L'Auto, p.2.

³⁵ (1916, març 30). Les grands matches de football Association. L'Auto, p.1.

³⁶ Pinheiro, F., Coelho, J. (2012). *República, Desporto e Imprensa O Desporto na I República em 100 primeiras páginas 1910-1926*. Santa Maria da Feira: Edições Afrontamiento, Lda.

³⁷ Waquet, A., Vincent, J. (2011). Wartime rugby and football: Sports elites, French military teams and international meets during the First World War. *International journal of the history of sport*, 28(3-4), 372-392.

³⁸ Mason, T., Riedi, E. (2010). *Sport and the military: The British armed forces 1880-1960*. Cambridge University Press.

primordial per mantenir la salut física i moral dels soldats anglesos durant la Primera Guerra Mundial, i en relació a aquesta afirmació constaten que la connexió que es va establir entre la població i les tropes que estaven al front va provocar un augment de la socialització que va desembocar en una major solidaritat de la reraguarda envers els soldats que es trobaven al front de guerra. En aquest sentit Sorez (2012), explica la mobilització que es va produir a la reraguarda francesa amb la finalitat d'enviar pilotes de futbol al front. Emfatitza el desplegament solidari produït entre els ciutadans francesos i el relaciona amb el concepte "d'enllaç simbòlic". En aquesta direcció el govern francès va procurar – sempre que les responsabilitats ineludibles del conflicte ho permetessin – facilitar permisos als soldats perquè equips de futbol militars poguessin jugar partits a la reraguarda o al front contra altres equips militars o amb equips formats per població civil. D'aquesta manera es reforçava l'anomenat "enllaç simbòlic" provocant una connexió essencial entre la població i les tropes. Aquests partits sempre anaven acompanyats d'una enorme expectació com demostrava el nombrós públic que assistia als enfrontaments.³⁹

Aquest concepte "enllaç simbòlic" del qual abans fèiem referència, va ser un cop d'efecte que es va potenciar a través de la propaganda esportiva de l'època.⁴⁰ La premsa de guerra va catapultar el fenomen esportiu a França, com a conseqüència de les contínues referències sobre la vida al front dels soldats, notícies que venien marcades per la seva rutina esportiva.

³⁹ Un bon exemple que demostra l'expectació que despertava aquests partits entre els soldats fou el partit disputat davant de 5.000 soldats en el front de guerra. (1917, març 5). Des ballons pour les soldats. L'Auto, p.1.

⁴⁰ Sorez, J. (2012). Le football français et la Grande Guerre: une pratique sportive à l'épreuve du feu. *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, (2), 11-19.

1.3.3 De la identitat individual als militars que foren ídols esportius

Ben aviat, la identitat individual i de grup que els soldats rememoraven al front gràcies al futbol es va veure reforçada per una identitat col·lectiva.⁴¹ La premsa i el seu llenguatge esportiu van ajudar a crear ídols i models militars a seguir entre la població francesa. La mort d'esportistes al front va ser una constant que es va aprofitar per destacar la seva valentia i aconseguir d'aquesta manera diverses finalitats. La primera va ser difondre l'exemple de l'heroi caigut, les seves característiques com a esportista i el seu esforç per obtenir una bona forma física però també per aconseguir defensar un objectiu en comú. Informacions d'aquest tipus es volien aprofitar per promoure una cultura física entre la població i demostrar la vinculació entre el front i la reraguarda. A més a més, la defunció dels soldats s'acompanyava d'actes esportius de gran sensibilitat – com per exemple competicions esportives al seu honor – amb l'objectiu d'aconseguir d'atenuar l'anonimat de la mort i “sauver les morts de l'oubli”.⁴² D'aquesta manera el govern francès aconseguia – si més no ho pretenia – que la separació entre els soldats que lluitaven al front i la població francesa de la reraguarda fos el més estreta possible.

1.3.4 Les necessitats de la guerra va provocar la tornada dels “ancients”

Una resposta per pal·liar la mobilització massiva de joves francesos al front, va ser admetre antics esportistes per jugar en clubs de futbol. Aquesta iniciativa va respondre a dues necessitats, per una banda ajudar a mantenir econòmicament, esportivament i socialment a les entitats en un període de carències econòmiques, i per altra banda mantenir les entitats esportives durant el període de la Primera Guerra Mundial a efectes d'aprofitar el creixement esportiu que es preveia que es produiria a posteriori durant la dècada de 1920. Així doncs, per tal de cobrir aquestes necessitats era fonamental l'adquisició per part dels clubs

⁴¹ Gounot, A., Jallat, D., Caritey, B. (dir). (2007). *Les politiques au stade. Étude comparée des manifestations sportives du XIXe au XXIe siècle*. Rennes: Presses universitaires de Rennes.

⁴² Élise, J. (2009). *Paris-Berlin, la mémoire de la guerre, 1914-1933*. Rennes: Presses universitaires de Rennes.

d'antics jugadors, els quals la tornada a la competició significaria una nova oportunitat per demostrar la seva utilitat en la vida i la societat francesa.⁴³ En aquest mateixa direcció, l'any 1916 a Portugal, el Ministeri de Guerra va crear el moviment denominat "Mobilització de l'Esport Nacional", aquest moviment obligava als clubs a oferir la millor preparació física possible, així com fer tot el possible per augmentar el nombre de practicants destinats a la pràctica esportiva.⁴⁴

1.4 Reflexions sobre el paper de l'esport durant la Gran Guerra

Amb l'inici de la Primera Guerra Mundial es va comprovar que la promoció de l'activitat física entre la població significava un element modernitzador per adquirir hàbits saludables i higiènics, és a dir, una forma de regeneracionisme que al mateix temps era d'enorme transcendència per a la preparació militar.⁴⁵

*El foot-ball está representando en esta guerra un gran papel, y cuando pasen los siglos, y los historiadores se ocupen de ella, no podrán menos de dedicar unes líneas a este juego, que tal vez ha influido en algunas victorias inglesas tanto, por lo menos, como la pericia de los generales y el valor personal de los soldados.*⁴⁶

En aquest sentit, Alberto Martín Fernández (1919) es posicionava a favor de la pràctica esportiva a l'exèrcit en destacar que:

El ejemplo tomado en tan escasa parte, tanto que solo ha servido para la organización del pobre campeonato de foot-ball debe, de ser ampliado al punto que se hace en esas

⁴³ Sorez, J. (2012). Le football français et la Grande Guerre: une pratique sportive à l'épreuve du feu. *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, (2), 11-19.

⁴⁴ Pinheiro, F., Coelho, J. (2012). *República, Desporto e Imprensa O Desporto na I República em 100 primeiras páginas 1910-1926*. (80-93). Santa Maria da Feira: Edições Afrontamiento, Lda.

⁴⁵ Simón, J. A. (2014). Deportistas en las Trincheras de Europa: La Primera Guerra Mundial y su Impacto en la Prensa Deportiva Española. *Podium Sport, Leisure and Tourism Review*, 3(2), 97-111.

⁴⁶ El Foot-ball en Campaña (1917, diciembre 10). *Alrededor del Mundo*, p. 468-469. Dins Torredadella-Flix, X., Betrán, J. O. (2016). Institucionalización del fútbol en el ejército español (1919-1920). *El Futuro del Pasado*, (7), 497-532.

Fonamentació Teòrica

*otras naciones, que han servido de ejemplo para el ensayo del foot-ball militar, llegando a los concursos militares y a los certámenes atléticos, a los que solo concurren los ciudadanos pertenecientes a cuerpos armados.*⁴⁷

El 6 de març de 1920 el General José Villalba es va encarregar de què totes les casernes militars que tinguessin un equip de futbol, disputessin un campionat militar.⁴⁸ Totes aquestes mesures es realitzaven atès que l'exèrcit espanyol era el que més defuncions tenia de tots els exèrcits d'Europa.⁴⁹ Les derrotes militars al Marroc,⁵⁰ havien demostrat que era necessari un conjunt de reformes i una modernització de l'exèrcit a la fi de garantir un mínim de preparació física per millorar les condicions dels soldats. Per tot això, l'esport i més concretament el futbol, va proporcionar a l'exèrcit espanyol una nova eina de preparació física dels soldats. Però no només això, "el futbol tenia una lògica simbòlica irresistible.

*Es en el futbol donde se germina la adaptación de un lenguaje de connotaciones bélicas defensa, ataque, contraataque, disparo a puerta, peligro, artillero, estrategia; o frases como vencer o morir, conquista del territorio, lucha a muerte y con el futbol todo el deporte en especial los deportes de equipo.*⁵¹

Un altre exemple amb certa lògica simbòlica el trobem en la descripció de futbol per part de Dunning (1999) quan relata que:

El futbol en el fondo subyace el hecho de que los partidos son combates físicos entre dos grupos gobernados por reglas que dan campo libre a la pasión pero que los mantiene – la mayor parte del tiempo – autocontrolados.⁵²

⁴⁷ Martín- Fernández, Alberto (1919, 24 de juliol) Los deportes en el ejército. El Mundo Deportivo, p.1.

⁴⁸ Villalba, J. (1927). Educación física e instrucción militar en Francia, Suecia, Alemania e Italia. Dins Torradella, X. (2016). España, regeneracionismo y deporte durante la I Guerra Mundial. *Athenea Digital. Revista de Pensamiento e Investigación Social*, 16(1), 237-261.

⁴⁹ Feijóo, A. (1996). *Quintas y protesta social en el siglo XX*. Madrid: Ministerio de Defensa.

⁵⁰ Domínguez, A. (2011). La práctica de la modernidad: orígenes y consolidación de la cultura deportiva en España, 1870-1914. Dins X. Pujadas (coord.), *Atletas y ciudadanos. Historia social del deporte en España, 1870-2010* (p. 55-88). Madrid: Alianza Editorial.

⁵¹ Torradella-Flix, X., Betrán, J. O. (2016). Institucionalización del fútbol en el ejército español (1919-1920). *El Futuro del Pasado*, (7), 497-532.

⁵² Dunning, E. (1999). *El fenómeno Deportivo. Estudios sociológicos en torno al deporte, la violencia y la civilización*. Barcelona: Paidotribo.

En definitiva, totes les descripcions que relacionaven el futbol amb la guerra demostraven que les connotacions bèl·liques no eren semblants únicament en el seu llenguatge, també en l'estratègia del joc i els rols corresponents.

Las funciones del capitán de bando son semejantes a las que se requieren en un general; el equipo es un ejército en pequeño que debe saber mandar, instruir y dirigir y este debe tener en él, una confianza ilimitada. Un equipo que tenga fe en la capacidad de su jefe posee ya uno de los elementos que debe conducirle a la victoria.⁵³

2. Esport en el front internacional

2.1 El reconeixement de l'esport com a instrument en les relacions internacionals

Durant la Guerra Civil el govern de la República Espanyola va intentar mitjançant la política i la diplomàcia establir contacte amb els estats democràtics d'Europa. Tant França com Anglaterra, a través del pacte de no intervenció es van mantenir neutrals, fet que va suposar una manca d'ajuts al govern republicà. Així i tot, a través de les organitzacions esportives com el CCEP es va intentar establir relacions internacionals a la fi d'aconseguir reconeixement per reforçar i legitimar la imatge del govern republicà.

La relació entre esport i les relacions internacionals ha estat estudiada per diversos autors, Riordan (1999) i Kobierecki (2013) afirmen que l'esport es pot utilitzar com una eina política amb la finalitat d'aconseguir un reconeixement internacional.⁵⁴ De fet segons Beacom (2000)⁵⁵ el desenvolupament de l'esport per les vies diplomàtiques a escala internacional pot afavorir la relació amb altres estats per solucionar els problemes industrials, socials i tecnològics, així com,

⁵³ Tunmer, M., Fraysse, E. (1909). *Foot-ball, Waterpolo. Jiu-Jitsu*. Barcelona: Editorial Ibero-americana.

⁵⁴ Kobierecki, M. (2013). Sport in international relations expectations, possibilities and effects. *International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal*, 15(1), 50-75.

⁵⁵ Beacom, A. (2000). Sport in International Relations: a case for cross-disciplinary investigation. *Sports Historian*, 20(2), 1-23.

dotar a un estat de prestigi més enllà de les seves fronteres. Arnaud (2002), descriu que la pràctica esportiva s'utilitzava per reforçar l'imatge d'identitat, l'eficàcia i legitimitat d'un règim polític.⁵⁶ Al mateix temps també serveix per reforçar el sentiment de pertinença de la població amb el seu territori, el seu govern i amb les polítiques executades, i per aconseguir publicitat a escala internacional.

La utilització de la ràdio, el cinema, i la premsa escrita fou essencial, sovint per la difusió del fenomen esportiu. Chisari (2006) constata aquest fet, explicant la propaganda del règim feixista, a través d'aquests mitjans amb la intenció de promoure el mundial de 1934.⁵⁷ A través de l'esport un estat té la possibilitat de demostrar al món i a la seva població la seva fortalesa, i aquest fet té més sentit quan l'estat es troba en un conflicte amb altres estats.⁵⁸ Les investigacions de Teja (2002) desenvolupades a Itàlia, demostren com aquest govern va utilitzar durant l'època feixista, el fenomen esportiu com un sistema de propaganda política per augmentar el prestigi de la nació.⁵⁹

L'esport permet establir un camp de batalla per a defensar els valors i les competències relacionades amb les ideologies dels estats.⁶⁰ Per tot això, l'esport juga en diferents sentits un paper important en les relacions internacionals. Les investigacions realitzades per Riordan (2002), detallen el fet de com el fenomen esportiu es va utilitzar amb finalitats de política exterior, un

⁵⁶ Arnaud, Pierre. (2002) El deporte, vehiculo de las representaciones nacionales de los estados europeos. Dins Teresa González Aja (ed.) *Sport y autoritarismos. La utilización del deporte por el comunismo y el fascismo*.(p.11-26). Madrid: Alianza Editorial.

⁵⁷ Chisari, F. (2006). "Une organisation parfaite": La coupe du monde de Football de 1934 selon la presse européenne. Dins Gastant, Y., Mourlane,S. *Le football dans nos sociétés (1914-1998) une culture populaire* (p.174-189). Paris. Ed: Collection Memories/ Culture- Autrement.

⁵⁸ Kobierecki, M. (2013). Sport in international relations expectations, possibilities and effects. *International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal*, 15(1), 50-75.

⁵⁹ Teja, Angela., (2002). Deporte y relaciones internacionales durante el fascismo en Italia. Dins Teresa González Aja (ed.) *Sport y autoritarismos. La utilización del deporte por el comunismo y el fascismo* (p.241-280). Madrid: Alianza Editorial.

⁶⁰ Riordan, J. (2007). The impact of communism on sport. *Historical Social Research*, 32(1),110-115.

clar exemple és el cas Soviètic, que va utilitzar la pràctica esportiva com a difusor d'ideologies.⁶¹

L'esport pot suposar una eina d'interessos geopolítics, és a dir, pot servir per demostrar la superioritat d'un estat, d'una ideologia o d'un sistema econòmic i polític envers altres, i també es pot utilitzar com una eina de boicot per influir negativament en un estat així com afectar la decisió i accions d'altres països.

Riordan (1999), afirma que els estats comunistes van utilitzar l'esport com l'únic mètode per competir i guanyar a aquells estats amb economies més avançades, com podien ser les nacions capitalistes. Per tot això, sembla d'enorme importància la participació en competicions internacionals, pel fet que nombrosos interessos polítics es poden veure afectats tan positiva com negativament.

Podem considerar que durant el període d'entreguerres el millor aparador esportiu per poder demostrar al món la fortalesa d'una ideologia eren els Jocs Olímpics associats al Comitè Olímpic Internacional (COI). En aquest sentit Berlín 1936 va significar l'aparador a escala internacional del feixisme i dels seus valors antidemocràtics i xenòfobs.⁶²

2.2 El període d'entreguerres a Europa: La reacció del front populisme a escala internacional

Amb el creixement de l'amenaça feixista a escala global la diplomàcia soviètica comandada per la internacional comunista (IC) va entendre que l'esport podria jugar un paper important coma difusor de la seva ideologia i de les seves polítiques. La popularitat que un esport de masses com el futbol posseïa entre el

⁶¹ Riordan, James., (2002). La política exterior deportiva de la Unión Soviética durante el período de entreguerras (1917-1941). Dins Teresa González Aja (ed.) *Sport y autoritarismos. La utilización del deporte por el comunismo y el fascismo* (p.103-121). Madrid: Alianza Editorial.

⁶² Kruger, Arnd.(2002).El papel del deporte en la política internacional alemana (1918-1945). Dins Teresa González Aja (ed.) *Sport y autoritarismos. La utilización del deporte por el comunismo y el fascismo* (p.123-149). Madrid: Alianza Editorial.

moviment obrer havia de ser aprofitada com un cavall de batalla més en la lluita contra el feixisme.

Seguint aquesta direcció la internacional comunista (IC) va decidir apropar-se als països democràtics de l'Europa Occidental amb la finalitat de crear una gran coalició per contrarestar el desenvolupament del feixisme. En primer terme, les accions van anar encaminades a associar-se amb les organitzacions socialistes, però de fet es pretenia – per tal de reforçar el moviment antifeixista – formar fronts populars acceptant la unió de partits burgesos.⁶³ Aquest fet va apropar a la IDR a l'esport burges, celebrant-se diferents actes esportius entre delegacions comunistes i delegacions esportives burgeses. El que pretenia la IC era augmentar la seva influència en el món esportiu sense deixar de ser la referència en el moviment internacional de l'esport obrer.⁶⁴

Així doncs, tant a França com a Espanya la reacció enfront al feixisme internacional pren les seves posicions a partir de l'any 1934. A França, els moviments obrers socialistes i els comunistes es van ajuntar el desembre de 1934 amb la fusió de la federació esportiva del treball (FST) d'ideologia comunista i la unió de societats esportives i gimnàstiques del treball d'ideologia socialista (USSGT), creant la Federation Sportive et Gymnique du Travail (FSGT). Per la seva banda a Espanya, la Federación Cultural Deportiva Obrera (FCDO) va dirigir tots els seus esforços en organitzar una manifestació esportiva antifeixista. El primer intent va ser "l'Olimpíada Obrera" que es volia celebrar l'agost de 1935 amb una destacada presència internacional – França, Dinamarca, Suïssa, Txecoslovàquia, Bèlgica i l'U.R.S.S – i que en la reunió celebrada el dia 6 de juliol d'aquell mateix any a l'Ateneu Enciclopèdic sempre Avant va gaudir del suport de nombroses entitats esportives catalanes, entre elles, l'Ateneu Enciclopèdic sempre Avant, Unió Esportiva Obrera, Penya Àligues Blanques, Unió Esportiva de Sans, Unió Excursionista de Catalunya etc...⁶⁵

⁶³ Gounot, A. (2005). El proyecto de la olimpiada popular de Barcelona (1936), entre comunismo internacional y republicanismo regional. *Cultura, ciencia y deporte*, 1(3), 115-123.

⁶⁴ Gounot, A. (2007). De los ideales de salud a la ambición por los récords. Características y evolución de la ideología deportiva de la Unión Soviética en el periodo de entreguerras. *Materiales para la Historia del Deporte*, (5), 9-24.

⁶⁵ (1935, 7 de juliol). La Olimpíada Obrera. *La Vanguardia*, p. 16.

D'aquesta manera la Internacional Comunista es dirigia cap al seu objectiu de crear un “Front Popular d'Esportistes” i augmentar la seva influència a l'Europa Occidental mitjançant els esportistes, clubs i entitats esportives, tal com Andrés Martín – secretari general de la FCDO i membre del comitè executiu de la “Internacional Esportiva Roja” – explica en el següent fragment:

*(...) corresponde a la FCDO unir las fuerzas de los deportistas y crear una gran organización deportiva y cultural del Frente Popular, con la contribución de todos los elementos progresistas, explotando las grandes posibilidades que ofrece el hecho de tener en España un gobierno de izquierda.*⁶⁶

En aquest sentit al març de 1936 es crea a Catalunya el “Comitè Català pro Esport Popular” (CCEP), encarregat conjuntament amb la FCDO d'organitzar la copa Thälman que va ser un festival esportiu de diferents modalitats esportives – futbol, natació, boxa, atletisme, lluita i gimnàstica – i que es va disputar l'abril de 1936. La finalitat del festival va ser denunciar l'empresonament del polític comunista Ernst Thälman en mans del partit nazi alemany, al mateix temps que va servir per constatar la capacitat organitzativa del CCEP amb vista a l'Olimpíada Popular de Barcelona.⁶⁷

Amb la creació del Comitè Organitzatiu de l'Olimpíada Popular (COOP) s'iniciava el camí organitzatiu que tindria com a seu la ciutat de Barcelona, on el govern del front d'esquerres liderada pel partit anomenat Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) va iniciar les gestions necessàries per afavorir aquest moviment.⁶⁸

⁶⁶ Internationale Sportrundschaу,(1936), p.101. Dins Gounot, A. (2005). El proyecto de la olimpiada popular de Barcelona (1936), entre comunismo internacional y republicanismo regional. *Cultura, ciencia y deporte*, 1(3), 115-123.

⁶⁷ Pujadas, X. P., Torres, C. S. (1990). *L'Altra olimpíada, Barcelona'36: esport, societat i política a Catalunya (1900-1936)*. Barcelona: Llibres de l'Index.

⁶⁸ Pujadas, X. (2011). Del Barrio al estadio. Deporte, mujeres y clases populares en la Segunda República, 1931-1936. Dins X. Pujadas (coord.), *Atletas y ciudadanos. Historia social del deporte en España*, (p. 125-167). Madrid: Alianza Editorial.

Els organitzadors de l'Olimpíada pretenien demostrar els valors del fenomen esportiu associats a la pau i la unió dels pobles. I en aquest sentit, la crida a la participació en l'Olimpíada va anar dirigida a totes les entitats i associacions obreres d'àmbit internacional.

A l'estiu de 1936 la tensió augmentava a Europa. L'ocupació de Renània per part de l'exèrcit alemany, i la forma en què Itàlia quedava impune de l'ocupació d'Abissínia feien trontollar l'ordre internacional.⁶⁹ A més, els jocs de Berlín suposarien un aparador de la fortalesa del règim nazi i actuaria com a difusor de la ideologia feixista.⁷⁰

La resposta per part del front populisme van ser els Jocs Populars de Barcelona i en aquesta direcció va dirigir tots els seus esforços. La propaganda que a través del diari "el mundo obrero" arribava a la població es constituïa d'informació referent a legitimar i alabar els jocs de Barcelona, al mateix temps que denunciaven als jocs de Berlín per representar una amenaça per la pau i la llibertat. El següent fragment és un exemple d'aquesta informació:

Es indispensable, en fin, ligar la campaña contra la olimpiada a la del apoyo al Frente Popular. Ni en una ni en otra existen resortes políticos que muevan a los deportistas del pueblo ni maniobras de ninguna especie. Se trata de proteger al deporte. Su más encarnizado enemigo es el fascismo... En defensa del deporte y de la idea olímpica, contra sus mayores enemigos, hay que atacar a la olimpiada parda. En defensa del deporte y contra sus enemigos de ayer y de mañana, hay que votar en España contra el fascismo y apoyar resueltamente el Frente Popular, que satisfará las reivindicaciones de los deportistas.⁷¹

Durant els mesos previs a l'inici de l'Olimpíada Popular les mostres d'unió amb els jocs de Barcelona no van cessar. A part de les adhesions nacionals cal citar totes aquelles que provenien de l'estranger. Per citar alguns casos, destacar la

⁶⁹ Beevor, A. (2015). *La Segunda Guerra Mundial*. Rio de Janeiro: Editora Record.

⁷⁰ Hilton, C. (2006). *Hitler's Olympics: The 1936 Berlin Olympic Games*. London: Sutton.

⁷¹ Carvajal, L. (2003). Ocio y Deporte en el nacimiento de la sociedad de masas. La socialización del deporte como práctica y espectáculo en la España del primer tercio del siglo XX. *Cuadernos de historia contemporánea*, (25), 169-198.

confirmació de la presència de diferents delegacions esportives com les belgues i les franceses, que es va realitzar el 25 de maig.

2.3 Esport i les relacions internacionals durant la Guerra Civil Espanyola

La reraguarda catalana va ser durant bona part de la Guerra Civil un territori apte pel desenvolupament internacional de l'esport. I aquest fet va ser possible segons Pujadas (2011) gràcies a diferents vies. Per una banda el fenomen esportiu esdevenia d'enorme importància en les relacions internacionals perquè als anys trenta ja havia assolit la categoria de cultura de masses i constituïa una eina de propaganda per difondre ideologies. I per altra banda, destacar la xarxa d'entitats i associacions esportives catalanes de caràcter popular que gaudien d'una estreta relació amb altres organitzacions esportives internacionals de disposició popular i obrera.⁷²

El fenomen esportiu es va utilitzar durant la Guerra Civil com una eina estratègica per legitimar institucions i per crear un front diplomàtic dels bàndols implicats en la Guerra Civil Espanyola, perquè esdevenia fonamental com a fenomen de representació i homologació internacional.⁷³ En aquest sentit, el reconeixement del COE franquista per part del COI en plena Guerra Civil Espanyola és un clar exemple.

Per altra banda el fenomen esportiu a la reraguarda catalana també feia possible una connexió amb altres federacions esportives europees amb la finalitat d'organitzar actes esportius solidaris a profit de la causa republicana espanyola. En aquest sentit, el Comitè Català pro Esport Popular (CCEP) va engegar una campanya que tenia com a finalitat concreta la instrumentalització del fenomen esportiu a profit del govern republicà. Per assolir aquest objectiu aquest comitè va utilitzar els contactes amb el moviment esportiu obrer internacional per

⁷² Domínguez Almansa, A., Pujadas, Martí, X. (2011). Estadios y trincheras. Deporte y retaguardia en la Guerra Civil 1936-1939. Dins X. Pujadas (Coord.), *Atletas y ciudadanos. Historia social del deporte en España*, (p. 169-201) Madrid: Alianza Editorial.

⁷³ Pujadas, X., Santacana, C. (1995). *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1870-1975)*. Barcelona: Columna edicions- Diputació de Barcelona.

Fonamentació Teòrica

difondre propaganda i obrir les portes a una via diplomàtica i solidària de primer ordre.⁷⁴

La primera federació internacional que es va posicionar a favor del govern republicà va ser la FSGT de França que va ser fidel a les seves conviccions i a la ideologia del front popular i conjuntament amb el CCEP van organitzar i celebrar un gran nombre d'actes esportius en territori francès.

Un exemple dels actes organitzats per la FSGT i que reunia diferents delegacions internacionals amb participació d'esportistes espanyols a favor de la causa republicana, van ser els festivals i competicions esportives realitzades a França entre el setembre i Octubre de 1936, així com la participació espanyola en el cros de "l'Humanité" a París, l'any 1937 i 1938 i l'Olimpíada Obrera d'Anvers, el juliol de 1937.

⁷⁴ (1936, 14 de setembre). C'est avec chaleur et émotion que la foule parisienne a accueilli , hier les representants sportifs de la Catalogne. L'Humanité, p.6.

Part II Antecedents i Segona República Espanyola (1931-1939)

Introducció

La segona part de la fonamentació teòrica s'inicia amb una descripció breu dels antecedents esportius de la II República Espanyola recalcant el procés de democratització esportiva que es va produir a Espanya des d'inicis del segle XX i la seva relació amb la modernització de la societat catalana. Es continua detallant la diversitat de canvis produïts amb la instauració de la Segona República Espanyola, que inclou tots aquells relacionats amb el fenomen esportiu. Per últim, es destaca com el període de la Segona República va significar una etapa d'expansió esportiva tant en l'àmbit nacional – es defineix en aquest sentit l'estructura del moviment esportiu i popular català – com en l'àmbit europeu.

El naixement de federacions esportives com la “Federación cultural Deportiva Obrera” FCDO, el “Comitè Català Pro Esport Popular” CCPE i la “Federation Sportive et Gymnique du Travail” FSGT van consolidar un Front Populisme internacional que va utilitzar el fenomen esportiu com a instrument diplomàtic en contra del feixisme.

No va ser fins a l'esclat de la Guerra Civil Espanyola que es va utilitzar l'esport en totes les dimensions associades a un estat de guerra. En la mateixa direcció, es va dirigir el front populisme esportiu internacional quan va establir una estratègia de propaganda a profit del govern republicà.

1. La democratització esportiva i la seva influència en la transformació de la societat

1.1 Antecedents i procés de modernització de la societat catalana en el canvi de segle (XIX-XX)

A la Catalunya de finals del segle XIX, l'esport va constituir un element més en la transformació cultural de la societat. A la preocupació per millorar l'educació física de la població com és un clar exemple la proposició de llei per l'obligatorietat de la gimnàstica de l'any 1879, s'hi van afegir altres mesures com l'associació d'entitats i clubs esportius de nova creació, la progressiva influència de les notícies esportives a través de la premsa i l'adequació gradual dels espais urbans de les ciutats – que com a conseqüència de l'apogeu del capitalisme industrial, experimentava un augment de població que arribava a les ciutats provinents de les zones rurals –. La nova societat en expansió creà noves formes de socialització, com la cultura de l'oci, en què l'esport fou un agent destacat.

1.2 La transformació de la cultura esportiva

En el tombant de segle, l'aristocràcia que s'havia distingit de les grans masses populars per practicar un esport de caràcter elitista – entre els esports practicats trobem l'automobilisme, l'hípica, l'esgrima, la caça... – va veure com una nova burgesia – influenciada durant les últimes dècades del segle XIX pels hàbits culturals i intel·lectuals predominantment anglesos – va utilitzar l'esport per establir un nou marc de relacions culturals, socials i polítiques, creant un associacionisme esportiu assentat al voltant d'un espai físic, els gimnasos. Aquests buscaven la formació integral del ciutadà i conformaven un espai cultural amb diferents sensibilitats polítiques, al mateix temps gaudien d'una enorme influència a la ciutat, on promovien i organitzaven diversos tipus d'actes. És en aquest context d'associacionisme esportiu i d'educació física dirigida als ciutadans quan es comença a entreveure la nova cultura del benestar

relacionada amb el temps d'oci i com a conseqüència amb el temps destinat a la pràctica esportiva.⁷⁵

1.3 Els inicis de la democratització esportiva a Catalunya

A Espanya, el territori que va gaudir de major representació associativa de caràcter esportiu va ser Catalunya. La bona relació entre les indústries catalanes i les europees conjuntament amb els avantatges de tota mena produïts per la revolució industrial van afavorir que entre la població catalana s'iniciés a principis de segle XX la democratització de la pràctica esportiva. Aquest fou un procés que es va anar desenvolupant com a conseqüència de diversos factors inicials, per una banda la disponibilitat més gran de temps lliure dels treballadors, atès que aquests van veure augmentat el seu salari al mateix temps que s'implantava la jornada laboral de vuit hores,⁷⁶ la creació constant de clubs i entitats esportives⁷⁷ i la projecció social de l'esport, que va afavorir una major afluència de ciutadans en les diverses manifestacions esportives. Totes aquestes tendències van provocar tal com defineix Pujadas,⁷⁸ la transformació dels espais urbans de la ciutat,⁷⁹ afavorint que l'espectacle esportiu es desenvolupés com un fenomen de masses a la ciutat de Barcelona. És en aquest context, quan es va aprofitar la popularització de l'esport i en concret del futbol, per redirigir la pràctica esportiva en paral·lel al sistema capitalista, i d'aquesta manera establir

⁷⁵ Domínguez, A. (2011). "La práctica de la modernidad: orígenes y consolidación de la cultura deportiva en España, 1870-1914". En Pujadas, X. (coord.), *Atletas y ciudadanos. Historia social del deporte en España, 1870-2010*, (p. 55-88). Madrid: Alianza Editorial.

⁷⁶ Otero Carvajal, L. E. (2003). "Ocio y deporte en el nacimiento de la sociedad de masas. La socialización del deporte como práctica y espectáculo en la España del primer tercio de siglo". *Cuadernos de Historia Contemporánea*, (25), p. 169-198.

⁷⁷ Pujadas, X. (2001). "L'espai d'ús esportiu en la formació de la Barcelona metròpoli (1870-1936)". Barcelona: Plecs d'història local.

⁷⁸ Pujadas, Xavier (2012): "Sport, Space and the Social Construction of the Modern City: The Urban Impact of Sports Involvement in Barcelona (1870–1923)". *The International Journal of the History of Sport*, (29), 14, 1963-1980.

⁷⁹ Així i tot, les entitats esportives no gaudien en els seus inicis dels espais públics adients per portar a terme la seva pràctica i la concentració de terrenys de joc en un espai molt reduït formava part de la realitat a la capital catalana.

relacions entre esport i diners, definint les primeres passes del que acabaria sent el professionalisme esportiu.⁸⁰

Un altre factor que va incidir en l'expansió de l'esport va ser la seva institucionalització. Aquest fet va potenciar la pràctica esportiva gràcies a la creació de clubs de rugbi, atletisme, gimnàstica i basquetbol com fou el cas del Laietà bàsquet, que va donar continuïtat a un club desaparegut anomenat Atlas club⁸¹ i que va propiciar la constitució de la Federació Espanyola de Basquetbol l'any 1923.

Ara bé, tots aquests factors no haurien tingut el mateix impacte en l'opinió pública, sense l'efecte mediàtic de la premsa. Per aquest motiu és possible que la premsa jugués un paper destacat en la modernització cultural i en concret de l'esport, segons afirma Bahamonde Magro (2011) "el periodismo deportivo desempeña una función básica y esencial en la construcción, codificación y difusión del deporte español."⁸² A Catalunya, diaris especialitzats com "El Mundo Deportivo", fundat l'any 1906,⁸³ o "La Vanguardia" fundada l'any 1881, van esdevenir dues capçaleres amb gran rellevància en difusió esportiva. "El Mundo Deportivo" per ser un diari íntegrament esportiu i "La Vanguardia" per la seva secció d'esports.⁸⁴

El procés de desenvolupament del fenomen esportiu a les darreries del segle XIX i principis del segle XX a Catalunya, coincideix amb el concepte de "deportivització social"⁸⁵ – que relaciona el capitalisme amb l'organització social,

⁸⁰ El futbol es va oficialitzar el 1926 i es va acabar de consolidar amb la inauguració del campionat de lliga l'any 1929.⁸⁰

⁸¹ Entrevista Encarna Hernández (Comunicació personal, 17 de juliol, 2017).

⁸² Bahamonde, A. (2011). "La escalada del deporte en España en los orígenes de la sociedad de masas, 1900-1936". Dins Pujadas, X. (coord.), *Atletas y ciudadanos. Historia social del deporte en España, 1870-2010*, (p. 89-123). Madrid: Alianza Editorial.

⁸³ (1906, 8 de febrer). Periódico semanal. El Mundo Deportivo, p.1.

⁸⁴ Pujadas, X., Santacana, C. (1997). *L'esport és notícia. Història de la premsa esportiva a Catalunya (1880-1992)*. Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya.

⁸⁵ Elias, N., Dunning, E. (1992). Deporte y ocio en el proceso de civilización, España. *Fondo de Cultura Económica*, p. 185-186.

la industrialització i la cultura esportiva –, i es constata amb el creixement d'esports com el futbol i el ciclisme. Sobretot, és el futbol el que farà possible que en el procés de modernització cultural descrit per Elias i Dunning (1992) i Bahamonde (2011), nous col·lectius socials s'interessin pel fenomen esportiu, augmentant la seva popularització, i fomentant les bases d'un associacionisme construït i compactat gràcies a l'interès popular.

2. La Segona República Espanyola, l'inici d'un nou paradigma esportiu

2.1 L'expansió cultural de l'esport en l'àmbit europeu

Com a conseqüència de la proliferació de societats industrials amb un desenvolupament social conegut com a cultura de masses o societat de masses,⁸⁶ en el període comprés entre 1890 i 1921 van aparèixer a Europa societats esportives populars relacionades amb el món obrer. Un exemple d'aquestes societats foren els Sokols txecs, fundats el 1862, aquestes eren associacions gimnàstiques i culturals de caràcter nacionalista que promovien la igualtat entre els seus components – també entre les dones i els adolescents⁸⁷ – . A més, el comentat desenvolupament social de la població va esdevenir cabdal per la creació de les dues internacionals de l'esport. La internacional esportiva socialista el 1920 i la internacional roja de l'esport el 1921.

2.2 L'associacionisme català com a motor de l'educació física

És en aquest context europeu, quan a Catalunya, l'any 1931 un associacionisme esportiu consolidat a través del catalanisme – que s'havia interessat en la cultura física mitjançant el desenvolupament de l'administració pública en matèria

⁸⁶ Espinet, F., Tresserras, J. (1999). *La gènesi de la societat de masses a Catalunya 1888-1939*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

⁸⁷ Balcells, Albert. (2013) "El catalanisme i els moviments d'emancipació nacional a la resta d'Europa". *Catalan Historical Review*, (6), 189-205.

esportiva, fet que volia dir un major interès a aplicar noves lleis esportives, així com destinar subvencions per tal de millorar les infraestructures esportives i implantar un nou model d'educació física a les escoles – havia crescut de forma paral·lela al fenomen esportiu i es va consolidar com un moviment en auge una vegada acabada la dictadura de Primo de Rivera.⁸⁸

Amb la fi del règim autoritari i les noves legislacions que va instaurar la II República Espanyola, el fenomen esportiu va veure com la relació entre esport i la població iniciava una nova fase on l'educació física esdevenia important per adquirir nous mètodes d'higiene i de difusió de l'esport. En aquesta direcció, l'esport va incorporar les classes treballadores que van incentivar i popularitzar el futbol com a espectacle de masses.⁸⁹ Entre aquestes classes treballadores que van accedir a la pràctica de l'esport cal citar un nou sector que s'havia anat desenvolupant des d'inicis de segle, i que era la inclusió de la dona treballadora al món esportiu. A Catalunya es creà el 14 d'octubre de 1928 la primera institució femenina de caràcter esportiu anomenada "Club Femení i d'Esports", que tenia com a objectiu la formació integral de la dona, i reflectia el paper creixent de la dona en una societat oberta amb la finalitat d'establir una igualtat entre homes i dones. Tant l'aprovació del vot femení a Les Corts Espanyoles el 9 de desembre de 1931, la lluita per l'ensenyament lliure i l'oportunitat de militar en els partits polítics, així com, el nomenament d'Anna Maria Martínez Sagí com a directiva del F.C. Barcelona, passant a ser la primera dona de la directiva l'any 1934, demostren les tendències del canvi.

2.3 El fenomen esportiu durant la II República Espanyola

2.3.1 L'esport per al poble, amb el poble

El 14 d'abril de 1931 es va instaurar la II República Espanyola i amb ella van arribar un seguit de canvis que van afectar diferents sectors de la societat

⁸⁸ Pujadas, X., Santacana, C. (1995). *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1870-1975)*. Barcelona: Columna edicions- Diputació de Barcelona.

⁸⁹ El moviment esportiu obrer representava per a les internacionals esportives una oportunitat per a reclutar el màxim nombre de ciutadans, entitats, clubs esportius i federacions esportives amb la finalitat d'aconseguir difondre les seves ideologies.

espanyola. També el fenomen esportiu es va veure afectat per aquestes transformacions, fet que va fer possible que la pràctica esportiva es desenvolupés d'una manera considerable arribant a totes les classes populars.

Tot i que les intencions del nou govern republicà eren canviar el model educatiu, pel que respecte a l'educació física els canvis no van produir els efectes esperats, atès que tant a les escoles com amb la formació del professorat existia un dèficit qualitatiu. Ara bé, el govern entenia com a prioritària la formació dels ciutadans en l'activitat física com a element necessari per gaudir d'una bona higiene i per millorar la salut pública en general. Així doncs, la funció del govern va passar per donar suport als municipis en les polítiques relatives a la construcció d'infraestructures amb la finalitat d'aconseguir un desenvolupament de l'activitat física. Un exemple fou el cas del Palau d'Esports de Barcelona amb capacitat per organitzar curses a peu, curses de llebrers, partits de tenis, bàsquet, hoquei, etc...⁹⁰. Per altra banda les noves mesures legislatives de la República van contribuir al creixement de practicants en esports com la natació, el ciclisme, la gimnàstica, la boxa, el bàsquet. Aquest augment en la pràctica esportiva va afavorir l'entrada de grups socials com les dones i el moviment obrer que anteriorment no havien tingut una representació tan extensa en el món esportiu, i va orientar a la xarxa d'entitats esportives populars catalanes en la seva extensió des dels bars i cafès, les penyes i els ateneus i casinos fins als sindicats i partits polítics, tot creant el moviment anomenat "culturització esportiva".

Les pràctiques elitistes associades a l'esport disminuïen progressivament la seva influència i com a contrapartida es van anar creant més entitats esportives com a conseqüència de la popularització i de la penetració de les classes populars en el món esportiu. El creixement del fenomen esportiu va provocar noves agrupacions obreres com per exemple la dels treballadors de correus, telefònica i empreses ferroviàries, que van desenvolupar la creació de seccions esportives entre les quals el futbol va jugar un paper destacat. A més, aquestes agrupacions de treballadors – tal com feien els gimnasos de principis de segle –

⁹⁰ (1933, 25 de gener). Hacia la consecución del Palacio de Deporte. El Mundo Deportivo, p.1.

no només s'organitzaven entorn el món esportiu sinó que també es consolidaven com nuclis culturals amb la finalitat de la formació integral dels ciutadans. Un exemple va ser l'Agrupació Cultural Esportiva de Telefònica que tenia diverses seccions esportives d'atletisme, escacs, natació, ciclisme, excursionisme i futbol i que va ser una de les primeres organitzacions a crear una revista pròpia, titulada "Cultura y Deporte".

El creixement progressiu de l'esport va tenir com a conseqüència que les entitats que es creaven fossin recolzades per un organisme superior, i en aquest sentit es van incentivar la creació de les federacions esportives que aglutinaven sota la seva responsabilitat les entitats i els clubs esportius, com fou un clar exemple la "Federación Cultural Deportiva Obrera" (FCDO), creada l'any 1932.

La democratització esportiva progressava de forma paral·lela a la democratització política i com a conseqüència ambdues van gaudir d'una interacció personificada amb les diverses plataformes juvenils vinculades a partits polítics i sindicats com la CNT i els partits republicans així com a les organitzacions republicanes i nacionalistes.

2.3.2 El bienni radical- cedista

Les mesures adoptades pel govern republicà va continuar el desembre de 1933 quan es van definir les competències de l'escola d'educació física, que seria l'organisme amb capacitat d'acreditar els docents d'educació física en territori espanyol. Ara bé, aquestes mesures no van gaudir d'una continuïtat atès que el canvi de govern – bienni radical-cedista – va representar un període amb incerteses i sense capacitat d'experimentar un progrés en matèria esportiva. Així i tot, la creació de la Junta Nacional d'Educació Física de 1935 responia a la intenció de desenvolupar el fenomen esportiu, però finalment no va gaudir de suport econòmic ni polític i va acabar dissolta al cap de poc temps de la seva creació.⁹¹

⁹¹ Pujadas, X. (2011). Del Barrio al estadio. Deporte, mujeres y clases populares en la segunda República, 1931-1936. Dins Pujadas, Xavier (coord.). *Atletas y ciudadanos. Historia social del deporte en España, 1870-2010*. (p. 125-167). Madrid: Alianza Editorial.

2.3.3 El Front Popular i l'adveniment de noves esperances

El 1936, amb el nou govern del Front Popular es van tornar a recuperar els programes i obres legislatives instaurades el 1931 però aquestes no van poder portar-se a terme per l'esclat de la Guerra Civil al juliol d'aquell mateix any. De fet, durant la Guerra Civil el govern republicà no va aturar la gestació de noves mesures i en aquest sentit es va crear el maig de 1937 el " Consejo Nacional de Educación Física y Deportes" en què es va instaurar un nou pla d'estudis que incorporava exercicis físics i l'esport conjuntament amb la gimnàstica pels estudis de primària.⁹² A Catalunya, la creació de l'Institut Català d'Educació Física i Esports va impulsar un seguit de mesures com l'educació física a l'escola, l'assegurança mèdica als esportistes, la instrucció de docents d'activitat física, així com el suport a diverses entitats esportives. A més, va crear la Biblioteca d'Educació Física i Esports de Catalunya.

3. L'estructura del moviment esportiu popular català

En el període que es va estendre des de 1931 fins a 1936 la creació de clubs i entitats esportives va experimentar un gran creixement. La creació de clubs esportius sobretot durant els dos primers anys de govern republicà va consolidar l'associacionisme esportiu català. Tant clubs, entitats, com federacions esportives van solidificar un moviment esportiu popular amb l'enregistrament de 409 nous clubs als governs civils dels quals un 41% es trobaven fora de la ciutat de Barcelona.⁹³

3.1 Els Ateneus

Per descriure més específicament aquest moviment popular cal seguir tres models d'entitats. En primer terme trobem els Ateneus, entitats culturals i

⁹² Safón, R. (1978). La educación en la España revolucionaria. Madrid. La Piqueta. Dins Pujadas, X. (2011). Del Barrio al estadio. Deporte, mujeres y clases populares en la segunda República, 1931-1936 (p. 125-167). Dins Pujadas, Xavier (coord.). *Atletas y ciudadanos. Historia social del deporte en España, 1870-2010*. Madrid: Alianza Editorial.

⁹³ Casasas, J., Roig Rosich, J., Cattini, G. (2015). *La Segona República a Catalunya. El temps de les il·lusions 1931-1933*. Barcelona: Ara Llibres.

esportives generalment de tendències anarquistes properes a l'higienisme i al naturisme que tenien com a finalitat la difusió cultural de forma integral. A part de transmetre una cultura física pel desenvolupament de la persona, aquests espais culturals sovint gaudien de biblioteques i espais de xerrada on es feien conferències, etc. Aquests serveis tenien l'objectiu d'augmentar les capacitats intel·lectuals dels ciutadans i obrers. Per entendre la funció social que van estendre els ateneus considerar que l'Ateneu Enciclopèdic Popular (AEP) amb 30.000 socis, tenia seccions destinades a diferents modalitats esportives. La presència dels ateneus a Barcelona va estar ben definida per barris, dos exemples van ser l'Ateneu Obrer de Martinenc i l'Ateneu Enciclopèdic sempre Avant del barri de Sants.

3.2 Col·lectius veïnals i penyes de bars

Un altre tipus d'entitats esportives van ser les societats esportives modestes com els col·lectius veïnals i penyes de bars. Aquestes entitats van destacar per la seva influència local atès que aquestes associacions limitades econòmicament tenien la capacitat de ser una resposta efectiva de primer nivell. En ser associacions amb una estructura petita sovint s'utilitzaven com porta d'entrada per a la pràctica esportiva, constituint d'aquesta manera un espai de pas pels ciutadans, que podien triar entre seguir a l'entitat o marxar a clubs amb una estructura esportiva més complexa. El Club Femení i d'Esports així com l'Acció Atlètica van ser dos exemples a destacar.

3.3 Seccions esportives i gimnàstiques de centres obrers o de partits polítics

Per últim assenyalar les seccions esportives i gimnàstiques de centres obrers o de partits polítics que utilitzaven l'esport com a eix d'atracció dels joves i com a sistema d'enquadrament, disciplina i com a preparació quasi militar. Aquest fou el cas de les Joventuts Llibertaries de les (FAI) i de les Joventuts d'Esquerra Republicana i d'Estat Català (JEREC) que organitzaven festivals esportius – com l'organitzat a l'estadi de Montjuïc amb la presència de 50.000 persones –

similars als que organitzaven els sokols txecs. El republicanisme nacionalista va utilitzar l'esport popular com una manera de transmetre un discurs catalanista a través dels diaris "La Rambla" i "La Humanitat" que van ser els mitjans per arribar a la població. Per altra banda, no només a Barcelona van existir aquest tipus de seccions, a Lleida existien organitzacions associades a sindicats i partits polítics com per exemple les joventuts d'ERC lleidatanes, o els centres sindicals de diverses poblacions.

4. L'amenaça del feixisme i la resposta de les organitzacions esportives internacionals

L'amenaça i expansió feixista que patia Europa en els anys trenta, va provocar el sorgiment de nous moviments estratègics com els del Front Popular. Aquests podien ser de diverses tipologies, per una banda, podrien respondre a la unió dels partits d'esquerres com succeí a Espanya i a França, o per altra banda també podien suposar un front comú format per federacions, com la internacional comunista i la internacional socialista. A Espanya de la mà de la FCDO i a Catalunya amb la formació del CCEP a partir de 1936 es va conduir una reivindicació popular i esportiva en contra dels ideals feixistes. Aquesta reclamació afectar a les associacions esportives populars que defensaven els ideals l'esport en un sentit cívic i social. Amb l'esclat de la Guerra Civil Espanyola, es va constituir un front populisme esportiu i internacional entre la FSGT francesa i el CCEP que perdurà durant tot el conflicte.

4.1 La "Federación Cultural Deportiva Obrera" FCDO

El desenvolupament de les associacions esportives populars va donar peu a la creació de la "Federación Cultural Deportiva Obrera" FCDO l'any 1932, vinculada a partir de 1934 a la Internacional Roja de l'Esport (IRD). A principis de 1936 i després de dos anys d'estratègia frontpopulista aquesta federació va aprofitar el triomf del govern del front popular per a presentar-se com a

“defensora de la cultura y los deportes Populares de la juventud”,⁹⁴ i crear al llarg del territori espanyol diversos centres culturals esportius populars (CCDP). Aquests centres tenien com a finalitat la creació de lligues comarcals i la construcció de biblioteques i escoles que eren subvencionades en part a través de festivals benèfics organitzats per la mateixa federació. La FCDO no obstant no va gaudir d’una expansió en territori català. Segons Pujadas (2011), “l’hegemonia de l’anarquisme, la força política del republicanisme catalanista d’esquerres i l’escassa penetració dels partits socialistes i comunistes” van ser factors determinants perquè la FCDO no pogués formar part del ric teixit associatiu de caràcter esportiu català. Tant és així, que el març de 1936 es va constituir a Barcelona el “Comitè Català Pro Esport Popular” CCEP format per la gran majoria d’entitats, organitzacions i clubs esportius catalans.

4.2 El “Comitè català pro esport popular” CCEP

La situació de certa complexitat en la relació entre Catalunya i el govern espanyol – partit republicà radical amb el suport de la CEDA – accentuades pels fets d’octubre de 1934, que va tenir com a conseqüència l’empresonament del govern de la Generalitat van significar un període convuls a la que s’havia d’afegir la preocupació que existia a Catalunya davant del creixement del feixisme a Europa.

L’inici del canvi es va produir en la victòria del front d’esquerres en les eleccions de febrer de 1936. És a partir d’aquest moment quan el govern d’esquerres català decideix unificar diverses associacions esportives i formar al març d’aquell mateix any el Comitè Català pro Esport Popular (CCEP), una entitat que tenia com a objectiu principal “esdevenir el centre d’un moviment orientat en directrius marcadament culturals i socials i que tingui com a finalitat impulsar l’esport i la higiene popular.”⁹⁵ El comitè executiu de l’entitat estava format per personalitats

⁹⁴ Domínguez Almansa, A., Pujadas, Martí, X. (2011). Estadios y trincheras. Deporte y retaguardia en la Guerra Civil 1936-1939. Dins X. Pujadas (Coord.), *Atletas y ciudadanos. Historia social del deporte en España*, (p. 169-201) Madrid: Alianza Editorial.

⁹⁵ Pujadas, X., Santacana, C. (1995). *Història il·lustrada de l’esport a Catalunya (1870-1975)*. Barcelona: Columna edicions- Diputació de Barcelona.

com Gumersind Brunet de l'Ateneu Enciclopedic Popular, Josep Verdera del CADCI, Aminda Valls del Club Femení i d'Esports, Francesc Parramon del Centre Gimnàstic Barcelonès i Jaume Miravittles membre del Casal Nacionalista Obrer del districte VI.

La copa Thälmann va ser el primer esdeveniment que va organitzar el "Comitè Català Pro Esport Popular" CCEP. Aquesta manifestació social, política i esportiva volia donar una resposta a l'empresonament del dirigent comunista alemany Ernst Thälmann – que havia estat detingut pel nazisme l'any 1933 – i al mateix temps va esdevenir un acte reivindicatiu en contra dels feixismes. Les manifestacions esportives que van comptar amb el suport institucional de la "Federación Cultural Deportiva Obrera" FCDO i altres societats d'Astúries, Madrid i València va implicar a diverses modalitats esportives com el futbol, natació, boxa, atletisme, lluita i gimnàstica. I va demostrar la capacitat organitzativa del CCEP amb vista a prosseguir amb major confiança l'organització de l'Olimpíada Popular de Barcelona.

4.2.1 L'Olimpíada Popular

Per tal de portar a terme el projecte de l'Olimpíada Popular el CCEP va crear a finals d'abril de 1936 el Comitè Organitzador de l'Olimpíada Popular de Barcelona (COOP), que amb estreta relació amb la FCDO i la IRD van iniciar els plantejaments que acabarien desembocant en l'organització de l'Olimpíada.⁹⁶ El COOP es va encarregar des de la seva creació de la gestió del finançament de l'Olimpíada, de les instal·lacions esportives i de la coordinació i acolliment dels esportistes. El CCEP pretenia que l'Olimpíada fos un èxit organitzatiu per destacar amb més força que els jocs de Barcelona constituïen un moviment antagònic a l'Olimpíada feixista de Berlín.

⁹⁶ Gounot, A. (2005). El proyecto de la olimpiada popular de Barcelona (1936), entre comunismo internacional y republicanismo regional. *Cultura, ciencia y deporte*, 1(3), 115-123.

4.3 La Federation Sportive et Gymnique du Travail (FSGT)

L'alçament del feixisme a Europa encadenat amb la tensió política del bloc d'esquerres a França, va provocar una inestabilitat que el govern francès era incapaç de neutralitzar. A més, amb l'esclat del "cas Stavisky" el 1933 l'agitació política va arribar a les cotes més altes. Els partits polítics i els sindicats entre ells la federació esportiva del treball (FST) d'ideologia comunista i la unió de societats esportives i gimnàstiques del treball d'ideologia socialista (USSGT) van iniciar una confrontació amb els partits de dretes que no es va aturar fins que el 1935 el govern del Front Popular presidit per León Blum va aconseguir la victòria legislativa.⁹⁷

En aquest context, les tensions entre la Federació Esportiva del Treball (FST) d'ideologia comunista i la Unió de Societats Esportives i Gimnàstiques del Treball d'ideologia socialista (USSGT) van passar a ser secundàries, en aquells moments resultava més important la unió antifeixista en defensa d'un projecte esportiu comú. En aquesta direcció les demostracions a favor de la reconciliació entre les dues organitzacions – comunista i socialista – van ser nombroses, però la que va tenir més ressò va ser la reunió internacional del dia 12 d'agost de 1934, quan es va organitzar amb la compareixença de les dues organitzacions internacionals esportives (ISOS i IRS), un festival esportiu en contra de la guerra i del feixisme que es va celebrar a l'estadi "Pershing" de París amb la presència de 3.000 esportistes. Sumant totes les delegacions la xifra de participació va arribar a 1.200 estrangers que pertanyien a 13 països diferents i entre els quals es trobava una delegació de la FCDO i representants d'organitzacions i clubs esportius catalans.⁹⁸

Finalment el 27 de desembre de 1934 es van aprovar les condicions de la fusió entre les dues organitzacions, la FST i la USSGT. D'aquesta unió sorgí la "Federation Sportive et Gymnique du Travail" FSGT que responia amb les sigles

⁹⁷ Kssis, N., Brezot, H., Harel, É., Ferry, S. (2014). *La FSGT: du sport rouge au sport populaire*. Paris: Éd. la Ville brûle.

⁹⁸ Gounot, A. (2005). El proyecto de la olimpiada popular de Barcelona (1936), entre comunismo internacional y republicanismo regional. *Cultura, ciencia y deporte*, 1(3), 115-123.

F i S a l'organització comunista, i amb la sigla G que feia referència a la importància que tenia la formació gimnàstica per part de la USSGT. Per últim la sigla T – de treball – representava el moviment obrer i unia a les dues organitzacions.⁹⁹ Després de mesos de reunions i demostracions es formava una nova federació esportiva amb la finalitat de ser una organització obrera capaç de reunir a les masses populars. Principalment el focus d'atenció se centraria a dirigir la formació esportiva de la joventut francesa i d'aquesta manera avançar en la lluita contra el feixisme i a profit de la unitat internacional.

La nova federació anomenada “Federation Sportive et Gymnique du Travail” FSGT era presidida per dos presidents, el socialista Antonin Poggioli i el comunista Georges Marrane que es trobaven a càrrec de 70.000 llicències esportives i de 7.000 clubs esportius. Entre les seves finalitats, estava aconseguir una joventut sana i forta – fita que volien aconseguir mitjançant una educació física i esportiva obligatòria en tots els nivells del sistema educatiu –, la instauració d'un control mèdic obligatori a través de les escoles i de les societats esportives, la construcció d'instal·lacions esportives, la repartició de crèdits sense distincions entre les federacions esportives i la creació a cada ciutat d'una oficina municipal d'esports.¹⁰⁰

El camí per assolir aquestes fites no va ser fàcil. La FSGT havia de demostrar que era una federació competent i en aquest sentit es va esforçar per obtenir un reconeixement per part de les institucions i d'altres federacions que conformaven el món esportiu francès. Això si, sense perdre de vista els seus ideals, aquells que evocaven la lluita de classes que havia d'emprendre el proletariat amb la finalitat de difondre els ideals esportius de la federació arreu del territori.

Les contínues vagues i la influència que tenia el govern del Front Popular francès en l'opinió pública van afavorir l'expansió i l'augment de legitimitat de la

⁹⁹ Kssis, N. (1998) *L'informateur Sportif. Mouvement ouvrier et ballon rond. L'exemple du football "corporatif" a la FSGT*. Paris: Dans le departament de la Seine (1936-1939).

¹⁰⁰ Nicolas Kssis. (2002). Le mouvement ouvrier balle au pied, culture populaire et propagande politique : l'exemple du football travailliste en région parisienne (1908-1940). *Cahiers d'histoire. Revue d'histoire critique*, (88), 93-104.

FSGT en el món associatiu de caràcter esportiu. Amb el pas del temps, el moviment obrer va reconèixer la FSGT com l'única federació dels treballadors.

4.4 La relació entre la FSGT i el CCEP durant la Guerra Civil Espanyola

A partir de l'Olimpíada Popular de Barcelona i la seva relació amb el Comitè Català pro Esport Popular (CCEP), la FSGT va establir unes relacions internacionals amb el poble espanyol i concretament amb el poble català on va demostrar la seva solidaritat i el seu esperit de cooperació a profit de la unitat internacional i en contra del feixisme. El CCEP que durant la Guerra Civil Espanyola va continuar la seva tasca d'impuls de l'esport entre la societat catalana – mitjançant diversitat d'actes esportius solidaris i reivindicatius, amb manifestacions ciutadanes amb una gran presència d'entitats i organitzacions esportives – es va estendre a escala internacional gràcies a l'ajut de la FSGT. La federació francesa es va encarregar de lluitar en territori francès a profit dels interessos republicans que es veien atacats contínuament des de la premsa més reaccionaria i partidària. En aquest sentit, la premsa reaccionaria difonia tota mena d'informacions denunciant les accions del govern republicà a la reraguarda, com la que es va publicar al diari "l'Auto" assegurant que el porter de futbol Zamora, jugador del Reial Madrid, havia estat detingut i estava a punt de ser afusellat. Per la seva banda i en contraposició a les informacions del diari "L'Auto", tant la "Humanité" com sobretot el diari "Sport" adherit a la FSGT es van afanyar a contradir aquestes informacions publicant una entrevista realitzada al mateix Zamora on assegurava que ell no era feixista.¹⁰¹

Aquesta batalla esportiva que es transmetia a través de la propaganda, de les influències fàctiques i del moviment esportiu, va comptar amb el suport de gran quantitat de clubs petits i clubs amb més capacitat institucional que demostraven el pes i la força corporativa i sindical associada a la FSGT.

En aquest context, el CCEP que comptava amb l'ajuda de nombroses entitats i clubs esportius catalans va iniciar a partir de setembre de 1936 una relació

¹⁰¹ (1937, 13 de març). Non, je ne suis pas fasciste. Sport, p.3.

internacional amb la FSGT formant d'aquesta manera un front comú internacional amb la finalitat d'establir una lluita esportiva que amb l'ajut de la propaganda fos un suport a profit dels interessos republicans espanyols. Per aquest motiu, els actes solidaris organitzats entre entitats veïnals i departaments francesos cal afegir totes aquelles manifestacions esportives que es van coordinar perquè les seleccions espanyoles – principalment catalanes – s'enfrontessin a seleccions corporatives franceses i angleses. Tal com relata Kssis (1998) les seleccions catalanes van ser les més populars perquè eren les que tenien més facilitat per desplaçar-se a territori francès. Així i tot, cal destacar el gran nombre de partits que també van disputar tant seleccions basques com equips d'aquell territori durant tota la guerra, tenint l'última referència d'aquests enfrontaments el diumenge 1 de gener de 1939 en el partit que va enfrontar a París a l'equip de l'Athlètic espanyol contra una selecció francesa de productes químics.¹⁰²

Finalment el Comitè Català Pro Esport Popular CCEP es va dissoldre l'any 1939 amb la fugida dels seus membres a l'exili a causa de la victòria franquista.

5. L'esport a la reraguarda catalana durant la Guerra Civil Espanyola

A partir del cop d'estat de 1936, la societat catalana va fer tots els esforços possibles per aconseguir la tan preuada volta a la normalitat. El daltabaix ocasionat per l'aixecament militar va ser retingut i escapçat durant els dies posteriors a l'aixecament, ara bé, les conseqüències van ser molt altes. El territori català es va convertir en una reraguarda en guerra on la revolució política, social i cultural va fracturar a la població. Els poders polítics no van poder aturar l'onada revolucionària que progressava al mateix temps que Espanya es convertia en un país en guerra. La incertesa que provocava aquesta situació es va redirigir almenys de forma temporal amb la creació del Comitè Central de

¹⁰² (1939, 2 de gener). Hier a la plste de Vincennes. L'Humanité, p.7.

Milícies Antifeixistes de Catalunya (CCMAC) del que formaven part grups polítics i sindicals i que d'una manera o altra garantien una mínima predisposició per recuperar la normalitat social.

Aquest buit institucional va influir en el món esportiu que es va veure afectat per la incertesa derivada del conflicte, en aquest sentit Pujadas (2011) afirma que l'esport es va quedar sense una organització política fins a la creació el dia 26 d'agost del Comissariat d'Educació Física i Esports, i que fins llavors es va produir una suspensió de les activitats esportives – com la suspensió de l'Assemblea del Consell de la Federació Catalana de Futbol – només alterada per la disputa d'algunes competicions com un partit de futbol a Terrassa i unes proves de natació i rem l'última setmana de juliol. És en aquest context quan “El Mundo Deportivo” descriu la situació amb les següents paraules “ La Federación es una sucursal del desierto del Sahara”, o “que la actualidad no transcurre por cauces deportivos”.¹⁰³

5.1 L'esport com a difusor de moral i esperança

Durant els primers dies d'agost els actes esportius de caràcter benèfic van aparèixer desenvolupant una funció social de gran envergadura. Les necessitats de la població – derivades del conflicte bèl·lic – havien augmentat a la reraguarda catalana en el període de guerra que s'havia iniciat, i per aquest motiu, diversos actes solidaris de caràcter esportiu es van organitzar a profit dels hospitals de sang, de les víctimes del conflicte i de les milícies antifeixistes. El primer festival benèfic es va portar a terme el dia 2 d'agost, aquest va constar d'un partit de futbol entre A.C.Vallespir i la selecció aragonesa – que es trobava a la ciutat perquè era una de les delegacions que havien de participar en la frustrada Olimpíada Popular –. Aquests actes espontanis es van multiplicar de tal manera durant la primera meitat del mes d'agost que el CCMAC es va veure obligat a racionalitzar la seva organització. Evidentment que la celebració d'actes benèfics era positiva, ara bé, en gran nombre produiria un efecte negatiu que perjudicaria

¹⁰³ (1936, 1 d'agost). La evolución de los veteranos. El Mundo Deportivo, p.1.

la recaptació general.¹⁰⁴ La solució a curt termini es va comunicar el dia 20 d'agost, quan la Federació Catalana de Futbol i el CCMAC van establir unes pautes econòmiques i de coordinació per tal de gestionar la celebració d'aquests actes benèfics.

5.2 La raó de ser dels festivals benèfics

Per tal d'explicar la celebració dels festivals benèfics s'ha d'entendre que aquests representaven una necessitat per diferents agents de la rera guarda republicana a Catalunya. Hi va haver tres factors que expliquen la seva organització:

Un primer factor descriu la intenció per part dels clubs, associacions i entitats esportives de demostrar la seva adhesió a la causa republicana i d'aquesta manera dotar de legitimitat als actes del govern republicà. Un segon factor aniria lligat a la intenció de dotar de sentit i d'utilitat la celebració dels actes esportius en un període de guerra. En aquest sentit, l'organització d'actes solidaris per pal·liar les necessitats produïdes tant a la rera guarda com al front de guerra podria demostrar davant l'opinió pública i les autoritats polítiques la importància que podria tenir l'esport durant el conflicte. L'últim factor justificava la continuïtat de les manifestacions esportives de caràcter benèfic substituint les competicions esportives per tal de beneficiar a les federacions, clubs i entitats que veurien assegurada la seva subsistència.

5.3 Característiques dels festivals benèfics

El principal element que va consolidar la celebració dels festivals benèfics va ser el pensament comú a favor de la lluita antifeixista. A aquest primer element s'hi va sumar a posteriori la finalitat dotar de legitimitat tant a partits polítics i sindicats com a les mateixes federacions i entitats esportives. A partir d'aquí, es van organitzar nombrosos actes per reivindicar els poders atribuïts al CCMAC, a

¹⁰⁴ Aquests actes benèfics s'havien de celebrar en ciutats com Lleida, Esparreguera, Mataró, Sabadell, Girona, Badalona, Cornellà, Vilanova, Arenys de Mar, Manlleu, Amposta i Barcelona entre altres. Hi es va limitar la seva celebració per evitar la competència entre ells. (1936, 14 d'agost). Intensa actividad futbolística para mañana y pasado en Cataluña. El Mundo Deportivo, p.1.

destacar el primer acte amb participació d'aquest comitè que fou el celebrat a la plaça de toros de "Las Arenas" el 5 de setembre i que fou presentat com un festival de boxa que va comptar amb la presència del Secretari del Comitè de Milícies el senyor Jaume Miravittles.

Tot i que el futbol es destacava com l'esport de les masses i va ser el precursor del fenomen esportiu a la reraguarda catalana,¹⁰⁵ ben aviat altres disciplines esportives com la boxa, el ciclisme, natació, atletisme i bàsquet es van anar afegint en la programació dels festivals benèfics. No tan sols això, sinó que l'augment de festivals es va anar estenent pel territori català, i d'aquesta manera a mitjans d'agost ja hi havia programats diferents festivals a ciutats com Rubí, Santpedor, Manresa i Sabadell entre altres.

5.4 L'esport i la revolució

Amb el nou context revolucionari implantat a la reraguarda catalana l'esport es va diversificar responent a diverses demandes. Per una banda es va utilitzar l'activitat física com una eina de gran valor per a la preparació física dels milicians i com a vehicle transmissor d'ideologies pro bèl·liques cap a les masses obreres.¹⁰⁶ Per altra banda la col·lectivització d'entitats, clubs i federacions esportives per part de centrals sindicals com la U.G.T. i la C.N.T. suposava un pas més per aconseguir la tan desitjada transformació social.

5.4.1 Les joventuts obreres, el futur del poble

No en va, les Joventuts Llibertaries (JJLL) vinculades al moviment anarquista de la C.N.T. es van apropar durant el període bèl·lic al fenomen esportiu hi ha que creien que era d'enorme importància per a la formació militar. Amb un propòsit similar les Joventuts d'Esquerra i d'Estat Català (JEREC) van desenvolupar una

¹⁰⁵ Sovint aquests festivals benèfics comptaven amb la presència de destacades figures de l'esport català, que servien de reclam per afavorir l'assistència de públic en els actes esportius. Així, jugadors del FC Barcelona com Vantolrà, Zabalo, Llorens i Babot van participar en diferents partits de futbol per tal de garantir una major presència de ciutadans a l'estadi.

¹⁰⁶ (1937, 7 d'octubre). En la federación. El Mundo Deportivo, p.1.

secció femenina i una secció universitària d'aquesta manera respondre a la necessitat d'enquadrar socialment als nous sectors emergents.

La vinculació de l'esport i la militarització també era compartida per les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya (JSUC) com demostra la següent publicació al "boletín mensual de la JSU" de Catalunya

*Atletismo rápido y corto para el asalto de posiciones, las carreras de fondo para largas marchas y avances, el lanzamiento de disco prepara el lanzamiento de bomba, el futbol supone una resistencia en las piernas, la natación la resistencia en los brazos, y así todos los matices deportivos tienen su aplicación en el perfeccionamiento del ejército.*¹⁰⁷

5.4.2 La confiscació de les entitats esportives

Un altre efecte de la revolució social sobre l'esport va ser la confiscació de nombroses entitats esportives. Aquestes en ser considerades burgeses no tenien espai en la nova lògica social coneguda com la "democratització esportiva" que tenia com a finalitat facilitar l'accés a la pràctica esportiva del moviment obrer. Per aquest motiu els grups sindicals van imposar un control sobre aquestes organitzacions que va derivar en la creació de sindicats professionals d'esportistes en diferents modalitats esportives. Les mesures implantades en aquest nou sistema passaren per la confiscació de clubs – com el FC Barcelona, el Lawn tennis Club o el Club Natació Barcelona entre altres –, o per establir una municipalització de totes les entitats esportives – com en el cas de la ciutat de Tarragona¹⁰⁸ –, o per instaurar un control federatiu amb l'objectiu de gestionar directament per part dels treballadors totes les qüestions relacionades amb el funcionament administratiu de les federacions esportives – com fou el cas en la confiscació de la Federació Catalana de Boxa, la Federació Catalana de Futbol i la formació del Sindicat de Professionals del Futbol –.

¹⁰⁷ Fernández, B. (1938) "El deport i la guerra", *La nostra generació*. Boletín mensual de las JSU de Cataluña. Lleida.

¹⁰⁸ (1936, 27 d'agost). ¿Los deportes en Tarragona serán municipalizados? *El Mundo Deportivo*, p.2.

Així i tot, no va existir una transformació real del fenomen esportiu com a conseqüència de la complexitat social derivada de les pressions entre partits i sindicats, així com a la influència comunista i la pressió que va existir en contra dels partits i sindicats corresponents a les ideologies marxistes i anarquistes sobretot a partir dels Fets de Maig de 1937.

Cal afegir que el control obrer sobre els clubs professionals va patir moltes limitacions, a causa de que moltes d'aquestes organitzacions esportives es van auto confiscar, és a dir, van ser el propis treballadors del club que sota el beneplàcit de les autoritats i representant a una central sindical van realitzar un auto confiscació del seu club. D'aquesta manera es mantenia un professionalisme encobert que permetia que els clubs poguessin defensar els seus interessos que es trobaven amenaçats en el nou context revolucionari i bèl·lic.

En aquest sentit, l'estratègia dels clubs es dirigia a pal·liar la baixa del nombre d'associats – el FC Barcelona va passar de 7.719 socis el 1936 a 3.000 socis el 1939 –, i subsistir a les carències econòmiques com a conseqüència de les dificultats socials i esportives.

5.5 La tornada a la normalitat competitiva

El setembre de 1936 els clubs esportius es mostraven disposats a emprendre el calendari tradicional de competicions que es desenvolupava cada temporada. Per aquest motiu la Federació Catalana de Futbol anunciava la disposició de les categories i a més, imposava una taxa del 25% en el taquillatge a profit de les milícies. El campionat – que no va restar al marge de la polèmica a causa de la discussió entre la federació i el sindicat de professionals del futbol per la inclusió o no del Madrid F.C. – no es va iniciar fins a l'octubre com a conseqüència d'un seguit de canvis en l'estructuració de les divisions.

La tornada de les competicions va xocar de front amb la realitat bèl·lica que vivia el país. Existia certa contradicció entre l'esport competitiu i l'esport solidari de caràcter benèfic. Si tots dos contribuïen a pal·liar les necessitats produïdes pel

conflicte, la utilitat de l'esport competitiu no acabava de convèncer a certs sectors de la societat catalana. Aquest fet, encara es va agreujar més, quan es va entendre que el procés competitiu disminuïa el nombre de festivals benèfics. Les primeres veus discordants no van tardar a arribar, el Comissariat d'Educació Física i Esports presidit pel Dr. Joan Soler Damians es plantejava entre les diferents opcions suspendre el campionat català de futbol per entendre que l'esport professional i els aldarulls que provocava entre les aficions no tenien cap tipus de sentit entenent que la finalitat del poble que en aquell període conformava una reraguarda en guerra havia d'anar dirigit a disminuir entre tots les necessitats produïdes per la guerra, no a l'enfrontament entre ciutadans com a conseqüència de la celebració de competicions esportives. Per aquest motiu, el dia 21 de novembre de 1936, es va anunciar la suspensió de les competicions, però no es va fer efectiva com a conseqüència de les pressions sindicals.

Tot i la violència que s'estenia pels terrenys de joc, el campionat de futbol va continuar la seva marxa de forma paral·lela als festivals benèfics. Tanmateix, i de forma progressiva es van anar iniciant els campionats esportius en diferents disciplines – la federació de rugbi anunciava l'inici del campionat el 8 de novembre – al mateix temps que els festivals benèfics de ciclisme i automobilisme organitzats per la secció catalana del Socors Roig Internacional (SRI) demostraven l'enorme capacitat de convocatòria el dia 15 de novembre durant les curses que es van realitzar a la muntanya de Montjuïc. En altres disciplines esportives com la natació, l'atletisme i el ciclisme cada cop amb més freqüència es disputaven campionats com per exemple la cursa ciclista que va transcórrer entre la frontera aragonesa i les principals ciutats catalanes per finalitzar a la capital catalana o el challenge de la República celebrat l'abril de 1937. Així i tot, a partir de la primavera d'aquell mateix any, el pes de la guerra i les mobilitzacions de la joventut van afectar la continuïtat de les competicions. Va ser en aquell moment quan les entitats i clubs esportius es van veure obligats a organitzar tornejos amb presència d'equips suplents i jugadors infantils. Aquesta disminució de jugadors no es va aturar fins al final del conflicte, i va significar un procés que a poc a poc fou erosionant la capacitat organitzativa i la celebració de campionats i partits en diferents modalitats esportives.

5.6 L'esport com a eina efectiva per a la preparació bèl·lica

A partir de l'octubre de 1937 i amb una realitat bèl·lica que s'anava imposant progressivament les veus per a redirigir l'esport cap a una formació física i abolir el professionalisme tornaren a sorgir. Diferents organitzacions com l'Ateneu Enciclopèdic Popular, intensificaven les accions per difondre el paper moral de l'esport a la reraguarda. En una conferència celebrada en aquesta institució, el redactor de "El Mundo Deportivo" Josep Torrens destacava que les competicions esportives no havien de formar part de la reraguarda i en canvi s'havia d'utilitzar l'esport com un element de formació física. Coincidí amb ell, el Dr. Soler i Damians que a través del Comissariat d'Educació Física va tornar a plantejar la suspensió dels campionats esportius i va establir certes pautes per tal de convertir l'esport i l'activitat física en pràctiques dirigides a la preparació militar. Amb la creació del Comitè Executiu de la delegació d'esports de Catalunya i l'Institut català d'Educació Física i Esports l'octubre de 1937, es va voler orientar la pràctica esportiva de la població, així com d'institucions, i clubs esportius en manifestacions compatibles amb la realitat bèl·lica. Aquestes dues institucions van haver de destinar els recursos en la instrucció de docents d'activitat física per la formació dels soldats de l'exèrcit republicà. Tot i aquestes pressions, l'esport competitiu continuà, però això sí, cada cop amb menys efectius i amb majors dificultats.

5.7 L'esport militar

Fou en 1938 quan a conseqüència dels continus bombardeigs – que anaven destruint les instal·lacions esportives en diferents parts del territori català, entre elles la seu social del F.C. Barcelona, l'estadi de Vista Alegre a Girona, el Camp d'Esports de Lleida – i del setge de les tropes franquistes que l'abril de 1938 van entrar a Catalunya, els actes esportius tant competitius com benèfics foren disminuint de forma acusada. És en aquest període quan l'esport i l'activitat física es va tornar necessària per a la preparació atlètica dels soldats. La gran majoria d'esportistes es trobaven en el front i formaven part de les diferents seccions militars de l'exèrcit republicà. Aquest fet fou utilitzat pels comandaments militars

Fonamentació Teòrica

per organitzar festivals esportius entre equips formats per població civil i membres de les tropes, com els celebrats a “Les Corts” el 18 de juliol.

A la segona meitat de 1938 el declivi republicà es va anar estenent per la reraguarda catalana i al mes de setembre la situació dels clubs i entitats de futbol era tan difícil que la Federació Catalana va proposar als clubs l'organització d'un torneig militar i d'aquesta manera evitar la desaparició de les entitats.

La profusión de equipos militares que se han formado en estos últimos tiempos agrupando a los elementos que prestan sus servicios en los diferentes cuerpos del ejército y similares, ha desembocado en lo que debía ser: la organización de un torneo que agrupe a todos estos equipos y los enfrente para llegar a una clasificación, con el consiguiente interés deportivo.¹⁰⁹

Finalment, i després de mesos de lluita en territori català el gener de 1939 Barcelona queia en mans franquistes. A partir d'aquest moment totes les manifestacions esportives es van aturar a l'espera de quina seria la seva continuïtat en el context de la dictadura imposada amb la derrota republicana.

¹⁰⁹ (1938, 29 d'agost). Un próximo torneo de equipos militares. El Mundo Deportivo, p.1.

PRIMERA PART El fenomen esportiu: Una eina a profit de la lluita antifeixista

Introducció general

El conflicte ideològic desenvolupat durant el període d'entreguerres a Europa, es va materialitzar amb l'inici de la Guerra Civil Espanyola. En aquest període, el fenomen esportiu va exercir un paper rellevant com a mitjà de representació social. L'elecció de Berlín per albergar els Jocs Olímpics de 1936, va suposar a partir de l'ascensió del nacionalsocialisme alemany una confrontació entre ideologies, amb l'esport com a vehicle transmissor.¹¹⁰ L'esport democràtic i popular que representava el teixit associatiu català constituïa uns valors totalment antagònics respecte a la visió feixista del règim de Hitler. En aquest sentit i a manera de reivindicació, el "Comitè Català Pro-esport Popular" CCEP va organitzar per al mes de juliol de 1936 l'Olimpíada Popular de Barcelona. L'inici de la Guerra Civil va evitar la celebració d'aquesta olimpíada, però el que no va poder evitar va ser l'evolució del fenomen esportiu i totes les seves prolongacions en temps de guerra.

En el primer capítol es relata la informació referent a les manifestacions esportives celebrades durant els primers tres mesos de guerra - juliol, agost i setembre de 1936 -. Tal com assenyalen Pujadas i Santacana¹¹¹ aquest període es va caracteritzar per la paràlisi del procés competitiu oficial, el desenvolupament d'iniciatives esportives benèfiques, així com, l'adaptació dels clubs, federacions i esportistes a les mesures revolucionàries. Es interessant

¹¹⁰ Guttman, Allen. (2002). "Los "juegos olímpicos nazis" y el boicot americano. Controversia."Dins Teresa González Aja, (Editora.), *Sport y autoritarismos. La utilización del deporte por el comunismo y el fascismo.* (p.49-78). Madrid: Alianza Editorial.

¹¹¹ Pujadas, X., Santacana, C. (1995). *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1931-1975)*. Barcelona: Columna Edicions.

Primera part. El fenomen esportiu: Una eina a profit de la lluita antifeixista

discernir com el col·lapse esportiu que es va produir durant els últims dies de juliol contrasta amb l'explosió solidària que gràcies als festivals benèfics organitzats a la rera guarda es va originar en els mesos d'agost i setembre.

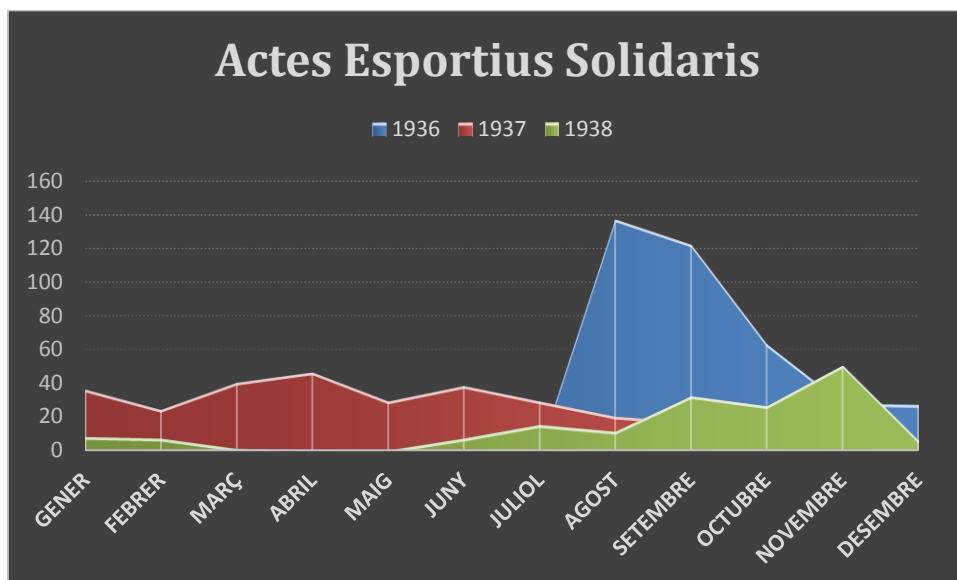

Figura 3. Nombre de festivals benèfics celebrats durant la Guerra Civil Espanyola. Elaboració pròpia a partir de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

En el segon capítol es relaten els fets que van succeir entre l'octubre i novembre de 1937. El tema principal és l'expansió de la dimensió competitiva fins al moment que va ser prohibida pel Comissariat d'Educació Física i Esports el 21 de novembre de 1936. A més a més, s'explica l'evolució de la dimensió solidària i les noves formes d'organització d'actes benèfics. Altrament, es ressalta la problemàtica entre l'esport amateur i professional i les conseqüències que aquest enfrontament provocà en les dimensions solidària i competitiva. I per últim es descriu l'aparició de la dimensió militar del fenomen esportiu en un context de rera guarda.

Primera part. El fenomen esportiu: Una eina a profit de la lluita antifeixista

En el tercer capítol que fa referència als mesos que van des de desembre de 1936 fins al febrer de 1937, s'expliquen les diferències entre l'esport amateur i l'esport professional, les iniciatives que es van realitzar a la reraguarda catalana per ajudar als refugiats de guerra, i la importància que va tenir la propaganda exterior en clau esportiva per afavorir el suport a escala internacional de la causa republicana espanyola.

En el quart capítol que transcórrer entre març i mitjans de maig de 1937 s'identifiquen les necessitats produïdes per la guerra en relació a la mobilització de joves esportistes i la preparació militar, al mateix temps que s'expliquen experiències de diversos esportistes en el front de guerra. A més a més, es descriuen els actes esportius organitzats pel VI aniversari de la República Espanyola i s'acaba exposant el clima d'incertesa existent a la reraguarda catalana després del Fets de Maig.

Els camarades solidaris

Capítol 1 Els Camarades Solidaris **(Juliol 1936 – Setembre 1936)**

Els camarades solidaris

Introducció

El cop d'estat del 19 de juliol de 1936 va provocar la suspensió de l'Olimpíada Popular així com, l'inici d'un període d'incertesa social que va produir diversos ajornaments d'actes esportius.

Les primeres demostracions d'adhesió a la causa republicana van demostrar la unió de la població enfront del feixisme. L'obertura de subscripcions va coincidir amb els primers actes esportius solidaris organitzats espontàniament.

No va passar gaire temps fins que els partits polítics i centrals sindicals van moure fitxa per tal de controlar els festivals benèfics esportius. Els magnes festivals com el certamen pugilístic celebrat a la "Monumental" i la Diada de 1936 són dos dels exemples que demostren les capacitats propagandístiques, d'inclusió social i d'augment de la moral que posseïen els actes esportius a la reraguarda catalana.

A mitjans de setembre les necessitats dels clubs va agilitzar el procés per aconseguir noves formes de finançament. La celebració dels actes esportius solidaris va donar pas als partits amistosos i de preparació amb vista a la possibilitat d'iniciar els campionats.

1. El moviment esportiu: Del col·lapse a l'inici de l'adaptació al context bèl·lic

El mateix dia que les diferents delegacions esportives amb ideals pacifistes i antifeixistes representats a l'Olimpíada Popular de Barcelona¹¹² es disposaven a iniciar els actes esportius, les tropes franquistes es van alçar en contra de la democràcia i de la llibertat.

El moviment esportiu personificat sota directrius culturals i socials, es va trobar desproveït de tota la seva essència el fatídic 19 de juliol de 1936, el cop d'estat franquista volia eliminar tots els fonaments democràtics.

Aquest fet va provocar la suspensió de l'Olimpíada Popular i de tots els actes esportius organitzats a Barcelona. Ara bé, en altres poblacions catalanes com Manresa i Tarragona sí que es van realitzar pràctiques esportives. A la capital del Bages, es va disputar la segona prova puntuable del campionat social de la penya ciclista Bonavista sobre un traçat de seixanta-cinc quilòmetres.¹¹³ I a Tarragona es van disputar dos partits de futbol corresponents a una competició local.¹¹⁴ Aquests dos exemples constaten l'efecte variable de l'alçament militar en tot el territori català. A Catalunya, Barcelona constituïa l'epicentre de l'aixecament.

¹¹² Pujadas, X., Torres, C. S. (1990). *L'Altra olimpíada, Barcelona'36: esport, societat i política a Catalunya (1900-1936)*. Barcelona: Llibres de l'Índex.

¹¹³ (1936, 19 de juliol). Ciclismo. *Diario de Avisos de Manresa*, p.12.

¹¹⁴ (1936, 21 de juliol). Esport del moment. *Diari de Tarragona*, Tarragona, 3.

Els camarades solidaris

Durant els dies posteriors a la rebel·lió militar el panorama d'instabilitat era perceptible en tots els nivells socials. En l'àmbit esportiu les seves conseqüències van ser els ajornaments de diversos actes esportius com el "III Premi Múrcia" organitzat pel C.C Provencalenc o la suspensió de l'assemblea de la federació catalana.¹¹⁵ La incertesa política i social s'apoderava de les mentalitats ciutadanes. Per una banda, les llistes de morts i ferits no deixaven d'augmentar, i per altra banda calia sumar el neguit generalitzat de les famílies amb membres desapareguts durant la revolta – no es va saber el parador del president i el secretari de la Federació Catalana de Bàsquet fins al dia 4 d'agost.¹¹⁶

La resposta del moviment esportiu no es feu esperar, el dia 23 de juliol es va celebrar una manifestació formada per comissions de les delegacions que havien de participar en l'Olimpíada Popular. Durant aquesta manifestació representants de països com els Estats Units, Noruega, Holanda, Anglaterra, Bèlgica, Itàlia i una delegació de jueus de França, van realitzar una marxa pels carrers de Barcelona fins a arribar a la plaça de la República. Una vegada tots els participants de la manifestació van arribar a la plaça, els representants de les delegacions van realitzar un discurs que va ressaltar el noble exemple del poble català i la seva reacció davant del feixisme. L'entusiasme dels ciutadans que omplien la plaça es va fer notar en els dies posteriors, atès que el discurs va ser tan eloqüent que va animar a diversos atletes estrangers a combatre al feixisme

¹¹⁵ (1936, 25 de juliol). La assemblea de la federación catalana suspendida. *El Mundo Deportivo*, 4.

¹¹⁶ (1936, 5 d'agost). Basquetball. *El Mundo Deportivo*, 2.

i enrolar-se per aquest motiu a les milícies ciutadanes formant una columna que de manera immediata partiria cap a Saragossa.¹¹⁷

La situació a Catalunya era propícia perquè s'utilitzés el moviment esportiu com un element de reivindicació en contra del feixisme. Precisament les delegacions esportives tant nacionals com internacionals s'havien desplaçat a Barcelona per demostrar la seva oposició a la ideologia feixista, i va ser durant els últims dies del mes de juliol que van poder demostrar si més no al carrer i davant de tota la ciutadania catalana el que no van poder demostrar en els terrenys de joc.

Per altra banda, les delegacions esportives que van tornar a les seves llars, es van trobar durant el seu camí de tornada diferents demostracions de suport cap a la República Espanyola. Entre totes elles cal assenyalar dos casos particulars. D'una banda la delegació de Pontevedra, que de camí a la seva terra va realitzar l'arribada al port de València en el vaixell "Capitán Segarra" entre els crits d'ànim de la tripulació dels vaixells mercants establerts al port.¹¹⁸ I d'altra banda, l'arribada d'una delegació francesa a Marsella a bord del navili denominat "Djenna", en aquest cas, van ser els mateixos passatgers que van arribar a port entonant la "Internacional" i enarborant alhora banderes vermelles.¹¹⁹ L'adhesió a favor de la causa republicana s'estenia a altres països, de totes maneres, aquestes escenes de bona voluntat i de suport contrarestaven amb la terrible realitat. La reraguarda catalana es trobava en una dramàtica situació

¹¹⁷ (1936, 24 de juliol). Los atletas extranjeros manifiestan su adhesión al gobierno de la Generalidad. *El Diluvio*, 5.

¹¹⁸ (1936, 30 de juliol). De la Olimpiada Popular. *El Mundo Deportivo*,1.

¹¹⁹ (1936, 25 de juliol). Los atletas franceses que regresan de Barcelona llegan a Marsella. *El diluvio*,12.

representada per les dificultats que vivien els hospitals de sang on l'arribada de ferits era constant, per aquest motiu, va esdevenir una necessitat immediata la creació de nous centres sanitaris. Institucions com el Socors Roig Internacional i sindicats com la Confederació Nacional del Treball (CNT) van organitzar des d'un primer moment una xarxa d'atenció sanitària, dirigida a millorar l'eficiència dels serveis.¹²⁰

A finals de juliol de 1936, el camí cap a la normalització social s'acollia a la creença de la ràpida victòria sobre les tropes franquistes. La sortida esglaonada de les milícies des de Barcelona per establir el front a Aragó creava una falsa esperança de força, motivada per les organitzacions obreres que es van trobar amb l'oportunitat d'iniciar el procés revolucionari.¹²¹ La vida ciutadana controlada pel Comitè Central de Milícies Antifeixistes (CCMA) representava des de Barcelona un poder polític en paral·lel al poder governamental. La diversificació dels comitès regionals, comarcals i locals a tot el territori català, va significar la punta de llança de la transformació social, però un dels inconvenients, va ser la falta de coordinació entre tots aquests òrgans de poder.¹²² Cada comitè establia les seves pròpies regles, d'aquesta manera la falsa estabilitat es veia enterbolida per una vacil·lació constant. Amb aquesta realitat de fons, els clubs esportius

¹²⁰ Hervas Puyal, C. (2004). *Sanitat a Catalunya durant la República i la Guerra Civil. Política i organització sanitàries: L'impacte del conflicte bèl·lic*. Phd diss., Institut Universitari D'Història Jaume Vicens Vives. Universitat Pompeu Fabra, Catalunya.

¹²¹ Pozo Gonzalez, J. (2002). *El poder revolucionari a Catalunya durant els mesos de juliol a octubre de 1936. Crisi i recomposició de l'estat*. Phd diss., Departament d'història moderna i contemporània. Universitat Autònoma de Barcelona. Catalunya.

¹²² Pozo, J. (2004). La formació del poder revolucionari. Els Comitès de Milícies Antifeixistes de Catalunya. Dins Ernest Folch (Edició.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939): Alçament militar i primers mesos de Guerra* (p.93-113). Barcelona: Edicions 62.

Els camarades solidaris

segons la seva disposició i realitat social seguien suspent actes esportius,¹²³ o en cas contrari es coordinaven de forma improvisada amb la intenció de celebrar competicions.¹²⁴ A finals del mes de juliol les penyes eren les úniques organitzacions esportives que lluny de suspendre els seus actes socials, com les reunions en bars i cafès, es van decidir a celebrar el dia 25 de juliol la final d'un torneig, disputant un partit de futbol entre el Casino i l'Aliança i el Foment Català.¹²⁵

La resposta dels ciutadans que des d'un inici van contribuir a construir una esfera solidària entorn de les necessitats socials, va incentivar l'obertura de subscripcions a favor de les víctimes del feixisme. Entre elles subratllar la subscripció oberta pel diari "El Mundo Deportivo" el dia 30 de juliol dirigida a tots els esportistes, entitats esportives i ciutadans de Catalunya.¹²⁶ L'adhesió cap a aquesta iniciativa solidària no es va fer esperar i "l'Agrupació Velocipédica Hostafrancs" va ser la pionera en la llista d'entitats que van aportar capital monetari a profit de les víctimes del feixisme.¹²⁷ Seguint el seu exemple, la

¹²³ (1936, 29 de juliol). L'actualitat esportiva. La Veu de Catalunya, p.11.

¹²⁴ (1936, 25 de juliol). Otra gran carrera para el 30 de agosto. El Mundo Deportivo, p.3. El procés cap a la normalització social depenia de l'estat econòmic del territori. El moviment esportiu de la mateixa manera que altres manifestacions culturals i socials necessitaven una fluctuació del cicle econòmic, en aquest sentit, el club ciclista Les Corts es disposava a organitzar una prova ciclista amb el patrocini de diferents cases comercials, entre elles, la casa "Pantaleoni", "germans de calçats Raspall", de la "Mundial" i amb un valuós trofeu de l'ajuntament de la ciutat. D'altra banda el club ciclista Granollers per a l'organització d'una altra prova ciclista a Granollers va obtenir l'ajuda decidida tant moral com econòmica dels industrials locals.

¹²⁵ (1936, 27 de juliol). La memoria correspondiente a la temporada 1935-36 de la catalana. El Mundo Deportivo, p.3. Partit de futbol d'un torneig en que la final va haver de disputar-dues vegades per obtenir un equip vencedor. Aquest torneig el van disputar la penya Barcelonina, el casino l'Aliança, el Foment Català i la casa Gaudier. Es va proclamar guanyador el Foment Català pel nombre de córners llançats, després de l'empat entre els dos equips.

¹²⁶ (1936, 30 de juliol). "El Mundo Deportivo", inicia una subscripció a beneficio de los hospitales de Barcelona. El Mundo Deportivo, p.1.

¹²⁷ (1936, 31 de juliol). La A.V. Hostafrancs abre la lista de entidades. El Mundo Deportivo, p.1. L'adhesió a la causa republicana va provocar que nombroses entitats esportives es mobilitzessin per aportar una ajuda monetària a favor de les víctimes provocades per les tropes franquistes. Tal com es pot comprovar

Els camarades solidaris

delegació mallorquina¹²⁸ es va oferir per disputar trobades benèfiques contra clubs de Barcelona i d'altres poblacions catalanes.¹²⁹

Al cap de dues setmanes a partir de l'esclat del conflicte, el moviment esportiu establia les primeres passes per la gestió d'un servei d'ajut per afrontar les necessitats bèl·liques. Aquest fet va servir a les entitats esportives per reivindicar el creixement del teixit esportiu produït a Catalunya durant el període d'entreguerres¹³⁰ i consolidar la funcionalitat dels clubs esportius en un context de guerra. Amb l'ajut de les delegacions aragonesa i mallorquina així com, les delegacions internacionals, es va iniciar una batalla esportiva per tal de reproduir l'adhesió al govern republicà tant a Catalunya com en els actes esportius que celebraven més enllà de les fronteres espanyoles.¹³¹ D'aquesta manera s'iniciava el procés cap a la instrumentalització de l'esport de caràcter solidari a profit de la causa republicana en defensa dels ideals de llibertat i democràcia.

en la següent fragment de la carta escrita pel president de l'Agrupació V. Hostafrancs el senyor Josep Peris, el moviment esportiu es va utilitzar com a resposta solidària per combatre les calamitats causades pels insurrectes." Per creuer aquesta entitat que gestes humanitàries com la present deuen ésser imitades i col·laborades amb el màxim esforç, nosaltres encara que una humil entitat ciclista, empro que sempre hem demostrat la deportivitat en quantes ocasions ens ha sigut factible no podem per menys elogiar aquesta gesta de El Mundo Deportivo i posar a la vostra disposició la quantitat de vint-i-cinc pessetes per ésser engrosades a tal fi."

¹²⁸ La delegació Mallorquina restava a Barcelona a l'espera dels esdeveniments bèl·lics. A la frustrada participació a l'Olimpíada Popular es sumava l'ocupació franquista de les illes de Mallorca i Eivissa.

¹²⁹ (1936, 31 de juliol). Los futbolistas mallorquines que vinieron para la Olimpiada Popular. El Mundo Deportivo, p.2.

¹³⁰ Gounot, A. (2005). El proyecto de la olimpiada popular de Barcelona (1936), entre comunismo internacional y republicanismo regional. *Cultura, ciencia y deporte*, 1(3), 115-123.

¹³¹ Aprofitant la presència a París de les delegacions sueca, noruega i americana que es trobaven en el seu retorn cap als seus països després de que el cop d'estat a Espanya hagués fet impossible la celebració de l'Olimpíada Popular, la FSGT van organitzar una macro exhibició que es va celebrar el dia 27 de juliol a l'estadi Pershing de París. Aquesta manifestació esportiva organitzada en 24 hores, va reunir 10.000 espectadors i va dotar d'un ambient d'estreta germanor totes les proves organitzades per la diada. La finalitat principal de l'acte va ser condemnar el cop d'estat feixista i demostrar l'adhesió a la causa republicana.

2. De l'esport espontani a l'organització d'esdeveniments esportius controlats pel Comitè Central de Milícies Antifeixistes (CCMA)

A l'inici del mes d'agost el procés revolucionari impregnava el dia a dia. Les confiscacions de serveis i institucions a càrrec de centrals sindicals afavoria l'afiliació contínua de sindicats diversos en organitzacions com la CNT o la UGT - com va ser el cas del sindicat de treballadors de canòdroms de Barcelona¹³² - . La vida ciutadana reprenia les tasques laborals sota noves perspectives revolucionàries. En aquest context indeterminat, els primers senyals d'organització de festivals benèfics de caràcter esportiu i l'activitat de les penyes esportives es barrejaven amb les notícies que descrivien l'abandonament de les gestions administratives de certes federacions. Aquest era el cas de la Federació Catalana de Futbol, que segons la premsa local es trobava "bajo los desesperantes efectos de un rotundo cerrojazo", i es notificava que aquesta federació "es una sucursal del desierto del Sahara"¹³³. Per tot això, és congruent afirmar que durant els primers dies del mes d'agost les entitats es van veure desproveïdes d'un òrgan o institució federativa que regulés i coordinés les manifestacions esportives. Les circumstàncies no afavorien la celebració de jornades esportives, com a mínim aquesta era la sensació que s'estenia a totes les poblacions.

¹³² (1936, 11 d'agost). Otro sindicato que ingresa en la CNT. *Solidaridad Obrera*, p.3.

¹³³ (1936, 1 d'agost). La evolución de los veteranos. *El Mundo Deportivo*, p.1.

Els camarades solidaris

No obstant això, aquest buit institucional va ser cobert per les mateixes entitats i va significar l'inici de la dualitat entre l'organització d'actes esportius benèfics, de caràcter absolutament solidari i l'organització d'actes esportius destinats a aconseguir un autofinançament per als clubs esportius.

En aquest sentit l'Agrupació Cultural Vallespir situada al barri de Sants de Barcelona, va arribar a un acord amb la delegació esportiva i cultural aragonesa – que seguia a la ciutat dies després d'haver vist com se suspenia l'Olimpíada Popular –, per organitzar de forma espontània i gràcies a les seves esperances solidàries, un festival benèfic, esportiu i folklòric el diumenge tres d'agost. Aquest festival es va celebrar al camp de la Unió esportiva Sans que va cedir el seu terreny de joc, i en ell es van desenvolupar en un ambient festiu, caracteritzat per exhibicions de Rondalla, jotes, danses i cants aragonesos un partit de futbol entre l'Agrupació Cultural Vallespir i una selecció obrera aragonesa.¹³⁴

El mateix dia, l'organització d'un partit de futbol celebrat a Terrassa, entre els egarencs i el Granollers, va ser organitzat entre altres motius, per les necessitats econòmiques del club egarenc. Els deutes ofegaven al club després de dues setmanes sense futbol i la celebració del partit va servir per aconseguir liquiditat per a tal efecte.¹³⁵ Cal destacar que el club també va utilitzar aquest

¹³⁴ (1936, 2 d'agost). Hoy, un interesante festival benefico y folklórico. El Mundo Deportivo, p.1.

¹³⁵ (1936, 7 d'agost). Con vistas a la próxima temporada. El Mundo Deportivo, p.2. La tertúlia en una penya esportiva ens dona una informació rellevant per interpretar amb quina intenció se celebraven diversos partits durant els primers dies del mes d'agost. Referent al cap de setmana del vuit i nou d'agost els tertulians comentaven la següent informació “No tendremos ayuno completo, el pasado domingo se jugó en Terrassa y por la federación ya comienza a dar fe de vida los delegados que tratan de organizar partidos para el día nueve. Lo necesitan como el pan que comen. Eso lo sabemos todos. Ha terminado el mes y los jugadores han ido por la “plata” con una puntualidad enternecedora. Y no han cobrado la mayoría. Pero esta vez les asiste la razón a los clubs; el cobro mensual de recibos ha sido francamente catastrófico, y como se han pasado varios domingos sin recaudar ni cinco las cajas respectivas están lo

esdeveniment – que s'havia d'haver celebrat el dia 19 de juliol – com a reivindicació en contra de l'alçament feixista i sota el lema "Los egarenses no se achican para nada y son gente pacífica en extremo"¹³⁶.

Amb aquests dos actes esportius es va originar l'organització espontània de les manifestacions esportives. Totes dues manifestacions es van desenvolupar a favor de la causa republicana però de forma intrínseca se separaven en dos patrons. L'acte celebrat a Sants va ser de caràcter absolutament solidari en canvi, el partit de futbol disputat a Terrassa utilitzava com a cortina de fum el seu suport al govern republicà per combatre les dificultats econòmiques que començaven a percebre els clubs esportius.

A mesura que la "normalitat social" es restablia, les entitats esportives reprenien les seves activitats.¹³⁷ Les contingències dels primers dies semblava que quedaven enrere, en canvi la situació política romania revolta. Les diferències entre Esquerra Republicana de Catalunya i la CNT provocaven l'estancament per a la formació d'un nou govern.¹³⁸ Els comitès presents a tot el territori català seguien desenvolupant-se seguint les seves pròpies directrius i l'atomització de la política dificultava l'estabilitat social i obstaculitzava la coordinació i l'organització de manifestacions esportives entre clubs i entitats de diferents

mismo que la plaza de Cataluña a las tres de la madrugada. El Terrassa quiso volver a jugar para liquidar a sus jugadores y otro tanto se propone gestionar el Sabadell con el mismo fin."

¹³⁶ (1936, 3 d'agost). Futbol. El Mundo Deportivo, p.2.

¹³⁷ (1936, 1 d'agost). Mañana un festival a beneficio de la A.C. Vallespir. El Mundo Deportivo, p.2.

¹³⁸ (1936, 6 d'agost). Crisis total del gobierno de la Generalidad. El Diluvio, p.11.

comarques de Catalunya.¹³⁹ Durant aquells dies la revolució imposada per sindicats com la CNT i partits polítics com el partit obrer d'unificació marxista (POUM) era visible. Les confiscacions de clubs esportius eren una part del procés de la revolució proletària, i en aquest sentit el dia 9 d'agost el C.D. Espanyol sota la tutela de la Unió General de Treballadors (UGT), era confiscat pels mateixos empleats amb la finalitat que el club pogués seguir les seves tasques amb la màxima normalitat possible.¹⁴⁰ En aquest clima controvertit diferents projectes esportius sortien a la llum, entre ells, la federació catalana de beisbol notificava que per a la temporada següent es comptaria amb un nou terreny de joc que aportaria múltiples avenços. La normalització esportiva s'imposava gradualment en un context agitat i inestable.

A causa de que Catalunya formava part d'una reraguarda allunyada del front bèl·lic,¹⁴¹ la majoria dels esforços solidaris consumats per la població anaven dirigits a nodrir les milícies antifeixistes o assegurar el material indispensable pels hospitals de sang.¹⁴² En aquesta direcció els actes esportius solidaris es van configurar com un instrument de mobilització ciutadana per aconseguir aquests fins.¹⁴³ Sovint aquests festivals benèfics esportius comptaven amb el suport

¹³⁹ Fons d'associacions i fundacions. "Carta Comitè regional Baix Empordà", 1 de setembre de 1936, a Arxiu Comarcal del Baix Empordà.

¹⁴⁰ (1936, 9 d'agost). El "CD Espanyol" incautado por empleados y jugadores. *El Mundo Deportivo*, p.3.

¹⁴¹ Pagès Blanch, P. (1987) *La Guerra Civil Espanyola a Catalunya, 1936-1939*. Sant Cugat del Vallès: Llibres de la Frontera.

¹⁴² Trobem diverses informacions al respecte entre les notícies publicades el dia 11 d'agost al diari Solidaridad Obrera "Nuestras columnas del frente de Aragón necesitan la ayuda entusiasta del proletariado catalán. ¡Todo para nuestros hermanos que están batiendo al fascismo en tierras aragonesas! La clase obrera ha de surtir a nuestros milicianos de los medios indispensables para que podamos triunfar en toda línea." (1936, 11 d'agost). *Las milicias de la Cataluña proletaria*. Solidaridad Obrera, p.8.

¹⁴³ A Valls també es va celebrar un festival benèfic al camp de la Xamora a profit dels hospitals de sang. (1936, 12 de setembre). *Hospitals de sang, al camp de la Xamora*. Treball, p.3.

d'entitats futbolístiques com el F.C. Barcelona que donaven permís als seus jugadors per poder disputar partits de caràcter benèfic amb altres entitats esportives.¹⁴⁴ Els festivals organitzats de forma espontània seguien el seu curs i d'aquesta manera, el diumenge nou d'agost es van celebrar a Igualada, els primers festivals benèfics fora de la ciutat de Barcelona. En concret es van disputar uns partits de futbol i de bàsquet a benefici dels hospitals de sang.¹⁴⁵ Paral·lelament i per al mateix cap de setmana, el C.D. Zabalo anunciava la celebració d'un festival benèfic en el camp del U.S.A. Fortpienc. En aquest festival benèfic i esportiu de caràcter absolutament popular i altruista es va disputar davant la presència de mil cinc-cents aficionats un partit de futbol entre el CD Zabalo i la penya Vantolrà.¹⁴⁶ De tal magnitud va ser el vessant popular d'aquest acte, que per arbitrar el partit es va designar a un aficionat de la barriada. Un cop finalitzat el partit els responsables de l'organització del festival van lliurar tota la suma monetària a la subscripció del "Mundo Deportivo" per ajudar d'aquesta manera a dotar de material als hospitals de la ciutat.¹⁴⁷

D'una banda el moviment esportiu a la reraguarda republicana evolucionava de forma espontània amb el suport de les institucions esportives modestes i amb una gran base solidària, i per altra banda constituïa també de forma espontània una oportunitat de subsistència sota el paraigua solidari, atorgant lleialtat a les

¹⁴⁴ Solé i Sabaté, Josep M., Finestres, J. (2006). *El Barça en guerra (1936-1939)*. Barcelona: Angle Editorial. El FC Barcelona va autoritzar la participació dels seus jugadors en festivals benèfics representant a altres entitats esportives. "Las listas de enviados serán habituales en los primeros meses de guerra. Se autoriza a Llorens para que con dos amateurs juegue un partido a provecho de las milicias el día 29 en Masnou; a Escolà para el mismo objeto el día 30 en Sants; a Raich para el día 30 en Molins de Rei; a Estrada para el día 29 en Premià."

¹⁴⁵ Fons documental. "Llibre d'actes de l'Ateneu Igualadí", 13 d'agost de 1936, a l'arxiu Històric de l'Ateneu Igualadí.

¹⁴⁷ (1936, 10 d'agost). El magnífico acto deportivo benéfico de ayer. El Mundo Deportivo, p. 3.

institucions democràtiques i d'aquesta manera aconseguint un pretext moral per mantenir l'activitat esportiva.¹⁴⁸Una possibilitat que es va exercir com a substitució de la vida esportiva normal.

Adoptant diferents configuracions, el fenomen esportiu es consolidava com una eina més d'ajuda a la causa republicana.¹⁴⁹ Un altra tipologia d'ajut es va constatar quan el campió espanyol de boxa Miquel Tarré – campió dels wèlters – s'oferia de forma altruista mitjançant una carta enviada a la redacció de "El Mundo Deportivo", per celebrar una vetllada benèfica.¹⁵⁰ Aquest fet va servir de precedent per a altres esportistes que van seguir el seu exemple. Durant aquells dies d'agost, l'altruisme reflectit per entitats esportives modestes, que de forma espontània decidien organitzar festivals, va sorgir en paral·lel a l'espontaneïtat i solidaritat d'esportistes que a títol individual es presentaven voluntaris per realitzar actes solidaris. Totes aquestes iniciatives es van utilitzar com a resposta popular en contra del feixisme i va atorgar veu i resposta en aquest cas solidària, als ciutadans, esportistes i en definitiva al moviment esportiu.

¹⁴⁸ Pujadas, X. (2007). Entre estadis i trinxeres. L'esport i la Guerra Civil a Catalunya (1936-1939). *Aloma*. (21), 19-31.

¹⁴⁹ (1936, 8 d'agost). Donatius. *El Diluvio*, p.14.

¹⁵⁰ (1936, 12 d'agost). Para los hospitales de sangre de Barcelona. *El Mundo Deportivo*, p.1. Durant la segona setmana d'agost els oferiments per celebrar festivals benèfics de diversa índole es van multiplicar. L'exemple de Miquel Tarré va ser seguit dies més tard per altres esportistes com el ciclista Antonio Prior. A la carta enviada per Miguel Tarré a la redacció d'El Mundo Deportivo, el boxejador matisa les intencions "Entre todos los boxeadores profesionales podríamos aportar a esa obra benéfica" referint-se a la subscripció oberta per la redacció, " un beneficio mucho mayor si se organizase una velada de boxeo para la cual yo me ofrezco para actuar en ella contra quien sea sin cobrar un céntimo esperando que todos mis compañeros harán lo mismo a fin de que la recaudación sea más nutrida y así poder auxiliar a las víctimas con algo que entre todos podría ser brillante esperando que si no soy incluido en programa se acepte mi colaboración en lo que sea y para lo que sea."

Els camarades solidaris

A partir de la segona setmana d'agost es va originar un punt d'inflexió, l'efervescència solidària va obtenir major resposta a mesura que els clubs esportius van entendre les possibilitats que oferia. En aquest sentit, entre el 10 i el 12 d'agost un gran nombre de delegats de diferents clubs i entitats van visitar la seu de la Federació Catalana de Futbol – que es trobava en ple procés de reestructuració – ¹⁵¹ per concretar l'organització de festivals benèfics. En només dos dies es van organitzar divuit partits de futbol per al cap de setmana del 15 i 16 d'agost. Davant d'aquesta magnitud organitzativa, i atenent a les possibilitats propagandístiques que oferia, les organitzacions polítiques que es trobaven en ple procés revolucionari van veure en el fenomen esportiu una via de difusió i de comunicació del seu discurs ideològic.

D'aquesta manera els poders polítics, en ple procés revolucionari van iniciar la seva influència directa en el moviment esportiu. Aquest canvi de tendència es va consumir amb l'organització “sumamente minuciosa”¹⁵² del festival gestionat pel club Gràcia E.C. sota l'autorització del CCMA el mateix 16 d'agost. Els responsables de la seva organització tenien com a finalitat representar una magna celebració amb una finalitat solidària i un determinat simbolisme revolucionari a favor de la llibertat, la democràcia i la causa republicana.

Un cop es va comunicar la iniciativa que gaudia del suport del CCMA, els clubs de futbol ho van veure com una oportunitat d'or i a cinc dies de la seva celebració

¹⁵¹ (1936, 13 d'agost). El consejo directivo de la federación catalana se reunió ayer. El Mundo Deportivo, p.1. El 12 d'agost la federació catalana de futbol es va reunir per ratificar l'adhesió al govern de la Generalitat i conferir un donatiu de 500 pessetes a les necessitats dels hospitals de sang. D'altra banda, aquesta federació no entenia la imposició referent al cessament de dos dels seus càrrecs i d'aquesta manera ho va comunicar a la Federació Espanyola de Futbol.

¹⁵² (1936, 12 d'agost). Futbol. El Mundo Deportivo, p.2.

Els camarades solidaris

els oferiments de clubs de primera categoria de la capital catalana així com d'altres regions s'anaven amuntegant a les oficines del club organitzador. Molts clubs anhelaven formar part en el magne festival, fins i tot, molts futbolistes catalans i d'altres regions d'Espanya s'oferien a títol individual per formar part d'una possible selecció.

Figura 4. Evolució quantitativa dels partits de futbol de caràcter benèfic celebrats durant els mesos d'agost i setembre. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

A mesura que transcorria la setmana, el nombre de festivals seguia en augment. Entre ells destacaven el partit entre el C.D. Espanyol i l'Europa, que s'havia de disputar a camp espanyolista i el festival gestionat sota el control del CCMA que s'anava a celebrar al camp del Guinardó, i anava a enfrontar als equips del

Gràcia contra un fort combinat del FC Barcelona¹⁵³. Aquesta situació lluny de ser la més adequada es preveia caòtica. La diversitat organitzativa provocaria una dispersió ciutadana gens convenient, i per contrarestar aquesta opció el divendres 14 d'agost en nom del CCMA el senyor Ramon Eroles Sorribes va procedir a la confiscació de la Federació Catalana de Futbol.¹⁵⁴ La causa de la confiscació segons paraules del mateix Eroles estava justificada per la finalitat de dotar d'un caràcter més democràtic a la institució federativa.¹⁵⁵ No obstant això, si s'observa el fenomen des d'una certa perspectiva, podríem interpretar aquesta confiscació com una bona jugada d'escacs. Aquest moviment permetia al CCMA exercir un control exhaustiu sobre una federació esportiva - d'enorme potencial públic - i el gran nombre d'afiliats que representava, permetent d'aquesta manera una major coordinació i gestió dels seus propis interessos. El moviment estratègic es va realitzar en el moment oportú, a les portes d'un cap de setmana ple de manifestacions esportives "solidàries". En aquest sentit, el següent pas que va realitzar la federació de futbol ja confiscada va ser la suspensió de tots els partits de futbol que s'anaven a celebrar aquell mateix cap de setmana, autoritzant únicament la celebració del festival benèfic organitzat pel club Gràcia E.C. en el camp del Guinardó.¹⁵⁶ El qual sobtadament havia canviat el seu cartell, i en comptes de disputar-se el partit entre el Gràcia i la

¹⁵³ (1936, 15 d'agost). Els Esports. La Publicitat, p.5. No tots els jugadors del FC Barcelona es trobaven a la capital catalana. La tornada als entrenaments no estava prevista fins a finals d'agost, per aquest motiu els jugadors que es trobaven a la capital eren ceditos desinteressadament perquè formessin part de seleccions o penyes esportives.

¹⁵⁴ Llorens, C. (1997). *Història de la Unió Esportiva Olot*. Olot: Editorial Unió Esportiva Olot.

¹⁵⁵ (1936, 15 d'agost). La federación Catalana i la Liga Amateur incautadas. El Mundo deportivo, p. 1.

¹⁵⁶ (1936, 16 d'agost). Festival a beneficio de los heridos de las milicias antifascistas. Solidaridad Obrera, p.14. La finalitat d'aquesta decisió venia determinada per la gran densitat de festivals benèfics que s'anaven a disputar. La creença del Comitè Central de Milícies Antifeixistes era que els festivals disputats en una mateixa barriada interferirien en la recaptació econòmica, per aquest motiu es van suspendre tots els festivals.

Els camarades solidaris

representació blaugrana passaven a disputar-se dos partits, el Gràcia contra l'Europa i el segon descrit com un "valiosísimo concurso"¹⁵⁷ el van disputar el FC Barcelona - confiscat el dia anterior¹⁵⁸ – contra el C.D. Espanyol. Tot havia de sortir perfecte, a aquest efecte i per afavorir l'assistència del màxim nombre d'espectadors, els socis només van acreditar mitja entrada i a més es va facilitar un servei extraordinari d'autobusos que van realitzar el trajecte directe entre Plaça Catalunya - centre neuràlgic de la ciutat - i el camp del Guinardó.¹⁵⁹ El festival va resultar d'una magnificència extrema. El diari "La Vanguardia" el va descriure de la següent manera:

*Importaban como se comprenderá los partidos que integraban el programa; pero importaba muchísimo más el fin benéfico de la fiesta. Así quedó demostrado al desfilar durante un descanso, dos compañías de milicias, una a caballo y otra a pie, que fueron aclamadas por el público con entusiasmo inenarrable.*¹⁶⁰

No van faltar els tocs de gran simbolisme, com fa referència el següent fragment:

Nada más elocuente que este entusiasmo para deducir la identificación absoluta del numerosísimo público con sus camaradas milicianos que además de dar generosamente su sangre en defensa de las libertades patrias constituyen una garantía del nuevo orden

¹⁵⁷ (1936, 16 d'agost). Els Esports. La Publicitat, p.3.

¹⁵⁸ Solé i Sabaté, Josep M., Finestres, J. (2006). *El Barça en guerra (1936-1939)*. Barcelona: Angle Editorial.

¹⁵⁹ (1936, 16 d'agost). Del gran festival de Gràcia a favor de les milícies. La Publicitat, p.3.

¹⁶⁰ (1936, 18 d'agost). La identificación de los deportistas con la causa de la República. *La Vanguardia*, p. 9.

Els camarades solidaris

que va a establir-se. La bandera de las milicias del POUM roja como la sangre vertida por sus componentes, ondeó como un símbolo entre la multitud fervorosa y entusiasta.¹⁶¹

Més aviat el que es pretenia amb la celebració d'aquest festival va ser demostrar als ciutadans una representació del nou ordre social, que avançava de la mà de la llibertat i de la democràcia afavorint d'aquesta manera la seva legitimitat davant de la ciutadania en general i consolidant un major domini públic de les institucions revolucionàries. En aquest sentit, el POUM continuava la seva estratègia d'utilitzar els espectacles públics de diversa índole per aconseguir major influència pública amb el propòsit de transformar i orientar la ciutadania cap a l'ordre proletari, esperant convertir-se en el referent polític i cultural de les masses obreres.¹⁶²

Cal destacar que a banda dels partits de futbol - finalment es van celebrar, però només un per barriada - durant el cap de setmana del 15 i 16 d'agost es van organitzar festivals benèfics de diferents modalitats esportives, com el festival de bàsquet celebrat a Rubí.

Les diverses manifestacions esportives es desenvolupaven amb l'adhesió d'esportistes i entitats que oferien la seva participació de forma solidària.¹⁶³ Les modalitats esportives (Gràfic 3) es distribuïen per diferents zones del territori català (Gràfic 4) responent a la crida solidària, generosa i patriòtica.

¹⁶¹ (1936, 18 d'agost). La identificación de los deportistas con la causa de la República. *La Vanguardia*, p. 9.

¹⁶² Foguet i Boreu, F.(2000). POUM: Cultura i teatre a la rera guarda republicana (1936- 1939). *Serra d'or*, (491), 57-61.

¹⁶³ (1936, 15 d'agost). Información catalana. *El Mundo Deportivo*, p.1.

Els camarades solidaris

L'organització de tants festivals benèfics s'explica mitjançant el fet que la seva constitució brindava als clubs esportius l'oportunitat de continuar amb l'espectacle de masses en substitució d'un calendari competitiu normal.¹⁶⁴

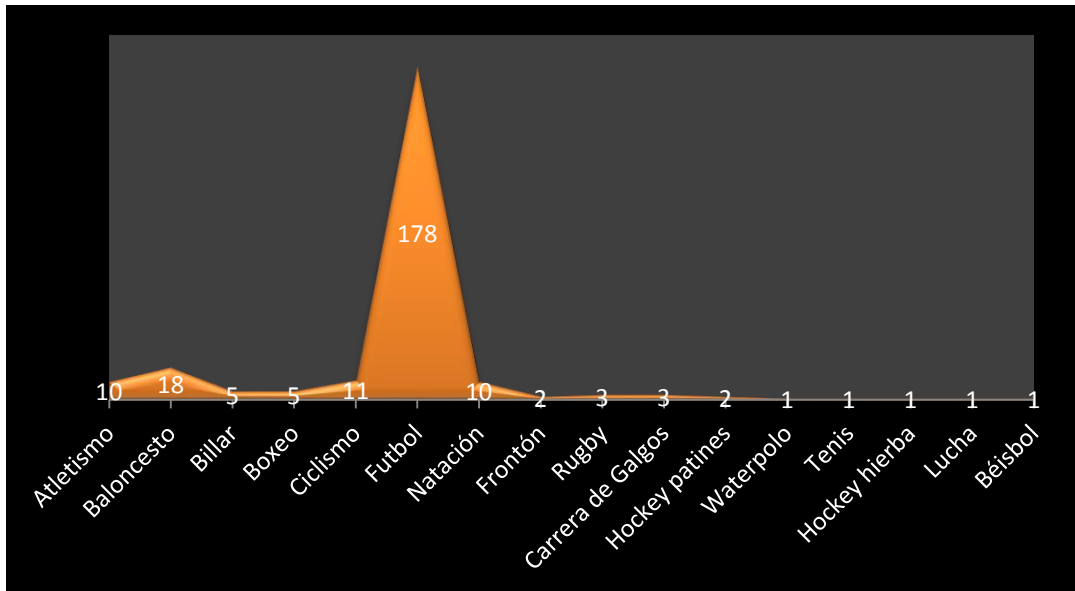

Figura 5. Nombre de festivals benèfics celebrats durant els mesos d'agost i setembre classificats per modalitat esportiva. Elaboració pròpia a partir de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

El corrent solidari ofería una bona oportunitat per tal de mantenir l'activitat esportiva i d'aquesta manera ajudar els clubs esportius a subsistir. Amb aquest propòsit el delegat de la Generalitat al comandament de la Federació Catalana de Futbol Ramon Eroles Sorribes, va concretar una normativa segons la qual cada club havia de disputar un partit al seu terreny de joc a benefici íntegre de les milícies antifeixistes – no oblidem que les milícies van ser constituïdes pels

¹⁶⁴ Pujadas, X., Santacana, C. (1995). *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1931-1975)*. Barcelona: Columna Edicions.

Els camarades solidaris

diferents partits i sindicats que formaven el govern català¹⁶⁵ –. Un cop disputat aquest partit, els següents partits que organitzés aquest mateix club en el seu terreny de joc només hauria d'aportar un vint-i-cinc per cent del total de la recaptació a favor d'un fi solidari, la resta es disposaria de la manera que el club deliberés oportú. Una vegada estudiada amb detall la normativa, la resposta per part de les entitats futbolístiques va ser tan desmesurada que fins i tot hi havia equips que s'organitzaven per jugar un dissabte en camp aliè, amb la condició que l'endemà o la setmana següent se'ls tornés la visita. Aquest va ser el cas, per exemple de clubs com el Terrassa, Il-luro, U.E. Sants i Sant Andreu. Suposadament el seu objectiu residia a celebrar com més aviat millor el partit al seu terreny de joc, amb la intenció d'organitzar més partits per aportar només un vint-i-cinc per cent de la recaptació a favor de la causa solidària i destinar la resta a les seves necessitats econòmiques.

¹⁶⁵ Carreras Rodríguez, G. (2013). *Columnes i milícies catalanes al front d' Aragó*. Phd diss, Universitat de Barcelona, Catalunya.

Els camarades solidaris

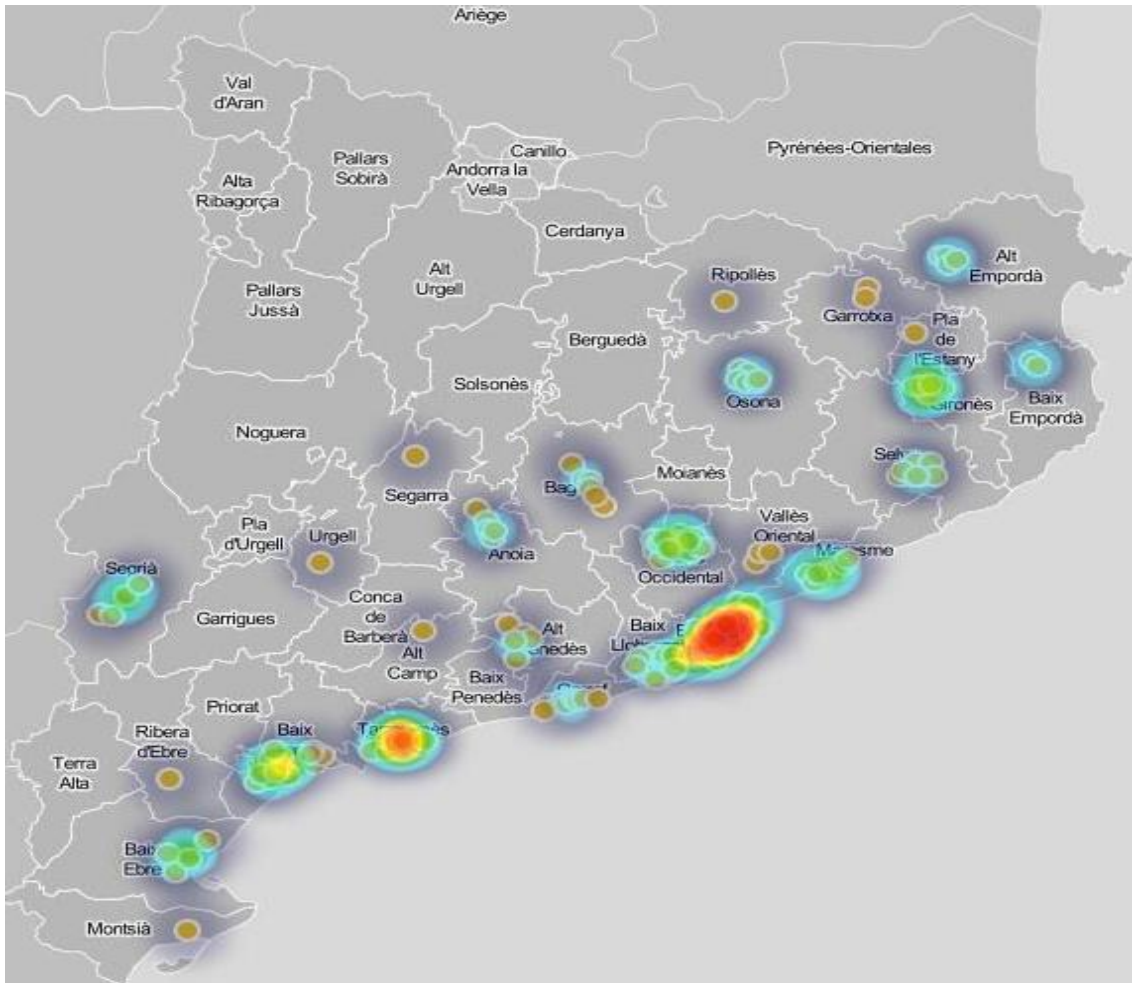

Figura 6. Distribució dels festivals benèfics celebrats a Catalunya durant els mesos d'agost i setembre de 1936. El color vermell marca el grau més gran de concentració. Elaboració pròpia a partir de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

Aquest canvi normatiu de la federació de futbol va provocar una dualitat entre els festivals benèfics i els actes amistosos. En la modalitat futbolística, la recaptació dels festivals benèfics es dirigia forma íntegra a l'ajut solidari, en canvi en els actes amistosos, només destinaven un vint-i-cinc per cent de la recaptació a favor de les milícies i hospitals de sang. La nova reglamentació, que afavoria en major mesura als clubs i tots els seus representants – entre ells jugadors i

entrenadors –, va impulsar el canvi cap a l'organització de partits amistosos en detriment dels festivals benèfics. Tot això, corresponia a la intenció d'impulsar el procés revolucionari i promoure la democratització esportiva, que s'originava com un dels valors del nou ordre i que reconeixia als jugadors i entrenadors de futbol com uns assalariats com qualsevol altre tipus de treballador. En aquesta direcció, es va facilitar l'afiliació del sindicat de professionals del futbol a la UGT i l'afiliació dels boxejadors a la CNT, beneficiant de forma simultània a les dues parts. La finalitat era concreta. D'una banda les confiscacions i la creació de sindicats van permetre a les organitzacions obreres i partits polítics establir una influència entre els esportistes afiliats, assentant els fonaments per exercir un control i una repercussió per afavorir els seus interessos.¹⁶⁶ I d'altra banda la formació de grups de pressió en forma de sindicats va ajudar els esportistes a exercir la influència necessària per obtenir millors condicions laborals i legitimar la seva presència a la reraguarda.¹⁶⁷

L'entrada en l'engranatge revolucionari va fer possible que el fenomen esportiu canviés les seves necessitats. Legitimar el seu manteniment per donar continuïtat a la seva presència pública¹⁶⁸ es va tornar secundari. L'afiliació de sindicats de diferents modalitats esportives a la UGT i la CNT comportava una

¹⁶⁶ Pedret, G. (2004). La Revolució Esportiva: El Sindicat de Boxejadors professionals de la CNT. *Revista Internacional de la Guerra Civil (1936-1939)* Barcelona, (2), 133-146.

¹⁶⁷La pràctica esportiva podia legitimar la presència dels esportistes a la reraguarda republicana. La seva funció estava vinculada a l'activitat esportiva entesa com a mitjà de distracció i evasió dels desgraciats esdeveniments que van succeir durant el període en concret.

¹⁶⁸ Pujadas, Xavier. (2011). La retaguardia republicana: deporte y Guerra Civil en Cataluña. Dins X. Pujadas. (coord.), *Atletas y ciudadanos: Historia social del deporte en España 1870- 2010*, (p.185-201). Madrid: Alianza Editorial.

major seguretat laboral, econòmica, i en últim terme assegurava la seva subsistència.

El procés revolucionari continuava el seu camí i en aquest sentit un altre element a destacar va ser la creació de la Comissària d'Esports de Catalunya¹⁶⁹ i la municipalització dels esports a la ciutat de Tarragona.¹⁷⁰ Aquestes iniciatives constituïen un altre exemple de la democratització esportiva i propiciaven l'acostament de la pràctica esportiva a la ciutadania catalana que de mica en mica va ser testimoni de la transformació del moviment esportiu en una dualitat entre els actes solidaris i els actes esportius organitzats per aconseguir la subsistència dels clubs esportius.

3. La disjuntiva del fenomen esportiu solidari

En el període comprès entre finals d'agost i principis de setembre de 1936 la proliferació en l'organització de festivals benèfics de diferents modalitats esportives seguia la seva marxa.¹⁷¹ Els festivals benèfics organitzats espontàniament van avançar en paral·lel als magnets festivals organitzats sota el control dels partits polítics i les centrals sindicals. Entre aquests, cal considerar

¹⁶⁹ Augé, A, y Pujadas, X. (2012). La institucionalización deportiva en plena guerra civil. La creación del instituto de Educación Física y Deportes de Cataluña en 1937". *ATHLOS. Revista internacional de Ciencias Sociales de la Actividad Física, el juego y el deporte*, (3), 123-143.

¹⁷⁰ (1936, 25 d'agost). La municipalització dels esports. Diari de Tarragona, p. 4.

¹⁷¹ Als festivals benèfics de natació i beisbol celebrats el dia 30 d'agost a Barcelona calia sumar l'organització d'actes esportius de tota mena. Entre aquests, els festivals d'atletisme a profit dels hospitals de sang celebrats a Reus els dies 29 i 30 d'agost. (1936, 29 d'agost). A benefici dels hospitals de sang. Diari de Reus, p. 8.

Els camarades solidaris

el certamen pugilístic celebrat a la Monumental i els actes esportius que es van celebrar per la diada de 1936.

El dia 5 de setembre es va celebrar una gran reunió pugilística a benefici de les Milícies Antifeixistes. Aquest festival amb finalitat solidària i que va enarborar la bandera de la llibertat, va comptar amb la participació de boxejadors que s'havien ofert de forma desinteressada per participar en la vetllada. Durant el transcurs del festival i amb la intenció de saludar al públic, van pujar al ring diversos boxejadors que destacaven durant aquells dies com a soldats en les milícies formades per combatre el feixisme. A la meitat del certamen va fer la seva entrada a La Monumental el Secretari General del Comitè Central de Milícies Antifeixistes Jaume Miravittles¹⁷², que escortat per responsables de seguretat va pronunciar un discurs a favor de la joventut forta i enèrgica i dels ideals antifeixistes. D'altra banda cenyint-nos als nou combats que es van celebrar, cal destacar que aquests van tenir una acollida molt positiva per part del públic assistent, destacant l'ovació cap a Gironés que va saludar al públic amb el puny en alt i cridant "*Salud camaradas*" i cap a Miquel Tarré quan va pujar al ring a disputar el seu combat vestint uns pantalons vermell i negres amb les inicials de la CNT-FAI.¹⁷³

¹⁷² Miravittles va ser membre del comitè organitzador de l'Olimpíada Popular i el 27 d'agost va ser nomenat Director General de serveis públics de la Generalitat. Pascuet, R., Pujol, E.(2006) *Jaume Miravittles i el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)*. Figueres: Viena Edicions.

¹⁷³ (1936, 6 de setembre). Los deportistas en favor de los que luchan. La Vanguardia, p. 7.

Cartell 1. Anunci del Comissariat de Propaganda i del Comitè Català pro Esport Popular incentivant l'organització dels festivals esportius a profit de les milícies.¹⁷⁴

Per la diada de l'11 de setembre de 1936 es van organitzar un gran nombre de festivals i actes esportius. El dia 11 va començar amb una gran desfilada dels clubs esportius catalans que portant les seves banderes com insígnia, van participar en una marxa simbòlica que va finalitzar en el monument de Rafael

¹⁷⁴ Goñi, L. (1936). Organitzeu festivals esportius a profit de les Milícies. Comissariat de Propaganda. Comitè Català pro Esport Popular. Dins J. Giralt i Radigales, (2010). *Cartells Catalans. La República en Guerra (1936-1939)*. Barcelona: Gràfiques Ultra.

Els camarades solidaris

Casanova, defensor de les llibertats catalanes. Els actes van seguir a la tarda amb la celebració al parc de la Ciutadella d'una competició ciclista a favor de les milícies que van comptar amb la presència de ciclistes reconeguts internacionalment com Cañardo, Barrendero i Gimeno. Un cop finalitzada la prova, la multitud va desfilar novament cap al monument de Rafael Casanova per a presenciar la cursa atlètica que estava programada, denominada "carrera de les torxes." En aquesta cursa els deu equips participants conformaven un total de vuitanta atletes, que van desenvolupar una competició a manera de relleus pels punts més emblemàtics de la ciutat de Barcelona. Els participants es lliuraven una torxa elèctrica en cada posta del recorregut que es va completar quan tots els atletes van arribar a la plaça de la República. Un cop finalitzada la prova, Joaquín de la Roca en un acte ple de simbolisme patriòtic i republicà va lliurar en nom de l'equip vencedor, la torxa de la victòria al president de la Generalitat, Lluís Companys. En conjunt tots els actes van resultar ser un cant a la democràcia a favor de la llibertat i de la lluita antifeixista.

Els actes van seguir el dia 12 de setembre amb la celebració d'un festival de natació denominat "II Crítèrium de Ases", aquest festival va rebre aquest nom perquè va comptar amb la participació d'esportistes que destacaven en diferents modalitats esportives però cap d'elles era la natació. L'acte absolutament solidari va ser organitzat pel "Club Natació Barcelona" i "El Mundo Deportivo". Les jornades esportives i solidàries acabarien el diumenge 13 de setembre amb una desfilada d'esportistes i milicians organitzada pel "Comitè Català pro Esport Popular" CCEP. Amb el propòsit de concentrar tota l'atenció en aquest festival, la conselleria de defensa va ordenar la suspensió de tots els festivals i actes

esportius que s'anessin a celebrar el mateix dia a Barcelona hi ha cinquanta quilòmetres de distància.¹⁷⁵

La desfilada va recórrer tota la ciutat de Barcelona per finalitzar a l'estadi de Montjuïc. Per fer-nos una idea de la magnitud de l'esdeveniment, cal esmentar que quan els primers components de la desfilada marxaven per la Plaça Espanya, la cua de la desfilada es trobava al monument a Colom. Tots ells es dirigien a l'estadi situat al capdamunt de la muntanya de Montjuïc on van presenciar un magne festival esportiu i benèfic davant la presència de destacades autoritats del Comitè Central de Milícies Antifeixistes i de la Generalitat. El festival va incloure un partit de rugbi, proves d'atletisme i un partit de futbol entre els equips del FC Barcelona i el C.D. Espanyol. Per clausurar l'acte el president Lluís Companys va emetre un discurs a favor de la unió del poble i per la seva banda Jaume Miravittles va destacar com impressió personal que "Aquest acte ha posat en evidència com la joventut esportiva de Catalunya veu amb satisfacció el món nou que neix amb la revolució".¹⁷⁶

La rellevància d'aquest festival esportiu va provocar la motivació per organitzar festivals similars en el futur, al cap de pocs dies ja s'anunciava la preparació d'un festival entre Catalunya i València.

¹⁷⁵ (1936, 12 de setembre). Con objeto de concentrar la máxima concurrencia. El Mundo Deportivo, p.2.

¹⁷⁶ (1936, 14 de setembre). Lo que nos dijo Jaime Miravittles. El Mundo Deportivo, p.2.

No solamente como un partido de selecciones, se trata de una embajada de cuanto en Valencia tiene color en lo deportivo y clasicismo en lo folclórico.¹⁷⁷

4. L'ús de la propaganda com a necessitat bèl·lica

La revolució a la reraguarda catalana es consolidava en tots els nivells - econòmic, social, cultural - però al mateix temps, era contínua la marxa d'esportistes al front de batalla. Tot i les bones notícies difoses pels mitjans de comunicació, la realitat i les necessitats del front de guerra s'imposaven. En aquest sentit, la marxa d'esportistes i ciutadans al front de guerra es corresponia amb l'esforç que feien les institucions polítiques i sindicals per afavorir l'allistament.¹⁷⁸ En aquest sentit, entre els continguts dels festivals benèfics es difonia el següent missatge:

Obligación primordial de hoy y de mañana para el deportista joven, fuerte, ágil y valiente que no es indispensable en la retaguardia: Alistarse para el frente de batalla.¹⁷⁹

Així doncs podem observar com en l'àmbit polític i sindical es comunicava a la població catalana la necessitat d'allistar el màxim nombre de joves. En aquesta direcció, representants polítics com Jaume Miravittles incentivaven durant els actes de la Monumental i de la diada de 1936 a què els joves esportistes s'allistessin a les milícies. Aquesta propaganda sens dubte va ajudar a

¹⁷⁷ (1936, 16 de setembre). Unos festivales Catalunya- Valencia y un partido contra una selección Soviética. El Mundo Deportivo, p.1.

¹⁷⁸ (1936, 12 de setembre). Deportistas en el frente. El Mundo Deportivo, p.1.

¹⁷⁹ (1936, 11 de setembre). Obligación mínima de hoy para el deportista en retaguardia. El Mundo Deportivo, p. 1.

l'allistament, ara bé, contrastant aquesta informació amb les entrevistes realitzades a joves esportistes que van viure la Guerra Civil, aquests transmetien que si no existia una mínima implicació amb algun partit polític o amb un sindicat, els joves el que volien era sobreviure i per tant intentaven mantenir-se allunyats del front.¹⁸⁰

5. L'inici dels campionats

En aquest context i després d'un període d'extrema solidaritat les ombres de la necessitat econòmica van aparèixer, la realitat esportiva demostrava que els festivals benèfics ja no constituïen una font d'ingressos suficient per consolidar la subsistència dels clubs.¹⁸¹ Per tant aquests necessitaven un viratge per consolidar les manifestacions esportives al marge del servei solidari i una resolució per tal d'iniciar el campionat de Catalunya de futbol.

Aquest fet va expandir les diferències entre els clubs de futbol – per altra banda també existents en altres modalitats esportives – i va augmentar la distància entre l'esport amateur i l'esport professional. A mesura que els clubs de futbol van entendre que els festivals benèfics no oferien una garantia per aconseguir la subsistència econòmica, van començar a mostrar la seva predisposició per

¹⁸⁰ Testimonis entrevistats van descirure que a la meitat d'una batalla els joves s'adonaven de la crueltat de la guerra i per por a morir, es disparaven a les cames per ser traslladats als hospitals de sang. Entrevista Valentí Huch (Comunicació personal, 11 novembre 2015).

¹⁸¹ (1936, 16 de setembre). De no empezar pronto las competiciones oficiales se le plantea al Barcelona una situación delicada. El Mundo Deportivo, p. 2. Les paraules de Rosendo Calvet component de la comissió confiscadora d'obrers i empleats del FC Barcelona clarifiquen la situació dels clubs de futbol en general i del FC Barcelona en particular "De no empezar pronto las competiciones oficiales, la situación del Barcelona será por demás delicada. Tenemos una nómina crecidísima de empleados, jugadores y un gasto enorme para sostener un club como el nuestro. El Campeonato de Cataluña bien organizado resolvería esta situación. Hay que ir pronto a empezar las competiciones o de lo contrario habrá que cerrar los campos de futbol."

agilitzar el procés cap a noves alternatives, entre elles, començar un campionat a Catalunya. A mitjans de setembre els partits amistosos van contribuir a la preparació dels clubs de futbol – mitjançant partits d'entrenament – per l'inici del campionat català.¹⁸²

D'aquesta manera el futbol constituïa un precedent tal com ja ho havia fet a principis d'agost – quan de forma espontània es va disposar a organitzar els primers festivals benèfics –. La resta de modalitats esportives de caràcter popular seguien desenvolupant-se en forma de festivals benèfics, però les necessitats més aviat que tard faria que es dirigissin pel mateix camí que el futbol. El moviment esportiu desplegava la seva bicefàlia, d'una banda causada per l'interès particular dels clubs de futbol, que necessitaven recaptació econòmica com a mode de subsistència. I d'altra banda causada per l'interès general a favor de la causa republicana i de la llibertat, en què s'utilitzava l'esport com un instrument solidari, difusor d'ideals i simbolismes.

Tanta era la necessitat econòmica dels clubs de futbol, que el 26 de setembre la Federació Catalana de Futbol va presentar un projecte d'estructuració federativa en què acordava el següent:

La supresión de las peñas deportivas que no cuenten con campo propio. Por estimar que son las causantes directas del precario estado económico en que viven la mayor parte

¹⁸² (1936, 25 de setembre). Mañana dos encuentros benéficos y el domingo una copiosa lista de amistosos El Mundo Deportivo, p. 1. A molt pocs dies que comencés el campionat de Catalunya els titulars a la premsa reflectien aquestes notícies “Mañana dos encuentros benéficos y el domingo una copiosa lista de amistosos”.

Els camarades solidaris

*de los clubs federados, mucho de los cuales, para poder sostenerse, se ven obligados a subarrendar sus terrenos de juego a dichas peñas en días y horas determinadas*¹⁸³

Els ideals promoguts pel “Comitè Català pro Esport Popular” – organització que treballava a profit d’un esport popular, amateur i per la democratització esportiva –, no s’apreciaven en el futbol. Aquest fet però, no va ser únic. A mesura que es van anar assentant les bases de la denominada democratització esportiva, van aparèixer les controvèrsies entre aquells sectors que defensaven l’esport professional i els molts que entenien que l’esport era exclusivament amateur. Aquest fet es va apreciar especialment en esports com el tennis o el billar, que comptaven amb la participació d’esportistes amateurs i esportistes professionals.¹⁸⁴

Durant els últims dies de setembre, els actes esportius servien per preparar els diferents equips de futbol de cara a l’inici del campionat de Catalunya. Per la seva banda, aquells equips modestos i les modalitats esportives amb un seguiment minoritari van continuar amb l’organització de festivals benèfics. De totes maneres, la reparició de les federacions corresponents a diferents modalitats esportives, va promoure noves formes d’estructuració de campionats amb la finalitat d’aconseguir la subsistència dels clubs.

¹⁸³ (1936, 26 de setembre). Burocracia federativa. El Mundo Deportivo, p. 3.

¹⁸⁴ (1936, 26 de setembre). A beneficio de las Milicias una gran jornada de democratización tenística. El Mundo Deportivo, p. 1. La democratització esportiva assentava les bases mitjançant diferents festivals entre ells el festival benèfic celebrat a les pistes de Pompeia. Un reflex d’aquest esperit democràtic es mostra en el següent fragment: “ El tenis que parecía y era casi deporte solo para las clases pudientes, se popularizará mañana ofreciendo todo lo que de espectacular tiene para ponerlo al servicio del pueblo, y de esas gloriosas milicias antifascistas que defienden las libertades para haber de España un país libre.”

Conclusió

L'anàlisi del moviment esportiu des de l'alçament militar fins als prolegòmens del període competitiu oficial, clarifica el procés evolutiu que van seguir les manifestacions esportives i com aquestes es van adaptar al context bèl·lic.

En aquest primer període la solidaritat cap a les víctimes del feixisme, així com l'adhesió a la causa republicana va fer ressorgir el moviment esportiu en forma de festivals benèfics i partits amistosos organitzats espontàniament. Els primers reflectien l'esperit solidari a favor de l'ajuda als combatents ferits als hospitals de sang. Els segons manifestaven una condemna cap als feixistes revoltats i al mateix temps s'utilitzaven per a recaptar capital a causa de la pobra situació econòmica de diversos clubs en particular. Totes dues vessants van servir per legitimar el manteniment i la presència pública de les manifestacions esportives en un període d'excepció i com a reclam a profit del govern republicà i en contra del feixisme.¹⁸⁵

El procés revolucionari va impregnar el moviment esportiu sota la influència dels partits polítics i organitzacions sindicals. Les confiscacions de la Federació Catalana de Futbol i de diversos clubs va originar un punt d'inflexió que va generar un canvi en les característiques dels festivals benèfics. Aquests van passar de l'organització espontània a l'organització planificada sota el control i autorització del CCMA. En aquest sentit, les organitzacions polítiques van

¹⁸⁵ Pujadas, X. (2011). La retaguardia republicana: deporte y Guerra Civil en Cataluña. Dins X. Pujadas (coord.), *Atletas y ciudadanos: Historia social del deporte en España 1870- 2010*, (185-201). Madrid: Alianza Editorial.

Els camarades solidaris

instrumentalitzar el fenomen esportiu per obtenir un mitjà per difondre les seves ideologies i d'aquesta manera augmentar el seu domini públic al mateix temps que ampliaven la recaptació amb la finalitat de dotar de material als hospitals de sang i a les milícies antifeixistes.

La democratització esportiva impulsada pel procés revolucionari va servir al moviment esportiu per a derivar les seves necessitats. L'afiliació progressiva dels clubs esportius en les centrals sindicals – CNT, UGT – va constituir un pas més per legitimar la seva presència pública i d'aquesta manera aconseguir més seguretat laboral i econòmica.

L'explosió solidària que va viure el moviment esportiu durant el mes d'agost i la meitat del mes de setembre no es va consolidar amb la mateixa magnitud a partir del mes d'octubre. Entre les raons que defineixen el canvi de rumb cal destacar les necessitats econòmiques dels clubs esportius i la prolongació de la guerra. L'entusiasme que va envoltar a les manifestacions esportives i concretament als actes solidaris durant aquest primer període, es va anar erosionant com a conseqüència de l'extensió del conflicte bèl·lic.

**Capítol 2 De l'eclosió fins a la prohibició de
l'esport competitiu
(Octubre 1936 – Novembre 1936)**

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

Introducció

Els clubs i seccions esportives recobraven les seves funcions progressivament, el fenomen esportiu es trobava en un context de reraguarda en el que la vessant competitiva de l'esport professional actuava amb els seus agents d'una forma específica. L'inici dels campionats associats a la dimensió competitiva de l'esport començava ja a curt termini a ser preocupant com a conseqüència de la crisi de moralitat i comportament ciutadà associat als partits amistosos o de competició.

En paral·lel, els festivals benèfics que se celebraven com els partits de futbol disputats a Agramunt, Figueres o el partit disputat a Santa Coloma de Queralt entre la Penya Joventut i l'Esport Club,¹⁸⁶ la dotzena travessia al port de Tarragona guanyada pel nedador del C.N. Igualada José Prat i pel C.N. Barcelona en la classificació per equips,¹⁸⁷ les carreres ciclistes organitzades per la secció de ciclisme "Atletes Units" disputades a Girona, al circuit de "la Devesa", i en benefici de les milícies antifeixistes¹⁸⁸, i els campionats socials d'atletisme, organitzats durant les primeres dates del mes d'octubre pel comitè de gimnàstica i atletisme de la secció permanent d'esports i excursions del CADCI, servien per contrarestar els efectes negatius de la dimensió competitiva. Així i tot, no es van poder evitar els enfrontaments entre els defensors de cadascuna de les dues dimensions al mateix temps que amb motiu de les necessitats bèl·liques una

¹⁸⁶ Partit de futbol disputat el dia 11 d'octubre de 1936. Castellví Tàrraga, J.M. (2006). *Història dels cinquanta primers anys del futbol a Montblanc (1914-1966)*. Montblanc edita: Museu Arxiu de Montblanc i Comarca.

¹⁸⁷ *Natació. Portanveu del C.N. Barcelona*. Novembre de 1936 any XV. Número 11, p.15.

¹⁸⁸ (1936, 7 d'octubre). *Esportives*. L'Autonomista, p. 4. Les curses ciclistes s'organitzaven arreu del territori català a profit de la causa antifeixista, com a exemple aquest fragment de l'entitat Sport Ciclista Manresa " Esta entidad haciendose cargo de las actuales circunstancias y queriendo manifestar claramente que el ciclismo no esta apartado de las mismas organiza para el próximo 25 un segundo gran festival ciclista a beneficio de las milicias y los hospitales de sangre."

nova dimensió del fenomen esportiu va aparèixer en el context de reraguarda, la dimensió militar.

En tot aquest procés d'estructuració, el Comissariat d'Educació Física i Esports va jugar un paper molt important. La seva creació va donar pas a les primeres decisions, i aquestes no van ser intranscendents.

1. La dimensió competitiva del fenomen esportiu

Amb l'extensió del conflicte bèl·lic l'escenari a la reraguarda catalana a inicis del mes d'octubre de 1936 es caracteritzava entre altres coses, per la manca d'aliments i a la contínua mort de milicians¹⁸⁹. Amb aquesta realitat, els poders polítics – a la recerca del nou ordre revolucionari – continuaven amb les mesures per imposar un nou ordre social. Pel que fa al món esportiu, les confiscacions de clubs esportius a través de les organitzacions sindicals eren continuades - un exemple d'aquestes confiscacions el trobem en l'informe del comitè del U.E. Sants¹⁹⁰ –. Al mateix temps, els partits amistosos que es disputaven cada cap de setmana com a entrenament per a la preparació d'una futura competició, no tenien el quòrum mínim per garantir la subsistència dels clubs professionals. Els actes esportius, que es presentaven amb condicions i plantilles no gaire competents, no semblava que tinguessin l'atractiu per convèncer els ciutadans

¹⁸⁹ (1936, 2 d'octubre). Consignas del comitè de abastos. El Diluvio, p 2. El comitè pro-víctimes situat a l'antic hotel Colom, tenia seriosos problemes per proveir i al mateix temps fer-se càrrec de les víctimes ocasionades pel conflicte bèl·lic.

¹⁹⁰ Arxiu Municipal del districte de Sants- Montjuic. Informe del Comitè de la Unió Esportiva de Sants, llegit pel secretari general, en l'assemblea general extraordinària celebrada el dia 27 de juny de 1937. Un bon exemple d'aquestes confiscacions són els documents que demostren quina és la naturalesa de la confiscació de la Unió Esportiva Sants de Barcelona.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

per assistir als terrenys de joc. Per fer front a aquesta problemàtica els equips de futbol esperaven que l'inici del campionat de Catalunya fos un bàlsam que pogués contrarestar les dificultats econòmiques dels clubs i proporcionés el capital necessari per a la seva subsistència.

Amb el restabliment de les competicions es pretenia tornar a la tan preuada “normalitat esportiva” i exceptuant alguna problemàtica singular el 4 d'octubre de 1936 es va iniciar el campionat de Catalunya de futbol.¹⁹¹

Formaven part de la primera categoria A equips com el Barcelona, Sabadell, Girona, Espanyol, Granollers i Badalona i la primera categoria B estava formada per equips com el Martinenc, Europa, Sant Andreu, Vic, Sans, Terrassa, Júpiter i Horta. La Federació Catalana de Futbol també va crear una segona categoria preferent amb dos grups. En el grup A van participar els equips del Iluro de Mataró, el Mollet, Manresa, Calella, Arenys i Sant Cugat i el grup B el van formar els equips del Reus, Tàrraga, Gràcia, Gimnàstic, Amposta i Santboià¹⁹². Les necessitats dels clubs era de tal magnitud que en el grup B de la segona categoria preferent es va originar un conflicte a causa de la distància que separava les poblacions del sud de Catalunya amb la capital catalana – a més calia comptar que les carreteres no es trobaven en plenes condicions a causa de les barricades i diversos obstacles que es podien trobar ¹⁹³ –. El Santboià i el

¹⁹¹ (1936, 6 d'octubre). Diumenge començà el campionat de Catalunya. La Publicitat, p. 4. La primera jornada del campionat es va disputar el dia 4 d'octubre de a 1936.

¹⁹² (1936, 1 d'octubre). Amplia jornada inicial de los campeonatos de Cataluña. El Mundo Deportivo, p. 1.

¹⁹³ Decret disposant que els ajuntaments de Catalunya en el termini de cinc dies facin desaparèixer les barricades, parapets i altres obstacles existents a les carreteres i camins. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya. DOGC. 10 d' octubre de 1936, nº 291, p. 232.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

Gràcia van mostrar el seu desacord a la Federació Catalana de Futbol pel fet que amb la distribució de grups havien de fer front a una despesa més gran en els seus desplaçaments. La seva al·legació se sustentava en el fet que existien clubs amb un major poder adquisitiu que podien ocupar la seva plaça i per tant amb la capacitat de fer front a les despeses de desplaçament. Més concretament, el Santboià fonamentava les seves queixes en el fet que “por trabajar alguno de sus jugadores en las industrias de guerra, no les era permitido desplazarse 60 km”¹⁹⁴. Aquest conflicte d'interessos no beneficiava a cap de les parts, però a mesura que anaven passant els dies no es trobava una solució positiva per a les dues posicions enfrontades. Per la seva banda la federació no es podia permetre demorar l'inici del campionat a causa de les “obligaciones que en concepto de sueldos les exigen los jugadores hoy sindicados”¹⁹⁵ i que no permetia als clubs cap marge de maniobra. Amb aquesta situació sobre la taula, el Santboià va decidir retirar-se del campionat per no poder fer front a les despeses de desplaçament. El seu lloc va ser ocupat pel Móra d'Ebre com a subcampió de la divisió Ordinària la temporada anterior.

Encara que no van ser poques les dificultats, la tornada dels campionats va influir en els clubs de futbol més modestos i fins i tot en diverses modalitats esportives. Fer referència en aquest sentit als primers partits que va disputar el Vic - equip de la primera categoria B - que va experimentar com la nova realitat bèl·lica va afectar els seus partits com a local, pel fet que els seus partits no van comptar amb el mateix entusiasme que havien tingut abans de l'inici del conflicte. Encara

¹⁹⁴ (1936, 1 d'octubre). Amplia jornada inicial de los campeonatos de Cataluña. El Mundo Deportivo, p. 1.

¹⁹⁵ (1936, 1 d'octubre). Amplia jornada inicial de los campeonatos de Cataluña. El Mundo Deportivo, p. 1.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

que d'altra banda, sí que van servir per incentivar que diverses penyes esportives de la comarca es decidissin a celebrar tornejos entre elles.¹⁹⁶

Amb el campionat de Catalunya en marxa de sobte va sorgir una nova demanda des del centre de la península. Amb la suspensió de la lliga espanyola, el Madrid F.C. amb l'entrenador Francesc Bru al capdavant, es va oferir per disputar el campionat de lliga català.¹⁹⁷ La seva idea era traslladar a tots els seus jugadors al Masnou i incloure a la seva entitat esportiva en la primera categoria catalana. Aquest oferiment va ser ben vist pel sindicat de professionals del futbol català, que veia la inclusió del Madrid F.C. com una oportunitat per augmentar les prestacions del campionat, alhora que entenia la inclusió com un motiu de força major pel fet de poder ajudar els companys de professió que recalaven al club madrileny. Però d'altra banda, no va ser tan ben vist tant pel F.C. Barcelona com pels clubs de primera categoria B i alguns clubs de primera categoria A. Entre aquests, el C.E. Sants va al·legar que la inclusió del Madrid F.C. com a equip local al camp de Les Corts, els restaria concurrència quan tots dos clubs coincidissin com a locals en una mateixa jornada dominical. I d'altra banda tots els clubs de primera categoria B no estaven d'acord amb la inclusió del Madrid F.C. en la primera categoria A, pel fet que es formaria un grup de set equips, recurs que ja va ser desestimat de forma prèvia a l'inici del campionat.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Ponce i Vivet, S., Caballé i Crivillés, A., Vivet i Falcó, JM. (2002). *La unió Esportiva Vic. El club de futbol de la ciutat (1913-1999)*. Lleida: Arts Gràfiques Bobalà S.L.

¹⁹⁷ (1936, 13 d'octubre). Futbol. El Pla del Bages, p. 15.

¹⁹⁸ (1936, 21 d'octubre). Parece en principio descartada la participación del "Madrid" en el campeonato. El Mundo Deportivo, p. 1.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

Aquestes primeres negatives per part dels clubs que formaven la primera categoria B van paralitzar el procés per a la inclusió del Madrid F.C. en el campionat català. Els esdeveniments es van complicar quan passats uns dies, el C.E. Sants com la resta de clubs de la primera categoria B van destapar les cartes i van desmentir que tinguessin una posició contrària a la inclusió del Madrid F.C al campionat de Catalunya. Fet que va provocar l'inici de les hostilitats entre els interessos de la Federació Catalana de Futbol – que es mostrava contrària a la inclusió del Madrid F.C.¹⁹⁹ – i el sindicat de professionals del futbol que defensava la inclusió del Madrid F.C:

Como reclamo a la solidaridad entre camaradas y proclamando la gran importancia de la ayuda que esos momentos tan difíciles el futbol catalán podría prestar a los compañeros de Madrid.²⁰⁰

Amb la situació estancada entre els dos fronts oposats, va ser el club madrileny qui va comunicar la seva negativa de viatjar a Barcelona com a conseqüència de l'atac de les tropes franquistes a la ciutat de Madrid. Tant els jugadors com els directius del club, van creure oportú que el seu deure en aquells moments era defensar la seva ciutat de l'ofensiva feixista.²⁰¹

¹⁹⁹ La federació catalana justificava la seva negativa a la inclusió del Madrid F.C. per la falta d'unanimitat dels clubs de la primera categoria A.

²⁰⁰ (1936, 29 d'octubre). Una extensa nota del Sindicato de Profesionales del Futbol, contestando a la federación catalana. El Mundo Deportivo, p. 2.

²⁰¹ (1936, 4 de novembre). Queda descartada la posibilidad de la participación del Madrid en el campeonato de Cataluña. El Mundo Deportivo, p.2.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

Tot i l'augment d'actes esportius de caràcter competitiu, els actes solidaris no van cessar durant el mes d'octubre, tot i això, cal precisar que en relació als mesos d'agost i setembre va disminuir la seva celebració tal com es mostra a la figura 7.

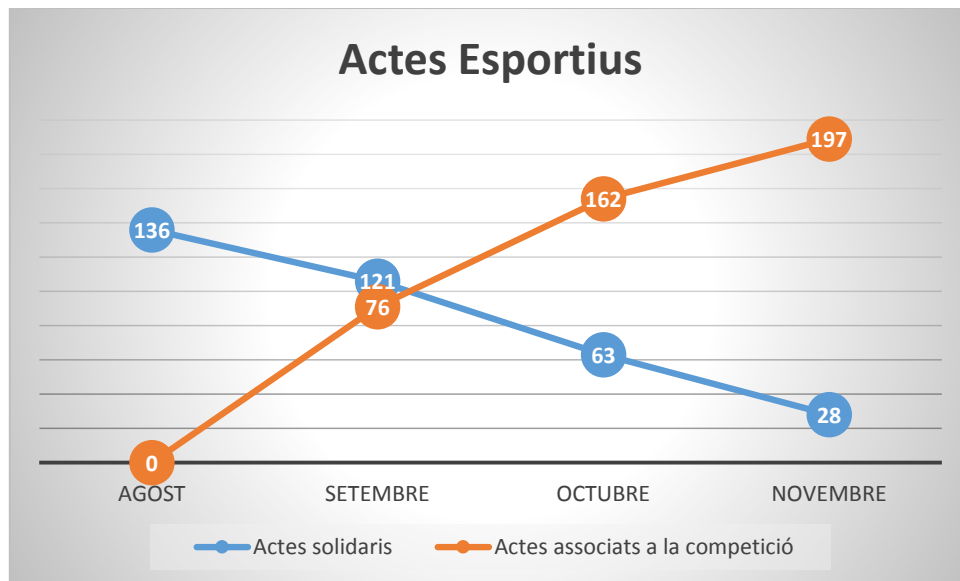

Figura 7. Nombre d'actes esportius solidaris i d'una altra índole celebrats durant els mesos d'agost a novembre de 1936 a la rera guarda catalana. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

Aquest gràfic demostra la regressió dels actes esportius solidaris a favor de la progressió dels actes esportius de caràcter competitiu. Aquest canvi de tendència que es va produir de manera més acusada a partir del mes d'octubre de 1936 obeeix de manera particular al fet que els actes competitius relacionats amb el campionat de Catalunya de futbol oferien el 25% de la recaptació de cada partit a favor dels hospitals de sang i de les milícies antifeixistes i tota la resta es destinava a les necessitats del club organitzador. D'aquesta manera i sota la

finalitat benèfica – solidaritat parcial – els clubs legitimaven l'organització de les manifestacions esportives que a curt termini garantien la seva subsistència.

Un altre apartat interessant es relaciona amb l'estabilització del front de guerra. Aquest fet va repercutir en els festivals benèfics que a curt termini es van quedar obsolets. La població necessitava una via d'escapament, alguna alternativa semblant a un propagador de moralitat positiva, i en aquest sentit el futbol i altres modalitats esportives volien jugar un paper important. Les lligues estaven associades a emoció, sentiment, i a més eren unes manifestacions que podien recordar els temps de pau. Per tot això, el procés de la "tornada a la normalitat" va disminuir l'efecte dels festivals benèfics de caràcter esportiu al mateix temps que va augmentar les disposicions en direcció a la competició esportiva.

2. La continuïtat de la dimensió solidària

La solidaritat de la població catalana no cessava, eren múltiples les eines solidàries que s'utilitzaven per ajudar els hospitals de sang i a les milícies antifeixistes.²⁰² Entre elles, destacar la iniciativa del POUM que va lliurar llana entre els ciutadans perquè aquests en un bon gest de solidaritat confeccionessin "sweaters" per als milicians.²⁰³ Per la seva banda, les manifestacions esportives de caràcter solidari seguien el seu procés, cal destacar les diverses finalitats dels festivals benèfics, que augmentaven la seva àrea de compromís solidaritzant-se amb els refugiats bascos, com per exemple en el festival organitzat al frontó

²⁰² Com les subscripcions a profit de les víctimes del feixisme. A la població de Valls el dia 3 d'octubre de 1936 ja s'havien recaptat 1805'95 pessetes. (1936, 3 d'octubre). Noves. Treball, p. 5.

²⁰³ (1936, 7 d'octubre). Instrucción Pública.El Diluvio, p. 7.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

“Novedades”²⁰⁴, així com el compromís de Ramon Aguilar – ciclista que va participar en curses de diferents modalitats com ciclisme en pista, en circuit i darrera moto²⁰⁵ – que ofería desinteressadament les seves primes per a contribuir a la causa.

Al mateix temps els festivals a profit de les milícies antifeixistes seguien celebrant-se. A Terrassa es va organitzar pel diumenge 11 d'octubre una reunió ciclista, mentre que a Reus es va crear el “Casal Reusense d'Esport i Cultura” format per jugadors totalment amateurs i residents de la ciutat que van jugar el seu primer partit contra el club esportiu Marià de Cambrils.²⁰⁶ En la modalitat de bàsquet es va disputar el campionat social a Blanes, i la penya excursionista "William Tarin" de Tarragona va organitzar una excursió ciclista amb arribada a Sitges, on precisament en aquesta localitat també es van organitzar el mateix dia un festival de natació i uns combats de boxa a profit de les milícies antifeixistes.²⁰⁷ A la ciutat de Barcelona el Lawn Tennis Club va organitzar uns partits de tennis entre professionals i amateurs, al mateix temps que el C.N. Barcelona iniciava els seus entrenaments de tardor amb les proves de 100 metres esquena.²⁰⁸

²⁰⁴ (1936, 7 d'octubre). Festival a beneficio de los refugiados vascos en Barcelona. El Diluvio, p. 9.

²⁰⁵ (1936, 5 d'octubre). Ramon Aguilar ofrece las primas que obtuvo el sabado pasado en Reus. El Mundo Deportivo, p. 1.

²⁰⁶ (1936, 14 d'octubre). Partit de futbol. Diari de Reus, p. 8.

²⁰⁷ (1936, 11 d'octubre). La excursión de la William Tarín a Sitges. El Mundo Deportivo, p.3.

²⁰⁸ Natació. Portanveu del C.N.Barcelona. Novembre de 1936. Any XV. Número 11. p.16.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

Entre tots els actes esportius solidaris celebrats durant els mesos d'octubre i novembre cal destacar-ne per la seva gran repercussió dos d'ells. Aquests van ser l'organitzat pel Socors Roig Internacional (S.R.I.) i l'acte de confraternitat entre Catalunya i València.

La secció catalana de l'S.R.I. va preparar per a l'1 de novembre unes proves ciclistes i unes competicions de motor en un circuit habilitat a la muntanya de Montjuïc. Un cop finalitzades les primeres curses ciclistes de la jornada la pluja va fer suspendre les carreres de motos i de cotxes sport que es disposaven a participar posteriorment. No obstant això, va ser tanta l'expectació que els organitzadors van decidir celebrar l'esdeveniment la setmana següent.

En el segon intent per a celebrar la reunió automobilística la mala sort es va acarnissar un cop més amb el festival de l'S.R.I, que va haver de tornar a suspendre el certamen. Aquest cop, la causa de la suspensió fou el magne homenatge que la societat catalana va realitzar amb motiu del XIX aniversari del règim soviètic.²⁰⁹ Els organitzadors no van renunciar a la celebració del festival de motor, que finalment es va celebrar el dia 15 de novembre. Cal especificar aquest cas en concret perquè fins a aquest moment l'organització de carreres automobilístiques no havia estat possible per la falta de suport de les marques. Els patrocinadors sovint dificultaven la celebració d'aquestes proves, i les

²⁰⁹ En aquell temps la U.R.S.S. era l'única nació europea que de manera oficial s'havia mostrat favorable a la causa del proletariat espanyol. En paral·lel el règim soviètic també apareixia com un exemple de fortalesa esportiva, donada la destresa demostrada pels seus esportistes obrers.

Otero, L. E. (2003). Ocio y deporte en el nacimiento de la sociedad de masas. La socialización del deporte como práctica y espectáculo en la España del primer tercio de siglo. *Cuadernos de Historia Contemporánea*, (25), 169-198.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

pretensions dels corredors eren molt elevades, i s'exigien subvencions molt costoses.²¹⁰ En aquest cas, la causa solidària va superar tots els obstacles i per aquest motiu el nombrós públic que va assistir a les avingudes de l'Exposició va veure desfilars famosos corredors estrangers. Cal ressaltar els casos concrets dels corredors locals com José Ruiz que fins i tot treballant vuit hores la nit anterior en una indústria de guerra, es va desplaçar a la ciutat de Barcelona per disputar la prova.²¹¹ Els joves esportistes que participaven en aquestes proves a la reraguarda representaven un model de comportament i el seu exemple era elogiuable.

D'altra banda també cal destacar els actes de confraternitat entre catalans i valencians o també anomenats actes de “confraternitat antifeixista”²¹² que es van celebrar el dia 18 d'octubre a Catalunya i el 15 de novembre a València. Per a l'acte celebrat a Catalunya la Federació Catalana de Futbol va suspendre tots els partits oficials que s'anaven a disputar aquell dia – és a dir partits benèfics, amistosos i de campionat – amb la intenció d'augmentar la recaptació de l'acte del camp de Les Corts. A tal efecte l'acabat de crear Comissariat de Propaganda,²¹³ presidit pel senyor Jaume Miravittles, es va encarregar de supervisar tota l'organització. La intenció del Comissariat anava dirigida a utilitzar

²¹⁰ (1936, 16 de novembre). Las carreras del SRI reunieron una gran multitud en el circuito de Montjuich y fueron de un extraordinario interés. El Mundo Deportivo, p. 1.

²¹¹ (1936, 13 de novembre). La organización del SRI se ha reafirmado en interés y trascendencia. El Mundo Deportivo, p. 4.

²¹² (1936, 17 d'octubre). Los actos de confraternidad antifascista Valencia- Cataluña. La Vanguardia, p. 9.

²¹³ Decret creant la Comissaria de Propaganda de la Generalitat de Catalunya. Diari de la Generalitat de Catalunya. DOGC. 5 de octubre de 1936. nº 279, pàg. 65.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

com un símbol propagandístic la unió del poble català, el seu compromís amb els valors republicans i l'ajut internacional. Per aquest motiu, el Comissariat va relacionar la mostra de solidaritat internacional representada pel vaixell rus "Zyrianin" – que transportava queviures dirigits als ciutadans²¹⁴ – a la seva arribada a la ciutat de Barcelona el dia 11 d'octubre,²¹⁵ amb els actes de confraternitat entre el poble valencià i català.

La representació valenciana va arribar a la ciutat comtal mitjançant un tren especial i una flota de camions. Entre la delegació que es va desplaçar amb tren hi figuraven el "Casal Català de València", la Banda Municipal Valenciana, a més d'una nombrosa representació de València, Castelló i Alacant. Tampoc va faltar una extensa representació oficial, política i sindical. Així mateix, tres camions plens de flors van arribar a la ciutat de Barcelona amb la finalitat de retre homenatge als màrtirs que van caure el 19 de juliol i d'aquesta manera envoltar d'un aire més fraternal la manifestació esportiva entre aquestes dues ciutats.²¹⁶

La rebuda a la ciutat de Barcelona va ser exemplar. En representació de l'Ajuntament de Barcelona es va personificar a l'estació el Conseller Regidor Hilari Salvador, acompanyat del Regidor de l'Ajuntament de València el senyor Rodríguez Tortajada. D'altra banda també hi va haver una representació de les organitzacions sindicals locals, els directius de l'associació de futbol de Catalunya i diferents representacions de centres valencians de la ciutat de

²¹⁴ (1936, 15 d'octubre). El apoyo de un gran país amigo. El Diluvio, p. 1.

²¹⁵ Pascuet, R., Pujol, E.(2006) *Jaume Miravittles i el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)*. Figueres: Viena Edicions.

²¹⁶ (1936, 16 d'octubre). La magnífica jornada deportiva del "homenaje de Valencia a Cataluña". La Vanguardia, p. 9.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

Barcelona. Per dotar de més solemnitat la rebuda, la Banda Municipal de Barcelona es va encarregar de generar l'ambient adequat tocant els himnes de "Riego", "La Internacional" i "Els Segadors" que no van fer més que enaltir l'acte que va ser presenciat per un gran nombre de ciutadans .

Per la seva banda la representació valenciana la formaven els senyors Sánchez Pla, Soriano Benavent, Superviva, Castañer i Medrano. Els representants del comitè d'espectacles, el president de la Federació Valenciana de Futbol, el seleccionador, l'equip de futbol de la selecció valenciana, la Banda Municipal de València, el president i directius del "Casal Català", Centre d'Esquerra de València, i nombrosa representació de les milícies de tots els partits de València, Castelló i Alacant.²¹⁷

Un cop acabada la recepció tots els representants de l'expedició van ser conduïts cap a l'Ajuntament de Barcelona on van ser rebuts per l'alcalde Pi i Sunyer, en el mateix moment que s'hissava la senyera valenciana sota les notes de l'himne de "Riego".

Tots aquests actes es van acompanyar per la presència d'un públic nombrós que en cap moment va deixar d'aplaudir i de mostrar el seu entusiasme pels fets que formaven part de la festa cívic-esportiva.

El festival esportiu va ser organitzat per les societats valencianes de la ciutat de Barcelona, amb el suport del "Comitè Català pro Esport Popular" que al mateix

²¹⁷ (1936, 17 d'octubre). El Homenaje de Valencia a Cataluña. La Vanguardia, p. 9.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

temps va comptar amb la col·laboració de la Federació Catalana de Futbol. La finalitat de l'acte va ser dotar de tot el benefici econòmic del festival als hospitals de sang i a les milícies antifeixistes. Per aquest motiu la participació de tots els agents esportius va ser totalment desinteressada, és a dir, tant els àrbitres com els jugadors no van percebre cap recompensa econòmica, encara que més destacada va ser l'espontaneïtat amb la qual van actuar els treballadors del camp de "Les Corts", que des d'un bon principi es van mostrar decidits a cooperar amb la causa i per aquest motiu no van obtenir cap salari per la seva feina durant la festa esportiva.

Per aconseguir la màxima presència de públic les entrades es van vendre a preus populars i es va fer una crida a totes les entitats esportives i esportistes perquè acudissin a presenciar els diferents actes del festival. A més els organitzadors de l'esdeveniment van convidar als mariners del vaixell "Zyrianin" i al cònsol general de l'U.R.S.S.

En concret, els actes van començar el diumenge dia 18 d'octubre a les tres de la tarda amb una desfilada que va comptar amb diverses entitats culturals i esportives valencianes. Entre elles, cercles valencians residents a Barcelona; la Banda Municipal de València, que va interpretar diverses obres d'autors catalans i valencians, un grup de la columna de "La desesperada" i altres representacions de les milícies valencianes. Al cap de la desfilada dues noies vestides amb els vestits regionals es van encarregar de portar banderes valencianes i al mateix temps anaven oferint rams de flors als esportistes. Aquesta acció volia reflectir d'una manera simbòlica el suport i la germanor del poble valencià envers el poble

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

català.²¹⁸ Una vegada acabada la desfilada es va lliurar un banderí de combat al grup de "La desesperada", una corbata a la centúria "Karl Marx" i per finalitzar els actes un altre banderí als mariners del vaixell rus "Zyrianin".

A dos quarts de quatre de la tarda les respectives seleccions de Catalunya i València van saltar al terreny de joc per posicionar-se de cara al públic i saludar a aquest amb els punys en alt. Tot seguit, es va iniciar el partit de futbol i en el descans del mateix es van efectuar proves atlètiques amb la presència destacada del saltador d'altura i triple salt Lacomba. També es va aprofitar l'intermedi del partit de futbol perquè els dos capitans de les respectives seleccions acudissin a la llotja per saludar les autoritats allà presents. Aprofitant l'avinentsa aquests van acompanyar al capità Borisienko del vaixell "Zyrianin", perquè es disposés a fer el servei inicial de la segona part del partit. Aquesta acció va tenir una connotació simbòlica, pel fet que un cop realitzat el servei d'honor i estant situat davant de la tribuna presidencial es va dirigir al president Lluís Companys amb les següents paraules:

Visca el president de Catalunya, camarada Companys²¹⁹

Un cop més l'esport s'utilitzava com a transmissor de valors per a mantenir la unitat ciutadana i per demostrar com els territoris sota l'assetjament del feixisme podien demostrar-se mútuament valors de solidaritat, fraternitat i llibertat. El

²¹⁸ (1936, 18 d'octubre). El Homenaje de Valencia a Cataluña. La Vanguardia, p. 9.

²¹⁹ (1936, 19 d'octubre). Fraternal solidaridad antifascista en un gran acto deportivo. El Mundo Deportivo, p. 1.

fenomen esportiu servia per demostrar la funció social i de propaganda que tenien aquests actes. La seva finalitat era expressar l'adhesió a la causa republicana i als valors que aquesta representava, però al mateix temps servien com a reclam propagandístic de cara a la captació de joves amb l'objectiu de l'allistament militar. Enfortir la relació entre el moviment obrer ²²⁰ i l'activitat física i l'esport en general es va tornar una finalitat per a les institucions esportives i el govern català. Aquesta relació proporcionava una formació i preparació física de la massa popular i garantia establir unes mínimes condicions físiques per encarar les adversitats produïdes pel conflicte bèl·lic.

3. La problemàtica entre les dimensions solidària i competitiva

De mica en mica els actes esportius benèfics com el que es va disputar al Pujolet entre el Manresa reserva i un equip de reclutes 1934-35,²²¹ perdien la presència que havien tingut durant els mesos d'agost i setembre. Cada vegada s'organitzaven més manifestacions amistoses en les diferents modalitats esportives. En el cas del rugbi, la majoria de partits que es van disputar durant el mes d'octubre van ser partits amistosos per preparar els clubs de cara a l'imminent inici del campionat al mes de novembre.²²²

Resulta interessant comprendre la diversitat de manifestacions esportives i el caràcter d'aquestes, atès que tant les competitives com les benèfiques responien

²²⁰ Robert F. Wheeler. (1978). Organized Sport and Organized Labour: The Workers' Sports Movement, *Journal of Contemporary History* (13), 191-210.

²²¹ "Els reservistes van guanyar per nou gols a dos." (1936, 19 d'octubre). Futbol. El Pla del Bages. p. 16.

²²² (1936, 11 d'octubre). Encuentros amistosos para hoy. El Mundo Deportivo, p. 3.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

a unes característiques concretes. La solidaritat ciutadana que acompanyava els festivals benèfics que s'organitzaven per a tal fi no s'observava en els partits amistosos o de campionat. Però sí que sembla que les competicions esportives servien per garantir almenys de manera temporal la subsistència de les entitats esportives.

La diferència entre les finalitats de la dimensió competitiva associada a l'esport professional i amb necessitats econòmiques i la dimensió solidària associada a l'esport amateur va provocar des del seu inici tensions entre els agents que les representaven.

Entre elles subratllar la problemàtica entre la Lliga Amateur de Futbol i la Federació Catalana de Futbol. Aquest conflicte va tenir el seu origen el primer dia de lliga, el dia 4 d'octubre, quan la "Lliga Amateur de Futbol", que havia pactat un partit de futbol entre la selecció catalana – selecció que havia disputat un partit a París contra un equip anglès, i que estava formada per jugadors amateurs – i el club de futbol de Portbou, va veure com l'inici del Campionat de Catalunya va provocar que el Júpter – que havia cedit diversos jugadors amateurs a la selecció catalana – es negués al fet que els seus jugadors participessin en el partit que s'havia de celebrar a Portbou. Aquesta negativa va ser recolzada per la Federació Catalana de Futbol, i va produir com a conseqüència la dimissió del consell de la "Lliga Amateur". L'opinió dels representants de la lliga era que semblava que els interessos dels clubs predominaven sobre la idea d'aconseguir un esport democràtic i lliure emparat en esportistes amateurs. En aquest sentit, la "Lliga Amateur" amb total desacord amb aquesta decisió va fer constar les

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

repercussions que s'originaven del fet de no disputar el partit. D'una banda la cancel·lació del partit va ocasionar al club de futbol de Portbou la despesa en concepte d'autocar, propaganda i la corresponent despesa per les entrades que mai es van vendre. I tampoc es va poder dotar del recurs econòmic al front de guerra, que era la principal causa per la qual es va organitzar l'esdeveniment esportiu. La "Lliga Amateur" finalitzava el seu reclam ressaltant que en aquest context a favor de professionalisme, s'havia iniciat "un camino suicida y antideportivo"²²³. I descrivia de "monstruosidad jurídica" el fet de fer competir a jugadors amateurs en competicions destinades a professionals – una clara opinió en contra de la participació de jugadors amateurs en el campionat de Catalunya –. Segons ells, aquesta era la forma més directa de construir "una incubadora de amateurismo marrón". La seva justificació era que no compartien el fet que treballadors que durant la setmana cobraven el seu sou a la fàbrica, poguessin cobrar una altra retribució com a jugadors professionals de futbol.

D'aquesta manera, la recerca del nou ordre social a través de la revolució ciutadana va xocar amb les necessitats bèl·liques. El procés de "tornada a la normalitat" començava a oblidar, almenys de forma relativa, el context real de la societat catalana. Semblava que existien certs nuclis de la població que encara no havien interioritzat la sensació d'estar immersos en una guerra.²²⁴ Un exemple clar d'aquesta última afirmació el trobem quan el Sindicat de Professionals del Futbol anunciava per a mitjans d'octubre la celebració d'un partit de futbol per recaptar diners destinats a la seva pròpia entitat. Semblava que la causa solidària

²²³ (1936, 7 d'octubre). La dimisión del consejo de la liga Amateur. El Mundo Deportivo, p. 2.

²²⁴ (1936, 16 d'octubre). Estem fent una guerra. La Publicitat, p. 1.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

per ajudar a les necessitats produïdes per la guerra es va tornar secundària, primer de tot, era convenient que les institucions esportives garantissin la seva supervivència. Aquest fet és un exemple més del viratge que va prendre el fenomen esportiu a la reraguarda republicana. Per als clubs esportius – almenys per a aquells en què les necessitats econòmiques eren tan aclaparadores que requerien nous mètodes de subsistència – semblava cada vegada més llunyana la idea de celebrar festivals benèfics amb finalitats solidàries per ajudar els ferits o als soldats que es trobaven al front defensant la llibertat.

La batalla esportiva entre esport amateur i esport professional seguia el seu procés, estenent-se a altres modalitats esportives. En esports com el rugbi, el bàsquet i el beisbol es van crear comitès per a la seva divulgació i per al posterior impuls de campionats.²²⁵

La realitat esportiva es diversificava cada vegada més, a principis de novembre del 1936 les dues grans dimensions esportives es diferenciaven clarament. D'una banda la dimensió solidària que va aparèixer just després del cop d'estat seguia el seu camí procurant dotar de béns materials o econòmics als hospitals de sang i a les milícies antifeixistes. D'altra banda, culminant el procés de constitució que es va anar consagrant de mica en mica, es diferenciava la dimensió competitiva de l'esport. Aquesta sens dubte va sorgir a causa de les necessitats dels clubs esportius, i es va enfortir amb la creació dels sindicats d'esportistes i de l'estructura esportiva que amb el nou ordre van materialitzar les federacions esportives.

²²⁵ (1936, 18 d'octubre). Hacia el incremento de este juego en nuestra ciudad. El Diluvio, p. 13.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

Tant l'esport de caràcter competitiu com l'esport de caràcter solidari transmetien els seus propis valors. A mesura que passaven els dies els exemples d'un o d'un altre model es reflectien davant l'opinió pública. És curiós ressaltar en aquest sentit la problemàtica esdevinguda a la població de Ripoll. El dia 17 d'octubre les joventuts llibertàries de la CNT destinades al front d'Aragó van fer arribar una carta adreçada a l'ajuntament de la població on es queixaven de l'actitud de certs sectors, la carta anava dirigida als "revolucionaris de cafè", i transmetia la següent informació:

Es indignante y hasta vergonzoso que mientras nosotros estamos pasando mil calamidades, luchando contra la fiera fascista, vosotros estéis tomando tranquilamente el aromático café y discutiendo cosas superfluas (...) no es hora de diversiones y de juegos mientras miles y miles de camaradas están luchando sin descanso para traeros una vida mejor.²²⁶

La resposta a aquest missatge va originar una disputa entre el sector de població que assistia als cafès i els joves esportistes del poble. En els cafès – possiblement com a mètode de distracció – es va començar a criticar tots aquells que practicaven esport com a mitjà d'oci, considerant a aquesta – l'activitat física – com una pràctica més pertorbadora i ineficient que la que ells portaven a terme. En aquest sentit, la resposta tampoc es va fer esperar i en una carta signada per l'associació Atlètica Esportiva Ripollenca, els seus components defensaven la pràctica esportiva pel fet de considerar que tots ells corresponien durant la

²²⁶ Castillo García, S., Camps Fernandez, O. (1994). *La Guerra Civil a Ripoll 1936-1939*. Ripoll. Consell Comarcal del Ripollès.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

setmana a les tasques necessàries, i que el cap de setmana el destinaven a una activitat molt més productiva que tots aquells crítics de cafè, atès que, la seva activitat proporcionava a més de distracció un ajut per a les milícies, els refugiats i els nens orfes.²²⁷

Així mateix, a Barcelona també hi havia la sensació de que certs sectors de la població no...

*sentían con toda la intensidad, la realidad que las circunstancias exigen (...) En la retaguardia hemos sentido más de una vez la vergüenza de ver el contraste de la vida tranquila de los que tendrían que trabajar con el mismo entusiasmo que los del frente, pero sin embargo siguen con la misma tranquilidad que en tiempos de paz.*²²⁸

També Orwell va ser concís en aquest tema, quan de tornada del front de guerra va reflexionar sobre el canvi que s'havia produït a la ciutat de Barcelona.²²⁹ Les seves paraules feien entendre que la ciutadania amb el pas del temps tornava a recobrar la normalitat oblidant el context real que assolava a l'estat espanyol del qual ells encara que allunyats, també formaven part.

La bicefàlia del fenomen esportiu s'imposava a la reraguarda catalana, tant els festivals benèfics com les competicions esportives es consolidaven entre la

²²⁷ Fons documental. "Carta de la Atlètica Esportiva Ripollenca". Consell Comarcal del Ripollès. De fet, explicaven que amb l'organització d'una jornada d'activitat física havien recaptat, 286 pessetes en nou hores.

²²⁸ (1936, 25 d'octubre). La guerra en el frente y en la retaguardia. Solidaridad Obrera, p. 5.

²²⁹ Orwell, G. (2011). *Homenaje a Catalunya*. Barcelona: Editorial debate.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

població en un context de calma tensa. Els festivals solidaris seguien celebrant-se, entre ells, partits de rugbi a Sabadell, partits de tennis a les pistes del Turó,²³⁰ partits de bàsquet organitzats per l'equip Renaixement vinculat a l'Agrupació escolar de l'Institut de Montserrat, el II campionat social de billar a Blanes, les carreres ciclistes a Reus,²³¹ els partits que es van disputar entre els joves que romanien a la Bisbal i les poblacions veïnes,²³² així com les proves d'atletisme de Vilanova i la Geltrú.²³³ Però els tornejos de caràcter competitiu havien augmentat en nombre i la diferència entre els actes solidaris i els competitius cada vegada era més acusada a favor de l'organització competitiva. Citar el torneig d'hoquei disputat a Terrassa, i els partits de bàsquet jugats a Manresa, on la duresa i competitivitat extrema van fer oblidar tant als jugadors com als espectadors que aquest esdeveniment es tractava d'una exhibició.²³⁴

Els clubs esportius no només organitzaven tornejos i campionats per augmentar la recaptació i d'aquesta manera protegir la seva subsistència, sinó que també intentaven augmentar el nombre d'afiliats a través d'exhibicions esportives.

²³⁰ (1936, 3 de novembre). Actos del domingo suspendidos. La Vanguardia, p. 5. Els partits de tennis que s'anaven a disputar a les pistes del Turó, finalment van haver d'annul·lar-se a causa de la intensa pluja.

²³¹ (1936, 11 d'octubre). Els Esports. Diari de Reus, p. 6.

²³² Centre d'estudis Bisbalencs. (1984). *Història del futbol a la Bisbal*. La Bisbal de l'Empordà: Arxiu Històric Comarcal de La Bisbal d'Empordà.

²³³ (1936, 13 de novembre). Gran festival atlètic. Butlletí del Comitè de defensa local de Vilanova i la Geltrú, p. 5.

²³⁴ (1936, 2 de novembre). Tras un duro partido la selección catalana venció a la Manresana por 28 a 24. El Mundo Deportivo, p. 2. Durant aquesta exhibició la duresa dels dos equips va ser tan desmesurada que el citat diari publicava les següents paraules: " El Match entre la selección catalana y la "Unió Manresana" fue malo de solemnidad, más que por otra cosa, por la inusitada dureza de los manresanos animados demasiado entusiásticamente por una parte de público que no supo comprender el carácter exhibicionista del encuentro... y lo hizo olvidar a los jugadores. No es por esos derroteros que se conseguirán adeptos y simpatizantes."

4. L'aparició de la tercera dimensió esportiva: La dimensió militar

A principis de novembre de 1936 el context a la rera guarda se seguia redirigint tenint en compte les necessitats que provocava el conflicte bèl·lic. En aquest sentit, la dimensió militar del fenomen esportiu va aparèixer per iniciar el procés de militarització de l'esport que va perdurar fins al final del conflicte i va servir per preparar a la població de cara a la guerra.

L'allistament d'esportistes a les files de l'exèrcit era una constant, destacar els exemples de Federico Sirvent ciclista espanyol resident a Casablanca, que es va enrolar a les files republicanes o els jugadors de futbol del U.E. Blanes Gibernau i Torrent,²³⁵ i l'exemple de l'excampió de Catalunya de ciclisme i campió de la primera cursa ciclista que es va celebrar a profit de les milícies antifeixistes, Campamà, que es va enrolar a la columna motoritzada amb el desig de combatre el feixisme.²³⁶ Possiblement en la mentalitat d'aquests joves ressonaven les paraules difoses pel Butlletí Oficial de l' Sport Ciclista Català quan afirmava el següent:

Nosaltres els esportius fets a totes les disciplines, formats en l'esforç i el sacrifici màxims exponents d'abnegació, soldats de la lluita noble que és l'esport, no podem restar indiferents davant l'atropellament dels drets de l'home, La humanitat per a ésser digne, ha d'ésser lliure.²³⁷

²³⁵ (1936, 16 d'octubre). Deportistas al frente. El Mundo Deportivo, p. 2.

²³⁶ (1936, 17 d'octubre). Deportistas al frente. El Mundo Deportivo, p. 2.

²³⁷ (1936, 17 d'octubre). Deportistas al frente. El Mundo Deportivo, p. 2.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

Amb aquesta realitat esportiva de fons - amb la implicació de la dimensió solidària, competitiva i militar (figura 8) – la situació social i bèl·lica a la rera guarda republicana a Catalunya va traçar unes noves línies d'actuació.

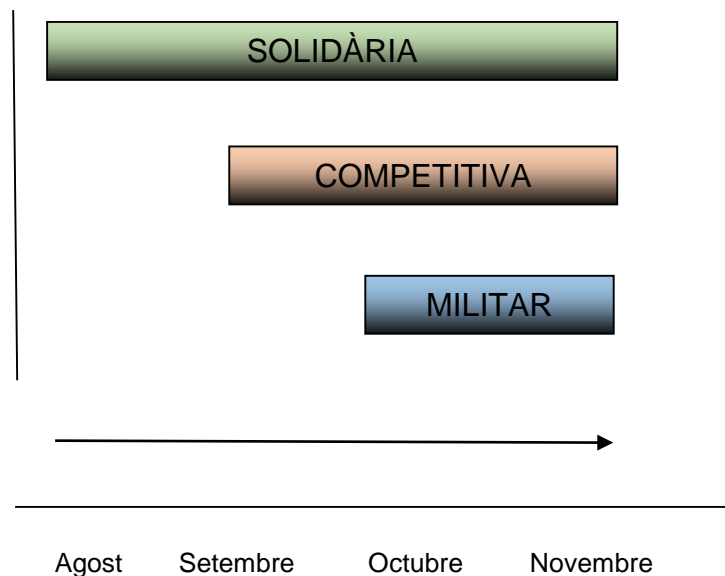

Figura 8. Gràfic que representa el predomini de la dimensió solidària al mes d'agost i setembre de 1936, continua amb una major representació de la dimensió competitiva del fenomen esportiu a partir de setembre i octubre i al mateix temps representa una dimensió militar que s'expressa de forma paral·lela a les altres dimensions entre l'octubre i novembre.

La prolongació del conflicte bèl·lic va tornar en una obligació la progressiva militarització del fenomen esportiu. En aquest sentit l'esport es va utilitzar a partir d'octubre de 1936 com un element de preparació amb la finalitat de nodrir d'homes forts i preparats el front de guerra. En certes poblacions existia la necessitat d'utilitzar el camp de futbol com a espai de preparació de les milícies, com per exemple a Igualada, on el cos d'instructors locals utilitzava el camp

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

d'esports per preparar els homes mobilitzats. Aquesta preparació es realitzava diàriament entre les set i les vuit del matí.²³⁸

Foto 1. Exercicis militars per a preparar als ciutadans que es van allistar a l'exèrcit regular al camp de futbol del Xipreret, a Igualada.²³⁹

Foto 2. Exercicis militars per a preparar als ciutadans que es van allistar a l'exèrcit regular al camp de futbol del Xipreret, a Igualada.²⁴⁰

²³⁸ Fons documental. Llibre d'actes del Ateneu Igualadí. 5 de novembre de 1936. Arxiu Ateneu Igualadí de la classe Obrera.

²³⁹ Fons digital. Arxiu Comarcal d'Igualada. Exercicis destinats a l'Exèrcit Popular, 10 de novembre de 1936, Filename: AFMI00381LO.JPG.

²⁴⁰ Fons digital. Arxiu Comarcal d'Igualada. Exercicis destinats a l'Exèrcit Popular, 10 de novembre de 1936, Filename: AFMI00380LO.JPG.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

No tot l'esport de caràcter militar es concentrava a la reraguarda republicana, al front de guerra també se celebraven actes esportius. Prop de Tortosa, més concretament en el front de Terol, dues seleccions una d'infanteria i una altra d'artilleria van organitzar a principis del mes d'octubre un partit de futbol en un terreny improvisat – En una esplanada sense les mesures reglamentàries del joc, van improvisar dues porteries –. Cap dels dos equips va vestir una indumentària esportiva, per a tal efecte va servir la mateixa roba amb la qual es batallava diàriament al front. La trobada es va revestir de simbolisme republicà i va ser presenciada pel comandant de la columna acompanyat pels seus oficials.²⁴¹ De la mateixa manera, els milicians van organitzar a finals del mes d'octubre el segon partit de futbol entre dues seleccions militars. Aquest segon partit, el van disputar la selecció de proveïments contra una selecció d'artilleria i motoristes.²⁴² En aquestes ocasions els partits al front s'organitzaven al voltant de dos equips de quaranta membres que es disposaven a realitzar la pràctica esportiva sense cap tipus d'impediment i amb la finalitat de distreure's.²⁴³

Molts esportistes entenent la seva condició de jove i fort van acceptar allistar-se a les milícies.²⁴⁴ A principis de novembre amb la prolongació de la guerra s'exigien noves demandes, el context reclamava un pla estratègic per preparar

²⁴¹ (1936, 10 d'octubre). Un match de futbol en el frente. El Mundo Deportivo, p. 3.

²⁴² (1936, 23 d'octubre). Futbol en el frente. El Mundo Deportivo, p. 3.

²⁴³ (1936, 3 d'octubre). Futbol al front. Lluita, Organ del Partit Socialista Unificat i de la U.G.T, p. 1.

²⁴⁴ El Club Ciclista Figuerenc explicava en una carta de resposta a la invitació per participar en una cursa ciclista de la comarca que “ (...) sentim manifestar-los que degut a les actuals circumstàncies i trobant-se la major part dels nostres corredors al front ens es impossible poder formar un equip de moment tal com seria el nostre desig.” Fons documental. “Carta enviada al Pedal Club Bisbalenc”. 14 de novembre de 1936. Arxiu Comarcal del Baix Empordà.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

els ciutadans físicament i psicològicament per afrontar la lluita contra el feixisme. D'aquesta manera, a la reraguarda catalana de forma progressiva es va accentuar la preparació física de la població. Ara bé, no tots els joves de la reraguarda catalana estaven disposats a allistar-se i per aquest motiu era continua la propaganda que es transmetia mitjançant els actes esportius o la premsa general, com per exemple aquest fragment del “Mundo Deportivo”:

Son muchos los deportistas amigos nuestros que se encuentran en el frente; pero también muchos los que en la retaguardia no tienen misión alguna que cumplir.²⁴⁵

Missatge explícit dirigit a aquells esportistes que es trobaven a la reraguarda i que estant físicament preparats, no s'havien allistat a les milícies. Els missatges amb l'objectiu de captar els joves que sense cap mena de dubte podien ser útils en el front de batalla, foren irrenunciables tenint en compte que entre els joves que seguien a la reraguarda – sense una ideologia política concreta – sovint no es trobava entre les seves principals necessitats acudir al front de guerra.²⁴⁶ D'altra banda la notícia de “El Mundo Deportivo” encara ens aboca més informació respecte el context esportiu, la notícia continua amb el següent fragment:

*Los momentos presentes no son como para pensar en partidos de futbol o en festivales deportivos. Otras diversiones hay donde se puedan olvidar, siquiera sea momentáneamente, las amarguras de la guerra.*²⁴⁷

²⁴⁵ (1936, 4 de novembre). El momento obliga a militarizar el deporte. El Mundo Deportivo, p. 4.

²⁴⁶ Entrevista Valentí Huch. (Comunicació personal, 11 novembre 2015).

²⁴⁷ (1936, 4 de novembre). El momento obliga a militarizar el deporte. El Mundo Deportivo, p. 4.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

Sense cap mena de dubte aquest fragment relaciona el context esportiu amb les dimensions de l'esport que hem interpretat fins al moment. És a dir, descriu el procés que estava seguint el fenomen esportiu durant la Guerra Civil a la reraguarda catalana. Demostra que els campionats i tornejos que s'organitzaven no comptaven amb la mateixa acceptació que els actes esportius de caràcter solidari que s'havien anat celebrant durant els mesos d'agost i setembre. De fet, els campionats esportius amb més freqüència de l'esperada eren els causants de certa violència, fins al punt que convertien a les manifestacions esportives en contraproductes per la moral del ciutadà. No es feia servir ni s'instrumentalitzava l'esport per al bé comú, i això sens dubte facilitava que l'opinió pública no entengués el perquè d'un tipus d'oci que en més ocasions de les desitjades produïa un enfrontament entre ciutadans en lloc d'estar recolzant-se per combatre la gran amenaça del feixisme.

En aquest sentit, la militarització de l'esport serviria perquè tot esportista major de divuit anys es formés físicament, i complís amb el seu deure d'allistar-se per formar part de les milícies. Al mateix temps i de la mateixa manera, tot menor de divuit anys hauria d'apuntar-se al Comitè Esportiu Unificat amb la finalitat de col·laborar amb la reraguarda:

En la retaguardia solo deben quedarse los menores de dieciocho años, a quienes no queda más remedio que ir preparando físicamente (...).

Cuando volvamos de los frentes, sin el descuido de los que quedan respaldando nuestras victorias en la retaguardia, tendremos formados verdaderos ejércitos de atletas, de deportistas, y cien por cien verdaderos hombres.²⁴⁸

²⁴⁸ (1936, 4 de novembre). El momento obliga a militarizar el deporte. El Mundo Deportivo, p. 4.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

L'objectiu era utilitzar l'esport com una eina de construcció del ciutadà per arribar a ser un esportista amb la finalitat d'obtenir les destreses necessàries per a completar-se com a soldat.

Cartell 2. Homes forts al front! P.S.U.²⁴⁹ El cartell demostra la importància que se li concedia a la preparació física dels ciutadans per adquirir les capacitats per ser un bon soldat.

²⁴⁹ Autor desconegut. (2010). Homes forts al front! P.S.U.. 1936. Dins Giralt i Radigales, J. *Cartells Catalans. La República en Guerra (1936-1939)*. Barcelona. Gràfiques Ultra.

5. Comissariat, violència i esport

Situats en la dimensió competitiva del fenomen esportiu, el campionat de Catalunya de futbol seguia la seva marxa. A mesura que aquest avançava, la violència en els terrenys de joc anava en augment.²⁵⁰ Eren una constant les queixes a la federació que hi va haver un cop finalitzats alguns partits com els disputats a Girona, Horta o al Poble Nou. Així com les protestes del públic per l'actuació dels àrbitres.²⁵¹ Fins i tot, en alguns partits a causa de l'escassa presència de cossos de seguretat, el públic havia envaït el terreny de joc. No faltaven els avisos des de la premsa perquè cap ciutadà portés armes als terrenys de joc, i eren constants les advertències en el sentit que el comportament en qualsevol acte esportiu fos respectuós i responsable. El següent fragment escrit per un ciutadà clarifica de forma eloqüent aquesta problemàtica:

Compete a la federación preocuparse algo de esto y tomar las debidas medidas, pero concretas y rotundas de forma que si por la autoridad no se garantiza debidamente el orden en los campos, suspenda los campeonatos pues de ningún modo deben ni pueden ser los campos de juego campos de batalla, donde la vida de un hombre indefenso este a merced de un sector de público con instintos caníbales.²⁵²

²⁵⁰ (1936, 25 de novembre). Cal crear una moral de guerra. *La Publicitat*, p. 1. Aquest diari va argumentar que els episodis de violència es devien a " las ilusiones excesivas o a unas depresiones injustificadas".

²⁵¹ Vilagran, més conegut per Toti, era un mig-ala, que marcava magistralment els extrems contraris. Tenia un gran caràcter i en una ocasió va clavar un cop de puny a l'àrbitre. Bernils i Mach, J., Coll i Gossa, S. (1996). *75 aniversari U.E. Figueres*. Figueres: Editorial Unió Esportiva Figueres.

²⁵² (1936, 21 d'octubre). En defensa del deporte. *El Mundo Deportivo*, p. 4.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

En contraposició amb la violència que creixia al voltant dels actes esportius de caràcter competitiu, el moviment esportiu amplificava el seu radi d'actuació. En aquest sentit, es va crear a finals d'agost el "Comissariat d'Educació Física i Esports"²⁵³ amb el comissari Dr. Soler Damians com a principal responsable de l'entitat. Aquest comissari va rebre l'encàrrec del conseller de cultura de la Generalitat amb la finalitat entre altres qüestions de generar una formació de l'educació física per a tota la massa ciutadana i procurar organitzar l'associacionisme esportiu i les seves possibles manifestacions.²⁵⁴ En aquest sentit, existien diverses comunicacions com ara l'escripta per Jesús Montaner en el butlletí "Cultura i Esport" de Reus, en què va difondre unes orientacions pedagògiques dirigides a millorar el coneixement de l'educació física per d'aquesta manera prevenir qualsevol tipus de lesions.²⁵⁵ Per assolir aquest propòsit es va proposar a les entitats obreres col·laborar amb el Comissariat i d'aquesta manera evitar que els actes esportius celebrats a Catalunya poguessin mostrar-se contraris a l'esperit esportiu que defensava els valors de respecte i companyerisme.

S'intentava per tots els mitjans que aquell esport que aportava beneficis econòmics, al mateix temps també pogués ser aprofitat per educar²⁵⁶ i perquè

²⁵³ Decret creant el Comissariat d'Esports de Catalunya i nomenant-ne delegat per organitzar-lo i regir-lo el doctor Soler i Damians. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya. DOGC. 28 de agosto de 1936. nº 241.p. 1228.

²⁵⁴ Torredadella X. (2000a). *L'esport català durant la Segona República: el Comissariat d'Educació Física i Esports de la Generalitat de Catalunya*. Barcelona: COPLEFC.

²⁵⁵ Cultura i Esport. Portanveu de de la Unió Esportiva Obrera. 16 de gener de 1937. Núm 1, año 1, p. 3.

²⁵⁶ Augé, A, y Pujadas, X. (2012). La institucionalización deportiva en plena Guerra Civil. La creación del instituto de Educación Física y Deportes de Cataluña en 1937". *ATHLOS. Revista internacional de Ciencias Sociales de la Actividad Física, el juego y el deporte*, (3), 123-143.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

passés a ser un mentor moral.²⁵⁷ Per aquest motiu, la creació de "l'Institut Català d'Educació Física i Esports"²⁵⁸ a finals d'octubre, responia, entre altres finalitats a:

Dirigir y controlar la enseñanza física en Cataluña, intervenir en la orientación de las asociaciones, clubs y federaciones de cualquier índole deportiva, para separar de una forma absoluta y definitiva el sport profesional y el sport amateur, y además ejercer una intervención en el sport profesional para garantizar las finalidades utilitarias y las directrices generales que el sport ha de seguir.²⁵⁹

La creació de "l'Institut" es va originar de forma paral·lela a l'augment de la violència de l'esport competitiu. No només augmentava la violència en els terrenys de joc, en casos concrets la violència traspassava les grades de l'estadi i s'instal·lava – en els dies de partit – als carrers de la població.²⁶⁰ Tot i els actes esportius solidaris que se seguien manifestant en poblacions com Olot, Mollet, Manresa, o les competicions organitzades pel Lawn tennis club, amb un marcat contingut popular i com a representació de valors que potenciaven la unió social, també es reproduïen les manifestacions esportives basades en la competència, que transmetien valors antagònics als valors que nodrien les manifestacions esportives solidàries. Així i tot, totes aquestes dificultats no van fer disminuir l'organització de campionats més aviat al contrari, en el cas del bàsquet a causa

²⁵⁷ Torrebadella-Flix, X. (2011a). El boom de l'esport. Ideologia i Societat a l'esport targarí (1920-1937). *Urx*, (25), 423-455.

²⁵⁸ Ordre creant L'Institut Català d'Educació Física i Esports. Diari oficial de la Generalitat de Catalunya. DOGC. 28 d'octubre de 1936. nº 302, p.372.

²⁵⁹ Ordre creant L'Institut Català d'Educació Física i Esports. Diari oficial de la Generalitat de Catalunya. DOGC. 28 de octubre de 1936. nº 302, p.372.

²⁶⁰ (1936, 28 d'octubre). Las derrotas comentadas por los derrotados. *El Mundo Deportivo*. p.3.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

dels problemes per crear un campionat – a finals d'octubre es va confirmar que aquest campionat s'ajornava fins al mes de gener de 1937²⁶¹ – es va optar per crear un torneig alternatiu a una sola volta i d'aquesta manera prosseguir amb l'activitat basquetbolística.

La tan preuada “tornada a la normalitat” implicava per necessitat, a la dimensió competitiva de l'esport. Les entitats esportives – com a mètode de subsistència – precisaven que la nova realitat fos el més semblant possible a la realitat existent abans del cop d'estat. En aquest sentit, el sindicat de boxejadors i mànagers van reprendre les vetllades de boxa que se celebraven cada dimecres al “Price”.²⁶² I en aquesta direcció avançava la realitat esportiva a la reraguarda.

A mitjans de novembre de 1936 no cessaven les turbulències que provocaven els actes esportius relacionats amb la dimensió competitiva de l'esport. Les queixes dels clubs de futbol respecte als mals arbitratges i al mal comportament generalitzat existent en els camps de futbol va portar a la premsa esportiva a realitzar un nou avís als clubs de futbol. Aquest comunicava a les entitats esportives que s'abstinguessin d'enviar les seves queixes respectives pels esdeveniments ocorreguts en els terrenys de joc, pel fet que aquestes queixes demostraven en aquests moments, una “moral deportiva inadaptada”.²⁶³ Fent cas omís d'aquesta advertència, els clubs de futbol van rebre el primer toc

²⁶¹ (1936, 26 d'octubre). El campeonato de Cataluña quedo aplazado hasta enero. El Mundo Deportivo, p. 2.

²⁶² (1936, 5 de novembre). Se reanudan las veladas boxísticas con un excelente programa. El Mundo Deportivo, p 1.

²⁶³ (1936, 13 de novembre). Aviso a los clubs. El Mundo Deportivo, p. 3.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

d'atenció de les institucions catalanes el dia 11 de novembre quan el "Comissariat d'Educació Física i Esports" de la Generalitat de Catalunya va recomanar a les institucions esportives que s'abstinguessin d'organitzar competicions esportives. El motiu d'aquesta recomanació era que a causa de la presència d'esportistes combatent en el front de guerra no era convenient organitzar esdeveniments competitius a causa de la impossibilitat per part d'aquests d'efectuar una lliure participació – “condición primordial de todo evento deportivo”²⁶⁴ –. Aquesta justificació del cessament de la pràctica esportiva no només atenia a una raó, el Comissariat creia que la pràctica esportiva “*absorbía la atención*” del jove esportista, i per aquest motiu pretenia atenuar la seva organització. És particularment interessant l'última part de la notícia que relata el següent:

Este comisariado recomienda a todas las entidades que mantengan sus actividades en un plan atenuado limitando el deporte a su función higiénica y de mantenimiento del vigor físico y los estimulen para que sumen su esfuerzo y el de sus asociados no ya en la organización sola de festivales que desgraciadamente no son siempre lo bastante productivos, sino también de la forma que resulten mas útiles a la causa del pueblo al servicio del cual ha de estar el deporte y los deportistas.²⁶⁵

La tensió originada per la dimensió competitiva de l'esport feia perillar la pràctica esportiva en general. A la militarització de l'esport per als menors de divuit anys se li afegia la pressió – mitjançant comunicats – de la Generalitat de Catalunya.

²⁶⁴ (1936, 11 de novembre). “El Comissariat d'Educació Física i Esports de la Generalitat de Catalunya” y los campeonatos deportivos.. El Mundo Deportivo, p. 1.

²⁶⁵ (1936, 11 de novembre). “El Comissariat d'Educació Física i Esports de la Generalitat de Catalunya” y los campeonatos deportivos. El Mundo Deportivo, p. 1.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

Els clubs i entitats esportives amb els seus respectius sindicats veien amenaçada la seva subsistència, però la seva necessitat imperava i el procés lluny d'estancar-se o romandre inactiu de forma temporal seguia reproduint-se. La celebració de festivals benèfics com la visita de la selecció catalana a terres valencianes per prosseguir amb un altre acte benèfic la festa cívica esportiva celebrada a Catalunya el dia 18 d'octubre, semblava que ajudava a legitimar la presència de la dimensió competitiva de l'esport. L'inici del campionat de Rugbi, així com la cursa ciclista de Granollers organitzada pel POUM, fins i tot el partit femení de bàsquet celebrat al camp del C.A.D.C.I., entre l'equip amfitrió i el Sans demostraven la continuïtat de l'esport solidari i mitigava les crítiques en contra de la vessant competitiva i professional del fenomen esportiu. Així i tot, en els actes esportius de competició les conseqüències seguien sent les mateixes, i en el primer partit corresponent al Campionat de Catalunya de Rugbi disputat entre el Barcelona i la Santboiana, es va organitzar una batussa entre els jugadors que va obligar a l'àrbitre de la contesa a suspendre el partit.²⁶⁶

Encara que la Federació Catalana demanava el suport dels clubs catalans i del sindicat de jugadors per prevenir la violència viscuda en els camps,²⁶⁷ la violència seguia enterbolint els actes esportius de caràcter competitiu. No va ser fins al dissabte 21 de novembre quan el Comissariat amb el suport de la C.N.T. i de la U.G.T. va suspendre tots els campionats esportius, tant amateurs com professionals.²⁶⁸

²⁶⁶ (1936, 19 de novembre). Un lamentable Barcelona- Santboiana que terminó antes del tiempo reglamentario. El Mundo Deportivo, p. 3.

²⁶⁷ (1936, 19 de novembre). De los incidentes en los campos de juego. El Mundo Deportivo, p. 2.

²⁶⁸ (1936, 22 de novembre). "El Comissariat d'Educació Física i Esports" suspende los campeonatos deportivos. El Mundo Deportivo, p. 1.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

Aquesta decisió es va prendre a causa del compliment de les següents normes d'actuació:

1. *Intervención para que del espectáculo no salgan desvirtuadas las esencias del deporte verdadero.*
2. *Que el deporte amateur salga favorecido del ingreso económico que produzca el deporte profesional.*
3. *Que el deporte profesional no se envilezca ni se brutalice, ni envilezca ni brutalice al público.*²⁶⁹

Aquest últim punt va ser el que va tenir més pes en el moment de prendre la decisió. La violència en els terrenys de joc anava en augment, el comportament del públic i de certs jugadors distava molt del comportament que es necessitava per donar l'exemple de bon esportista i de bon aficionat a l'esport.²⁷⁰ La "moral malsana" que desprenien els actes esportius en forma de campionat no es podia tolerar. El novembre de 1936, en plena Guerra Civil, els ciutadans i esportistes no podien ni havien de desviar l'atenció. El primordial era l'ideal comú, guanyar la guerra, i contribuir des de la reraguarda a què fos possible.

²⁶⁹ (1936, 25 de novembre). No hay que ser injustos con el deporte y los deportistas. El Mundo Deportivo, p. 1.

²⁷⁰ " L'esport ha de contribuir a guanyar la guerra com hi contribueixen les altres activitats socials, adaptan-se a les seves necessitats i a la seva lluita." (1936, 10 de novembre). L'esport i la guerra. Diari de Tarragona, p.4.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

De tota manera, el Comissariat no es va tancar totalment en banda, i es va mostrar obert a estudiar qualsevol possible reclamació procedent de les centrals sindicals. Això sí, recomanava que des d'aquell moment s'organitzessin actes que no tinguessin “el mismo espíritu que un campeonato”.²⁷¹

La reacció per part del sindicat de professionals del futbol no es va fer esperar, atès que les repercussions econòmiques per als clubs i per als jugadors eren enormes. D'una banda aquesta decisió erosionava la manera de subsistència dels clubs esportius, i d'altra banda deixava als jugadors professionals i als empleats que depenien dels clubs esportius professionals sense el suport econòmic que tot treballador necessitava per poder viure. Per aquest motiu, el sindicat va elaborar un escrit en el qual reivindicava el compliment de les següents premisses:

- 1. El deportista profesional no debe ser objeto de un trato de desigualdad con respecto a los profesionales de otros sectores de actividad y espectáculo.*
- 2. No hay derecho a suponer que los profesionales del deporte – de los cuales ya hay un gran número de caídos en el frente y que, en retaguardia, han sido de los primeros en ofrecer y prestar su cooperación directa en múltiples festivales y actos para las milicias y que a favor de ellas siguen dejando un porcentaje de la recaudación del campeonato – no abriguen el mismo ideal que el pueblo catalán.²⁷²*

²⁷¹ (1936, 25 de novembre). Lo que nos han dicho en el Comissariado de Cultura Física y Deportes. El Mundo Deportivo, p. 2.

²⁷² (1936, 26 de novembre). Y el próximo domingo es más que probable que continúe el Campeonato de Futbol de Catalunya. El Mundo Deportivo. p. 1.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

Aquesta reivindicació es va enviar a la Unió General de Treballadors (UGT) amb la intenció de revocar la decisió del Comissariat. La resposta no es va fer esperar, i el divendres 27 de novembre en un escrit de la UGT que una comissió de professionals del futbol va lliurar al Dr. Soler i Damians, es demanava la rectificació de la decisió del Comissariat respecte a la suspensió dels campionats. El Comissariat va acceptar la rectificació sota la responsabilitat de la Federació Catalana de Futbol, que imminentment va comunicar que estava prevista la continuació del campionat de futbol per al diumenge 29 de novembre. Però també va advertir que a partir d'aquest moment es prendrien mesures molt dures contra tots aquells aficionats que no respectessin els mínims de moralitat que s'exigia en una reraguarda que havia de prestar tot el seu suport a la lluita contra la causa comuna. L' anunci es va comunicar de la següent manera:

Las entidades confían que tanto los elementos que intervengan en los partidos como los que acuden a presenciarlos sabrán comportarse en lo sucesivo con la ponderación y desapasionamiento que las actuales circunstancias imponen ahora más que nunca, evitando así las medidas de rigor que todas ellas están dispuestas a aplicar inexorablemente.²⁷³

El primer exemple d'aquestes noves mesures es va comprovar el mateix cap de setmana, en el partit del campionat de Catalunya que van disputar el Barcelona i el Badalona. Durant el transcurs del mateix, el jugador del Badalona Xiol es va dirigir al públic amb un gest despectiu, provocant una reacció d'aquest. El senyor Eroles – president de la Federació Catalana de

²⁷³ (1936, 28 de novembre). El domingo continuará el Campeonato de Cataluña de futbol. El Mundo Deportivo. p. 1.

Futbol – que presenciava el partit va donar l'ordre perquè les milícies de control detinguessin el jugador i el portessin detingut a comissaria.²⁷⁴

Conclusió

Amb la prolongació del conflicte bèl·lic les necessitats a la reraguarda augmentaven progressivament. En aquest sentit els clubs esportius que havien trobat en els festivals benèfics solidaris celebrats durant els mesos d'agost i setembre de 1936 una font d'ingressos, precisaven al mes d'octubre de noves fórmules de gestió.

És a partir d'aquest moment que una nova dimensió apareix relacionada amb el fenomen esportiu. La dimensió competitiva erosiona a la dimensió solidària i provoca a finals de setembre i sobretot a inicis del mes d'octubre un canvi de tendència. L'inici de la lliga de futbol constata a curt termini els avantatges que ofereix l'esport competitiu als clubs esportius i aquest fet produeix que la resta de modalitats esportives comencin el viratge en direcció a l'esport de caràcter competitiu.

És en aquest canvi de tendència quan s'origina la dualitat entre l'esport solidari i l'esport competitiu. La cursa de l'esport professional cap a una legitimitat recolzada per l'opinió pública i les institucions avança a través de l'organització de competicions provocant controvèrsies i enfrontaments amb aquells sectors de la societat que defensaven l'esport de caràcter amateur.

²⁷⁴ (1936, 30 de novembre). En Las Corts. El Mundo Deportivo, p. 3.

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

Paral·lelament la solidaritat del poble i els festivals benèfics esportius en particular van augmentar la seva àrea de compromís i influència. Un exemple d'aquesta afirmació van ser els festivals organitzats pel Socors Roig Internacional i l'acte de "confraternidad antifascista" organitzat entre els pobles català i valencià.

La dualitat entre la dimensió solidària i la dimensió competitiva va entrar en un nou escenari com a conseqüència del suport de la Federació Catalana de Futbol i la creació de sindicats d'esportistes que van reforçar les necessitats dels clubs esportius al mateix que enfortien l'esport professional.

No va ser fins al mes de novembre quan la problemàtica existent entre les dues dimensions del fenomen esportiu va derivar cap a una possible resolució. El 21 de novembre de 1936 el "Comissariat d'Educació Física i Esports" va suspendre tots els actes esportius de caràcter competitiu com a conseqüència de la violència que es generava en els terrenys de joc. La justificació per aquesta suspensió va estar associada al context de reraguarda bèl·lica en què es trobava el territori català. Les institucions no podien passar per alt aquells esdeveniments que en lloc de contribuir a la lluita contra l'enemic en comú, erosionava d'una manera determinada el dia a dia de la població a la reraguarda.

Simultàniament a les dues dimensions ja esmentades, associada al fenomen esportiu apareix en el mes d'octubre la dimensió militar. Aquesta dimensió es relaciona amb l'esport a partir dels actes solidaris celebrats el setembre de 1936, quan el comissari de Propaganda Jaume Miravittles encoratja a tota la joventut

De l'eclosió fins a la prohibició de l'esport competitiu

a practicar esport per a prepara-se per anar a la guerra. Però és, a partir d'octubre de 1936, quan trobem les primeres informacions de pràctica esportiva de caràcter militar. L'allistament d'esportistes a les milícies de combat va beneficiar la pràctica esportiva en el front de guerra. La campanya propagandística d'allistament es va dirigir especialment als joves, i a aquest efecte, també s'utilitzaven els actes esportius de diversa índole.

A més, la militarització de l'esport va provocar la utilització de l'activitat física i esportiva com una eina de preparació de la joventut allistada a les milícies i aquella que restava a la reraguarda.

D'aquesta manera, tant la solidaritat com la competició i l'activitat física militar formarien tres de les dimensions associades al fenomen esportiu durant la Guerra Civil Espanyola a la reraguarda catalana i la seva evolució durant el conflicte no s'aturaria fins al final de la contesa

**Capítol 3 La joventut esportiva al capdavant de la
crida antifeixista**
(Desembre 1936 – Febrer 1937)

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

Introducció

La problemàtica que envoltava a les competicions professionals provocava enfrontaments entre els vessants amateurs i professionals de l'esport. Els professionals esportius amb el suport dels clubs i les federacions defensaven el seu lloc de treball i en definitiva el seu mètode de subsistència, mentre que altres organitzacions com per exemple centrals sindicals com la CNT entenien que l'esport indiscutiblement hauria de representar uns valors amateurs i de no competitivitat. La dualitat ideològica apareixia a conseqüència de les necessitats dels agents implicats, i va continuar precisament per aquesta urgència. L'exigència del moment requeria solucions que s'executaven sobre la marxa i que descrivien una realitat que feia possible la continuïtat del fenomen esportiu.

La guerra seguia erosionant la societat catalana, fets com els primers bombardejos que va patir la ciutat de Barcelona al mes de febrer seguien degradant la població. Així i tot, les manifestacions esportives solidàries no es van aturar, i gràcies a aquest fet, el món esportiu va poder afrontar una nova dificultat derivada del conflicte bèl·lic, l'arribada de refugiats provinents d'altres zones d'Espanya. Amb aquesta realitat de fons, encara es feia més necessari que organitzacions com el "Front de Joventut" i el "Comitè Català pro Esport Popular" (CCEP) amb suport del Comissariat de Propaganda de la Generalitat continuessin la campanya a favor de l'esport al mateix temps que ampliaven el rang d'actuació. Els límits de la reraguarda ja no eren suficients, el govern republicà necessitava fer arribar la seva causa i els seus ideals més enllà de les fronteres espanyoles. En aquest sentit, el CCEP va dirigir tots els seus esforços en constituir les delegacions més exemplars i potents possibles per disputar

diverses cites internacionals com el Ciclo Cros Pedestre Internacional i els cros de "l'Humanité" que es van celebrar a París el gener i febrer de 1937.

1. La línia fina entre l'esport professional i l'esport amateur

A principis de desembre de 1936, les competicions entre clubs professionals seguien posseint un efecte negatiu entre la població, tant la federació com les entitats professionals no trobaven les fórmules per disminuir la violència que envoltaven a aquests actes esportius. Per molt que les sancions que s'imposaven cada vegada eren més dures, la problemàtica seguia existint.²⁷⁵ La disconformitat del Comissariat d'Educació Física i Esports continuava latent encara que pressionat per la Unió General de Treballadors UGT²⁷⁶ va fer marxa enrere en la seva decisió de suspendre els campionats. Ara bé, en una nota enviada a principis de desembre aquest Comissariat manifestava la seva desavinença amb els valors morals que es transmetien amb l'esport competitiu:

El ideal sería que se suprimiera no solo ahora sino para siempre los campeonatos deportivos como distracción y como factor de propaganda del deporte en general, no creemos que sean nefandos, sino mas bien útiles porque la tensión de nervios y el ceño duro de todos los instantes y en todos los lugares de retaguardia no solo, posiblemente no es útil a la guerra sino que puede

²⁷⁵ "El comité de competición tiene al parecer el propósito de aplicar rigurosamente en todos los casos, aparte de las sanciones a que por su parte decida aplicar el consejo de la Federación Catalana, poniendo en práctica las disposiciones acordadas últimamente y que se hicieron públicas en la prensa." (1936, 2 de desembre). El Sindicato de Profesionales del futbol sancionará a los jugadores que incurran en faltas graves. El Mundo deportivo, p. 2.

²⁷⁶ "El Comisariado de educación física y deportes ha determinado acceder a lo que se le ha pedido por considerarse, viniendo la indicación de parte del organo representativo de una organización sindical que de una manera tan activa esta vinculada a la lucha contra el fascismo. ." (1936, 2 de desembre). El Sindicato de Profesionales del Futbol sancionará a los jugadores que incurran en faltas graves. El Mundo deportivo, p. 2.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

*resultar contraproducente porque llevaría a una hiperesía física, a un endurecimiento moral absoluto que podrían dificultar la clara visión y la firme consciencia de hechos y circunstancias de la guerra.*²⁷⁷

Per altra banda, també es lamentava que els actes esportius sense cap tipus de relació amb la competició – per exemple els actes solidaris – no tinguessin la mateixa rellevància, però en tot cas, eren conscients que la prohibició de la competició significaria la desaparició dels clubs esportius. Amb aquesta problemàtica sobre la taula, entenien que un cop s'acabés una competició, els clubs professionals farien tot el possible per aconseguir organitzar més campionats. Amb aquesta realitat i comprenent que l'organització de competicions esportives permetia als clubs lluitar per la seva subsistència, el Comissariat expressava la seva intenció de buscar noves estratègies sense erosionar els valors morals...

*Trazar a las actividades deportivas profesionales las líneas de un nuevo y mejor y más elevado rumbo moral y de una más sólida y menos faramallosa contextura económica.*²⁷⁸

El procés de construcció d'un esport per al poble que ajudi a establir valors morals i a lluitar contra la discòrdia entre ciutadans republicans havia de ser en aquell moment la direcció a seguir.²⁷⁹ L'experiència prèvia havia demostrat que

²⁷⁷ (1936, 2 de desembre). El Sindicato de Profesionales del Fútbol sancionará a los jugadores que incurran en faltas graves. El Mundo deportivo, p. 2.

²⁷⁸ (1936, 2 de desembre). El Sindicato de Profesionales del Fútbol sancionará a los jugadores que incurran en faltas graves. El Mundo deportivo, p. 2.

²⁷⁹ Contraris a aquesta opció els diaris madrilenys "Política" i "la Voz" comentaven que "Mientras aquí soportamos los obuses, Barcelona juega al fútbol. Sesenta y seis varones jóvenes, sesenta y seis, se distraen a la hora de hoy, y a lo mejor están haciendo falta hombres en el frente aragonés." (1936, 23 de desembre). "Política" y "La Voz" se muestran contrarias a que se siga jugando al fútbol en Barcelona. Heraldo de Tortosa, p. 2.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

la dualitat entre l'esport professional i l'esport amateur havia escapçat la capacitat del fenomen esportiu per a contribuir a la causa. L'esport i principalment el futbol havia de servir al poble republicà no per dividir i provocar conductes malsanes, sinó tot el contrari, havia de ser un instrument més per contribuir a la victòria enfront del feixisme.

Per altra banda i com a contrapunt de l'esport professional una altra tendència esportiva era la que defensava l'esport amateur. En aquesta direcció dirigia els seus esforços la Federació Anarquista Ibèrica (FAI). En un ple celebrat el diumenge 6 de febrer de 1937, l'organització anarquista acordava protegir l'esport amateur, creien que l'esport, entès des d'aquesta perspectiva esdevenia un element per elevar el nivell de cultura dels pobles, i en aquest sentit, pretenien incorporar a les joventuts esportives la doctrina anarquista.²⁸⁰ La direcció era ben clara, segons les paraules de Vicente Bachero, delegat del grup "Acracia" corresponent a la CNT:

Propondré convocar a una gran asamblea a todas las juventudes deportivas, constituir las federaciones locales y comarcales y formar los grupos específicos deportivos, cuya labor será la de inculcar a las juventudes la ideología completamente libertaria. Anexo a ello se constituirá la comisión de propaganda, se formaran las bibliotecas y se creara una gran sección deportiva en un diario específico o bien deportivo."²⁸¹

²⁸⁰ (1936, 17 de desembre). Buscando nuevos rumbos al deporte. El Mundo Deportivo, p.4.

²⁸¹ (1936, 17 de desembre). Buscando nuevos rumbos al deporte. El Mundo Deportivo, p.4.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

Aquesta federació entenia que l'esport representava "un placer del espíritu, un medio de mejoramiento físico, y una actividad de enlace entre las juventudes de región a región y de país a país."²⁸² Aquesta visió de l'esport entusiasta donava suport a l'activitat física com un "alimento vital para desarrollar las energías físicas y morales."²⁸³ A la vegada que menyspreaven la vessant de l'esport associada a...

*El delirio de los records, en número de kilómetros y en rendimiento físico, y que degeneran muchas veces en simulacros que se planean con fines descaradamente comerciales, tomando como víctimas a ciclistas, boxeadores, y otros atletas que deslumbrados por el brillo del dinero, sucumben a la tentación de las ofertas o de lujo.*²⁸⁴

Amb aquesta conjuntura moral entre esport professional i esport amateur podem entendre que algunes federacions, institucions i clubs utilitzessin l'esport professional per aconseguir beneficis econòmics. Ara bé, en una entrevista realitzada al mànager esportiu Joaquin Rubio aquest constata que també l'esport amateur s'utilitzava per a difondre ideologies, beneficiar a un grup de persones, o adquirir cert prestigi per obtenir facilitats en altres camps.

El deporte amateur me hace la mayor gracia, pues es solo un cuento tártaro para que unos cuantos señores asuman el cargo de dirigentes de cualquier federación, Unión club etc... Y te diré más, el amateurismo es la farsa más grande que se conoce dentro del

²⁸² (1936, 17 de diciembre). Buscando nuevos rumbos al deporte. El Mundo Deportivo, p.4.

²⁸³ (1936, 17 de diciembre). Buscando nuevos rumbos al deporte. El Mundo Deportivo, p.4.

²⁸⁴ (1936, 17 de diciembre). Buscando nuevos rumbos al deporte. El Mundo Deportivo, p.4.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

sport y virtualmente no existe. Todos los que se dedican al sport lo hacen con la intención de que cuando sean primeras figuras les reporte algún beneficio pecuniario.²⁸⁵

Així doncs, veiem com en algunes opinions de professionals de l'esport, aquests també denunciaven l'esport amateur al afirmar que hom també aprofitava la organització de les manifestacions esportives amateurs per estructurar una mena de poders fàctics per aconseguir beneficis econòmics, morals o tots dos simultàniament.

Les dificultats de la vida a la reraguarda afectaven tots els camps socials, entre ells l'esport. Tant l'esport amateur com el professional sobrevivien com podien a les circumstàncies que vivia el poble català. A mesura que avançava la guerra la tensió augmentava, i l'ansietat s'apoderava d'un poble que vivia sota l'amenaça i la incertesa del conflicte bèl·lic. En un context d'aquest tipus per a les entitats esportives la subsistència era la finalitat principal. Encara que la necessitat dels clubs amateurs no era la mateixa que la dels clubs professionals – que necessitaven imperiosament la celebració de manifestacions competitives per a subsistir –, com a conseqüència del procés bèl·lic i de les penúries socials que aquest comportava, cada vegada més clubs amateurs van considerar els actes esportius una mena d'instrument per obtenir un recurs econòmic per a subsistir. En aquest sentit, descobrim com en el primer terç de 1937, les necessitats a la reraguarda demostren com en alguns casos l'esport professional i l'esport amateur es van transformar en la mateixa cara de la moneda.

²⁸⁵ (1937, 5 de febrer). Reportaje y conferencia a un tiempo. El Mundo Deportivo, p.2.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

El context social depenia del procés bèl·lic i aquest fet provocava en el món esportiu situacions diverses com el cas dels jugadors de futbol blaugranes Zabalo i Gual. Aquests dos jugadors, encara que cobraven els seus honoraris com a jugadors del primer equip del F.C. Barcelona també exercien la seva responsabilitat social i complien unes hores de feina que passaven treballant en el Palau de projeccions. Un altre cas semblant va ser el del porter Martorell, que treballava en el comitè de proveïments de Via Durruti. El treball en la reraguarda era indispensable per mantenir les aspiracions de guanyar la guerra. Sovint s'aprofitava la presència d'esportistes entre les files d'un comitè per organitzar partits benèfics a favor de la causa republicana. En aquest sentit el palau de projeccions i el comitè de proveïments de Via Durruti van organitzar un partit benèfic al desembre de 1936.²⁸⁶ La lluita contra l'adversitat i contra l'ofensiva feixista unia a la població catalana que en general entenia que s'havia de mobilitzar a la reraguarda per contrarestar els atacs de l'enemic.

En aquesta realitat les iniciatives populars encapçalades per la CNT van impulsar entre altres, el "Casal d'Esports" de Tarragona, al ajuntar vint entitats esportives per potenciar les proves que s'organitzessin al municipi²⁸⁷ i per intentar fer arribar certa propaganda republicana a diferents diaris francesos per aconseguir que esportistes francesos viatgessin a la ciutat de Tarragona.²⁸⁸ La realitat del conflicte era latent, i un cop els festivals benèfics havien perdut l'embranchida

²⁸⁶ (1936, 19 de desembre). Trabajo de retaguardia. El Mundo Deportivo, p. 3.

²⁸⁷ El Casal d'Esports de Tarragona tenia com a finalitat estendre la pràctica esportiva entre tota la població de Tarragona. Podeu trobar informació al respecte a (1936, 25 d'agost). La municipalització dels esports. Diari de Tarragona, p.4. Per altra banda podem trobar informació sobre els partits del Casal d'Esports a partir del mes de desembre de 1936. Per exemple a (1936, 3 de desembre). Futbol. Diari de Tarragona, p.4.

²⁸⁸ (1936, 5 de desembre). El nuevo rumbo del deporte. El Mundo Deportivo, p.2.

inicial, calia cercar noves fórmules per aconseguir que el món esportiu suposés una eina per l'ajut del poble, és a dir, que l'esport tingués una utilitat a la reraguarda republicana. En aquest sentit tant l'esport professional com l'esport amateur feien tot el possible per subsistir sense oblidar la finalitat social. I aquesta no era més que la finalitat bèl·lica i en aquesta direcció dirigien els seus esforços.

2. L'ajut als refugiats

El desembre de 1936 es continuaven organitzant festivals benèfics, encara que a mesura que avançava l'estat de guerra, les necessitats augmentaven a la reraguarda. Si a l'inici del conflicte la recaptació dels festivals benèfics havia anat dirigida als hospitals de sang i a les milícies, el desembre de 1936 una nova necessitat s'afegia a la reraguarda catalana, els refugiats. El conflicte bèl·lic repercutia en la població civil de la península, i com a conseqüència molts ciutadans es van veure obligats a deixar els seus llocs d'origen i fugir cap a emplaçaments més segurs.²⁸⁹ Aquest fet es va accentuar quan la caiguda del front nord de la península fou inevitable, i provocà l'èxode de persones cap a la reraguarda catalana, que a aquelles alçades de la guerra encara era una zona que es mantenia allunyada del front de guerra, suposant un "oasi" per a tots aquells refugiats que s'havien vist obligats a fugir de les seves cases. No obstant l'acolliment a Catalunya va ser problemàtic, el gran volum de refugiats que va

²⁸⁹ Segons descriu Serrallonga, J. (2010). Conferència: Els refugiats i desplaçats a Catalunya durant la guerra civil. "En el bàndol dels sollevats la Guerra Civil va comportar l'aniquilament, l'anihilament de l'enemic que incloïa la població civil. En paraules del general Mola " Hay que matar a todos esos perros rojos". Aquesta es la filosofia de la guerra. No només es volia aconseguir la victòria, sino sobretot la violenta destrucció de tota oposició, un càstig permanent que fos recordat per sempre."

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

arribar al territori català va patir problemes d'assistència social i allotjament i al mateix temps van augmentar els problemes sanitaris i higiènics.²⁹⁰ Va ser aleshores quan la Generalitat es va veure obligada a crear la Comissió executiva de Sanitat als refugiats.²⁹¹

Aquesta nova problemàtica va impulsar l'organització de festivals esportius dirigits als refugiats que arribaven a Catalunya.²⁹² Diferents sindicats i partits polítics com el P.O.U.M. i la U.G.T. van realitzar esforços per facilitar l'acollida dels refugiats. Aquest últim mitjançant notes als diaris va intentar transmetre missatges amb la finalitat de què la població catalana fos conscient de la problemàtica...

*Los compañeros de Madrid dan su vida por la libertad de todos los pueblos, tienen la necesidad de alejar de su lado a las criaturas y a los ancianos para que no sean víctimas de la barbarie fascista que no respeta vidas inocentes.*²⁹³

I feien una crida a la població catalana i als seus afiliats per ajudar a trobar llars pels refugiats...

²⁹⁰ Serrallonga i Urquidí, J. (2004). *Refugiats i desplaçats dins la Catalunya en guerra 1936-1939*. Barcelona: Editorial Base.

²⁹¹ Closa, F. (2013). Els refugiats a Pujalt durant la Guerra Civil Espanyola (1936-1939). *Miscellanea Aqualatensia*, (15), 203-248.

²⁹² (1936, 9 de desembre). Un festival deportivo, dedicado a los niños iruneses acogidos en Barcelona. *El Mundo Deportivo*, p. 1.

²⁹³ (1936, 9 de desembre). El Sindicato de Profesionales de Fútbol y el alojamiento de los evacuados de Madrid. *El Mundo Deportivo*, p.3.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

Todos los afiliados a la central sindical habrán de hacer los máximos esfuerzos para que los evacuados de Madrid encuentren en Cataluña hogares donde puedan residir hasta que la sublevación fascista haya sido dominada por completo.²⁹⁴

Per la seva banda el partit obrer d'unificació marxista POUM, va organitzar les colònies anomenades "Engels" i "Gorkin", que van acollir als nens refugiats a les poblacions d'Alp i Pruit.²⁹⁵

El següent pas de la comissió pro refugiats de la UGT i del Socors Roig Internacional (SRI), va ser obrir una subscripció a favor dels refugiats. Per aquest motiu va incentivar a què totes les organitzacions, entitats i ciutadans amb certa capacitat econòmica aportessin els seus donatius amb la intenció d'aconseguir la manutenció necessària per mantenir a la població refugiada. En aquest sentit, alguns clubs esportius van decidir promoure diversos actes esportius per aquesta causa,²⁹⁶ destacant el partit benèfic que va organitzar el Sindicat de Professionals de l'Esport el diumenge 27 de desembre.

Atès que la idea inicial de disputar un partit entre una selecció catalana contra una altra selecció peninsular hagués suposat una despesa considerable en desplaçament, al final el partit de futbol el van disputar dues seleccions catalanes. Per a l'organització del festival, tant el sindicat de Banca i Borsa com el sindicat de joiers van participar aportant una copa, i unes medalles. Durant

²⁹⁴ (1936, 9 de desembre). El Sindicato de Profesionales de Futbol y el alojamiento de los evacuados de Madrid. El Mundo Deportivo, p.3.

²⁹⁵ (1936, 1 de desembre). Colònies "Màxim Gorki" i "Frederic Engels". La Veu de Catalunya, p. 4.

²⁹⁶ (1937, 20 de febrer). Festivales benéficos. La Vanguardia, p.8.

l'acte una banda de música es va encarregar d'amenitzar l'ambient i el tret més característic de l'acte va ser quan a la mitja part del partit – aprofitant el menjador que havia habilitat el Comitè Central d'Ajut als refugiats a l'estadi de Montjuïc²⁹⁷ – es va oferir als nens refugiats un berenar.²⁹⁸ El preu de les entrades va ser molt reduït²⁹⁹ amb l'objectiu de què el camp de Les Corts s'omplís de bat a bat, hi encara que el precursor per a la celebració d'aquest acte va ser la central sindical de la UGT, aquesta organització va afirmar que la pertinença a un grup sindical o a un altre no va esdevenir una causa de favor. Els beneficis que es van obtenir d'aquest festival van anar destinats a tots els refugiats sense distinció de la central sindical que gestionava la seva estada a Catalunya.

Durant el partit l'únic element que diferenciava les dues seleccions de jugadors catalans van ser les seves samarretes. Mentre la selecció catalana obrera vestia una samarreta de color vermell amb l'emblema de la falç i el martell, l'altra selecció es va equipar amb una samarreta blava amb l'escut català al pit.³⁰⁰ El partit tot i que havia tingut una propaganda destacada i que va reunir tots els al·licients per ser un bon espectacle, no va atraure el volum de ciutadans que s'esperava. Segons el Sindicat de Professionals de l'Esport es van reunir al camp del Barcelona entre set mil i vuit mil persones. Una xifra que ni de bon tros va

²⁹⁷ Solé i Sabaté, J., Villaroya, J. (2006). *Guerra i Propaganda. Fotografies del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)*. Barcelona: Viena Edicions.

²⁹⁸ (1936, 18 de desembre). Obra a beneficio de los refugiados de la UGT. *El Mundo Deportivo*, p. 1.

²⁹⁹ “La entrada general se ha fijado en el precio de 1'50 pesetas, las tribunas también a 1'50 pesetas y las demás localidades al módico precio de una peseta.” (1936, 24 de desembre). *El match de los futbolistas a beneficio de los refugiados*. *El Mundo Deportivo*, p. 2.

³⁰⁰ (1936, 24 de desembre). *El match de los futbolistas a beneficio de los refugiados*. *El Mundo Deportivo*, p. 2.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

servir per omplir l'estadi blaugrana. En una entrevista realitzada a Caicedo president del sindicat, aquest va afirmar que...

El público no ha correspondido a nuestra llamada, a mi modo de ver, porque se han hecho ya muchos partidos de carácter benéfico esta temporada y también porque los encuentros a base de selecciones no llaman ya mucho la atención.³⁰¹

Cartell 3. Cartell del partit organitzat pel sindicat de professionals de l'esport a favor dels refugiats el 27 de desembre de 1936.

Així doncs, encara que el resultat no va ser l'esperat, l'organització de festivals benèfics a favor dels refugiats no es va aturar, i en aquest sentit, es van continuar celebrant festivals com el que es va jugar al camp del Sans i va enfrontar als equips del Tànger F.C. i el C.D. Calaveres a benefici dels hospitals de la CNT.

³⁰¹ (1936, 28 de desembre). El Match benéfico de Las Cortes. El Mundo Deportivo, p. 3.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

³⁰² O el festival organitzat pel partit obrer d'unificació marxista (POUM) al camp del Júpiter. ³⁰³

Per la seva banda la setmana de l'infant celebrada des del dia 1 al 7 de gener de 1937 també va contribuir a l'ajut per garantir subministres als nens en general i als nens refugiats en particular.³⁰⁴ En aquest sentit, a diferents zones del territori català es van celebrar diversos festivals, com l'organitzat pel A.V. Hostafrancs al parc de la ciutadella el 10 de gener de 1937. ³⁰⁵ Aquest festival es va caracteritzar per un seguit de proves ciclistes que es van desenvolupar sota l'atenció de nombrós públic i amb l'ajut d'institucions com el col·legi d'arbits, correspondència de bombers i l'ajut infantil de reraguarda.³⁰⁶

³⁰² (1937, 7 de gener). A benefici dels hospitals de la CNT. La Rambla, p.2.

³⁰³ (1937, 1 de gener). Mañana un festival del Socorro Rojo del POUM. El Mundo Deportivo, p. 3.

³⁰⁴ (1937, 11 de gener). Refugiados. La Noche, p. 7.

³⁰⁵ La subscripció oberta per oferir joguets, sabates, abrics i manutenció als nens refugiats va patir un augment durant aquesta setmana. Els treballadors, les centrals laborals i la reraguarda en general col·laboraven de la millor manera que era possible per aconseguir aquesta finalitat. Un exemple es l'aportació de 10.000 pessetes que el " Sindicato de las industrias fabril y textil y ramos anexos de Barcelona" va destinar a l'ajut infantil de reraguarda. (1937, 1 de gener). Instrucción Pública. El Diluvio, p. 8.

³⁰⁶ (1937, 11 de gener). La organización ciclista de la A.V. Hostafrancs, a beneficio de "Ajut Infantil". El Mundo Deportivo, p. 2. L'ajut infantil de reraguarda va ser una organització que va acollir i va subministrar aliment a tots aquells nens del front de Madrid, Euskadi i el front d'Aragó que van arribar a Catalunya. Tanmateix, la organització també es va fer càrrec dels nens catalans amb més necessitats. Més informació a (1937, 15 de gener). Ajut Infantil Las Noticias, p. 4.

Cartell 4. Cartell de la Setmana de l'infant de 1937.³⁰⁷

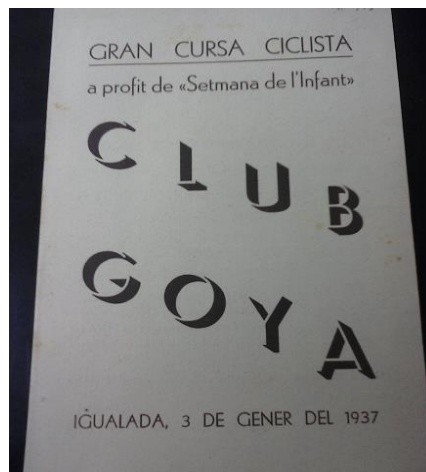

Foto 3. Butlletí de la cursa ciclista celebrada a profit dels nens refugiats el 3 de gener de 1937 a Igualada.

³⁰⁷ Rey Vila, J. (2010). Alivia la ausencia del padre... con tus donativos. Setmana de L'infant 1-7 de gener 1937. CNT-UGT, Conselleria de Sanitat i Assistència Social. Dins Giralt i Radigales, J. *Cartells Catalans. La República en Guerra (1936-1939)*. Barcelona: Gràfiques Ultra.

3. La propaganda exterior a favor de la causa republicana

La continuació del conflicte bèl·lic i l'agreujament de la qualitat de vida a la reraguarda catalana demostrava que existia la necessitat per cercar adhesions i ajut exterior favorables a la causa republicana. En aquest sentit, el ministeri de Propaganda amb estreta col·laboració amb el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya va organitzar diferents viatges amb la intenció de fer arribar a l'estranger el crit d'ajut republicà i la causa per la qual es defensaven de l'amenaça feixista. Aquest va ser el cas de diferents actors i cantants, però també d'esportistes.

Per aquest motiu, el Comissariat d'Educació Física i Esports de la Generalitat va fer arribar una carta signada per les federacions i organismes de l'Esport català a tots els esportius del món, en la que s'instava a la joventut esportiva internacional a respondre a la crida de la població espanyola...

Vosaltres sou lluny de la guerra. Vosaltres no viviu els horrors d'una guerra criminal. Vosaltres viviu en una pau relativa. Però si nosaltres fóssim vençuts, vosaltres coneixeríeu una per una totes les malvestats que ara viu Espanya, perquè un cop desfermada la tempesta, la bèstia, de reeixir, no apagaria la seva set de sang jove, ni aplicaria els seus instints d'assassí, de dones, d'infants i de destructor dels vestigis de la cultura."³⁰⁸ Enfront aquesta possible realitat, justificava l'acció de l'esport com " Un cant a la solidaritat dels homes . L'esport és una pintura riallera plena de color. La guerra és el contrari de tot això, i el feixisme també ho és."³⁰⁹

³⁰⁸ (1937, 15 de gener). Als esportius de tot el món. El Mundo Deportivo, p. 1.

³⁰⁹ (1937, 15 de gener). Als esportius de tot el món. El Mundo Deportivo, p. 1.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

Així doncs, l'esport amb finalitats solidàries podia ser utilitzat en un context bèl·lic com s'havia fet fins en aquell moment a Catalunya, és a dir, per ajudar a recaptar diners pels hospitals de sang, les milícies, o per ajudar als refugiats de guerra, o per finalitats morals, per difondre ideologies, creences i esperances. Però a principis de 1937, la direcció que es va iniciar, va obrir la porta a utilitzar l'esport com una eina de propaganda en el front internacional, d'aquesta manera ajudar a difondre la causa del poble espanyol als estats estrangers...

*L'esport és un factor econòmic i de propaganda de grans possibilitats. Poseu-lo en joc. L'esport és l'aglutinant més poderós de la joventut: Mobilitzeu la joventut. Treballeu i organitzeu l'esforç i la voluntat dels esportius en pro de la causa que defensem a Espanya.*³¹⁰

Per situar al lector en l'origen dels actes esportius solidaris d'àmbit internacional cal retrocedir fins al dia 13 de setembre de 1936, data que es va organitzar a l'estadi "Pershing" de París el primer acte internacional de caràcter esportiu en suport al govern republicà espanyol.³¹¹ La finalitat d'aquest acte va ser augmentar la moral dels esportistes espanyols i dotar d'un ajut econòmic a les milícies antifeixistes,³¹² d'aquesta manera fer arribar a l'Espanya republicana el

³¹⁰ (1937, 15 de gener). Als esportius de tot el món. El Mundo Deportivo, p. 1.

³¹¹ Cal comentar que aquest acte esportiu internacional va ser el segon que es va organitzar però el primer que es va materialitzar. Aquesta afirmació té la seva explicació en el fet que pel dia 5 de setembre de 1936, es va organitzar la primera manifestació esportiva internacional a la pista del Price de Barcelona entre "L'etoile Rouge" de París i una selecció catalana de bàsquet. (1936, 4 de setembre). El equipo del "Etoile Rouge" llegará hoy a Barcelona para enfrentarse a la selección de Cataluña B. El Mundo Deportivo, p. 2.

³¹² (1936, 9 de setembre). Los deportistas del Frente Popular Francés han invitado a una selección amateur catalana. El Mundo Deportivo, p. 1.

missatge de què el moviment obrer encapçalat per la “Federation Sportive et Gymnique du Travail” FSGT recolzava la causa i els valors del govern republicà.

Per aconseguir propiciar l'extensió de la crida reivindicativa, la FSGT va decidir reemplaçar la jornada de manifestacions esportives sindicals que celebrava cada any en aquelles dates, per organitzar una manifestació esportiva internacional.³¹³

Dues prioritats van ser força rellevants, per una banda, la FSGT necessitava donar un cop sobre la taula amb la intenció de demostrar la seva voluntat i fermesa per aconseguir coordinar amb èxit manifestacions esportives de gran envergadura.³¹⁴ I per altra banda, la segona prioritat que va portar a aquesta federació a organitzar l'acte internacional girava al voltant de ser fidel als seus propis valors i en aquells moments això significava situar-se al costat del govern republicà espanyol que estava patint un atac feixista que pretenia eliminar les seves llibertats. I més, quan en l'àmbit polític es va constatar que el pacte de no intervenció només provocava la passivitat francesa i britànica entorn de la problemàtica espanyola, que augmentava progressivament com a conseqüència de la contínua ingerència dels estats feixistes en el conflicte bèl·lic.³¹⁵

Des d'un bon començament l'organització de la manifestació internacional va girar al voltant de la participació de representants de diferents delegacions internacionals així com d'una delegació catalana. En concret, aquesta

³¹³ (1936, 9 de setembre). Pour le soutien du peuple Espagnol. Sport, p. 1.

³¹⁴ El perquè de tot plegat te la seva explicació quan s'estudia el cas a fons i s'entenen les grans tensions existents a l'estat francès entre les federacions oficials i les federacions de caràcter popular com la FSGT. Brezot, H. (2014). *Du sport rouge au sport populaire. Petites et grandes Histoires de la FSGT*. París. Éditions la ville brûle/Sport et plein air-FSGT.

³¹⁵ Almudéver Mateu, J (2014). *El pacto de no intervención. Pobre república*. València: Agrupació d'Estudis Locals El Castell d'Alcàsser.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

delegació³¹⁶ va comptar amb l'acompanyament de diversos representants polítics, entre ells destacar les figures de Ramon Mercader i Josep Verdera, que com a membres del Comitè Català pro-Esport Popular van formar part amb una presència destacada en l'acte esportiu.³¹⁷

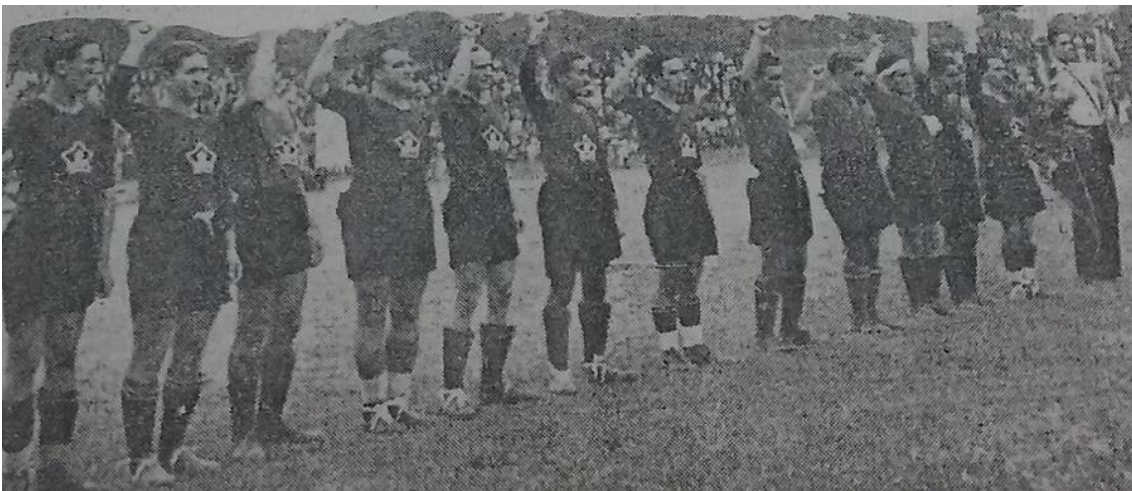

Foto 4. L'equip català formant amb el puny en alt. A la dreta de l'imatge podem apreciar la figura de Ramon Mercader.³¹⁸

L'acte en qüestió es va iniciar amb un partit de futbol entre dues seleccions obreres, una catalana i una altra anglesa, l'equip català va presentar la següent alineació: Amigó, Luna Quintin, Martínez, Boller, Gallego, Sanguesa, Laborda,

³¹⁶ La delegació catalana havia realitzat un entrenament al camp del C.D. Espanyol contra la selecció mallorquina el dimecres de la mateixa setmana que va disputar el partit contra l'equip anglès. A Catalunya aquest partit es va comunicar com un partit a favor de les milícies. (1936, 9 de setembre). Los deportistas del Frente Popular francés han invitado a una selección amateur catalana. *El Mundo Deportivo*, p. 1.

³¹⁷ (1936, 14 de setembre). C'est avec chaleur et émotion que la foule parisienne a accueilli, hier les représentants sportifs de la Catalogne. *L'Humanité*, p. 6.

³¹⁸ (1936, 16 de setembre). La sélection catalane bat la sélection anglaise par 2 à 1. *Sport*, p. 1.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

Cavalero, Basilio i Corna. En quan al partit, que va ser força disputat, es va imposar l'equip català per un marcador a favor de dos gols a un.³¹⁹

Una vegada finalitzat el partit es van celebrar diferents proves atlètiques, entre les delegacions de França i Bèlgica. Tot seguit, es van disputar dos partits de bàsquet, un de masculí i l'altre femení. El primer partit de bàsquet masculí, va enfrontar al "Clichy", club campió de França de la FSGT contra "Dijon" campió de França de la UFOLEP. I en el segon partit, de bàsquet femení, es van enfrontar el club "Levallois", campió de França de la FSGT contra el Lió campió de França de la UFOLEP. Per acabar la manifestació internacional es van celebrar diferents exhibicions de gimnàstica, halterofília, acompanyades de danses i de demostracions folklòriques.³²⁰

Les 15.000 persones que van assistir a l'estadi "Pershing" de París, van col·laborar amb la seva presència a potenciar la magnanimitat del festival. Gràcies a aquest ambient popular i massiu les locucions de George Marrane President de la FSGT, Eugene Henaff i León Jouhau Secretari General de la C.G.T. així com la locució del representant de les milícies catalanes Josep Verdura tindrien un ressò amplificat.

Des del punt de vista de la delegació catalana, la presència a París esdevenia una bona oportunitat de propaganda a nivell internacional. La manifestació esportiva ofería la possibilitat d'utilitzar la presència dels esportistes catalans per

³¹⁹ (1936, 16 de setembre). La sélection catalane bat la sélection anglaise par 2 à 1. Sport, p. 1.

³²⁰ (1936, 16 de setembre). La sélection catalane bat la sélection anglaise par 2 à 1. Sport, p. 1.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

demostrar el vincle i la proximitat entre els valors d'institucions com la FSGT i el Comitè Català pro-Esport Popular. En aquest sentit, Josep Verdera representant català del C.C.E.P.³²¹ pronuncià un discurs, que va fer que els espectadors que van acudir a presenciar el festival esportiu l'aclamessin amb una gran ovació quan aquest acabà el seu parlament.

És amb una gran emoció que el Comitè Català per l'esport popular, representant a Catalunya i a l'Espanya revolucionària, a rebut les mostres d'hospitalitat entusiasta del proletariat francès, reunit en aquesta gran jornada de solidaritat esportiva, en un moment que el nostre país lluita contra el feixisme nacional i internacional per la llibertat dels homes i dels pobles. El nostre comitè, que en tot moment ha demostrat la simpatia per un esport lliure i sa, és a dir, per la defensa de l'esperit olímpic, a respost a la crida de la Federation Sportive et Gymnique du travail (FSGT), amb la mateixa devoció i energia amb la qual ens vam encarregar d'organitzar la nostra olimpíada Popular.

Aquest Comitè nascut al voltant de les darreres eleccions del febrer, engloba la majoria dels esportistes populars de Catalunya, sent part d'un Comissariat d'esports de la Generalitat de Catalunya, i gràcies a la propaganda persisteixen les diferents seccions esportives del nostre país, amb la finalitat de fer triomfar l'esperit olímpic. El comitè català respon sempre en totes les circumstàncies a les masses populars, i intenta ser un conductor per tal d'aconseguir beneficis per la societat futura.³²²

³²¹ Santacana, C. (2014). Esport, societat i identitat col·lectiva a la Catalunya contemporània. *Catalan Historical Review*, (7), 159-168.

³²² Traducció catalana de part del discurs de Josep Verdera. (1936, 16 de setembre). La journée omnisports du Stade Pershing fut une grandiose démonstration de solidarité avec le peuple d'Espagne. Sport, p.5.

Foto 5. Fotografia publicada al diari Sport on s'aprecia el discurs de Josep Verdera a l'estadi Pershing de París³²³

Per altra banda Ramon Mercader com a figura representant de les milícies catalanes va ser fotografiat al costat dels jugadors de la selecció catalana al mateix terreny de joc i a la llotja de l'estadi vestint una camisa blanca i amb una ferida de bala en el seu braç dret, que reflectia la lluita dels ciutadans espanyols per defensar la seva llibertat. La presència de Ramon Mercader – vinculat a l'organització de l'Olimpiada Popular de Barcelona – s'acompanyà d'un gran simbolisme, tenint en compte la seva amistat amb Andrés Martín. Aquest fet va servir per realçar l'homenatge que els organitzadors van fer a Martín, mort pocs dies abans en terres extremenyas lluitant i defensant els valors del front populisme i de la república espanyola. La FGST tenia una gran simpatia per Andrés Martín – dirigent de la “Federación Cultural Deportiva Obrera” FCDO i molt vinculat a la FSGT francesa –, pel fet de ser membre de l'oficina executiva

³²³ (1936, 16 de setembre). La sélection catalane bat la sélection anglaise par 2 à 1. Sport, p. 1.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

de la internacional roja dels esports³²⁴ i de la seva habilitat d'entendre i parlar el francès i el rus. Per la FSGT la figura d'Andrés Martín era un exemple d'heroïcitats i la seva mort suposava una baixa de gran importància en el bàndol antifeixista.

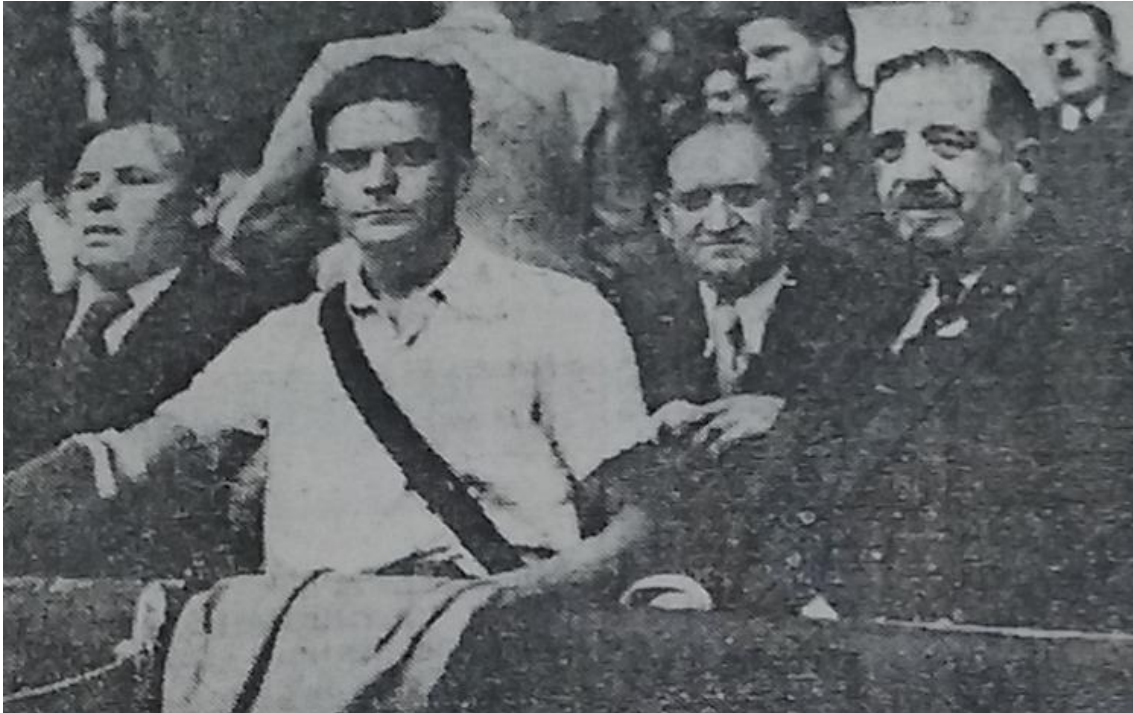

Foto 6. Fotografia publicada al diari Sport on s'aprecia a Ramon Mercader del CCEP acompanyat per George Marrane president de la FSGT, Eugene Henaff de la CGT i León Jouhaux secretari general de la C.G.T. a l'estadi Pershing de París³²⁵

En paral·lel quant a la delegació espanyola, aquest festival va ser una bona oportunitat per rebre per part dels esportistes d'altres estats³²⁶ i per part del públic en general un suport moral a favor de la lluita contra el feixisme. L'ideal comú

³²⁴ (1937, 20 de març). Fritz Lesch du bureau exécutif de l'IRS vient de tomber en Espagne. Sport, p. 2.

³²⁵ (1936, 16 de setembre). La journée omnisports du Stade Pershing fut une grandiose démonstration de solidarité avec le peuple d'Espagne. Sport, p.5.

³²⁶ La presència de l'Unió Francesa d'Obrers Laics d'Educació Física (U.F.O.L.E.P.), així com les delegacions espanyola, anglesa i belga va servir per demostrar el suport als camarades espanyols. (1936, 16 de setembre). Après le grand succès de Pershing. L'Humanité, p. 6.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

del front populisme en contra de la ideologia feixista representava un punt d'unió entre les diferents delegacions. Tant la FSGT com la delegació catalana necessitaven establir un vincle de germanor que legitimés la magnitud de la manifestació esportiva. En aquest sentit l'expressió simbòlica d'unitat fraternal entre pobles responia a la doble finalitat ja esmentada, per una banda a la finalitat solidària i moral i per altra a la finalitat de legitimar el funcionament de la FSGT a França. L'amalgama de valors com la llibertat, la democràcia, l'esport sa i lliure, es va barrejar en una manifestació que va resultar una expressió d'eficient propaganda a favor d'una causa ideològica i al mateix temps s'assegurava la seva transferència a través dels agents – delegacions esportives – implicats.

La lluita política entre els estats feixistes i els estats democràtics generava tensions diplomàtiques en el front internacional. La Guerra Civil Espanyola esdevenia un xoc directe entre les ideologies feixistes i antifeixistes, però les seves repercussions s'estenien a tot el continent Europeu. El pacte de no intervenció³²⁷ respectat per estats com França i Gran Bretanya no tenia els mateixos efectes en els estats feixistes com Alemanya i Itàlia. En aquesta situació qualsevol mesura de pressió servia per si més no influir en l'equilibri de forces. En aquest context, el front populisme francès amb la FSGT al capdavant ja havia demostrat la capacitat de l'esport com a reclam social per influir amb major o menor impacte en la moral ciutadana.

Al mes de febrer de 1937 els estats feixistes van iniciar la contraofensiva esportiva a escala internacional, la Federació Italiana de ciclisme amb el seu

³²⁷ Little, D. (1988). Red Scare, 1936: Anti-Bolshevism and the Origins of British Non-Intervention in the Spanish Civil War. *Journal of Contemporary History*, 23(2), 291-314.

responsable M. Momo al capdavant, va iniciar una ofensiva política utilitzant l'esport com a instrument. En concret, la Federació Italiana va convèncer la Unió Ciclista Internacional U.C.I. per tal que la delegació espanyola no participés en el Cicle Cros pedestre internacional que es va disputar a França.

El dia 24 de gener es va disputar la prova de selecció per la participació en el Cicle Cros Pedestre de París. La prova organitzada pel "Front de la Joventut" i "El Mundo Deportivo" tenia una doble finalitat. Per una banda, seleccionar la delegació que representaria a l'Espanya Republicana a París, i per altra banda, preparar una gran festa de solidaritat antifeixista amb la intenció de destinar tota la recaptació de la manifestació esportiva a la subscripció del nou "Konsomol".³²⁸

Els preparatius per l'acte van ser diversos, el dia abans de la prova de selecció, una caravana de ciclistes va sortir de les dependències del "Front de la Joventut" a la plaça Catalunya, i va arribar al port amb la finalitat de saludar a la tripulació del vaixell "Rion" i entregar-los uns rams de flors.³²⁹ El dia de la prova, encara que el temps no va acompanyar uns 3.000 ciutadans que es van distribuir per tot el parc de la Ciutadella, van presenciar com el consol de la URSS, "Chtraklou" donava la sortida de la prova que es va disputar sense cap tipus de contratemps.³³⁰

³²⁸ (1937, 26 de gener). Propaganda cultural, política y social. La Vanguardia, p. 2. L'enfonsament del vaixell anomenat "Konsomol" es va utilitzar com una eina de reivindicació dels valors republicans i de lluita contra el feixisme. El vaixell enfonsat no era un mercant de guerra, sinó que transportava aliments i roba d'abric que anava dirigida a la població catalana. Per a més informació consultar (1937, 2 de gener). "Konsomol" Las Noticias, p. 1.

³²⁹ (1937, 17 de gener). Más "stayers" que debutan en el cros. El Mundo Deportivo, p. 4.

³³⁰ (1937, 25 de gener). Para seleccionar el equipo español representante en París. El Mundo Deportivo, p.1.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

La prohibició de la participació espanyola en el ciclocròs internacional es va produir en l'últim moment. Els representants de la delegació espanyola³³¹ que ja es trobaven a París amb totes les sol·licituds i confirmacions tramitades, van rebre un comunicat de L'UCI prohibint la participació de la seva delegació. La causa principal d'aquesta prohibició van ser diversos errors de forma que es trobaven en el contracte de participació i que la delegació italiana va denunciar davant de l'UCI.³³² Davant d'aquest moviment, la delegació espanyola no es va quedar de braços plegats i els seus representants van dirigir-se a les dependències de la FSGT per informar dels moviments italians en contra de la seva participació. De seguida les delegacions francesa, Belga i Suïssa es van situar en contra d'aquesta decisió i van iniciar les pressions per tal que els esportistes espanyols poguessin participar en la prova internacional.³³³ Va ser en aquest precís moment quan la tensió entre les federacions va arribar a les cotes més altes.³³⁴ Davant d'una possible rectificació de l'UCI, el següent pas de la delegació italiana va ser amenaçar a aquesta organització exposant que els seus representants no participarien no tan sols a la prova en ruta francesa, sinó en cap prova en ruta internacional si corredors espanyols en prenen part. Davant d'aquesta ofensiva feixista, la resposta de la delegació espanyola no es va fer

³³¹ L'expedició espanyola estava encapçalada per Luis Mas, president del Comitè Català de la Unió velocipedista Espanyola U.V.E. i l'entrenador de gran prestigi José Saura. Els ciclistes seleccionats van ser Olmos, Casasaya, Casamada i Salarich. Tant Saura com Salarich van obtenir el permís per representar a Espanya en el front internacional directament del comandant Medrano, ja que tots dos es trobaven combatent en el front. Aquestes facilitats per viatjar a París a competir per Espanya estaven relacionades amb la necessitat de "*cuidar el frente Deportivo internacional, en la medida que las circunstancias lo permitan, para evitar que en él puedan intentarse, como en otros tantos casos, turbias maniobras fascistas.*" (1937, 1 de febrer). Misión deportiva de alto relieve. El Mundo Deportivo, p. 1.

³³² (1937, 8 de febrer). España no pudo participar en el "Criterium Internacional de Ciclo- Cros". El Mundo Deportivo, p. 1.

³³³ (1937, 13 de febrer). L'Espagne a été éliminée par l'Italie du Cyclo- Cross International. Sport, p. 5.

³³⁴ Les federacions franceses, belgues i suïsses estaven en desacord amb la Unió Ciclista Internacional (UCI) pel motiu de la suspensió de la participació espanyola en la prova ciclista internacional.

esperar, i va redactar una reclamació amb la intenció de què s'estudiés en el congrés que celebraria l'UCI aquella mateixa tarda.³³⁵ Va ser doncs quan de manera inesperada l'UCI va refusar discutir en el congrés el cas espanyol, per entendre que aquesta problemàtica no es trobava entre les "*prioritats actuals*."³³⁶D'aquesta manera Itàlia va eliminar l'Espanya republicana del ciclo cros internacional, i la delegació espanyola va perdre l'oportunitat de participar en una prova esportiva de gran relleu a causa dels moviments polítics desenvolupats pels estats feixistes que iniciaven d'aquesta manera la seva ofensiva política utilitzant l'esport com a instrument vehicular.

Cal destacar però, les repercussions que va ocasionar aquesta decisió en la prova internacional que es disputaria l'endemà. Nombrosos esportistes de les diferents delegacions representades no estaven d'acord amb l'actitud provocativa italiana i van aprofitar la presència dels representants espanyols³³⁷ - que van fer acte de presència encara que no se'ls hi permetis competir – per dirigir-se a ells en to amistós amb la intenció de transmetre missatges d'ànims i de motivació. Entre els senyals de simpatia destaquem les següents paraules que van dirigir a la delegació espanyola diversos ciclistes participants:³³⁸

³³⁵ El congrés es va celebrar el dissabte 6 de febrer, el dia abans de la competició ciclista. (1937, 1 de febrer). Misión deportiva de alto relieve. El Mundo Deportivo, p. 1.

³³⁶ (1937, 13 de febrer). L'Espagne a été éliminée par l'Italie du Cyclo- Cross International. Sport, p. 5.

³³⁷ Els representants de la delegació espanyola eren: Joaquin Olmos, que va quedar entre els quinze primers del Tour de Catalunya, Francisco Casasayas que en el seu primer any de curses va aconseguir tres victòries, Josep Casamada, que va acabar el setè en el Tour de Catalunya, Joan Salarich, campió del cros l'any 1935, Antonio Vidal i Josep Campana.

³³⁸ (1937, 13 de febrer). L'Espagne a été éliminée par l'Italie du Cyclo- Cross International. Sport, p. 5.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

*Amb simpatia als representants d'Espanya que, malauradament no poden ser avui els nostres adversaris però que estan aquí amb nosaltres, els hi desitgem molta fortuna.*³³⁹

*Tota la nostra simpatia als petits corredors espanyols que malgrat que no poden participar han vingut per desitjar-nos la victòria.*³⁴⁰

*Tota la nostra simpatia als corredors espanyols lamentant molt que una sola formalitat reglamentaria els privi de ser els nostres lleials adversaris.*³⁴¹

*Els corredors suïssos, seleccionats pel cros internacional, s'adrecen als corredors espanyols del cros internacional el seu testimoni de sincera simpatia.*³⁴²

El gruix de delegacions que van participar en la prova ciclista no compartien la decisió de no permetre competir a la delegació espanyola, i mitjançant diferents comunicats van transmetre el seu desacord. El diari "Sport" portaveu de la FSGT, es va adherir a les crítiques en contra de la decisió de l'UCI afegint les següents paraules:

Els homes íntegres mostren les seves simpaties i diuen en veu alta quins són els seus pensaments. No es tiren enrere davant les injustícies i la privatització de les llibertats que es volen imposar des de les esferes polítiques. Si l'esport esdevé una prolongació política, que és utilitzat per la mateixa política a favor seu, també l'esport respon a la

³³⁹ (1937, 13 de febrer). L'Espagne a été éliminée par l'Italie du Cyclo- Cross International. Sport, p. 5.

³⁴⁰ (1937, 13 de febrer). L'Espagne a été éliminée par l'Italie du Cyclo- Cross International. Sport, p. 5.

³⁴¹ (1937, 13 de febrer). L'Espagne a été éliminée par l'Italie du Cyclo- Cross International. Sport, p. 5.

³⁴² (1937, 13 de febrer). L'Espagne a été éliminée par l'Italie du Cyclo- Cross International. Sport, p. 5.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

*política en el seu llenguatge polític transmeten la seva opinió sobre les injustícies, per prohibir la participació de certs esportistes en una competició.*³⁴³

La FSGT va ser cabdal per l'ajut a la causa republicana, aquesta federació va organitzar un gran nombre de proves esportives en terreny francès amb l'objectiu de recaptar diners i béns materials a profit del poble espanyol. A principis de 1937 va ser l'encarregada d'organitzar el cros de "L'Humanité", un acte que va ajudar a difondre la propaganda republicana a l'estranger. En aquesta prova van participar diferents atletes espanyols que van viatjar a París amb una clara intenció, representar al poble espanyol, i demostrar la voluntat i el sacrifici de tots aquells que lluitaven en contra del feixisme.³⁴⁴ El 14 de febrer de 1937 es disputava aquest cros, i aquesta data té la seva rellevància per dues causes molt concretes. Per una banda per la celebració d'aquest cros que demostrava la fraternitat entre pobles democràtics, i per altra, pel fet que el dia abans, el dia 13 de febrer de 1937, Barcelona va ser víctima dels primers bombardeigs en contra de la població civil a càrrec del vaixell italià Eugenio di Savoia, aliat de les tropes franquistes.³⁴⁵ Aquests dos fets demostraven en el període de dos dies, la repressió i l'esperança a la que estava sotmès el poble espanyol. En aquest context la FSGT va representar una aliança internacional en clau esportiva sota la qual les institucions esportives i el govern republicà es van recolzar amb la finalitat de transmetre al món els valors de la reraguarda republicana.

³⁴³ (1937, 13 de febrer). L'Espagne a été éliminée par l'Italie du Cyclo- Cross International. Sport, p. 5.

³⁴⁴ (1937, 14 de febrer). Sports. L'Auto, p.4.

³⁴⁵ El vaixell de guerra italià va llençar sobre Barcelona diferents projectils en només quatre minuts. Font, Joan Villarroya. (1999). *Els bombardeigs de Barcelona durant la Guerra Civil, 1936-1939*. Vol. 33. Barcelona: L'Abadia de Montserrat.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

El dia 9 de gener de 1937 es comunicava a la premsa esportiva la celebració del cros de “l’Humanité” a principis del mes de febrer.³⁴⁶ Aquest cros que va batre tots els rècords de participació l’any 1936, va contar en l’edició de 1937 amb la presència d’esportistes soviètics, belgues, suïssos i espanyols. A més a més, fen referència explícita als camarades espanyols i reforçant la imatge de fortalesa, el diari “Sport” destacava la qualitat dels atletes catalans a causa de la seva acurada preparació. Aquesta afirmació es fonamentava en el fet – tal com indica el rotatiu – del gran interès que va mostrar la delegació espanyola per aquest cros, atès que com a preparació del Cros de “l’Humanité” es van organitzar unes proves de selecció a Barcelona pel dia 24 de gener amb la finalitat de seleccionar els atletes amb més nivell.³⁴⁷

A Catalunya molts atletes van interessar-se per la participació en el cros de “l’Humanité”, les inscripcions a la prova de selecció organitzada pel “Comitè Català pro Esport Popular” CCEP constata que els participants provenien de diferents comarques de Catalunya. Tanmateix, cal comentar que molts aspirants estaven en el front i es van preparar per disputar aquesta prova. Per citar un cas concret, destacar que l’atleta Francisco Camí va desplaçar-se des del front d’Osca per participar.³⁴⁸

El 5è cros de “l’Humanité” que se celebraria finalment el dia 14 de febrer al Parc d’esports de la “Courneuve” a París, seria segons la premsa la prova amb més

³⁴⁶ (1937, 9 de gener). Tous les sports. L’Humanité, p. 6.

³⁴⁷ (1937, 8 de gener). Proves de selecció. La Rambla, p. 2.

³⁴⁸ (1937, 8 de gener). Un equipo de Cataluña en el gran cros de “L’Humanité”. El Mundo Deportivo, p. 1.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

rellevància celebrada fins aquell moment a l'estat francès. Cinc nacions van confirmar la seva presència – U.R.S.S, Espanya, Bèlgica, Suïssa i França – i en total hi hauria una representació de 10 regions i una participació de 3.000 atletes.

L'organització va ser força complexa, ja que la FSGT no va comptar amb el suport de la "Federation Française d'Athletisme" F.F.A. que va fer tot el que va poder per tal de limitar la participació dels atletes francesos.³⁴⁹ Les diferents proves que es van celebrar durant el cros de L'Humanité van ser les següents:

- Prova "Infantil"
- Prova femenina
- Prova junior
- Prova de la federació de joves comunistes de França.
- Prova Popular, també anomenada prova del front Popular
- Prova Raymond Guyot
- Cros dels "As". Aquesta seria la prova internacional amb la participació de les nacions invitades.
- Prova interregional. Oberta als clubs de les federacions de la federation sportive et gymnique du travail FSGT, federation Française d'athletisme FFA, L'union Française des Oeuvres Laïques d'Education Physique UFOLEP, Federation gymnastique et sportive des patronages de France FGSPF, Federation Française du sport automobile FFSA.

Els clubs espanyols es van preparar a consciència. El FC Barcelona va presentar un equip de grans estrelles, amb Andreu, Parramón, Brunet, Mir i Borrás. A part

³⁴⁹ (1937, 6 de febrer). Le 5 cros de "l'Humanité". Sport, p 2.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

s'esperava una gran actuació del campió espanyol de 1500m i 800m, Piferrer. Altres clubs com el "Nurmi", "L'Hercules", amb els campions Miró i Jaime Angel "recordman" espanyol dels 1500 metres també van realitzar una bona preparació per a la cita. Els últims entrenaments en terra catalana es van realitzar al camp de l'Espanyol, i el 10 de febrer l'expedició d'atletes espanyols acompanyats pel representant del Comissariat d'Esports de la Generalitat Gumersind Brunet van partir en direcció a París.³⁵⁰

Entre els representants de la delegació espanyola cal citar les paraules de Brunet que va explicar que...

Salimos satisfechos y con la seguridad de hacer un honorable papel y con el firme propósito de tomar la revancha de lo ocurrido el domingo pasado con los ciclocros.³⁵¹

Per altra banda l'atleta i activista esportiu català Francesc Parramón també va expressar la seva opinió quan va manifestar que...

Tengo la impresión que todos los compañeros que marchamos a París, haremos lo posible en dejar en envidiable altura el nombre de nuestra Cataluña inmortal. Nuestra participación en el cros popular del próximo domingo, aunque en un plan diferente, creo que significará por parte de los deportistas participantes y concurrentes un acto de desagravio al incalificable acto, que los fascistas europeos, más o menos emboscados, han inferido a una autentica y genuina representación deportiva del pueblo español.

³⁵⁰ (1937, 9 de febrer), Atletisme. La Rambla 9, p. 2.

³⁵¹ (1937, 11 de febrer). Estos correrán. El Mundo Deportivo, p. 1.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

Nuestra participación del próximo domingo representara la unión simbólica del proletariado mundial.³⁵²

Finalment va arribar la definida com a jornada inoblidable, que va comptar amb la presència de 30.000 espectadors. L'èxit de la manifestació esportiva va ser tan gran que fins hi tot es parlava de la renovació de l'esport mitjançant l'organització d'aquest tipus de proves.³⁵³

En el vessant esportiu la superioritat dels germans Znamenski no va donar cap opció al tercer classificat Ivankovitch, ni a Miró representant de la delegació catalana que va fer una cursa per destacar.³⁵⁴ En conjunt la participació catalana va ser del tot meritòria, quedant segons per equips i obtenint una quarta plaça individual.³⁵⁵ Encara que la prova se celebrava a París, semblava que els atletes espanyols estiguessin a casa, perquè els ànims de l'afició augmentaven cada vegada que veien a un atleta català. La FSGT es va encarregar de distribuir diferents pancartes en tot el recinte ressaltant els valors que el govern republicà espanyol estava defensant a Espanya. A més a més, un grup de senyorettes va anar repartint informació entre el públic assistent al mateix temps que recollia els diners que aquest els hi donava a profit de la causa republicana.³⁵⁶

³⁵² (1937, 11 de febrer). Estos correrán. El Mundo Deportivo, p. 1.

³⁵³ (1937, 20 de febrer). Impressions d'une grande journée sportive. Sport, p. 1.

³⁵⁴ (1937, 15 de febrer). Sport, union, paix!. L'Humanité, p. 8.

³⁵⁵ (1937, 17 de febrer). Cros de "l'Humanité". Las Noticias, p. 4.

³⁵⁶ (1937, 19 de febrer). Cross Country. La Vanguardia, p. 5.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

En definitiva, la delegació espanyola es va fer notar en la competició i va demostrar al públic francès les ganes de lluitar dels representants espanyols. Paral·lelament aquest exemple de fortalesa ajudaria a continuar el vincle entre pobles lliures i democràtics en la lluita contra el feixisme.

La tornada de la delegació espanyola a Catalunya va estar acompanyada de diverses visites oficials. La primera va ser al Comissariat de Propaganda de la Generalitat on foren rebuts per Jaume Miravittles que els va felicitar per haver deixat tan alt el nom esportiu de Catalunya.³⁵⁷ Un cop acabada aquesta visita, l'expedició es va dirigir al Palau de la Generalitat on foren rebuts pel president Companys. Finalitzades les visites oficials, l'expedició es va dirigir al cementiri per oferir a la tomba del primer president de la Generalitat, Francesc Macià un ram de flors que els hi va entregar la FSGT una vegada acabat el cros de "l'Humanité."³⁵⁸

³⁵⁷ (1937, 18 de febrer). Han regresado los atletas catalanes que han sido objeto en París, de grandes demostraciones de simpatía. El Mundo Deportivo, p. 1.

³⁵⁸ (1937, 18 de febrer). Han regresado los atletas catalanes que han sido objeto en París, de grandes demostraciones de simpatía. El Mundo Deportivo, p. 1.

Conclusió

El desembre de 1936 el Comissariat d'Educació Física i Esports, les federacions esportives i els sindicats van iniciar una recerca per trobar formules per combatre les conductes malsanes que generava l'esport competitiu. Es tractava de trobar estratègies per utilitzar el fenomen esportiu com un instrument per contribuir a la victòria enfront del feixisme.

La prolongació de la guerra, feia amb el pas del temps més difícil la vida a la rera guarda. A finals de desembre la situació encara es va tornar més caòtica. La constant arribada de refugiats va demostrar la manca de recursos de les institucions i centrals sindicals. Així i tot, el fenomen esportiu va contribuir a intentar millorar la situació amb la celebració de diferents festivals benèfics aprofitant la setmana de l'infant a principis de gener de 1937.

Durant aquest període de desembre de 1936 a gener de 1937 tant l'esport professional competitiu com l'esport amateur continuaven el seu procés per aconseguir la seva subsistència. Les penúries derivades de la situació a la rera guarda cada vegada feia més fina la distància entre l'esport amateur envers l'esport professional. Encara que el posicionament de centrals sindicals com la CNT era del tot clar, els interessos fàctics existents darrere l'esport feien que tot i l'existència de federacions i institucions governamentals el fenomen esportiu hagués de lluitar constantment per aconseguir retrobar el camí per establir valors morals entre la ciutadania.

La joventut esportiva al capdavant de la crida antifeixista

L'esport tot i les dificultats, contribuïa a la reraguarda catalana com a suport per obtenir recursos econòmics. Al mateix temps, podria ser utilitzat per aportar valors morals i crear una consciència ciutadana a profit de la causa republicana. Tal com ja havia passat des del mes de setembre de 1936, a principis de 1937 també es va fer servir com un instrument de propaganda exterior en el front internacional. Ara bé, amb l'entrada del nou any, la continuació de la guerra i el desgast de la societat catalana els dirigents catalans es van veure obligats en posar en joc els factors econòmics i propagandístics de l'esport al mateix temps que van intentar ampliar el seu radi d'influència dirigint el seu esforç a mobilitzar a la joventut internacional a profit de la causa republicana.

Per aquest motiu la presència de la delegació espanyola en les proves de "Cicle cros Pedestre Internacional" i el cros de "l'Humanité", va servir al govern republicà per fer arribar als països democràtics el crit d'ajut d'un país lliure amenaçat pel feixisme opressiu.

**Capítol 4 L'adhesió republicana i l'erosió
revolucionària**
(Març 1937 – Maig 1937)

Introducció

La mobilització dels esportistes cap als fronts de guerra afectava les competicions que se celebraven a la rera guarda. Tanmateix, la presència d'esportistes en el front va significar un impuls per la pràctica esportiva i relacionava mitjançant el concepte d'enllaç simbòlic els soldats destinats al front de guerra i la rera guarda catalana.

Al mateix temps, les necessitats bèl·liques van provocar que a la rera guarda catalana cada vegada fos més important la preparació física per millorar les prestacions del soldat de l'Exèrcit Popular Regular.

A finals de març de 1937, el fenomen esportiu continuava la seva lluita per mantenir la legitimitat que garantís la continuïtat de les manifestacions esportives i d'aquesta manera aconseguir la subsistència dels clubs esportius. Paral·lelament, altres vessants de l'esport, com per exemple la vessant solidària seguien el seu camí per aconseguir material o capital per combatre les necessitats causades pel conflicte.

La commemoració del VI Aniversari de la República es va presentar com una oportunitat d'or de cara al fet que les entitats, institucions i clubs esportius demostrassin la seva adhesió al govern republicà. L'organització dels actes esportius per a celebrar l'aniversari, va fer que diverses organitzacions esportives treballassin conjuntament sota la batuta del Comissariat de Propaganda, el Comitè Català pro Esport Popular i el Comissariat d'Esports de Catalunya.

El final de la lliga Llevant- Catalunya el 2 de maig i sobretot les conseqüències derivades dels Fets de Maig van suposar un canvi de rumb en l'estratègia de subsistència dels clubs professionals de futbol. Per aquest motiu, les gires nacionals de L'Espanyol i el Girona, així com, la gira internacional del F.C. Barcelona van suposar a curt termini la millor opció per millorar la seva situació.

1. El fenomen esportiu com enllaç simbòlic entre els milicians i la reraguarda catalana

La marxa de molts esportistes al front de guerra va significar que algunes federacions com per exemple la de rugbi, no disposessin dels suficients efectius per poder disputar competicions, l'alternativa van ser els partits d'exhibició que sovint eren de caràcter solidari. Aquest és el cas del partit de rugbi disputat el 10 de gener al camp de la Bordeta entre el Centre Autonomista de dependents del comerç i de la Indústria CADCI i un equip de milícies pirenaïques.³⁵⁹

Tot i les enormes dificultats que tenien molts clubs per aconseguir subsistir, les proves, manifestacions o actes esportius solidaris no cessaven. Amb el suport del "Comitè Català pro Esport Popular", l'esport popular seguia organitzant proves esportives com la que es va celebrar a la Barceloneta el 28 de febrer de 1937 a favor de les ambulàncies del Socors Roig Internacional SRI, el festival benèfic celebrat a Súria, organitzat per la societat Ciclista Manresa, que va recollir un total de 323'60 pessetes o el festival benèfic que van disputar els dos

³⁵⁹ (1937, 10 de gener). El CADCI frente a un potente equipo de las Milicias Pirenaicas. El Mundo Deportivo, p. 2.

equips de rugbi de la santboiana i el CADCI organitzat pel Socors Roig Internacional SRI.

La manca d'esportistes catalans a la reraguarda, tenia una relació inversament proporcional al gran nombre d'esportistes que formaven part de les milícies. En aquest sentit, el president del sindicat de boxejadors "Noves" confirmava que...

Nuestros muchachos están casi todos movilizados (...) Algunos han pagado su tributo a la muerte (...) Brito murió en Alcubierre, Tony Martín también (...) también hemos tenido heridos (...) queríamos hacer un censo, pero como resulta que muchas salas están cerradas y muchos managers están también allí, ha sido casi imposible. ³⁶⁰

Molts esportistes enviaven cartes a la reraguarda per informar que es trobaven en bones condicions i per interessar-se per com avançaven les proves esportives.³⁶¹ Ni la cruesa i precarietat de les trinxeres, eren un obstacle perquè aquests esportistes deixessin de pensar en el seu esport i en el que estaria passant relacionat amb aquest a la reraguarda. En aquest sentit, tant Josep Gual, ciclista de quarta categoria que va participar en la volta a Catalunya,³⁶² com Francesc Camí atleta català, no deixaven d'enviar cartes des del front comunicant la realitat que allí es vivia i interessant-se per com continuaven les manifestacions esportives a la reraguarda.³⁶³ Fins i tot amb les dures condicions

³⁶⁰ (1936, 11 de desembre). Del ring a la trinchera. El Mundo Deportivo, p. 2.

³⁶¹ El jugador Miquel Julia a través de correu postal va felicitar als seus companys d'equip pel títol obtingut. (1936, 26 de desembre). Futbol. Diari de Avisos de Manresa, p. 8.

³⁶² (1936, 12 de desembre). La carrera de la U.C. William Tarin en Tarragona. El Mundo Deportivo, p. 2.

³⁶³ (1936, 6 de desembre). Deportistas al frente. El Mundo Deportivo, p. 1.

del front, i per descomptat amb un context de guerra, els esportistes que formaven les milícies no s'oblidaven de la pràctica esportiva, i tan és així, que els milicians de la quarta columna Macià-Companys sisena centúria van enviar una carta a la reraguarda demanant l'enviament d'una pilota de futbol. Expressaven que tenien la intenció de jugar a futbol al front i entrenar-se d'aquesta manera quan arribés el seu període de permís poguessin viatjar a la reraguarda i disputar un partit benèfic.³⁶⁴

Un altre exemple de la vida dels esportistes al front de guerra va ser la secció de motoristes de l'ajuntament de Barcelona, que eren els responsables del servei d'informació i enllaç al front d'Aragó, concretament a la zona de Barbastro. Aquests motoristes es prenien la seva feina al front com una competició “nos hacemos la idea de que luchamos en un campeonato, y procuramos ganar el campeonato”, a una entrevista realitzada a Faura – un dels motoristes – comentava que...

*Los servicios no los realiza nunca un hombre solo, se hacen siempre por pareja o tríos si la distancia es mucha. Si uno cae se queda en la cuneta y los otros siguen con la orden. Una vez está en manos del jefe a quien va dirigida, entonces viene el momento de preocuparse por el compañero.*³⁶⁵

La tasca no era gens fàcil i afirma que “ hemos tenido bastantes bajas dentro del cuerpo, no solo por accidentes, sino también heridos por bala enemiga”. Les

³⁶⁴ (1937, 16 de gener). Futbol. El Mundo Deportivo, p. 2.

³⁶⁵ (1936, 9 de desembre). Los motoristas del ayuntamiento de Barcelona y su misión en el frente aragonés. El Mundo Deportivo, p. 1.

L'adhesió republicana i l'erosió revolucionària

vivències d'aquests motoristes van ser diverses i entre elles Faura cita les següents:

Uno de los compañeros tuvo que pasarse tres horas escondido en un pajar porque por que la artillería bombardeaba con fuego disperso aquel sector y no había manera de salir de allí. Otro se encontró con que le perseguía un avión faccioso y tuvo que dejar la maquina en la cuneta y esconderse hasta que el aparato optó por volverse. Otro, siguiendo las indicciones de unos milicianos, que por lo visto se equivocaron pasó de largo el cruce por donde tenía que seguir y se fue directamente hacia nuestros parapetos, donde nuestros milicianos lo detuvieron porque si no a estas horas ya no lo contaría. El Servicio más interesante que tuvimos fue el de pasar una orden por entremedio del enemigo.³⁶⁶

Així doncs, l'esport no només ajudava a la reraguarda catalana a mantenir la moral i nodrir entre altres de béns materials i econòmics al front, sinó també servia per mantenir la moral dels combatents que es trobaven en primera línia, perquè s'utilitzava l'esport com una via de distracció per suportar les hores d'avorriment en el front de guerra. A més, gràcies al fenomen esportiu l'enllaç simbòlic entre milicians esportistes, els seus familiars i entitats esportives que es trobaven a la reraguarda va afavorir la connexió entre les dues línies de batalla.

³⁶⁶ (1936, 9 de desembre). Los motoristas del ayuntamiento de Barcelona y su misión en el frente aragonés. El Mundo Deportivo, p. 1.

2. La crida a la joventut: Les necessitats bèl·liques

Avui per guanyar la guerra, demà per fer fructífera la victòria, Catalunya necessita una joventut sana i forta, joves tingueu cura de la vostra salut, eduqueu-vos físicament, feu gimnàstica.³⁶⁷

El març de 1937 l'educació pre-militar de la joventut era una necessitat imperativa. La Guerra Civil continuava i el govern de Catalunya va decretar la mobilització de les lleves del 32 al 36 per la seva incorporació a l'Exèrcit Popular Regular.³⁶⁸

La manifestació esportiva celebrada a finals de febrer, i que va significar la clausura de la setmana destinada a l'exèrcit del poble, va corroborar les intencions per tal d'aconseguir una unió de forces de tots els poders polítics i sindicals amb la finalitat d'obtenir un objectiu comú, guanyar la guerra.³⁶⁹

L'ofensiva franquista a Madrid era molt intensa i la consigna a Catalunya va ser mobilitzar-se per salvar Madrid.³⁷⁰ A partir d'aquest moment ja no es tractava únicament de l'organització i celebració de festivals benèfics per ajudar al front, als hospitals o a la població refugiada, sinó que resultava d'allò més important que la joventut que encara es trobava en la reraguarda es preparés a consciència

³⁶⁷ Missatge del Comissariat d'Educació Física i Esports de la Generalitat de Catalunya. (1937, 18 de març). Avui per guanyar la guerra. Demà per fer fructífera la victòria. *El Mundo Deportivo*, p. 2.

³⁶⁸ Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya. DOGC. 20 març 1937. Núm. 79, p. 1186.

³⁶⁹ (1937, 2 de març). ¡Así se va a la victoria! *El Diluvio*, p. 1.

³⁷⁰ La setmana d'homenatge a Madrid que es va celebrar de l'1 al 7 de març va servir per continuar amb els actes esportius, en aquest cas, destinats a l'ajut a Madrid. (1937, 9 de març). Homenatge a Madrid. *Las Noticias*, p. 1.

amb vista al seu desplaçament al front de guerra. En aquest sentit, els equips de futbol del Barcelona i l'Espanyol donaven exemple en seguir una doctrina militar a l'inici dels seus entrenaments. Tots dos equips, ja no feien l'escalfament habitual – donar voltes al camp, estiraments, etc... – si no que realitzaven exercicis d'instrucció militar.³⁷¹

Totes aquestes accions giraven al voltant d'un pla de preparació militar per a la joventut, a càrrec del Comitè pro Exèrcit Popular Regular.³⁷² La finalitat era involucrar a tota la joventut per preparar-se per a la guerra. La població no tenia més remei que acceptar les noves doctrines com a conseqüència de l'augment progressiu dels bombardeigs que a mitjans de març demostraven tota la seva crueltat a la reraguarda catalana i provocaven un estat de pànic entre els ciutadans³⁷³...

La aviación fascista hizo ayer una nueva incursión sobre la ciudad, sin objetivo militar alguno, y sin otra finalidad aparente que la de asesinar pacíficos ciudadanos y crear un ambiente de terror.³⁷⁴

Amb aquesta realitat, era comprensible la tasca desenvolupada per treballadors que produïen material per a la guerra, un cas concret va ser el de Vicenç Grau.

³⁷¹ (1937, 5 de març). Españolistas y Barcelonistas hacen la instrucción militar y se entrenan. El Mundo Deportivo, p. 1.

³⁷² A l'abril de 1937 eren constants les maniobres del Comitè Pro Exèrcit Popular Regular per preparar als soldats que es trobaven a la reserva ubicada a la reraguarda catalana. Les notícies de premsa relaten la importància de la unitat de les tropes i dels comandaments per avançar cap a la mateixa direcció. (1937, 20 d'abril). Maniobras. Las Noticias, p. 3.

³⁷³ Entrevista Marina Rodrigo. (comunicació personal, 12 de febrer del 2016).

³⁷⁴ (1937, 17 de març). Barcelona es de nuevo bombardeada por la criminal aviación fascista. El Diluvio, p. 1.

L'adhesió republicana i l'erosió revolucionària

Aquest tècnic d'una fàbrica de projectils, descrivia la seva feina com un front de guerra, perquè segons ell, la fàbrica era un autèntic camp de batalla, com ho era el front quan els combatents necessitaven tota la seva força per lluitar.³⁷⁵ Les tasques a la reraguarda i l'empenta juvenil eren cabdals per ajudar a nodrir de material – mitjançant la indústria de guerra – als soldats que es trobaven en el front de guerra. D'aquesta manera ho comunicaven les joventuts Llibertàries (FAI) i les joventuts socialistes unificades (PSUC) en el meeting celebrat al “Price” a finals de novembre de 1936...

*Amb aquestes joventuts enteses i compenetrades en la lluita per la finalitat comuna, el nostre país té un element preciosíssim i valuosíssim, que li assegura el seu dinamisme.*³⁷⁶

El missatge era clar, tal com ja havien fet les federacions i organismes de l'esport català en la seva carta als “esportius del món”, el front de la joventut també creia necessària l'ajut exterior per combatre el creixement del feixisme...

*Que espereu joves obrers de tot el món? On és la virilitat de les vostres fibres espirituals? No us haveu adonat de que a Ibèria s'està lliurant la batalla deslliuradora de la humanitat? Endavant germans ajudeu-nos. Organitzeu actes. Féu agitació antifeixista. Que cada país sigui un focus que ataqüi de ple la reacció internacional (...) Perquè el vostre poble no pugui caure en la ignomínia del feixisme. Nosaltres el combatem amb les armes a la mà. Féu que no us arribi a vosaltres l'hora de dolor que ací estem vivint.*³⁷⁷

³⁷⁵ (1937, 29 de març). Produint per a la guerra. El Mundo Deportivo, p. 4.

³⁷⁶ (1936, 1 de desembre). El treball de reraguarda és la base. La Veu de Catalunya, p. 1.

³⁷⁷ (1937, 19 de març). ¡Pas a la joventut! El Mundo Deportivo, p. 4.

La societat catalana i concretament el món esportiu s'esforçava per focalitzar totes les seves energies en la lluita contra el feixisme. Existia la creença de què el jove esportista seria capaç de demostrar una major vitalitat i força que la resta de combatents, i d'aquesta manera progressivament una part de les activitats esportives anaven adequant-se a les demandes militars, amb la finalitat de preparar-se per a la guerra, el qual, havia de ser l'únic objectiu.³⁷⁸

Seguint la direcció de la preparació militar, i per tal de demostrar les qualitats físiques i tècniques dels combatents de l'Exèrcit Popular,³⁷⁹ es va organitzar el dia 21 de març un festival esportiu militar a l'estadi de Montjuïc.³⁸⁰ Els actes d'aquest festival es van iniciar amb unes proves esportiu-militars i van finalitzar amb un partit de futbol entre una selecció obrera catalana i una selecció catalana. Les gestions d'aquest partit de futbol anaven encaminades a organitzar la revenja esportiva de l'acte que es va celebrar a París el setembre de 1936 i que va enfrontar a un equip anglès contra un equip obrer espanyol.³⁸¹ Però per problemàtiques relacionades amb el desplaçament d'aquest equip anglès no es va poder aconseguir la seva presència.³⁸² En l'últim moment es va intentar que un equip de la FSGT substituís l'equip anglès però no va haver-hi temps suficient per aconseguir-ho. Per tant al final, el partit de futbol es va disputar entre dos conjunts catalans.

³⁷⁸ (1937, 19 de març). Todos preparados para la guerra por la libertad. El Mundo Deportivo, p. 1.

³⁷⁹ (1937, 23 de març). Preparació militar. La Publicitat, p. 3.

³⁸⁰ (1937, 18 de març). Jornada de la juventud. La Vanguardia, p. 2.

³⁸¹ Al final el matx anunciat entre les seleccions d'Anglaterra i Catalunya no es va poder disputar. (1937, 18 de març). Partit de futbol. La Rambla, p. 2.

³⁸² (1937, 18 de març). Deportes. Las Noticias, p. 4.

L'adhesió republicana i l'erosió revolucionària

La programació del festival va constar d'un seguit de proves esportiu militars, diferents exhibicions i un partit de futbol. Concretament les proves van ser les següents:³⁸³

La primera prova va tractar d'una sèrie de reemplaçaments de 10 per 100 metres amb fusell. Aquesta cursa es va realitzar llençant-se tres vegades a terra a una distància compresa entre 10 i 20 metres que era assenyalada sobre el terreny. Fent-se el rellevament amb el fusell. La sortida s'efectuava amb el cos completament estirat a terra.

A la segona prova es van tornar a realitzar uns reemplaçaments però aquesta vegada de 10 per 30 metres arrossegant-se a terra amb el fusell. Es volia donar a conèixer la facilitat com s'apropaven els soldats a les trinxeres enemigues, sense oferir blanc a l'enemic. El rellevament es feia amb el fusell.

La tercera prova va ser un concurs de llançament de bombes per equips de cinc individus en diferents posicions. La primera posició de llançament s'efectuava dret, la segona agenollat i la tercera estirat. Es va fer amb bombes d'instrucció en forma de pinya de 600 grams de pes.

La quarta prova va ser un "Steeple cheese" de 1800 metres amb obstacles militars i l'última prova va ser una Marxa militar de 20 quilòmetres amb equip complet militar o semi militar.

³⁸³ (1937, 18 de març). Festival Militar Esportiu. El Mundo Deportivo, p. 4.

Totes les proves es van efectuar amb vestit militar o semimilitar que era el vestit de les unitats d'instrucció. En total es van realitzar 5 proves esportiu militars i unes exhibicions d'atac a una trinxera enemiga i de muntatge i desmuntatge d'unes metralladores amb els ulls tapats. Finalment i com a últim acte del festival es va jugar un partit de futbol entre dues seleccions catalanes.

El dia de la joventut va esdevenir una manifestació completa d'un nou ordre militar, la inauguració del primer camp d'instrucció militar a Pins del Vallés³⁸⁴ el va acompanyar l'acte esportiu militar celebrat a l'estadi de Montjuïc. La nota predominant va ser la gran concurrència de públic que va presenciar les habilitats dels vuit equips militars en un acte desenvolupat de forma molt dinàmica i amb una vessant esportiva.³⁸⁵ Una vegada acabades les proves esportiu militars de l'estadi, van desfilat davant de la tribuna presidencial sota l'atenta mirada del president Companys – que ja al matí havia assistit a la inauguració del camp d'instrucció militar a Pins del Vallés – les dues seleccions catalanes que es disposarien a jugar el partit. Per una banda estava la selecció proletària que es va vestir unes samarretes de color vermell i per altra banda estava la selecció catalana que vestia samarretes de color blau. Tot just abans de començar el comandant Pérez Farràs, va ser l'encarregat de realitzar la sacada d'honor que va donar pas a l'inici del partit.

³⁸⁴ Població actualment coneguda com Sant Cugat del Vallés.

³⁸⁵ Els vuit equips militars que van participar en aquests actes van ser el "Parque Central del Cuartel General de Intendencia", seguit de "Grupos de Intendencia de Catalunya", "Estat Català", "Casa Cros", "Grupo Pirenaico", Artes Gráficas, Músicos y CADCI. (1937, 18 de març). El Mundo Deportivo, p. 4.

Cartell 5. Cartell de la Diada de la Joventut. Gran festival militar esportiu. Gran matx internacional Anglaterra-Catalunya.³⁸⁶

³⁸⁶ Ballesteros, E. (1937). La Diada de la Joventut. Gran festival militar esportiu. Gran matx internacional Anglaterra-Catalunya. Dins Giralt i Radigales, J. (2010). *Cartells Catalans. La República en Guerra (1936-1939)*. Barcelona: Gràfiques Ultra.

3. La lluita constant del moviment esportiu a la recerca de la seva legitimitat

La continuació de la lliga València- Catalunya disputada entre quatre equips de la comunitat valenciana – Llevant, Gimnàstic, València, Castelló – i quatre equips de Catalunya – Espanyol, Girona, Barcelona i Granollers – demostrava que l'esport professional en la seva vessant competitiva i en aquest cas concret en la modalitat del futbol, no escatimava esforços per continuar oferint espectacle al mateix temps que persistia com una eina de subsistència almenys pels clubs capdavanters d'aquestes regions. En paral·lel, s'iniciaven altres projectes com la lliga oficial de beisbol reconeguda pel Comissariat d'Esports de Catalunya, i la conselleria de Propaganda i Cultura Física sota la responsabilitat de la UGT.³⁸⁷

Per altra banda les manifestacions esportives solidàries no cessaven,³⁸⁸ seguien organitzant-se festivals com les curses pro ambulàncies gestionades pel Socors Roig Internacional³⁸⁹ i festivals a favor del nou “Pro Konsomol” – un vaixell soviètic que va transportar aliments a la reraguarda catalana i en el seu retorn a l'URSS va ser enfonsat per vaixells feixistes –. La finalitat d'aquests festivals van ser demostrar el reconeixement del poble català a la solidaritat de la Unió

³⁸⁷ (1937, 3 d'abril). El nuevo gobierno de la Generalidad tendrá una consejería de Educación Física. El Mundo Deportivo, p. 1.

³⁸⁸ La solidaritat a través de l'esport feia que en zones allunyades de la capital catalana també s'organitzessin festivals benèfics. Aquest fou el cas a Ripoll, quan un equip format per ex-jugadors ferroviaris es va enfrontar a una selecció atlètica esportiva Ripollesa a profit dels nens orfes. Arxiu Comarcal del Ripollès. Cartells. 7 de març de 1937. Per altra banda, a Vilanova i la Geltrú també es va organitzar una sèrie de partits de futbol solidaris en aquest cas a profit de l'hospital de sang municipal. El partit del cap de setmana del 7 de març va enfrontar a la U.E. Ribetana contra l'Hèrcules E.V. I el disputat el dia 14 de març va enfrontar al F.C. Marina contra el A.C. Vilanova. (1937, 14 de març). Partits solidaris. Butlletí del Comitè de Defensa Local, p. 4.

³⁸⁹ El dia 21 de març el Socors Roig Internacional amb l'inestimable ajut de la penya ciclista “William Tarín” va organitzar unes curses ciclistes matinals i va arrodonir la jornada amb un partit de futbol entre dues seleccions de jugadors de Tarragona i Barcelona. (1937, 23 de març). Un gran èxit esportiu i de públic en les curses pro ambulàncies del Socors Roig Internacional. Diari de Tarragona, p. 3.

Soviètica. El Comitè Català “Pro Konsomol” – en el que figuraven diverses organitzacions antifeixistes – pretenia d'aquesta manera “ Devolver a la URSS el barco que perdieron.”³⁹⁰ El festival solidari organitzat a l'Iris Park es va celebrar amb la presència dels consols de l'U.R.S.S i de Mèxic, i va constar de dos partits de basquetbol, que va enfrontar el Laietà i el lluro i a dues seleccions catalanes.

S'ha de puntualitzar els pobres resultats aconseguits en la recaptació econòmica com a conseqüència del poc públic que hi va assistir. Dues raons expliquen aquest efecte negatiu, el primer va ser la baixa afluència de públic, i la segona raó es relaciona amb el poc nivell dels equips que es van enfrontar. La causa d'aquest succés es pot explicar tenint en compte l'enorme dificultat que a aquelles alçades de la guerra tenien els clubs esportius per tal de constituir equips competitius i de garanties. La mobilització massiva de la joventut com a conseqüència del conflicte causava enormes baixes en les plantilles dels clubs esportius.³⁹¹ Per aquest motiu, es recomanava des del rotatiu esportiu “El Mundo Deportivo” que...

Nos atreveríamos a recomendar a quien corresponda, menos prodigalidad en las sesiones del Iris. Porque ya hemos comprobado que para que un festival obtenga el éxito que generalmente se espera, es necesario que los partidos se vean rodeados de algo más que del interés específico del juego. ³⁹²

³⁹⁰ (1937, 1 d'abril). Construyamos un nuevo “Konsomol”. El Diluvio, p. 4.

³⁹¹ (1937, 15 d'abril). Comentarios al endeble festival “Pro Konsomol”. El Mundo Deportivo, p. 3.

³⁹² (1937, 15 d'abril). Comentarios al endeble festival “Pro Konsomol”. El Mundo Deportivo, p. 3.

L'adhesió republicana i l'erosió revolucionària

Per altra banda, una delegació espanyola de set atletes masculins i de Joaquina Andreu com a representació femenina es van desplaçar a París per disputar el 4 d'abril el cros de "la Populaire". La delegació catalana va aconseguir la segona posició en equips i la victòria individual en la categoria femenina.³⁹³

Encara que la contínua marxa d'esportistes al front erosionava el món esportiu, l'abril de 1937 aquest seguia constituint una eina de reivindicació i d'afirmació social, si més no en aquesta direcció dirigia una part dels seus esforços la central sindical CNT, que a través dels magatzems "El Siglo", donava sis premis d'aquesta societat obrera a les proves ciclistes de 50 km gestionades per la U.E Sans. La finalitat d'aquesta iniciativa era demostrar que les noves empreses proletàries tenien entre els seus objectius vetllar pel bé social, tal com ho havien fet les empreses capitalistes o entitats esportives privades.³⁹⁴

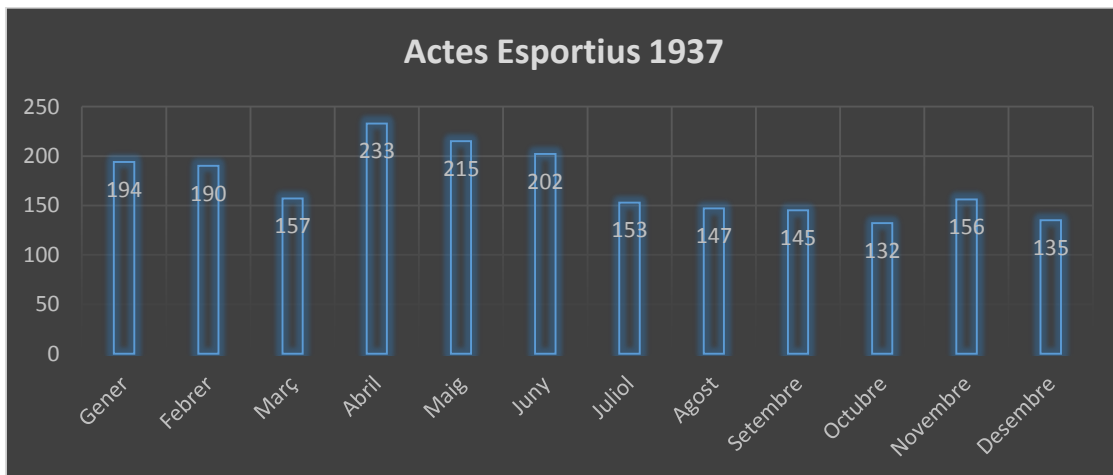

Figura 8. Nombre d'actes esportius celebrats durant cada mes de l'any 1937. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

³⁹³ (1937, 5 d'abril). Cros de "La Populaire". La Rambla, p. 2.

³⁹⁴ (1937, 9 d'abril). Las pruebas de 50 km de la U.E. Sans. El Mundo Deportivo, p. 3.

A aquest context esportiu desgastat pel conflicte bèl·lic se li sumaven les noves necessitats del poble català. Les maniobres militars que es van iniciar el mes de març a Pins del Vallès continuaven desenvolupant-se per les poblacions catalanes. El Comitè pro-Exèrcit Popular Regular era l'encarregat d'organitzar les maniobres militars que contínuament s'exhibien davant de la població, com fou el cas de les maniobres realitzades a Viladecans a inicis d'abril. L'allistament de la joventut catalana era un factor fonamental per contrarestar a les tropes franquistes, i amb aquest propòsit el Comitè Nacional del Front de la Joventut celebrava de manera reiterada actes de propaganda, conferències educatives i sessions de cinema cultural i social.³⁹⁵

4. La commemoració del VI aniversari de la República

A mitjans d'abril, amb la commemoració del VI aniversari de la República va aparèixer una nova possibilitat pel món esportiu català per tal de reivindicar la seva legitimitat i la seva continuïtat durant el conflicte. Al mateix temps, també podria ser utilitzat per altres agents com una eina de propaganda per a reforçar l'adhesió al govern republicà i d'aquesta manera assolir més inscripcions per a l'Exèrcit Popular Regular.

El programa d'afirmació esportiva de les festes de la República va ser gestionat pel Comissariat d'Esports i Educació Física i va comptar amb la participació de totes les federacions esportives de Catalunya, tenia com a finalitat demostrar com les activitats esportives es desenvolupaven amb certa normalitat, certificant

³⁹⁵ (1937, 8 d'abril). Front de la Joventut a Sant Just Desvern. El Mundo Deportivo, p. 4.

l'absoluta adhesió i solidaritat de totes les federacions esportives al govern de la Generalitat, "que en Catalunya representa la voluntad de todo el pueblo catalán."³⁹⁶

A la reunió de preparació dels actes de l'aniversari presidida pel Dr. Soler Julià i celebrada el dia 2 d'abril al Comissariat d'Esports de la Generalitat, van assistir els delegats de diverses federacions esportives.³⁹⁷ Totes les institucions, entitats i federacions esportives representades van confirmar la seva voluntat d'organitzar diferents manifestacions esportives per commemorar el VI aniversari de la República recolzant d'aquesta manera el govern en funcions.³⁹⁸

Les manifestacions esportives volien reflectir l'adhesió del món esportiu al govern de la Generalitat i a la República Espanyola. Per aquest motiu i per tal de demostrar el seu nivell de cooperació i de compromís amb les necessitats derivades del conflicte bèl·lic, els esportius catalans van escriure la següent carta dirigida al president de la Generalitat Lluís Companys.

³⁹⁶ (1937, 2 d'abril). Se proyecta un programa de afirmación deportiva con participación de todas las federaciones. El Mundo Deportivo, p. 1.

³⁹⁷ A la reunió celebrada el 2 d'abril de 1937 hi van assistir representants de les federacions de rugbi, tennis, atletisme, natació, gimnàstica, bàsquet, esquí, hoquei, futbol, el Comitè Regional de la UVE, el Sindicat d'Espectacles Públics, la secció de cinema "casal de la cultura", el Comissariat de Propaganda, el Comitè Català Pro Esport Popular i el secretari del Comissariat d'esports. (1937, 2 d'abril). Se proyecta un programa de afirmación deportiva con participación de todas las federaciones. El Mundo Deportivo, p. 1.

³⁹⁸ Durant els primers dies d'abril les reunions entre representants del CCEP, el Comissariat d'Educació Física i Esports i la comissió organitzadora dels actes esportius del 14 d'abril es dirigien a preparar els actes de Commemoració de la República. (1937, 9 d'abril). Los deportistas en las fiestas de la República. La Vanguardia, p. 2.

Missatge al President de la Generalitat

Honorable president de la Generalitat de Catalunya:

S'escau avui el VI aniversari de la proclamació de la República i aquesta data històrica ens ha aconseguit compromesos amb una lluita aferrisada defensant amb les armes a la mà el que sis anys enrere, el poble, en un gest magnífic de civisme, conquerí amb les armes més pacífiques del sufragi.

Els esportius no hem volgut deixar passar aquesta data plena de records i d'esperances, sense fer-vos arribar, a vos, com a representació màxima de la lliure voluntat del poble de Catalunya, el testimoni de la nostra adhesió i dels nostres sentiments fervorosos pel triomf definitiu dels anhels comuns del nostre poble. Som tots els esportius sense diferenciació de matisos, els que aplegats en una abraçada germanivola, de cara al món, oferint l'exemple de la nostra unitat us fem present d'aquests mots.

L'esport a Catalunya s'ha caracteritzat per les seves essències democràtiques i el seu elevat sentit de la catalanitat. Dintre de l'àmbit de l'esport hi ha trobat sempre ressò tots els moviments populars i totes les ànsies i anhels del nostre poble. El 19 de juliol que havia de ser per a Barcelona una diada de pau i de gran festa esportiva, es tenyiren els carrers també amb sang d'esportius que amb el mateix braó que esmerçaven en les lluites nobles de l'esport, defensaren fins a morir les llibertats ciutadanes alevosament atemptades per la sublevació d'uns generals descastats al servei del feixisme internacional.

D'aleshores ençà, aquest camí tràgic l'han seguit els esportius de totes les tendències en tots els fronts de lluita on la parla catalana s'hi ha sentit. I és que els esportius no podem mostrar-nos aliens a la sort de la lluita plantejada en la que s'hi juga el destí del nostre poble que ben clar ha dit, ja que no vol viure esclau.

L'adhesió republicana i l'erosió revolucionària

A través de l'esport, nosaltres esportius hem après a gustar el simbolisme dels ideals humans: La pau, la germanor, el progrés, la cultura...Hem professat amb entusiasme vehement el culte a aquests valors que il·luminen les rutes del món. Cap esportiu, no importa quin idioma parli, que se senti identificat amb aquests anhels, que són l'essència mateixa de l'ideal esportiu, pot mostrar-se indiferent amb els que per designis inconfessables no han dubtat en provocar una guerra cruent, han llançat a uns éssers humans en contra dels altres, assassinen vells, dones i infants indefensos, aspiren a anul·lar les nunces conquestes d'un poble en marxa per sotmetre'l a formes regressives que repugnen a tota consciència lliure, i odien la cultura fins a l'extrem que criminalment en destrueixen tots els vestigis.

La joventut esportiva de tot el món, la que està lliure d'influències estranyes que desnaturalitzen els valors humanístics de l'esport ens ha reiterat una altra vegada la seva solidaritat efectiva al llarg d'aquests mesos de lluita. A vos, us fem arribar també en aquesta data l'expressió dels seus sentiments perquè Catalunya els conegui. Són en els trànsits durs quan neixen els grans efectes. Mai podrem oblidar els que ara ens han allargat la mà, com tampoc s'ha oblidar els que ens girin l'esquena.

Fronteres enllà els esportius del món compleixen un deure de solidaritat. Fronteres endins nosaltres també complim el nostre deure. L'esport i els esportius al servei del poble: aquesta és la nostra consigna. Disciplinats a les ordres del consell de la Generalitat: aquesta és la nostra conducta. Per a això a vos i a Catalunya us diem en aquestes hores greus: PRESENT!!!³⁹⁹

³⁹⁹ (1937, 15 d'abril). Els esportius i el 14 d'abril. El Mundo Deportivo, p. 1.

L'adhesió republicana i l'erosió revolucionària

D'aquesta manera finalitzava la carta en què aprofitant les dates de l'aniversari de la República el món esportiu feia constar la seva adhesió al govern de la Generalitat. La mateixa va ser signada per les diverses federacions, institucions i clubs esportius.⁴⁰⁰

Sota el lema "L'esport al servei del poble"⁴⁰¹ el 14 d'abril de 1937 van començar les jornades esportives de celebració de l'aniversari de la República que van finalitzar el 18 d'abril.

Els primers actes que es van disputar van ser unes proves d'atletisme anomenades "Challenge República" organitzada pel Casal Nacionalista Obrer "Spartacus".⁴⁰² Celebrades al Parc de la Ciutadella les diverses curses es van separar en una prova de 10km marxa, una prova de 5 km dirigida a tots aquells esportistes debutants i unes proves de relleus 4 per 1500 metres. Com a conseqüència de les necessitats de la guerra, el govern va considerar que el dia de la commemoració de la República fos un dia laborable⁴⁰³

*Para conmemorar con algo practico el aniversario de la proclamación de la República, todos los trabajadores deberán aportar el importe del jornal para proseguir la lucha armada*⁴⁰⁴

⁴⁰⁰ Les següents federacions, institucions i clubs esportius van signar la carta: Associació de Lawn tennis de Catalunya; Federació Catalana d'Atletisme; Federació Catalana de Bàsquet; Federació Catalana de Rugbi; Federació Catalana de Gimnàstica; Federació Catalana d'Hoquei; Federació Catalana de Lluita; Federació Catalana de Natació Amateur; Federació Catalana de Futbol Associació; Federació d'Esquí de Catalunya; Lliga Oficial de Beisbol; Comitè Regional de la Unió Velocipedista Espanyola; Sindicat d'Espectacles Públics (Secció de Boxa); Federació Catalana de Rem; Comitè Català Pro Esport Popular.

⁴⁰¹ (1937, 7 d'abril). Del 14 al 18. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴⁰² (1937, 13 d'abril). " Challenge República". La Rambla, p. 2.

⁴⁰³ (1937, 11 d'abril). Festes de la República. Diari de Barcelona, p. 15.

⁴⁰⁴ (1937, 14 d'abril). Viva la República. El Diluvio, p. 1.

aquest fet va ocasionar en l'àmbit esportiu que cap dels equips que van participar en el "Challenge de la República" tingués una representació completa. Però així i tot, la presència d'atletes amb renom – entre ells atletes que van prendre part en la delegació catalana que va viatjar a París per representar al govern espanyol republicà en els cros de "l'Humanité" i de "la Populaire"⁴⁰⁵ – van pal·liar els efectes negatius de la manca d'esportistes. Totes les proves es van desenvolupar sota l'atenta mirada d'una multitud que es va mostrar del tot agermanada amb els diferents atletes i que en la prova de 10 km guanyada per José Fontseré van vibrar amb l'espectacle que tant ell com l'atleta Borràs van brindar i que no es va decidir fins als metres finals.

Una vegada acabat el festival atlètic, es van reunir els representants de les diferents federacions catalanes i conjuntament amb el "Comitè Català pro Esport Popular" CCEP es van dirigir al palau de la Generalitat per fer entrega al president de Catalunya d'un document en el qual s'expressava l'adhesió de tots els esportistes al govern, " y en el que se hace fe de la unidad antifascista."⁴⁰⁶

Per finalitzar el dia de la República, es van celebrar al "Price" uns combats de boxa professional entre Martínez Valera – que havia substituït a Miró per la seva "impossibilitat per a desplaçar-se" – contra Tarré, així com diversos combats entre Llobera contra Serrano, Torres contra Rovira i Ferrer contra Mestres.

⁴⁰⁵ El Challenge de la República va confirmar les primeres inscripcions per part del club Hèrcules, i per part del BUC que va assistir amb els seus millors homes, entre ells els representants de Catalunya que tan bon paper van fer a París. (1937, 10 d'abril). "Challenge de la República" La Publicitat, p.2.

⁴⁰⁶ (1937, 14 d'abril). Se celebrarà el "Challenge de la República". El Mundo Deportivo, p. 1.

L'adhesió republicana i l'erosió revolucionària

Per al dia 15 d'abril i com a acte complementari de la setmana de "l'esport al servei del poble" es va organitzar unes sessions de cinema esportiu, a la sala del CADCI, sota l'organització de la secció de cinema del Casal de la Cultura. El programa es va confeccionar amb visualitzacions relacionades amb diferents esports com el rugbi, la gimnàstica, l'equilibri, l'atracció de l'aigua, projectils humans i un documental titulat "com arribar a campió". Per concloure les sessions es va projectar la pel·lícula "Joventut" aquesta es tractava d'un film rus titllada de "molt educadora, perquè demostra d'una manera gràfica la disciplina de la joventut del poble soviètic."⁴⁰⁷

El divendres 16 d'abril els actes esportius es van traslladar al frontó "Novedades" on es va realitzar un festival folklòric i esportiu d'origen basc. Els actes van començar amb un partit d'exhibició de pala que va enfrontar a la parella Izaguirre I- Quintana II contra Zárraga- Chiquito de Gallarta. A continuació es va disputar el partit a cеста entre Azco- Navarro contra Irún- Lizarribar. Abans de donar per finalitzat el festival van actuar diferents danses "euskeres" representades pel grup folklòric de la delegació d'Euskadi a Catalunya.⁴⁰⁸

A l'arribar al cap de setmana les manifestacions esportives no van minvar i pel dissabte 17 d'abril s'havien preparat dos esdeveniments com a preludi del plat fort de l'aniversari per la commemoració de la República que seria el diumenge 18 d'abril. El primer esdeveniment va començar a les quatre de la tarda, i constava de diversos partits de bàsquet que es van disputar a l'"Iris Park" i que

⁴⁰⁷ (1937, 14 d'abril). Actes de les festes de la República. La Publicitat, p. 2.

⁴⁰⁸ (1937, 16 d'abril). Frontón Novedades. El Mundo Deportivo, p. 1.

va enfrontar als clubs del Carmel contra el Mercantil, a dues seleccions juvenils, i als equips del YMCA contra el Renaixement, a més i com a colofó del festival de bàsquet es va disputar un partit entre la selecció de Barcelona i una selecció Comarcal. El segon esdeveniment del dia van ser les diverses vetllades de boxa amateur i combats de lluita que es van disputar al "Price" a les deu de la nit.

La nota negativa d'aquests actes va ser la poca recaptació econòmica que es va aconseguir a favor de l'ajut infantil a la rera guarda com a conseqüència del poc públic que va acudir a presenciar tant el partit de bàsquet com els combats de boxa.

Finalment el diumenge 18 d'abril l'últim dia de les commemoracions esportives a favor de la República, es van disputar al Polo Jockey club, el matx individual de tennis entre Massip i Bartolí i el partit de dobles entre Carles- Soler Cabot i Castelia- Ros. També es va jugar un partit d'exhibició de beisbol i un partit d'hoquei entre les seleccions de la ciutat de Terrassa i la ciutat de Barcelona,⁴⁰⁹ on va quedar palès el desentrenament dels esportistes, fet que va esdevenir una tònica general durant tots els actes de commemoració de la República.

Seguint amb els actes esportius, el mateix matí es va celebrar el festival anomenat "Copa República" a les piscines de Montjuïc, en el qual estaven organitzades diferents proves de 50 metres que van gaudir de la participació de nombrosos clubs catalans formant un total de 180 inscrits.⁴¹⁰ Tal com passava

⁴⁰⁹ (1937, 18 d'abril). Festes de la República. La Publicitat, p.2.

⁴¹⁰ Els clubs catalans que van participar a la "Copa República" van ser el CN Barcelona, CNEG de Girona, CN Terrassa, CN Sitges, CN Martorell, CN Sabadell, Barceloneta AC, CN Catalunya, FAEET i CN Mediterrani. (1937, 18 d'abril). Esta mañana en la piscina de Montjuich. El Mundo Deportivo, p. 1.

en altres manifestacions esportives la falta d'entrenament dels nedadors suposava una nota discordant, així i tot, la presència de la campiona d'Espanya, la nedadora Marta González del Canoe N.C. i el campió d'Espanya Francesc Sabaté,⁴¹¹ va acabar suposant un al·licient afegit i va propiciar que un gran nombre de ciutadans es desplaçés fins a les piscines de Montjuïc.⁴¹²

Paral·lelament també es va celebrar al parc de la Ciutadella un festival ciclista tot esperant l'arribada del pilot de la prova anomenada " Pedal antifeixista". Aquest festival simultani va estar format per diverses proves que van demostrar la gran afició que existia pel ciclisme tenint en compte la multitud que es va desplaçar al parc i va presenciar les victòries dels ciclistes Nómen, J. Bisbe, A Bisbe, Camáñez, R. Murall, A , Lierde i Canalda. Així com les victòries en les proves per equips de la A.C. Montjuïc i la A.V. Hostafrancs.⁴¹³ Finalment i per acabar els actes de commemoració es va disputar a l'estadi de Montjuïc un partit de rugbi entre dues seleccions formades per representants dels equips Santboiana, FC Barcelona, Cornellà, CADCI i BUC. A aquest matx el van seguir les finals d'atletisme, amb la presència destacada del "recordman" espanyol Lacomba que va batre el rècord valencià de salt de longitud. Per acabar els actes esportius es va disputar un partit de futbol entre les seleccions valenciana i catalana, que va reforçar encara més la fraternitat existent entre aquestes dues regions.⁴¹⁴

⁴¹¹ (1937, 18 d'abril). Esta mañana en la piscina de Montjuich. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴¹² Natació. Portanveu del C.N. Barcelona. Maig de 1937, any XVI, Núm. 17. P. 2.

⁴¹³ (1937, 21 d'abril). José Moré, el corredor mas brillante de la reunión del parque de la Ciutadella. El Mundo Deportivo, p.1.

⁴¹⁴ (1937, 18 d'abril). Els festivals commemoratius de l'Aniversari de la República. La Publicitat, p. 2.

5. El “Primer Trofeu Pedal Antifeixista”

La Guerra Civil i la lluita en els fronts de guerra no va permetre que la tradicional cursa ciclista que es desenvolupava cada any entre Jaca i Barcelona tingués continuïtat l'any 1937. Com a alternativa es va organitzar una prova ciclista simbòlica i humanitària que representaria amb l'esforç de tots els participants – els anomenats “milicians del poble”⁴¹⁵ – la lluita que la República Espanyola estava portant a terme contra el feixisme, una lluita a favor dels drets democràtics i de la llibertat.

L'entitat organitzadora de la cursa, “El Diluvio”, amb el suport del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, SRI, front de joventut, Comitè Català pro Esport Popular, Comitè regional de la UVE i el col·legi d'arbits ciclistes va proposar de manera alternativa i com a commemoració del VI aniversari de la República Espanyola organitzar una cursa ciclista anomenada “Primer trofeu pedal antifeixista” a favor i a benefici del Socors Roig Internacional.⁴¹⁶

L'adhesió política i militar va ser força rellevant, aquest fet es demostra si tenim en compte el comitè d'honor de la cursa, que va estar format per diverses personalitats polítiques i militars.⁴¹⁷

⁴¹⁵ (1937, 14 d'abril). En Sietamo, la històrica... El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴¹⁶ (1937, 1 d'abril). El aniversario de la República. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴¹⁷ Entre les personalitats que van formar part del comitè d'honor de la cursa estaven l'honorable President de la Generalitat de Catalunya, l'honorable President del Consell de Defensa de l'Aragó, l'honorable Conseller de Defensa de Catalunya, l'honorable Conseller de Seguretat Interior de Catalunya, l'honorable Conseller d'Ordre Públic de l'Aragó, el Cap de les Forces Republicanes del front d'Aragó, el Ciutadà Alcalde de Barcelona, el Ciutadà Comissari de Propaganda de la Generalitat i el ciutadà Manuel de Lasarte. (1937, 7 d'abril). Carrera ciclista Frente de Aragón- Barcelona. El Diluvio, p. 2.

La importància de la cursa i el seu posterior èxit organitzatiu i participatiu ja es va deixar entreveure els primers dies d'obertura d'inscripcions, quan la comissió tècnica dividida entre membres del grup "El Diluvio" i el Comissariat de Propaganda de la Generalitat va estudiar amb detall les inscripcions formulades per part dels aspirants a participar en la cursa ciclista.⁴¹⁸

La prova es va distribuir en cinc etapes i va transcórrer per tota la geografia catalana.⁴¹⁹ Es va iniciar el dia 14 d'abril al front d'Aragó i va finalitzar el dia 18 d'abril al parc de la Ciutadella de Barcelona. En total, el recorregut mesurat per un destacament militar va constar d'aproximadament 650 km distribuïts en cinc jornades seguides. En concret, la primera etapa va sortir del front d'Aragó i va finalitzar a la ciutat de Lleida, després d'haver recorregut un total de 105 km. La segona etapa es va iniciar a aquesta mateixa ciutat i va acabar a Tarragona després de cobrir una distància de 110 km. La tercera etapa va sortir de Tarragona i va finalitzar a Manresa, la quarta va cobrir una distància de 177 km entre Manresa i Girona i l'última etapa va arribar al parc de la Ciutadella de Barcelona després d'haver recorregut 159 km des de Girona.⁴²⁰

⁴¹⁸ A més de l'estudi detallat de les inscripcions al "Trofeu Pedal Antifeixista", entre les funcions del Comissariat de Propaganda trobem aquelles que es van dirigir a introduir tècniques de psicologia de la comunicació i de promoció comercial com fou el cas del ninot anomenat "el més petit de tots". Boquera, E. (2006). Propaganda: la guerra que el Comissariat va guanyar. Dins Pascuet, R., Pujol, E. (2006) *Jaume Miravittles i el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)*. (p.125). Figueres: Viena Edicions.

⁴¹⁹ Tot i que Igualada no era sortida ni arribada de cap etapa, els diaris de la ciutat dies abans van informar del pas del pilot per la ciutat. (1937, 13 d'abril). Cursa ciclista. Full Oficial del Consell Municipal d'Igualada, p. 1.

⁴²⁰ (1937, 8 d'abril). La carrera Frente de Aragón- Barcelona. El Diluvio, p. 2.

L'adhesió republicana i l'erosió revolucionària

Els 50 ciclistes seleccionats es van dividir en dos equips de 25 i cada equip va estar recolzat per un mànager – José Saura, Joaquin Rubio – amb la finalitat d'atendre qualsevol problemàtica relativa amb la salut i l'estat físic dels ciclistes. Al mateix temps el comitè organitzador es va fer càrrec de la manutenció i l'allotjament de cadascun dels participants.⁴²¹ Les ciutats que es van organitzar en comitès amb diferents responsabilitats, acollien l'arribada i l'inici de les etapes i per aquest fet, van rivalitzar per aconseguir l'organització més perfecte, i recollir la màxima recaptació possible.

Aquests comitès se separaven en diferents comissions en cada localitat d'arribada i inici de la cursa. Aquestes comissions van estar formades per presidència i direcció, que va ser comuna a totes les poblacions – Lleida, Tarragona, Manresa, Barcelona –, organització tècnica – formaven part d'aquesta comissió les penyes o organitzacions, clubs esportius referents de cada localitat –, Premis i trofeus – majoritàriament eren entitats polítiques o sindicals –, Agitació i Propaganda, allotjaments i el comitè d'honor de cada localitat format per les autoritats locals.⁴²²

El dia 13 d'abril els participants de la cursa van partir de l'estació del nord de Barcelona. A l'andana els comentaris dels participants feien constar les enormes dificultats que havien trobat per recollir tot el material necessari per a finalitzar una prova d'aquestes característiques. Tot i això, la motivació i les ganes de demostrar amb el seu esforç la unió a favor de la república es va constatar quan

⁴²¹ (1937, 10 d'abril). Carrera ciclista frente de Aragón- Barcelona. El Diluvio, p. 2.

⁴²² (1937, 7 d'abril). Carrera ciclista Frente de Aragón- Barcelona. El Diluvio, p. 2.

en la mateixa andana on estaven esperant el tren per marxar al front d'Aragó van coincidir amb la columna de la divisió "Carlos Marx" i soldats i esportistes es van demostrar la seva mútua admiració entre abraçades i salutacions de cordialitat.

423

La sortida situada a la localitat de Peraltillo, va ser testimoni de com el representant del Conseller de Defensa de l'Aragó el camarada Barrios, es va encarregar de donar el senyal de sortida del "Primer Trofeu Pedal Antifeixista". A la primera arribada de la prova, a la ciutat de Lleida, els preparatius que va gestionar el Socors Roig Internacional van ser força destacats. Van instal·lar una tribuna al passeig principal de la població, tot just davant de l'arribada de la prova ciclista i van organitzar un conjunt d'activitats esportives i folklòriques amb la finalitat de fer més atractiva l'espera de l'arribada dels ciclistes. Entre les proves esportives que van organitzar destacar la carrera de 5 km a la rambla d'Aragó, la cursa de cintes per a ciclistes, la cursa de 400 metres llisos i la cursa ciclista de lentitud, a més a més, paral·lelament el centre "Sardinista Leridano" es va encarregar de realitzar una actuació de sardanes. Finalment i per acabar els actes esportius, es va jugar un partit de futbol al camp d'esports entre dues seleccions lleidatanes.⁴²⁴

Al final de la segona etapa, el pilot va arribar a la ciutat de Tarragona on el Socors Roig Internacional va rebre l'ajut de la Unió ciclista "William Tarín", que per enèsima vegada demostrava la seva cooperació i fidelitat per a organitzar actes

⁴²³ (1937, 14 d'abril). En Sietamo, la històrica. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴²⁴ (1937, 10 d'abril). Carrera ciclista Frente de Aragón- Barcelona. El Diluvio, p. 2.

populars a favor de la causa solidària. El tercer dia l'arribada de la cursa va ser a Manresa i el Socors Roig internacional va comptar amb l'ajut de diferents entitats ciclistes manresanes així com amb l'ajut d'Esquerra Republicana de Catalunya, el centre d'esports i l'associació de dependents que es van encarregar d'aportar els trofeus i premis de l'etapa.⁴²⁵ Els actes de propaganda van anar a càrrec de les penyes ciclistes i de la ràdio Manresana i les tasques de recerca i d'allotjament van ser responsabilitat de la societat de cambrers i cuiners. La penúltima etapa amb final a Girona va comptar amb l'ajut del "Grup Excursionista i Esportiu Gironí", Esquerra Republicana de Catalunya, el Partit Socialista unificat, Estat Català, Esquerra Republicana, acció catalana, Front de les joventuts, F.N.E.C., U.G.T., partit sindicalista i Atletes Units. Totes aquestes institucions van participar en la preparació conjuntament amb el Socors Roig Internacional del final d'etapa al parc de la Dehesa.⁴²⁶ El dia 18 d'abril la cursa ciclista va arribar al parc de la Ciutadella de Barcelona on una gran multitud va esperar l'arribada del pilot contemplant diverses proves ciclistes que s'havien organitzat paral·lelament. L'arribada de "*los hombres sin nombre*"⁴²⁷ paraules amb les quals es definia l'afició sana cap a l'esport i la defensa de la causa del poble que havien realitzat i demostrat amb el seu esforç els ciclistes del "Primer Trofeu Pedal Antifeixista", va estar representada per notes de confraternitat i germanor entre els mateixos ciclistes i el públic assistent.

⁴²⁵ Entre els premis considerar l'obsequi que van entregar al ciclista Emilio Ramos per ser l'únic corredor de la localitat que prenia part de la competició. (1937, 17 d'abril). Prova ciclista. Diario de Avisos de Manresa, p. 15.

⁴²⁶ (1937, 9 d'abril). Carrera ciclista Frente de Aragón- Barcelona. El Diluvio, p.2.

⁴²⁷ (1937, 18 d'abril). Notas de la etapa "Reina". El Mundo Deportivo, p. 2.

El ciclista José Fisas va ser el guanyador de la prova, fet que té una peculiaritat, ja que aquest ciclista no va guanyar cap etapa, i es va acabar enduent el trofeu – obra de l'artista Gerardo Alegre – gràcies a la seva regularitat. Finalment els arribats van ser 27 participants, que després de moltes dificultats van creuar la línia d'arribada. Entre aquests ciclistes es van repartir el lot de premis entregats en el teatre Tívoli el dia 23 d'abril.⁴²⁸

El recapte solidari va resultar del tot productiu econòmicament. Ara bé, un cop finalitzada la prova existia la conformitat general de què hauria de ser la primera i última edició.

6. El Final de la Lliga Llevant- Catalunya. La recerca d'alternatives dels clubs de futbol

La lliga Catalunya – Llevant va seguir disputant-se paral·lelament als actes de la República. Per als clubs era de vital importància la continuïtat de la lliga de futbol, ja que aconseguien una doble finalitat. Per una banda permetia la subsistència dels clubs i per altra banda afavoria el manteniment – en forma de menjar i roba – dels companys destinats al front.

⁴²⁸ Els diferents premis constaven d'una copa de la Generalitat, una copa de l'ajuntament de Barcelona, una copa del Comissariat de Propaganda, dues copes dels magatzems Jorba, una copa Lázaro, una copa del centre català república del districte IV de Barcelona, una copa del grup Stalin del Socors Roig Internacional del districte IV, una copa d'Avant Joventut del Socors Roig Internacional del districte IV, una copa del grup Konsomol del SRI del districte IV, una copa del grup Fraternitat del SRI districte IV, així com diversos premis materials com un rellotge de polsera entregat pel grup "El Diluvio", objectes d'art Hispano- Olivetti, plomes estilogràfiques, manillars i bidons. (1937, 9 d'abril). Carrera ciclista Frente de Aragón- Barcelona. El Diluvio, p.2.

La contínua mobilització de joves esportistes al front de guerra, agreujava la ja de per si greu situació econòmica dels clubs i dels jugadors. Així i tot, els incidents violents als terrenys de joc no cessaven.⁴²⁹ Encara que les mesures portades a terme per la Federació Catalana de Futbol demostraven certa severitat en els càstigs imposats, tant jugadors com afició no s'interpel·laven amb la situació.

Aquestes circumstàncies no ajudaven als clubs que al mateix temps no entenien un altre forma per aconseguir la seva subsistència que no fos la participació en campionats, encara més quan els festivals benèfics seguien despertant molt poca expectació entre la ciutadania.⁴³⁰ Així doncs, els clubs necessitaven crear nous campionats per continuar subsistint. El final de la lliga Llevant- Catalunya el dia 2 de maig va arribar precedit per les negociacions entre el Sindicat de Professionals del Futbol i la Federació Catalana, que van aconseguir un acord pel que fa a la nova organització d'un campionat. Entre les diferents opcions existia la proposició d'una gira per Europa d'una selecció catalana amb jugadors de la primera categoria catalana, o l'organització d'un campionat espanyol on intervindrien clubs d'altres regions.

⁴²⁹ El Granollers va ser castigat amb una multa de 500 pessetes pels incidents violents que van protagonitzar diversos jugadors de l'entitat durant un partit jugat el mes d'abril de 1937. (1937, 22 d'abril). Futbol. La Rambla, p. 3.

⁴³⁰ Es remarcable l'opinió publicada al (1937, 30 d'abril). Competicions esportives. Diario de Avisos de Manresa, p. 16. "L'èxit esportiu i de públic que s'obtingué amb la matinal del diumenge passat ens fa suposar que serà superat en els festivals que manquen ja que les competicions esportives que s'hi celebren guanyaran en interès a mida que s'apropen les finals."

7. Les repercussions dels Fets de Maig en l'esport

La confrontació política a Catalunya havia arribat entre el març i l'abril de 1937 a quotes insuportables per a un govern estable.⁴³¹ El procés d'institucionalització topava amb els interessos anarquistes, i el dia 4 de maig totes les tensions existents van esclatar.⁴³²

Aquell 4 de maig homes armats del govern de la República i de la Generalitat van ocupar l'edifici de la Telefònica ubicat a la plaça Catalunya que fins aquell moment havia estat controlat per la CNT desencadenant una guerra a la reraguarda republicana.⁴³³ Tant la CNT com el POUM van desencadenar una lluita contra les forces del govern republicà que es van allargar fins al dia 7 de maig.⁴³⁴

A partir del 8 de maig la "normalitat" va tornar a la ciutat de Barcelona.⁴³⁵ El funcionament dels transports públics anunciava a la població la tornada a la calma i la possibilitat de continuar amb la vida en reraguarda.⁴³⁶ Ara bé, com a conseqüència dels Fets de Maig diversos actes esportius es van veure alterats.

⁴³¹ Assassinats de membres de la UGT i la inestabilitat política contribuïen a crear un clima d'incertesa. (1937, 27 d'abril). Actualitat. Las Noticias, p. 1.

⁴³² Martín Ramos, J., Villarroya i Font, J. (2012). Diàlegs Sobre la reraguarda en guerra a Catalunya, 1936-1937. *Segle XX. Revista catalana d'història* (5), 131-142.

⁴³³ Bolloten, B. (2004). *La Guerra Civil Española. Revolución y Contrarevolución*. Madrid: Alianza Editorial.

⁴³⁴ (1937, 7 de maig). Títol desconegut. La noche, p. 1.

⁴³⁵ "La concordia renace con la paz" aquest va ser el missatge que es va enviar a la societat catalana una vegada van finalitzar els enfrontaments als carrers de Barcelona. (1937, 7 de maig). La lucha ha terminado. Solidaridad Obrera, p. 1.

⁴³⁶ Després d'uns dies amb els carrers plens de barricades i amb continus enfrontaments, el dissabte 8 de maig es feia una crida generalitzada amb la finalitat de no perdre més temps i a reunir totes les forces per treballar en la direcció de crear un exèrcit fort amb unes reserves ben preparades. (1937, 8 de maig). La vuelta al Trabajo. Las Noticias, p. 1.

Els Fets de Maig si més no a curt termini van adquirir certa repercussió en els actes esportius organitzats pels clubs catalans. Entre ells, destacar el partit de futbol que s'havia de disputar al camp de "Les Corts" el dia 9 de maig entre dues seleccions formades per jugadors de la primera categoria catalana.⁴³⁷ La finalització de la lliga Catalunya – Llevant el dia 2 de maig havia deixat als principals clubs de futbol catalans sense una entrada de capital, a aquest factor se li havia d'afegir els efectes negatius de la revolta política i la incertesa que això va generar en les institucions catalanes, entre elles les entitats esportives. Com a reacció a aquesta situació, diversos clubs de futbol – entre ells l'Espanyol i el Girona – van cercar noves alternatives per recaptar diners. L'Espanyol va concretar una gira per Catalunya en la qual es va enfrontar a clubs de les poblacions de Granollers, Lleida, Reus i Figueres. El funcionament era el següent, els clubs d'aquestes poblacions esmentades contractaven a l'Espanyol, el qual havia de garantir que tota la seva plantilla al complet es desplaçés amb la intenció de jugar aquests partits. La destinació de la contribució solidària variava lleugerament segons la població, a Granollers part de la recaptació econòmica va ser destinada a profit de la Creu Roja,⁴³⁸ en canvi a Reus la recaptació va ser destinada als hospitals de sang i a l'assistència social de la població.⁴³⁹ Al mateix temps, altres clubs com el Girona també es van organitzar per disputar partits amistosos, com per exemple, el que l'equip del gironès va disputar contra el Sabadell a finals del mes de maig.

⁴³⁷ Seguint les directrius d'un comitè seleccionador associat al Sindicat de Professionals del Futbol, una selecció estaria formada pels jugadors del FC Barcelona i de l'Espanyol i l'altre selecció estaria formada pels jugadors de diversos equips de la primera categoria com el Girona, Granollers, Sabadell i Badalona. (1937, 2 de maig). El match benéfico del día 9. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁴³⁸ (1937, 13 de maig). El Español contra el primer equipo del Granollers. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴³⁹ (1937, 18 de maig). Partit de futbol. Diari de Reus, p. 9.

Al cap d'una setmana, escanyats per la necessitat i perquè el context ho requeria, tots els agents implicats s'esforçaven per organitzar actes esportius de caràcter solidari.⁴⁴⁰ Els exemples són diversos, per una banda les forces de l'ordre públic com les patrulles de control van disputar un partit a benefici dels hospitals de sang a Premià de Mar, per altra banda el “ Centre Gimnàstic Barcelonés”, de cara a celebrar el seu IV aniversari va aprofitar l'avinentsa per organitzar una reunió de lluita i unes proves d'atletisme a La Bordeta dedicades als associats que es trobaven combatent en el front.⁴⁴¹ Per altra banda, la prova ciclista “El Siglo”, una cursa ciclista a benefici de la Creu Roja organitzada per la secció ciclista de la U.E. Sants, volia mostrar l'exemple dels elements de la Creu Roja⁴⁴² –a qui anava destinat l'ajut de la recaptació de la prova – que no van dubtar en cap moment en ajudar als ferits en els tiroteigs que va haver-hi per tota la ciutat durant els Fets de Maig, i per aquest motiu la institució del barri de Sants va realitzar tots els esforços possibles per la celebració d'un festival ciclista el dia 30 de maig.

L'organització dels actes esportius solidaris es va reanimar just després dels Fets de Maig.⁴⁴³ Vist en retrospectiva podem suposar que els esdeveniments que van

⁴⁴⁰ L'organització de festivals benèfics de bàsquet, tennis i natació com els celebrats a Manresa a partir del 25 d'abril de 1937 estaven destinats a l'ajut de Madrid. (1937, 17 d'abril). L'ajut a Madrid. El Pla del Bages, p. 16.

⁴⁴¹ (1937, 27 de maig). El “Centre Gimnàstic Barcelonés” ha celebrado su IV aniversario. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴⁴² La Creu Roja a la rera guarda catalana realitzava una feina tangible sobre el terreny i a més reforçava el sentiment popular de germanor i de lluita a favor d'uns ideals de llibertat. (1937, 12 de maig). Fets socials. La Rambla, p. 2.

⁴⁴³ Els Fets de Maig van pertorbar “la normalitat” a la rera guarda. La reflexió es va iniciar pensant amb seguir ajudant a Madrid i a Euskadi. “Pensem amb tots els fronts que necessiten de la força moral de la rera guarda que els hi té que donar la fe en la victòria.”(1937, 15 de maig). L'Ajut a Madrid i a Euskadi. Fructidor, p. 1.

succeir a Barcelona durant els primers dies de maig de 1937, van ajudar al fet que el món esportiu retornés almenys durant els mesos de maig i juny a la direcció eminentment solidària. La Federació Catalana de Natació destacava que molts clubs de natació així com d'altres modalitats estaven dissenyant projectes a profit dels hospitals de sang, ajuda infantil i als refugiats.⁴⁴⁴ Entre aquests la prova ciclista al Prat de Llobregat organitzada per l'agrupació ciclista Gras,⁴⁴⁵ que pretenia amb el seu esperit altruista i sentir antifeixista ser partícip amb el seu gra de sorra a la setmana en benefici dels nens refugiats i d'aquesta manera recaptar la màxima dotació econòmica amb la finalitat d'ajudar a l'assistència infantil.

Però no només aquestes tres eren les destinacions de la recaptació dels festivals i actes solidaris. El festival benèfic al camp de l'Europa, es va destinar a profit dels bombardeigs que patia la ciutat.⁴⁴⁶ Tampoc van faltar aquells actes solidaris que tenien com a finalitat l'ajut a Madrid i en aquest sentit es van celebrar un partit de bàsquet a Mataró, entre el Mataró i el Badalona, i un partit a Badalona entre el Badalona i un combinat català.⁴⁴⁷

⁴⁴⁴ Referent a l'organització d'actes solidaris a profit dels hospitals de sang, el Club Ciclista Figuerenc conjuntament amb la Unió Esportiva Figueres van organitzar pel dia 30 de maig una gran diada esportiva a profit dels hospitals de la ciutat. Fons documental. Cartells 1937. Arxiu Comarcal de L'Alt Empordà.

⁴⁴⁵ (1937, 10 de maig). Preparando el Tour. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴⁴⁶ En el festival organitzat al camp del Europa es van disputar diverses proves d'atletisme de 800 metres, 1500 metres i relleus olímpics. A més es va jugar un partit de futbol entre una selecció de jugadors del Gràcia, Europa i Barcelona i un equip de la selecció popular. (1937, 23 d'abril). Un festival a beneficio de las víctimas de los bombardeos, a base de atletismo y futbol. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁴⁴⁷ (1937, 1 de maig). El Badalona contra un potente combinado catalán. El Mundo Deportivo, p. 2.

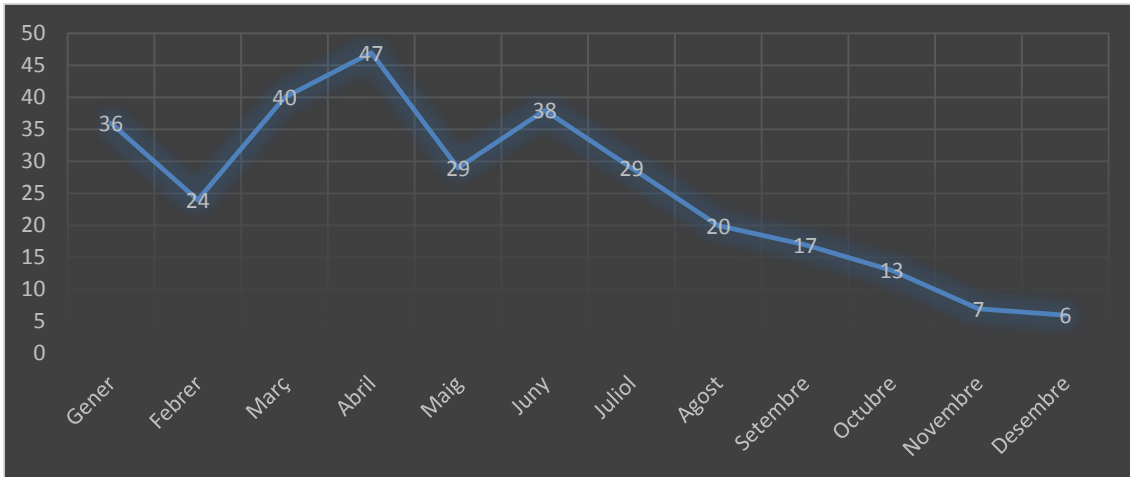

Figura 9. Nombre d'actes esportius solidaris celebrats cada mes de l'any 1937.

8. Mèxic, el nou horitzó del FC Barcelona

El cas del FC Barcelona va ser força diferent del de la resta de clubs catalans, atès que des del novembre de 1936, ja havia establert negociacions amb la Federació Mexicana de futbol amb la intenció de disputar una sèrie de partits a Mèxic. Amb el final de la lliga Llevant-Catalunya el 2 de maig de 1937 el Comitè Directiu del FC Barcelona va acordar acceptar l'oferta i realitzar d'aquesta manera una gira per Mèxic de cara a disputar una sèrie de 6 partits entre el 13 de juny i el 25 de juliol de 1937.⁴⁴⁸

Inicialment les intencions del club català van ser disputar un partit de comiat el dia 9 de maig a "Les Corts", i emprendre la gira entre els dies 10 i 11 de maig, però els Fets de Maig iniciats el dia 4 van evitar aquests plans. El club es va

⁴⁴⁸ (1937, 12 de maig). La gira del FC Barcelona. La Rambla, p. 2.

L'adhesió republicana i l'erosió revolucionària

veure obligat a posposar la seva marxa fins al dia 18 i d'aquesta manera es va veure obligat a suspendre els partits organitzats a França contra el "Sette" i el Racing de París.⁴⁴⁹

El festival de comiat que es va celebrar el dia 16 de maig va comptar amb la presència d'autoritats barceloneses. Es va iniciar a les tres de la tarda amb un partit entre dos equips amateurs del FC Barcelona, que van actuar fent homenatge als jugadors de l'equip professional. Un cop acabat el matx, 80 gimnastes femenines – de l'escola professional de la dona – van realitzar una exhibició de gimnàstica, acte que va donar pas al partit entre el FC Barcelona i la selecció catalana. Durant el descans del partit els "espatadantzaris" de la delegació d'Euskadi i els "xistularis" van efectuar una demostració de danses típiques de la regió basca i es va retre homenatge al FC Barcelona pel seu recent títol de lliga.⁴⁵⁰

El festival benèfic va ser tot un èxit, i es van recaptar aproximadament 12.000 pessetes que la Federació Catalana de Futbol va entregar a l'alcalde de Barcelona.⁴⁵¹

Finalment el dia 18 de maig a les set menys quart del matí l'expedició del FC Barcelona va agafar el tren a l'estació de França de la capital catalana en direcció a Le Havre on iniciaria el seu viatge transatlàntic amb destinació a Mèxic.

⁴⁴⁹ (1937, 12 de maig). El Barcelona a Méjico. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴⁵⁰ (1937, 18 de maig). La lucha en Euzkadi. La Vanguardia, p. 3.

⁴⁵¹ La recaptació del festival es va destinar als hospitals de sang, a la Mutua Esportiva de Catalunya i a profit de la ciutat de Madrid. (1937, 17 de maig). El Festival benèfic. La Rambla, p. 2.

L'adhesió republicana i l'erosió revolucionària

Aquest viatge es va envoltar de cert simbolisme republicà quan en paraules de Francisco X. Casals ex conseller de la Generalitat i que en aquells moments assumia les funcions presidencials del FC Barcelona va afirmar que...

*El viaje de los azulgrana no es un negocio; va a cumplir un fin deportivo sin negligir los mandatos del momento espiritual, y en él procuraran corresponder a la expectación y simpatía con los que se les espera.*⁴⁵²

Per tant era important aconseguir un apropament hispànic- mexicà, tenint en compte el suport del govern mexicà a la causa defensada per la República Espanyola. El viatge tenia una doble finalitat, per una banda va voler representar la cultura i valors republicans i per altra va intentar interactuar amb les simpaties de la població mexicana, en poques paraules es tractava de “representar el abrazo de nuestro pueblo al pueblo del presidente Cárdenas”.⁴⁵³

Per organitzar aquesta gira el FC Barcelona va rebre certes imposicions de la Federació Espanyola, concretament aquestes mesures obligatòries tractaven de “ darle a la gira todo el sentido ético que conviene a las necesidades del momento de la España leal”,⁴⁵⁴ i responia a la intenció del govern de la República de regular l'actuació dels esportistes professionals espanyols a l'estranger, amb la finalitat de què aquests complissin la causa de l'Espanya lleial i d'aquesta manera s'identifiqués més fàcilment els esportistes deslleials i oportunistes.

⁴⁵² (1937, 16 de maig). Salud! Al Barcelona. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴⁵³ (1937, 25 d'abril). La gira del Barcelona en Méjico. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴⁵⁴ (1937, 13 de maig). Un gran match para el Domingo en “Les Corts”. El Mundo Deportivo, p. 1.

L'adhesió republicana i l'erosió revolucionària

Les negociacions entre el FC Barcelona i la Federació Mexicana de futbol van arribar a bon port,⁴⁵⁵ i es va concretar que la data del primer partit dels blaugranes seria el dia 20 de juny. A partir d'aquest matx, es disputarien cinc partits més durant les següents cinc jornades dominicals. El FC Barcelona va negociar amb la Federació Mexicana la celebració a més dels 6 partits concretats d'un partit benèfic on tota la recaptació anés destinada als hospitals catalans⁴⁵⁶ però aquesta iniciativa es va deixar de costat en un primer moment a petició de la Federació Mexicana, que va insistir en què faria tots els esforços possibles per trobar una data entre els partits programats.

⁴⁵⁵ Per a cada expedicionari es va fer entrega de 500 pessetes abans de la sortida de Barcelona, i d'altres 500 pessetes en el moment del desembarc a Veracruz. (1937, 19 de maig). Ayer mañana el Barcelona salió para Méjico. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴⁵⁶ (1937, 16 de maig). Salud! Al Barcelona. El Mundo Deportivo, p. 1.

Conclusió

La mobilització dels esportistes no va impedir que aquests continuessin la pràctica esportiva al front. Informació trobada en la seva correspondència ens demostra que la moral i motivació per practicar esport restaven intactes encara que es trobessin en el front de guerra. L'enviament de pilotes va respondre a la demanda dels joves soldats que d'aquesta manera van veure complides les seves sol·licituds i a més reforçava el concepte d'enllaç simbòlic entre els soldats destinats al front i la reraguarda, en aquest cas catalana.

A la reraguarda la situació amb el pas del temps cada vegada era més delicada. Per tal d'evitar l'expansió de les tropes franquistes resultava cabdal un pla de preparació militar que a Catalunya fou dirigit pel Comitè pro- Exèrcit Popular i que pretenia dotar al jove soldat d'una major vitalitat i força. La propaganda i demostracions militars van experimentar la seva màxima expressió el 21 de març de 1937 en el magne festival esportiu i militar que es va organitzar a l'estadi de Montjuïc.

La lluita del món esportiu per mantenir la legitimitat que garantís la continuïtat de les manifestacions esportives tenia com a finalitat primària la subsistència de les entitats, institucions i clubs esportius. Per altra banda, la vessant solidària de l'esport permetia que certs poders polítics com la CNT utilitzessin l'esport com una eina de reivindicació i d'afirmació social. Mentrestant la dimensió militar del fenomen esportiu evolucionava com a conseqüència de les necessitats derivades del conflicte bèl·lic.

L'adhesió republicana i l'erosió revolucionària

La commemoració del VI aniversari de la República Espanyola tornava a demostrar la capacitat de l'esport com a transmissor de propaganda. A més a més, servia com a eina per augmentar la moral dels ciutadans i per transmetre una imatge de força i de seguretat. El fenomen esportiu i la seva legitimitat es va enfortir amb ocasió de la celebració de l'aniversari de la República. Mitjançant la Comissaria d'Esports, diferents institucions, entitats i clubs esportius van organitzar-se per a celebrar diverses manifestacions esportives per commemorar l'efemèride. Aquesta decisió va respondre a una estratègia perquè a través de l'adhesió a la causa republicana intentar garantir la continuïtat dels actes esportius relacionats amb la dimensió solidària i competitiva del fenomen esportiu.

El final de la Lliga Llevant- Catalunya el 2 de maig i sobretot les conseqüències derivades dels Fets de Maig va propiciar que diversos clubs de futbol, entre ells, l'Espanyol i el Girona iniciessin una gira amb la celebració de partits al llarg del territori català. Per altra banda, el F.C. Barcelona també va iniciar una gira, en el seu cas a escala internacional, que el va portar a terres mexicanes. Tant les gires nacionals que garantien la subsistència dels clubs i un suport econòmic a la causa republicana, com la gira internacional del F.C. Barcelona van servir com a propaganda a profit del govern republicà.

Conclusió general de la primera part

En els dies posteriors al cop d'estat del 19 de juliol de 1936 el moviment esportiu es va utilitzar com un element de reivindicació en contra del feixisme. Tant les manifestacions d'esportistes com l'obertura de subscripcions i l'organització dels primers festivals benèfics espontanis van conformar les accions que en clau de resposta solidària van servir per contribuir a la causa republicana en un context de reraguarda.

El punt d'inflexió va arribar amb el control dels actes esportius per part de les organitzacions polítiques i centrals sindicals. Les confiscacions de la Federació Catalana de Futbol i de clubs com el F.C. Barcelona van precedir als canvis en la normativa que tenien com a finalitat una nova forma de retribució solidària en els partits de futbol que es disputessin. L'objectiu va ser ajudar a subsistir als clubs esportius i recaptar diners per la causa republicana. A partir d'aquest moment, les relacions entre les centrals sindicals com la UGT i la CNT amb les entitats i clubs esportius que prèviament havien confiscat o s'havien auto confiscat a nom seu, va iniciar una nova etapa que va beneficiar a les dues parts.

Amb el control del CCMA, la celebració de magnes festivals benèfics com els actes de la diada de setembre de 1936 es van envoltar d'un major simbolisme partidista al mateix temps que responien a unes característiques concretes. Entre elles, es pretenia augmentar la moral dels ciutadans, es difonia la importància de l'allistament dels joves i es realitzava propaganda a profit de la causa republicana i dels seus ideals de democràcia, pau i llibertat.

Primera part. El fenomen esportiu: Una eina a profit de la lluita antifeixista

L'octubre de 1936 la dimensió solidària i la dimensió competitiva del fenomen esportiu avançaven en paral·lel adquirint noves estratègies i característiques. Per una banda, l'esport professional defensava la utilització dels actes esportius per generar guanys i subsistir i per altra banda l'esport amateur advocava per utilitzar el fenomen esportiu com un instrument solidari per aconseguir guanyar la guerra.

De forma simultània a la disputa entre els partidaris de l'esport professional i l'esport amateur la dimensió militar del fenomen esportiu va aparèixer a la rera guarda catalana. La constant marxa d'esportistes al front de guerra va provocar una erosió i un augment de les dificultats per la subsistència dels clubs esportius, al mateix temps que l'activitat física i l'esport s'introduïen en la preparació militar de la joventut.

Després de moltes advertències per la violència que es desenvolupava en les competicions associades al futbol, el Comissariat d'Educació Física i Esports es va veure obligat a suspendre els campionats. Aquesta resolució es va revocar dies més tard, atès que els arguments de la UGT i el Sindicat de Professionals del Futbol van fer veure al Comissariat que abans de suspendre les competicions es podrien trobar noves estratègies que no danyessin els valors morals de la ciutadania. La vida a la rera guarda se centrava a produir material i serveis per ajudar a guanyar la guerra, l'esport no podia ni havia de ser una distracció per aconseguir aquesta finalitat. I encara més tenint en compte les necessitats constants que provocava el conflicte bèl·lic – crisi dels refugiats, bombardeigs, escassetat de menjar –.

Primera part. El fenomen esportiu: Una eina a profit de la lluita antifeixista

A principis de l'any 1937 la propaganda exterior va esdevenir fonamental per l'ajut a la causa republicana. Els actes esportius internacionals amb representació catalana s'havien iniciat el 13 de setembre a l'estadi Pershing de París i havien continuat fins a finals d'any. És en aquest moment quan la FSGT veien que el conflicte espanyol es trobava lluny del seu final decideix plantejar un seguit d'estratègies entre aquestes, invitar a les delegacions espanyoles als actes internacionals que es van organitzar a París durant l'any 1937. La resposta per part del moviment feixista no es va fer esperar, i amb motiu de la prova del Cicle Cros Pedestre Internacional, la delegació italiana va iniciar una ofensiva en contra de la participació espanyola. És en aquest moment, quan s'inicia al front internacional la batalla diplomàtica amb la finalitat per part de la delegació espanyola de participar en diverses proves internacionals. Per aconseguir-ho, va comptar amb les aliances de la FSGT i de països com Bèlgica, Suïssa i l'URSS.

El febrer de 1937 – amb una tendència negativa – els actes esportius tant solidaris com de competició seguien celebrant-se. La Lliga València- Catalunya avançava en paral·lel als actes benèfics organitzats entre altres per recaptar diners per construir un nou “Pro-Konsomol”. Per altra banda, el fenomen esportiu contribuïa a la preparació militar de la població.

Els actes celebrats per commemorar el VI aniversari de la República van suposar per les entitats, clubs i organitzacions esportives en general un bàlsam per continuar l'organització d'actes esportius. Ara bé, l'adhesió dels clubs, entitats i esportistes a la causa republicana amb motiu del seu aniversari no va ser suficient per tornar a impulsar el fenomen esportiu. La mobilització dels joves al

Primera part. El fenomen esportiu: Una eina a profit de la lluita antifeixista

front de guerra, significava pel moviment esportiu una degradació de la qualitat en les seves manifestacions que va provocar coincidint amb el final de la Lliga Llevant- Catalunya i sobretot dels Fets de Maig una erosió de les possibilitats que oferia el fenomen esportiu i va crear un clima d'incertesa entre la població i els clubs esportius que va derivar en la marxa d'entitats a l'estranger i en la recerca de gires per garantir la subsistència dels clubs professionals.

SEGONA PART L'erosió progressiva del fenomen esportiu i del govern republicà

Introducció general

Els Fets de Maig de 1937 van donar pas a dues setmanes d'incertesa que van provocar la suspensió de diversos actes esportius. Ara bé, ben aviat el fenomen esportiu es va recuperar i va continuar amb la celebració d'actes esportius competitius i solidaris.

La prolongació de la guerra va obligar a la recerca de noves iniciatives com per exemple reestructurar les plantilles amb jugadors infantils i juvenils al mateix temps que s'organitzaven els actes solidaris en profit d'Euskadi i s'iniciava la "Copa Espanya Lliure".

En l'àmbit internacional, les esperances republicanes implicaven organitzar les delegacions més potents possibles per encarar les competicions com el Tour de França, els Jocs Obrers d'Anvers i l'exposició internacional de la FSGT. Aquests actes conjuntament amb la gira americana del F.C. Barcelona passarien a ser les armes diplomàtiques del govern republicà en el front internacional.

La crisi originada pels esportistes pròfugs i la pressió per la batalla internacional desencadenada pel reconeixement internacional de les federacions esportives, va esperonar a les institucions republicanes – Consell Nacional d'Educació Física i Esports, el CCEP, Comissariat d'Educació Física i Esports, Federació Catalana de Natació Amateur – per tal de formular estratègies per redirigir les federacions republicanes en direcció a l'objectiu de la divulgació de l'esport i la preparació física de la joventut.

Segona part. L'erosió progressiva del fenomen esportiu i del govern republicà

Durant l'any 1938 l'augment gradual dels actes esportius militars van acabar per imposar la seva lògica en un període de guerra que com era comprensible va erosionar l'esport professional fins a la seva extenuació. A partir de l'estiu de 1938 i fins al final dels actes esportius el 17 de gener de 1939, la majoria dels actes esportius que es van celebrar a la rera guarda catalana van ser de caràcter militar.

Capítol 5 Les “neutralitats inadmissibles”
(juny 1937-agost 1937)

Les “neutralitats inadmissibles”

Introducció

Durant l'estiu de 1937 els festivals benèfics seguien celebrant-se. Ara bé, diverses eren les seves finalitats, entre aquestes podem trobar festivals que s'organitzaven a profit de les víctimes dels bombardeigs i a profit dels hospitals de sang. Cal destacar però, que durant l'estiu i a conseqüència dels atacs de les tropes franquistes al País Basc, la reraguarda catalana va seguir celebrant festivals benèfics que demostraven la solidaritat del poble català envers els refugiats bascos. En aquesta direcció es van organitzar diversos festivals benèfics a profit d'Euskadi ressaltant entre tots ells el magne festival que es va celebrar a l'estadi de Montjuïc.

Entre els partits amistosos i els corresponents a la “Copa Espanya Lliure” van anar assentant-se els campionats disputats per equips infantils i juvenils. Les dificultats del poble català anaven creixent amb la continuació d'un conflicte que no s'acabava, i és clar, aquest fet repercutia en totes les capes de la societat.

Una de les esperances del govern republicà i del C.C.E.P. era la imatge internacional que a través de l'esport es podia aconseguir. Les expedicions espanyoles per disputar el Tour de França i els Jocs Obrers d'Anvers que es van celebrar el juliol de 1937, podien representar una bona oportunitat per demostrar les llibertats i els drets democràtics que el govern republicà defensava a Espanya. Al mateix temps podria servir per desmentir totes aquelles veus discordants que atacaven al govern republicà espanyol i a les seves federacions.

Tanmateix la gira americana del F.C. Barcelona, també va servir a la causa republicana espanyola de cara a demostrar els valors i la integritat del govern espanyol que es trobava sota l’amença del feixisme.

1. Les alternatives dels clubs esportius a la recerca de la subsistència

La mobilització continua de joves que s’allistaven amb la finalitat de combatre les tropes franquistes va provocar un constant degoteig de joves que marxaven de casa en direcció al front de guerra desgastant d’aquesta manera als clubs i institucions esportives que a la vegada movien cel i terra per aconseguir reestructurar les seves plantilles.

A aquelles alçades del conflicte, era freqüent trobar com una gran part de les competicions que se celebraven a Catalunya eren disputades per joves amb edat escolar.⁴⁵⁷ Els tornejos d’infantils i juvenils van proliferar amb l’extensió de la guerra. Així doncs, la participació en els tornejos d’equips escolars era el juny de 1937 una tònica habitual.⁴⁵⁸ Fins hi tot, esports com el bàsquet i el beisbol necessitaven disputar els partits dels seus respectius campionats amb una representació infantil i juvenil.⁴⁵⁹ De la mateixa manera, la “Federació Catalana

⁴⁵⁷ A Figueres, a inicis del mes de juny, estava a punt de finalitzar la primera volta del campionat infantil “Puig Pujades”. En aquest campionat hi van participar els equips del U.E. Figueres, Joventut F.C., Vilafant F.C., Vilatenim F.C., Vilanova F.C., Fluvià Empordà, Vilabertran F.C. i la Penya Bosch. (1937, 3 de juny). El torneu infantil “Puig Pujades”. El Mundo Deportivo, p. 3.

⁴⁵⁸ Un altre exemple d’aquesta informació el trobem en el triangular d’atletisme escolar que es va organitzar a inicis de juny entre els equips d’estudiants dels Ingeniers E.I.B., L’Institut Pi i Maragall i la Joventut cooperativista. (1937, 3 de juny). Los ingenieros vencedores de un encuentro triangular. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁴⁵⁹ En el cas del beisbol el torneig es va anomenar “Internacional Baseball Congress”, i en el cas del bàsquet s’anomenà Campionat de Catalunya juvenil e infantil. (1937, 6 de juny). El torneu juventud-trofeos “Internacional Baseball Congress”. El Mundo Deportivo, p. 2.

Les “neutralitats inadmissibles”

de Natació Amateur” que va organitzar el Torneig Català de Waterpolo que substituïa al Campionat de Catalunya a causa que una gran quantitat de nedadors es trobaven lluitant al front, va permetre la participació en aquesta competició de joves fins a una edat de vint anys.⁴⁶⁰

La creença generalitzada era que els campionats esportius ajudaven a la joventut a mantenir un estat de forma físic que faria que arribat el moment de la mobilització tinguessin les capacitats físiques mínimes per afrontar les demandes bèl·liques. Era vital que els combatents que es trobaven a segona línia de guerra en el moment de suplir els combatents al front, tinguessin una mínima forma física d'aquesta manera evitar “una descomposició orgànica de les unitats que es troben més a prop de l'enemic”.⁴⁶¹

No tots els festivals benèfics i competicions eren merament juvenils, actes esportius benèfics com el celebrat a Reus⁴⁶² o la cursa ciclista organitzada per la Unió Ciclista Sabadell, que va constar d'una prova de mig fons darrere la moto i d'una prova d'interclubs per esprint, va gaudir de la participació de noms destacats del món del ciclisme català, com per exemple, el ciclista Fisas – guanyador del “Trofeu Pedal Antifeixista” –, que es va imposar a Busqué en la prova de fons darrere moto.⁴⁶³

⁴⁶⁰ (1937, 8 de juny). El torneo catalán de waterpolo de la F.C.N.A. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁴⁶¹ (1937, 19 de juny). Noves lleves mobilitzades a Catalunya per ajudar a Bilbao! El Mundo Deportivo, p. 2.

⁴⁶² (1937, 6 de juny). Comarcas de Cataluña. El Diluvio, p. 11.

⁴⁶³ (1937, 7 de juny). Otra en circuito urbano a beneficio del SRI. El Mundo Deportivo, p. 1.

Les “neutralitats inadmissibles”

Per tot Catalunya se celebraven competicions esportives, els clubs esportius gaudien d'una connexió exemplar, i d'aquesta manera el moviment esportiu no s'aturava.⁴⁶⁴ Un clar exemple d'aquesta xarxa de connexions el trobem en el cas de la població de Vilafranca del Penedès. En aquesta localitat es van organitzar les competicions locals del Torneig Escolar Infantil,⁴⁶⁵ i a més a més, es disputaven partits de futbol amb finalitats benèfiques com el que es va disputar el dia 6 de juny i va enfrontar al Vilafranca del Penedès contra un equip anomenat “Sanitaris” a profit de l'hospital militar de la localitat. No només això, sinó que dies més tard, exactament a la setmana següent, aquest mateix equip es desplaçava a Esparreguera per disputar un altre partit també de caràcter solidari a profit del Socors Roig internacional S.R.I.

Un altre exemple d'aquesta xarxa de connexions és la gira que va efectuar l'Espanyol per tota Catalunya. L'equip blanc i blau un cop va finalitzar la “Copa Espanya Lliure” – la tercera competició futbolística de primer ordre que es va disputar durant la Guerra Civil – va iniciar una sèrie de partits contra equips de diferents poblacions catalanes.⁴⁶⁶ En concret, va tornar a visitar Granollers, Lleida, Figueres, Reus, Manresa, Vic, etc... No tots els partits es van considerar benèfics, alguns eren merament amistosos, però mostren d'una manera clara i concisa que l'esport en general tenia en diverses zones del territori català els mecanismes organitzatius adients per la celebració d'actes esportius.

⁴⁶⁴ A Ripoll es comunicava a l'afició que si aquesta acudia al camp de futbol a presenciar els partits, aquests es seguirien celebrant. “ Si l'afició no hi manca, Atlètica Sportiva actuarà en partits de més vàlua. Donant altra vegada grans tardes per l'afició.” Fons Documental. “Partit de Futbol 20 de juny de 1937”. Cartells. Arxiu Comarcal del Ripollès.

⁴⁶⁵ (1937, 5 de juny). Fútbol. Fructidor, p. 3.

⁴⁶⁶ L'Espanyol tal com ja havia realitzat un cop finalitzada la Lliga Llevant- Catalunya el dia 2 de maig va aprofitar el final de la “Copa Espanya Lliure” per a seguir les seves gires per territori català.

Les “neutralitats inadmissibles”

Els festivals benèfics encara que no tenien el poder d'atracció del que van gaudir durant el primer període del conflicte bèl·lic no s'aturaven, a gran part de les regions del territori català es continuaven organitzant actes esportius solidaris.⁴⁶⁷

La tendència desfavorable en la celebració d'aquests actes no va impedir que aquests seguissin organitzant-se de forma espontània i busquessin beneficiar a les institucions que s'esforçaven a la reraguarda per combatre les carències de tota mena produïdes pel llarg conflicte bèl·lic.

La majoria de les manifestacions esportives solidàries celebrades a l'estiu de 1937 representaven modalitats esportives diverses, com per exemple futbol, bàsquet, beisbol, rugbi, lluita, atletisme i ciclisme. I anaven destinades a l'ajut de les institucions com la Creu Roja, el Socors Roig Internacional i el Segell pro Infància.

Des de les terres del sud de Catalunya,⁴⁶⁸ passant per les poblacions de Roda de Ter, Figueres, Tarragona, Vic, Vilanova i la Geltrú, Esparreguera, Vilafranca, Sabadell, Manresa on es va disputar un festival esportiu de natació⁴⁶⁹ i per descomptat Barcelona on la F.N.E.C. a benefici de la seva colònia de nens refugiats també va organitzar un festival benèfic el dia 6 a l'estadi de Montjuïc,⁴⁷⁰

⁴⁶⁷ Fons Documental. “Liquidació del partit de futbol jugat entre un destacament Local i el F.C. Vendrell el 20 de juny de 1937”. Arxiu Comarcal del Baix Penedès.

⁴⁶⁸ A Tarragona es va organitzar pel dia 6 de juny un festival benèfic, es a dir, un partit de futbol entre la Selecció Catalana que havia viatjat a París i l'equip del Casal d'Esports de Tarragona, amb una sèrie de proves atlètiques que es van celebrar a la meitat del partit de futbol. (1937, 2 de juny). El domingo en Tarragona un interesante festival polifacético. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴⁶⁹ (1937, 15 de juny). Festivals benèfics. El Pla del Bages, p. 11.

⁴⁷⁰ El festival va constar de proves atlètiques i d'un partit de futbol entre l'equip d'ingeniers campió de la copa d'estudis, que es va enfrontar a una selecció de joves jugadors que formaven part dels diferents equips del torneig estudiantil. (1937, 5 de juny). Un interesante festival de atletismo de libre participación y futbol esta tarde en el estadio. El Mundo Deportivo, p. 2.

són exemples que demostren la continuïtat de la dimensió solidària a la rera guarda catalana durant la Guerra Civil Espanyola.

2. La copa Espanya Lliure

La jornada dominical del 6 de juny es va iniciar “la Copa Espanya Lliure” que representava la Copa d’Espanya que s’havia disputat fins aquell any. El canvi de nom de la copa es va portar a terme com a conseqüència del conflicte bèl·lic, atès que únicament les regions lliures van poder en aquells moments competir per la disputa de la copa.⁴⁷¹ Tanmateix, el vessant esportiu no va ser l’únic que va envoltar l’organització d’aquesta competició. Si bé és cert que la continuació de les competicions esportives representava la subsistència dels clubs de futbol que participaven en la copa, també cal comentar que el Trofeu President de la República que el guanyaria l’equip vencedor de la “Copa Espanya Lliure” volia demostrar l’adhesió d’aquests clubs de futbol així com de les diferents federacions implicades amb el govern de la República. Al mateix temps tenia com a finalitat la propaganda internacional, amb l’objectiu de mostrar una imatge de normalitat i de pau d’un poble català que creia cegament en els valors democràtics i de llibertat.⁴⁷²

La “Copa Espanya Lliure” fou una competició de gran importància econòmica per als clubs que la disputaven. Aquesta afirmació es confirma amb els

⁴⁷¹ Van prendre part d’aquest torneig el Llevant, València, Girona i l’Espanyol. (1937, 1 de juny). Torneig Espanya Lleial començarà el proper dia 6 del mes que som. L’autonomista, p. 2.

⁴⁷² (1937, 5 de juny). Pero la copa empieza mañana con Espanyol- Valencia en Sarrià. El Mundo Deportivo, p. 1.

Les “neutralitats inadmissibles”

successos de la primera jornada dominical, en la que l'Espanyol actuava com a amfitrió a la mateixa hora que l'equip reserva del FC Barcelona tenia un enfrontament contra el Lleida. Finalment, i davant les queixes de l'Espanyol, la Federació Catalana de Futbol va decidir que l'enfrontament disputat a “Les Corts” es jugués a porta tancada amb l'única presència dels socis barcelonistes, d'aquesta manera el partit dels blaugrana no destorbaria els interessos econòmics de l'Espanyol.⁴⁷³

3.L'ajut a Euskadi

El juny de 1937 el desenvolupament del conflicte a la península amb l'ofensiva de les tropes franquistes a Bilbao feia perillar el control republicà a la regió basca.^{474 475} A Catalunya, entre els actes de la setmana d'ajut a Euskadi⁴⁷⁶ com el míting polític celebrat a la plaça de Catalunya el 6 de juny en què van participar partits polítics i centrals sindicals⁴⁷⁷ apareixien comunicats dirigits directament als esportius els quals deien:

*Esportiu: Bilbao està en perill. Al front d'Aragó s'ataca per ajudar als heroics germans bascos. Quan el deure et crida, tu, que etes jove, fort, àgil i valerós deus ésser el primer en respondre. PRESENT.*⁴⁷⁸

⁴⁷³ (1937, 5 de juny). La coincidència de partidos. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴⁷⁴ (1937, 19 de maig). Ofensiva a Bilbao. La Noche, p. 5.

⁴⁷⁵ Beevor, A. (2005). *La Guerra Civil Española*. Barcelona: Editorial Crítica.

⁴⁷⁶ La setmana pro Euskadi va ser organitzada pel Comitè pro Exèrcit Popular Regular i es va celebrar des del 29 de maig fins al 6 de juny de 1937. (1937, 26 de maig). La setmana pro Euskadi. Las Noticias, p. 4.

⁴⁷⁷ (1937, 8 de juny). Homenatge de Catalunya al País Vasc. La Humanitat, p. 1.

⁴⁷⁸ (1937, 18 de juny). Esportiu: Bilbao esta en perill. El Mundo Deportivo, p. 4.

Cartell 6. Cartell Ofensiva per Euskadi.⁴⁷⁹

Les lleves mobilitzades per ajudar Bilbao van erosionar una vegada més el món esportiu català. En aquest sentit, els clubs de futbol del Girona i l'Espanyol van ser testimonis directes en veure com part de la seva plantilla es veia obligada a marxar per fer el servei militar.⁴⁸⁰ Aquest fet succeït a les acaballes de la “Copa Espanya Lliure” va provocar que els clubs tinguessin força dificultats per formar els equips que disputarien els últims partits de la competició.⁴⁸¹

Les dificultats van ser tan extremes que fins hi tot abans que la Federació Catalana de Futbol celebrés l'assemblea per tractar la normalització del futbol català, van aparèixer veus que defensaven la tornada de l'esport totalment amateur. Aquesta opció va ser ràpidament declinada com a conseqüència de

⁴⁷⁹ Carmona, D. (1937). Ofensiva para Euzkadi. Dins Giralt i Radigales, J. (2010). *Cartells Catalans. La República en Guerra (1936-1939)*. Barcelona. Gràfiques Ultra.

⁴⁸⁰ A mitjans de juny, l'Espanyol va patir les baixes dels jugadors Lecuona i Manolín, (1937, 18 de juny). Jugadores del Espanyol al frente. *La Vanguardia*, p. 2.

⁴⁸¹ Per part del Girona F.C. es van incorporar a files els jugadors Manuel Tries, Guillermo Concepción, Salvador Privat, Llorenç Caritg, Iscle Babot i Miquel Jordà. (1937, 9 de juny). Els jugadors del Girona F.C. que ens deixen. *L'autonomista*, p. 2.

Les “neutralitats inadmissibles”

què la majoria d'esportistes professionals es trobaven a l'estranger o combatent en els fronts de guerra.⁴⁸²

L'ofensiva de les tropes franquistes al País Basc va provocar la resposta de la reraguarda catalana. Moltes organitzacions polítiques i sindicats – Joventuts d'Estat Català, Esquerra Republicana, P.S.U.C., U.G.T., C.N.T., Federal Ibèric, Joventut Socialista Unificada, Front de la Joventut entre altres – es van adherir a la mobilització de Catalunya per ajudar Euskadi en una acció promoguda per la Comissió d'ajut a Euskadi. En concret, aquesta ajuda es va materialitzar en diversos actes culturals, entre els quals citem concerts, teatre, filmografia i esport.⁴⁸³

Encara que l'ajut a la reraguarda havia estat i era cabdal per nodrir de material als hospitals de sang i ajudar a les milícies – dues de les principals raons per les quals l'esport solidari havia organitzat actes benèfics – a principis de juny de 1937, no totes les organitzacions polítiques i sindicals estaven d'acord amb el fet que el millor per Euskadi fos tan sols la celebració entre altres de manifestacions esportives solidàries. El Front de la Joventut instava a què una bona manera d'ajudar Euskadi era atacar el front d'Aragó.⁴⁸⁴ Sense cap mena de dubte de notes discordants hi havia moltes, però aquest fet no va paraitzar en cap moment la celebració dels actes esportius solidaris. L'ajut a Euskadi va centrar l'atenció dels organitzadors esportius que durant el mes de juny es van centrar a

⁴⁸² (1937, 30 de juliol). Los profesionales se manifiestan. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁴⁸³ (1937, 29 de maig). Setmana Pro Euzkadi. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴⁸⁴ (1937, 29 de maig). A Euskadi se'ls pot ajudar de moltes maneres. Però sobre tot atacant a Aragó. El Mundo Deportivo, p. 4.

Les “neutralitats inadmissibles”

organitzar actes esportius a profit d'aquesta regió. Com a exemples, citar els festivals benèfics de Sans,⁴⁸⁵ la cursa ciclista al parc de la Ciutadella de Barcelona organitzada pel C.C.S. Martí i patrocinada pel Socors Roig del POUM,⁴⁸⁶ el festival ciclista celebrat a Manresa dirigit a joves en edat infantil, principiants, lliures de categories i a dones i la carrera benèfica del dia 27 de juny al barri d'Hostafrancs, una cursa amb principi i final a Barcelona i que va arribar fins a Esparreguera, passant per pobles com Martorell, Pallejà i Vilaboi (actual Sant Boi).⁴⁸⁷

La culminació dels festivals benèfics a profit d'Euskadi van viure el seu colofó el dia 1 d'agost al magne festival que es va celebrar a l'estadi de Montjuïc. Aquest festival organitzat pel Comitè d'ajut a Euskadi pretenia mostrar el seu suport moral i econòmic a la regió del País Basc, però també a tota la regió Nord de la península que es trobava sota l'amenaça franquista. A més a més, part de la recaptació econòmica també va anar dirigida a l'organització de la Creu Roja. A banda del cobrament de l'entrada, el festival va rebre el suport econòmic dels consols de la U.R.S.S. i de Mèxic que a base de donacions van contribuir a augmentar la xifra recaptada. Tanmateix, el Comitè regional de la CNT i el diari “Solidaridad Obrera” van entregar una donació econòmica a profit de la recaptació del festival.

⁴⁸⁵ (1937, 6 de juny). Homenaje en Sans a los luchadores de Euzkadi. La Vanguardia, p. 4.

⁴⁸⁶ (1937, 30 de maig). Comité de ayuda a Euskadi. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁴⁸⁷ (1937, 8 de juny). Para el día 27 otra importante carrera benéfica “handicap”. El Mundo Deportivo, p. 3.

Les “neutralitats inadmissibles”

El festival esportiu es va separar en diverses proves atlètiques, que es van envoltar d'actes folklòrics de caràcter cultural i d'exhibicions de tot tipus. Concretament, el festival es va iniciar amb una desfilada encapçalada per un portador de la bandera basca el qual el seguia una banda de músics que interpretaven amb les seves cornetes l'himne de la “Internacional” al mateix temps que feien l'entrada a l'estadi. Tot seguit, una brigada de sanitaris de la Creu Roja van precedir en la desfilada a un grup de “Casheras” típics del País Basc. De forma seguida i sense interrupció, van desfil·lar els atletes que prendrien part a les diferents proves que es van disputar a l'estadi seguits per una representació de nens refugiats d'origen basc.

Una vegada finalitzada la desfilada que va ser presenciada pel nombrós públic assistent i per les autoritats invitades – a destacar entre aquestes el president d'honor del festival, el diputat del Parlament Català el senyor Soler Brú – es van iniciar les proves d'atletisme que tot i les circumstàncies els atletes catalans van demostrar un bon estat de forma. Una vegada s'estava disputant l'última prova atlètica de la jornada, el pilot José Herrera Tuto va captar l'atenció del nombrós públic assistent a l'estadi, quan va passar per sobre d'aquest amb l'avió amb el qual estava disposat a fer una combinació de cabrioles aèries. El punt màxim de la seva actuació va ser quan en un moment determinat va saltar de l'avió amb paracaigudes incorporat i va dirigir el seu descens en direcció a l'estadi de Montjuïc.

Tot el festival es va envoltar d'un ambient festiu que va servir per recaptar diners i per agrair d'una forma visible els esforços d'aquells que es trobaven a la

reraguarda lluitant en la segona línia per tractar de nodrir amb més eficiència totes les dificultats que imposava el conflicte bèl·lic. Abans de concloure l'acte benèfic, i com a últims espectacles del dia es van realitzar unes actuacions acrobàtiques de circ amb acompanyament de bandes musicals. Finalment i com a acte per concloure el festival, la Brigada Sanitària de la Creu Roja va tornar a fer una desfilada que va estar acompanyada per l'ovació de tots els presents.⁴⁸⁸

3. Els esportistes com ambaixadors del govern republicà

La funció de propaganda internacional a profit de la causa republicana es desenvolupava a mitjans de 1937 a través de diverses organitzacions. Entre elles, les diferents delegacions que el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya tenia a Brussel·les i a París.⁴⁸⁹ Entre les vies per difondre la propaganda favorable al govern republicà es trobaven les subscripcions, les manifestacions populars per recaptar fons i els actes esportius.

Els esportistes van representar durant el conflicte civil espanyol els millors ambaixadors del govern republicà.⁴⁹⁰ Per aquest motiu, resultava d'extrema importància que els esportistes que competien a l'estranger i que actuaven com a representants del poble espanyol lliure i democràtic demostrassin a quin bàndol

⁴⁸⁸ (1937, 29 de juliol). El festival del domingo en Montjuich. *El Mundo Deportivo*, p. 1.

⁴⁸⁹ Solé i Sabaté, J., Villaroya, J. (2006). *Guerra i Propaganda. Fotografies del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)*. Barcelona: Viena Edicions.

⁴⁹⁰ Les mostres de solidaritat amb el govern republicà s'estenien per tot el continent europeu. A l'assemblea nacional del partit liberal britànic del 30 de maig, aquests horroritzats pels bombardejos a la població civil, van demanar al govern britànic “una intervenció veritable i efectiva”. (1937, 1 de juny). Es convocat el comitè de no intervenció. *La Publicitat*, p. 2.

Les “neutralitats inadmissibles”

pertanyien i quines eren les seves pretensions. Per tant, les “neutralitats eren inadmissibles” aquest concepte es referia a la importància que tenia el fet que els esportistes espanyols que competien a l’estranger mostressin una insígnia definida. La importància cabdal de l’esport en el front internacional exigia que els esportistes majoritàriament d’aquelles modalitats esportives individuals⁴⁹¹ – perquè les d’equip representaven un territori o una regió amb el seu corresponent nom, i per tant eren més identificables – s’identifiquessin amb la insígnia tricolor de la República Espanyola...

Porque llevar el distintivo de España – de la única España legítima que es la España Republicana – representa dar fe de que quien actúa en el extranjero se identifica con los colores que asolan nuestro suelo y nuestro pueblo y comparte los altos ideales que defienden nuestros heroicos luchadores en la línea de fuego.⁴⁹²

Per aquest motiu, Álvaro Menéndez, President del Consell Nacional d’Educació Física i Esports⁴⁹³ va expressar que els esportistes que actuaven a l’estranger tenien una gran influència en la lluita del poble espanyol i posava com a exemple el cas dels ciclistes espanyols a través de la seva participació en el Tour de França.⁴⁹⁴

⁴⁹¹ Casos com el del nedador Plajes del GEIEG que com a bon esportiu va acceptar viatjar a París per a defensar els interessos de la natació espanyola republicana. (1937, 25 de juny). Plajes a París. L’autonomista, p. 2.

⁴⁹² (1937, 12 de juny). Las neutralidades son inadmissibles. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁴⁹³ Consell format per Alvaro Menéndez, dos representants de la FCDO, dos representants del Front de la Joventut, un representant de la Unió Federal d’Estudiants Hispànics, un representant del CCEP i un representant de la Federació Ibèrica de Joventuts Llibertaries. (1937, 7 de setembre). Los deportistas españoles que eludieron sus obligaciones militares. La Vanguardia, p. 5.

⁴⁹⁴ (1937, 15 de juliol). Para el debido encauzamiento. El Mundo Deportivo, p. 1.

Les “neutralitats inadmissibles”

El Tour de França de 1937 va ser una gran oportunitat perquè el govern republicà demostrés a través dels seus ciclistes els ideals democràtics i de llibertat. Per aquest motiu, la delegació espanyola que va participar en la volta gal·la es va envoltar abans, durant i després d'un gran simbolisme reivindicatiu.

A la seva arribada a França, els ciclistes seleccionats per la “Unión Velocipédica Española”⁴⁹⁵ van ser rebuts a l'ambaixada espanyola de París per l'ambaixador Ossorio i Gallardo que s'adreçà a tots ells amb les següents paraules:

*Vuestra actuación en esta prueba tan popular que tiene una innegable repercusión no solo entre los deportivos sino también en los “profanos” debe ser modélica. No se trata de ganar sea como fuere, porque esto no verdaderamente deportivo ni puede pedirse a vuestro esfuerzo. Pero se trata de que vuestros músculos, vuestro cerebro y vuestra juventud rindan cuanto puedan para poder obtener una bella clasificación de los colores que representáis que en estos momentos deben ser para vosotros más queridos que nunca.*⁴⁹⁶

En aquesta edició de 1937, tots els components de l'equip van intentar afegir major coratge a la seva participació.⁴⁹⁷ Com fou el cas dels ciclistes Cañardo i Barrendero,⁴⁹⁸ i del ciclista Juan Gimeno es va sumar als seus camarades firmant el següent comunicat:

⁴⁹⁵ (1937, 16 de juny). Unión Velocipédica Española. El Diluvio, p. 6.

⁴⁹⁶ (1937, 3 de juliol). Un magnifico gesto de los corredores españoles. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁴⁹⁷ (1937, 28 de juliol). Le courage des coureurs espagnols. Sport, p. 1.

⁴⁹⁸ Els corredors espanyols que van participar en el “Tour de França” de l'any 1937 van firmar una declaració on exposaven la seva adhesió al govern republicà. En aquest sentit, eren conscients de la importància de la seva representació a la volta gala, i ho transmetien mitjançant un comunicat a la premsa firmat a Perpinyà el 26 de maig de 1937. (1937, 8 de juny). Los ciclistas españoles que actúan en carreteras francesas se manifiestan. El Mundo Deportivo, p. 1.

Les “neutralitats inadmissibles”

Me honro al servir a la España Republicana en todos los terrenos y desde, las páginas del Mundo Deportivo quiero testimoniar sin voluntad de no escatimar esfuerzo alguno para corresponder a la confianza que se me ha dispensado para defender el pabellón tricolor en la vuelta a Francia.⁴⁹⁹

El Tour de 1937 va estar precedit pels boicots que les federacions italianes i alemanyes havien fet a les delegacions espanyoles. Per aquest motiu la volta a França va significar un exemple més en la batalla internacional a la recerca del reconeixement del govern republicà.⁵⁰⁰

La responsabilitat patriòtica dels ciclistes es va veure reforçada amb la decisió de cedir el cinquanta per cent dels seus guanys a la ronda gala als nens orfes que estava provocant la Guerra Civil Espanyola.

En el momento de emprender la clásica vuelta mundial representando a la España Republicana, saludamos al pueblo francés y prometemos a nuestros hermanos que luchan por la independencia de nuestro país, llevarles el galardón de la victoria, sumando a esta manifestación, nuestra aportación del 50 por ciento de nuestras ganancias destinándolo al fondo de los huérfanos de esa guerra.⁵⁰¹

A escala esportiva, encara que el context espanyol era de plena dificultat, aquests ciclistes es van preparar a consciència per afrontar les terribles dificultats del Tour de França. Tant Barrendero com Cañardo van fer tot el que va estar a

⁴⁹⁹ (1937, 1 de juliol). Ayer empezó la vuelta a Francia. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵⁰⁰ En aquest sentit, la delegació espanyola i la premsa republicana van donar molta importància a la classificació per nacions. (1937, 8 de juliol). La volta a França. Diari de Tarragona, p. 4.

⁵⁰¹ (1937, 10 de juliol). Los corredores españoles del “Tour” dejan el cincuenta por ciento de sus ganancias para el fondo de los huérfanos de guerra. El Mundo Deportivo, p. 2.

Les “neutralitats inadmissibles”

les seves mans per guanyar una etapa. Barrendero ho va aconseguir a Pau – després d’una dura cursa en què el pilot va passar pel cim del “Peyresoude”, “Aspin”, el “Tourmalet” i “l’Aubisque” –, Barrendero va donar tot un espectacle a l’arribar el primer al final de l’etapa.⁵⁰²

Per la seva banda, Cañardo va guanyar l’etapa amb final a “Aix les thermes.” I això significava que les dues victòries dels corredors espanyols es van aconseguir en etapes pirenaïques on el pilot va discórrer per la frontera entre França i Espanya, augmentant d’aquesta manera el simbolisme patriòtic d’aquestes victòries, atès que, el nombrós públic assistent no va parar d’encoratjar als ciclistes espanyols que relacionava amb la República Espanyola.

El Tour de França de 1937 va representar per al govern republicà una oportunitat de propaganda exterior, utilitzant en aquest cas als ciclistes que com Cañardo es mostraven en aquell moment favorables a la causa republicana.⁵⁰³ La premsa francesa va recalcar la funció de propagandistes esportius dels ciclistes espanyols en descriure la delegació com un equip de “combatents governamentals d’una armada popular”.⁵⁰⁴

⁵⁰² (1937, 21 de juliol). La volta a França. La Rambla, p. 2.

⁵⁰³ Cañardo com a capità de l’expedició espanyola va comunicar que els ciclistes espanyols no oblidarien les normes de conducta i que farien tots els esforços possibles per a defensar els colors de l’Espanya Republicana. (1937, 3 de juliol). Un magnifico gesto de los corredores españoles. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁵⁰⁴ (1937, 28 de juliol). Le courage des coureurs espagnols. Sport, p. 1.

Les “neutralitats inadmissibles”

Encara que el Tour de França va ser una prova amb una magnitud i importància sense precedents, a finals de juliol de 1937 els Jocs Obrers d'Anvers constituïrien a partir d'aquell moment, la continuació de la lluita esportiva en el front internacional.⁵⁰⁵ A partir del mes juny, les reunions del CCEP per organitzar la delegació catalana s'anaven celebrant de forma simultània a les proves preparatòries de les diferents modalitats esportives.⁵⁰⁶

Progressivament es van anar seleccionant aquells atletes que mostraven les màximes garanties per situar el nom i la imatge de l'Espanya Republicana en el lloc més alt possible. Segons paraules del president del Consell Nacional d'Educació Física i Esports “confio que en la próxima olimpiada que va a celebrarse en Amberes, consigamos otro gran triunfo en el orden deportivo como en el político.”⁵⁰⁷

La tercera olimpiada de la Internacional Esportiva Obrera Socialista ISOS es va celebrar envoltada per una crisi econòmica. Aquest fet va suposar un seguit de limitacions que no havien patit les olimpiades obreres de 1925 a Frankfurt i les olimpiades de 1931 a Viena. Així i tot, des de la vessant ideològica era cabdal desenvolupar unes olimpiades obreres que fossin un exemple organitzatiu i que servissin al mateix temps per afavorir la propaganda del front populisme. La finalitat de les olimpiades era demostrar els principis de justícia social i econòmica, així com el valor esportiu dels elements del món del treball. Malgrat

⁵⁰⁵ A França va ser una constant la propaganda a profit del govern republicà espanyol, aquesta anava dirigida a la crida de la unitat internacional per la creença que es tenia de que a Espanya “s'estava jugant el destí d'Europa.” (1937, 23 de juliol). En Espagne où se joue le destin de l'Europe. L'Humanité, p. 6.

⁵⁰⁶ El CCEP va organitzar a partir del mes de juny diverses reunions per orientar a les entitats esportives de la direcció a seguir per a preparar l'expedició catalana. (1937, 18 de juny). Proves preparatòries. La Rambla, p. 2.

⁵⁰⁷ (1937, 15 de juliol). Cataluña y España, saldrán conjuntamente. El Mundo Deportivo, p. 1.

Les “neutralitats inadmissibles”

les dificultats i els obstacles que moltes federacions burgeses i oficials havien plantejat s'esperava la presència a Anvers de les delegacions obreres de 20 nacions.⁵⁰⁸ El seu propòsit va ser consolidar amb els Jocs d'Anvers la tònica habitual en els actes esportius obrers, que durant els anys 30 havien destacat per la seva concurrència atlètica i de públic. En concret, en el cas espanyol, el “Comitè Català pro Esport Popular” en referència a la finalitat de la representació esportiva a Anvers comunicava la següent informació:

*No es solamente el triunfo deportivo lo que en estos momentos nos interesa conquistar, sino atraernos la simpatía y la admiración de las masas deportivas de todos los países. Demostrar que no hemos destruido las instituciones deportivas como muchos pretenden afirmar, sino que estas se desenvuelven y se desenvolverán con más pujanza que siempre, al calor de las instituciones culturales nacidas de nuestra revolución popular le presten.*⁵⁰⁹

Es buscava doncs la reafirmació i la continuïtat de les federacions esportives espanyoles del govern república justificada amb la presència en diferents disciplines esportives de la delegació espanyola a Anvers.

⁵⁰⁸ (1937, 21 de juliol). 20 nations s'affronteront à l'Olympiade d'Anvers. Sport, p 1.

⁵⁰⁹ (1937, 14 de juliol). El domingo próximo, jornada del deporte Popular y Folklore. El Mundo Deportivo, p. 1.

Foto 7. Desfilada de la delegació francesa pels carrers d'Anvers. Una delegació que va guanyar 14 títols. A la foto es reconeixen les jugadores de basquet femení, Goudart, Bougeon i Schwartzman.

La mobilització dels esportistes a l'estranger es va utilitzar com una campanya a profit de la causa republicana.⁵¹⁰ Així doncs, l'esport constituïa una eina més en la lluita en el front internacional, “una missió al servei de la causa”⁵¹¹ i d'aquesta manera ho descrivia Parramón, membre del Comitè Català pro Esport Popular:

Hemos de considerar que la participación catalana en la tercera olimpiada obrera de Amberes, no es más que la movilización de nuestros deportistas de cara a la guerra. El C.C.E.P. al aceptar la invitación de los organizadores no lo ha hecho en otro sentido que para entablar una lucha en el exterior, contra la campaña de difamación que han emprendido los reaccionarios de Europa contra la legitimidad de nuestra causa y contra

⁵¹⁰ La realitat política europea dibuixava un període d'incertesa amb un pacte de no intervenció entre nacions que veien com paulatinament la ingerència feixista no deixava de créixer. En aquest sentit, polítics francesos com el vicepresident de la comissió de negocis estrangers francès, Grumbach, demanava que tant França com Anglaterra tornessin a revisar el pacte de no intervenció. (1937, 14 de maig). El pacte de no intervenció. Las Noticias, p. 6.

⁵¹¹ Gràcies a la participació de la delegació catalana i sobretot al quart lloc obtingut per l'atleta Miró en el cros de “l'Humanité”, el CCEP va rebre just després d'aquest cros la invitació per participar en els Jocs Obrers d'Anvers. (1937, 11 de juny). Els Jocs d'Anvers. La Rambla, p. 2.

Les “neutralitats inadmissibles”

*nuestra revolución. Corre la especie en el extranjero de que aquí nos comemos crudos los unos a los otros y esto hay que desvirtuar-lo demostrando una normalidad. Además que la participación catalana en la Olimpiada Obrera de Amberes constituye un simbólico abrazo y un homenaje a los deportistas de todas nacionalidades que luchan por la causa de la libertad en nuestro país, como voluntarios en la gloriosa Brigada Internacional.*⁵¹²

El terreny esportiu servia per construir ponts de solidaritat entre les institucions estrangeres i el govern de Catalunya, Perramón comentava al respecte que:

*El presidente Mr. Nobels, me dirigió una salutación dedicada a los luchadores de los frentes y me hizo entrega de una insignia de la Olimpiada Obrera de Amberes para que la tramita al presidente Companys, presidente – dijo- de este admirable pueblo antifascista catalán y recordando que el presidente de Catalunya fue presidente de honor de la frustrada Olimpiada Popular de Barcelona.*⁵¹³

Els Jocs Obrers d’Anvers van representar per al poble espanyol un aparador per demostrar la integritat i els valors democràtics i de llibertat dels seus ciutadans. Però a la vegada la participació també va establir uns mínims, tenia certa importància que els esportistes espanyols demostressin amb el joc les bones maneres i un mínim nivell de competitivitat. En aquest sentit, les proves de preselecció⁵¹⁴ per formar l’equip que acabaria viatjant a Anvers es van anar organitzant i celebrant durant els mesos de juny i juliol de l’any 1937.

⁵¹² (1937, 8 de juny). El deporte al servicio de la causa. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵¹³ (1937, 8 de juny). El deporte al servicio de la causa. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵¹⁴ Cal tenir en compte que les modalitats esportives que van constituir els Jocs Obrers d’Anvers van ser: Ciclisme, futbol, bàsquet, boxa, atletisme, natació i tennis. (1937, 17 de juny). La participació a la Olimpiada Obrera de Amberes se organitza. El Mundo Deportivo, p. 1.

Les “neutralitats inadmissibles”

En la modalitat de ciclisme el “Comitè Català pro Esport Popular” C.C.E.P. va delegar la responsabilitat organitzativa a l'Associació Ciclista Montjuïc que es va encarregar d'organitzar quatre proves. Dues d'elles es van disputar per les carreteres dels voltants de Barcelona, i les altres dues proves celebrades en pista es van utilitzar les instal·lacions del Vendrell, perquè es creia que el ciment era de major qualitat que les pistes de Vilafranca.⁵¹⁵

Les dues primeres proves, tindrien com a efecte seleccionar els dos primers representants catalans per a la cita obrera. La primera prova celebrada en dissabte 19 de juny va ser una contrarellotge de 50km i la segona prova disputada el diumenge va ser una cursa en línia de 150 km.⁵¹⁶ Contra tots els pronòstics Josep Vidal es va imposar a la contrarellotge de 50km. Aquest jove de l'Hospitalet juntament amb el ciclista Joan Salarich van ser els dos primers seleccionats per l'equip ciclista que acabaria de definir-se en les proves en pista del Vendrell⁵¹⁷ disputades el dia 4 de juliol i que van donar la plaça definitiva a Campamà, Aguilar i Cabrol.⁵¹⁸

Paral·lelament la selecció dels jugadors de bàsquet també va ser molt acurada, ja que els durs entrenaments es van succeir durant tot el mes de juny i els primers dies de juliol. Finalment en un partit disputat al Club Esportiu Laietà, l'entrenador Manent va escollir als 8 jugadors que d'entrada formarien l'equip espanyol.

⁵¹⁵ (1937, 3 de juny). La selección de la representación obrera para los juegos de Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵¹⁶ (1937, 14 de juny). Curses de selecció. La Rambla, p. 2.

⁵¹⁷ (1937, 3 de juliol). Oposiciones para los Juegos de Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵¹⁸ (1937, 5 de juliol). Mas que propables representantes de Cataluña en los juegos Populares de Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

Les “neutralitats inadmissibles”

Aquests van ser, Mirambell, Brotons, Dalmau, Centellas, Vila, Ramón, Rodón i Martínez.⁵¹⁹

En atletisme el festival que va organitzar “El Mundo Deportivo” el dia 27 de juny, tot i no representar una prova de selecció per l’Olimpíada d’Anvers, es van inscriure 184 participants, entre els quals destacava la presència de 17 campions d’Espanya, 13 “recordman” d’Espanya, 14 campions de Catalunya i 16 “recordman” de Catalunya. Aquesta competició que es va considerar com el campionat de Catalunya a conseqüència del nivell dels participants, va demostrar la presència del gran gruix d’atletes que es trobaven en territori català, i en l’àmbit esportiu feia pensar que les jornades de selecció pels Jocs Obrers serien del tot disputades.⁵²⁰ El dia 4 de juliol es va celebrar la primera prova de selecció a l’estadi de Montjuïc, i a la setmana següent, els dies 10 i 11 de juliol es van realitzar les proves de fons al parc de la Ciutadella i les últimes proves en pista a l’estadi de Montjuïc.⁵²¹ En finalitzar aquestes proves els atletes escollits van ser Pratmarsó en 400m i 800m, Roca en 400m tanques, Àngel i Piferrer en 1500m, Borràs en 25 km, Gerardo García en 10 km marxa, Lluís Altafulla en longitud, Montfort els 800m i 1500m, Fontseré en 5000m , Jaime Fernàndez en 10.000m, Margarita Caldentey en 60m tanques i Carmen Ribé en 100m i longitud.⁵²²

⁵¹⁹ (1937, 14 de juliol). Todos los catalanes que van a Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵²⁰ (1937, 28 de juny). Els Jocs d’Anvers. La Rambla, p. 3.

⁵²¹ (1937, 10 de juliol). Olimpiada Obrera de Amberes. La Vanguardia, p. 4.

⁵²² (1937, 14 de juliol). Todos los catalanes que van a Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

Les “neutralitats inadmissibles”

En futbol es van jugar dos partits de selecció el dia 26 de juny a “Les Corts”. Quatre equips amateurs van ser observats pels preparadors Llorens i Díaz del “Comitè Català pro Esport Popular”, que van decidir al final de la jornada quins serien els escollits per continuar amb la selecció definitiva. Al mateix temps a l'estadi de Montjuïc a Sabadell i a la zona del Llobregat també es va portar a terme una altra prova de selecció amb el mateix format, amb la intenció final de seleccionar els millors jugadors per tal de confeccionar dos equips que juguessin entre si i fer un cop finalitzat aquest partit la tria final de jugadors que representarien l'equip català a Anvers.⁵²³ Finalment en la modalitat futbolística van ser seleccionats Amigó, Martorell, Bayo, Griñan, Picas, Cardús, Buyé, Gallego, Climent, Sangüesa, Basilio, Salvat i Sanmiguel.⁵²⁴

En la disciplina de natació les proves de selecció es van celebrar els dies 4 i 10, 11 de juliol, a les piscines de Montjuïc. Aquestes van ser, els 100m braça, 200m lliures, 100m lliures on es podien seleccionar infantils, 3 per 100m relleus i un partit de waterpolo.⁵²⁵ Els nedadors seleccionats van ser Plajes i Farell en els 100m lliures, Farell i Salvo en els 200m lliures, Salvo i Albardané en els 400m lliures i 1500m lliures, Boncasa i Salinas en els 100 i 200 m esquena i Sapés⁵²⁶ en els 100m, 200m i 400m braça. En quan al waterpolo l'equip va estar format per Salinas, Devesa, Acosta, Bonacasa, Albardané, Salvo i Bayarri.⁵²⁷

⁵²³ (1937, 10 de juliol). Olimpiada Obrera de Amberes. La Vanguardia, p. 4.

⁵²⁴ (1937, 14 de juliol). Todos los catalanes que van a Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵²⁵ (1937, 3 de juliol). Oposiciones para los juegos de Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵²⁶ Aquest nedador tornava a la rera guarda catalana després d'haver passat cinc mesos a les trinxeres. Tot i estar desentrenat, va ser un dels nedadors escollits per formar part de la delegació espanyola a Anvers. (1937, 2 de juliol). Natació. La Rambla, p. 2.

⁵²⁷ (1937, 14 de juliol). Todos los catalanes que van a Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

Les “neutralitats inadmissibles”

A la boxa es van celebrar diferents eliminatòries segons les categories de pes, aquestes van ser mosques, galls, lleugers i wèlters. Els combats van celebrar-se el dia 3 de juliol a la nit a les instal·lacions del “Iris Park”.⁵²⁸ Tots els guanyadors d’aquesta eliminatòria haurien de tornar a competir el dissabte 10 de juliol per aconseguir les places definitives per formar l’expedició espanyola, que al final van ser per Graells en el pes mosca, Giménez en pes gall, Portillo en pes lleuger i González en wèlter.⁵²⁹

En la modalitat tenística els dos representants espanyols van ser Bartolí i Masip.⁵³⁰

No només es van celebrar proves de selecció en territori espanyol. La preparació per a l’Olimpiada va servir de plataforma per l’organització de diverses trobades internacionals gestionades per la FSGT. Un exemple el trobem en la “Coupe de L’Humanité” unes proves de selecció de natació que es van celebrar al “Stade Nautique des Tourelles a Villeneuve –Le –Roi”. En aquest campionat van participar nedadors catalans, belgues així com nedadors de les províncies franceses. En concret els 100m lliures van comptar amb la participació de Olmos, campió d’Espanya i dos dels seus companys del Barcelona Amateur Club. A més a més, el primer equip de waterpolo del Barceloneta Amateur club, segon

⁵²⁸ (1937, 3 de juliol). Oposiciones para los juegos de Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵²⁹ (1937, 14 de juliol). Todos los catalanes que van a Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵³⁰ (1937, 14 de juliol). Todos los catalanes que van a Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

Les “neutralitats inadmissibles”

classificat en el campionat d'Espanya de 1936, es va enfrontar a la selecció francesa que assistiria als Jocs d'Anvers.⁵³¹

La importància esportiva i política dels Jocs d'Anvers es va manifestar amb les diferents reunions que es van celebrar a València entre el “Comitè Català pro Esport Popular”⁵³² i el Consell Nacional d'Educació Física i Esports. Aquestes trobades van tenir com a objectiu unificar criteris per enviar una representació espanyola als Jocs.⁵³³ Fins a la data del 15 de juliol de 1937, totes les proves de selecció i preparatòries per als citats Jocs havien estat organitzades amb la finalitat d'enviar a la selecció catalana a Anvers,⁵³⁴ però precisament la importància política dels esdeveniments esportius dels Jocs i la pressió internacional pel reconeixement de les federacions espanyoles va fer que tant el Comitè Català com el Consell Nacional arribessin a un acord perquè la delegació espanyola, fos una expedició amb el nom d'Espanya, d'aquesta manera s'identificaria amb major mesura els seus representants amb l'Espanya republicana que es trobava defensant la democràcia i la llibertat. En l'àmbit merament esportiu era significativa la diferència que va existir entre les dues

⁵³¹ (1937, 23 de juny). Olmos champion d'Espagne le “ Barcelonetta Amateur Club” et es “Belges Hillen et Mine” contre les meilleurs nageurs français de la FSGT. Sport, p. 1.

⁵³² Entre les personalitats que formaven part del Comitè Català Pro Esport Popular es trobaven Verdera, Brunet i Parramón que van ser les tres persones que van portar a terme les reunions amb el president del Consell Nacional d'Educació Física i Esports, el senyor Alvaro Menéndez. (1937, 2 de juny). La representación de Cataluña a los Juegos Popualres de Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵³³ El dirigent del CCEP Parramón va comunicar que per iniciativa catalana es van unificar la delegació espanyola que viatjaria a Anvers “Es indudable que los deportistas catalanes por tener los frentes de lucha mucho más apartado que los de Madrid, están mucho más entrenados que aquellos; por lo tanto hubiera sido muy sensible ver que el equipo de Cataluña se desenvolvía fácilmente y en cambio el equipo de España tenía menos posibilidad de hacer un papel brillante. Hemos considerado que en estos momentos no podía suceder tal cosa pues el nombre de la España republicana debe brillar muy alto.” (1937, 21 de juliol). A iniciativa de Cataluña se han unificado los equipos que deben representar a España en la Olimpiada Obrera. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵³⁴ “Els Esportius que representaran a Catalunya”.(1937, 14 de juliol). Els esportius que representaran a Catalunya, La Rambla, p. 3.

Les “neutralitats inadmissibles”

delegacions, per una banda la catalana estava integrada per 70 esportistes entre els quals hi havia 15 atletes, 12 nedadors, 18 futbolistes, 6 ciclistes, 7 boxejadors, 10 jugadors de bàsquet i 2 tenistes i pel que fa a la delegació espanyola, aquesta estava integrada per 20 esportistes entre els quals destacaven l'atleta Lacomba i Agosti.⁵³⁵

El dia 14 de juliol el “Comitè Català pro Esport Popular” va fer públiques les llistes dels representants catalans que formarien part de l'expedició dels Jocs Obrers d'Anvers. Aquestes llistes van ser confeccionades per les comissions corresponents a cada modalitat esportiva. Amb la publicació de les llistes també es va notificar que en pocs dies se celebraria una jornada d'esport popular i de folklore amb la finalitat de presentar davant de la ciutadania els esportistes que representarien a Espanya en els Jocs Obrers d'Anvers.

El dia 21 de juliol al saló de conferències de l'Ateneu Enciclopèdic Popular es va fer l'última reunió del C.C.E.P. amb els esportistes que viatjarien a Anvers. Amb la presència de tots els atletes catalans – els atletes de Madrid i de València estaven viatjant en direcció Barcelona – els quatre responsables de la reunió – Parramón, Brunet, Gerardo García i Díaz – van donar les últimes directrius a la delegació. Entre aquestes, es trobaven aquelles referents a l'organització i estructura esportiva i les referents a la missió dels esportistes. En aquest sentit, el camarada Brunet va destacar:

Les “neutralitats inadmissibles”

*El cariz patriótico de la misión deportiva, por lo cual recomendaba insistentemente a todos los atletas españoles un comportamiento intachable, ya que ahora más que nunca los españoles somos objeto del interés general.*⁵³⁶

El 22 de juliol de 1937 es va organitzar un festival esportiu al camp de Sarrià amb la celebració de dos partits de futbol i a profit d'ajut català. El primer va enfrontar l'Espanyol i el Girona, i el segon partit el van jugar el Júpiter contra la Selecció Obrera que es desplaçaria a Anvers per disputar l'Olimpíada. Al descans d'aquest partit van fer una desfilada els representants de tota l'expedició espanyola, que situats al centre del terreny de joc van escoltar el discurs a profit de la causa republicana que va realitzar Álvaro Menéndez President del Consell Nacional d'Educació Física i Esports. A l'acte també van acudir els cònsols de l'URSS, Mèxic i Bèlgica, també hi eren el president de la Generalitat i l'alcalde de la ciutat.⁵³⁷

L'arribada de la delegació espanyola a Anvers va estar acompanyada per una gran celebració.⁵³⁸ Diverses delegacions entre les quals es trobaven la nord-americana i la Palestina van rebre als esportistes espanyols que van ser acompanyats a l'hotel sota una pluja d'aplaudiments.⁵³⁹

⁵³⁶ (1937, 23 de juliol). Los seleccionados catalanes en el transcurso del festival benéfico, desfilaron para prestar la promesa olímpica. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵³⁷ (1937, 21 de juliol). A iniciativa de Cataluña se han unificado los equipos que deben representar a España en la Olimpiada Obrera. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵³⁸ (1937, 2 d'agost). Arribada de la delegació espanyola. La Rambla, p. 2.

⁵³⁹ (1937, 29 de juliol). La delegación española en la III Olimpiada Obrera Internacional. La Vanguardia, p. 2.

Un cop acabada l'Olimpíada Obrera d'Anvers, la gran actuació de la delegació espanyola va ser molt elogiada per la crítica estrangera. Entre elogis per un comportament exemplar la delegació va aconseguir la victòria en el torneig de bàsquet, tres títols de natació, la tercera posició en el torneig de futbol, van tenir una destacada actuació atlètica i pugilística, en ciclisme van quedar tercers en persecució i quarts en americana i en tennis l'actuació va ser formidable.⁵⁴⁰

4. La gira americana del FC Barcelona

La gira americana del FC Barcelona – reforçada pels actes d'homenatge al poble mexicà portats a terme per la Generalitat de Catalunya⁵⁴¹ – es va veure envoltada ja en el primer partit que el va enfrontar contra “l'Amèrica” per sentiments fraternals i ovacions grandiloqüents. El públic que va assistir a presenciar aquest primer partit a la capital mexicana va demostrar des de l'inici el seu suport a la causa de l'Espanya Republicana.⁵⁴² Des del desembarcament a Amèrica el FC Barcelona va rebre una constant demostració de les simpaties del poble mexicà per la causa espanyola i la seva lluita contra el feixisme. A aquestes cal sumar les mostres que el públic va realitzar durant el primer partit de la gira “se ha visto el terreno engalanado con profusión de banderas españolas tricolores y de Méjico entrelazadas muchas de ellas”⁵⁴³, al que va seguir la salutació dels capitans amb el puny en alt, i que va ser efecte d'una nova ovació demostrant

⁵⁴⁰ (1937,4 d'agost). L'Espagne peut – elle prendre sa revanche sur l'URSS à Colombes? Sport, p. 5.

⁵⁴¹ El 7 de juny de 1937 i com a homenatge al poble mexicà el president de la Generalitat Lluís Companys va fer entrega d'una escultura de Viladomat al consul mexicà el senyor Alexandre Gómez Maganda. (1937, 8 de juny). Homenatge a Mèxic. La Humanitat, p. 1.

⁵⁴² (1937, 23 de juny). La excursión del Barcelona a Méjico. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵⁴³ (1937, 23 de juny). La excursión del Barcelona a Méjico. El Mundo Deportivo, p. 1.

Les “neutralitats inadmissibles”

d'aquesta manera l'enorme solidaritat del poble mexicà amb els representants espanyols.

Els següents partits, algun d'ells disputat davant de 37.000 espectadors, van continuar sent una mostra de la solidaritat mexicana amb els representants del poble espanyol.⁵⁴⁴ En el tercer i quart partit, quan l'àrbitre va donar per finalitzat el matx, el públic present, tot i que el seu equip havia perdut, va acomiadar amb una gran ovació l'equip català. Fins hi tot en el quart partit, un públic que havia exhaurit les entrades per presenciar el matx tres dies abans, va demostrar la seva simpatia tal com expressen les següents paraules:

*El público ha aplaudido y ha despedido a los jugadores del Barcelona con francas ovaciones y con vivas a Cataluña y a la España Republicana y antifascista.*⁵⁴⁵

En finalitzar l'últim partit – el dia 25 de juliol – programat per la gira, és a dir, el sisè partit que disputaven en terres mexicanes, el FC Barcelona no tenia clar si aprofitar el seu viatge per disputar més partits a Mèxic o acceptar la invitació per jugar un partit als Estats Units, concretament a Nova York.⁵⁴⁶ Els guanys econòmics per la disputa d'aquests partits als Estats Units no cobrien les despeses i per tant, encara que el FC Barcelona es trobava a finals de juliol negociant les millors opcions per al club, ja estava planejant el seu viatge de tornada a Espanya. Va ser en aquests dies, quan la insistència de la Federació

⁵⁴⁴ (1937, 27 de juliol). La gira del Barcelona. La Vanguardia, p. 2.

⁵⁴⁵ (1937, 12 de juliol). Los azulgranas en Méjico. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵⁴⁶ (1937, 29 de juliol). Las excursiones de la selección Vasca y del Barcelona. La Vanguardia, p. 2.

Les “neutralitats inadmissibles”

Mexicana de futbol perquè el FC Barcelona disputés un partit de comiat, va fer que el club blaugrana concretés tres partits més a disputar en terra mexicana.⁵⁴⁷ Aquests partits que es van disputar el dia 1, 15, i 22 d'agost van seguir demostrant el gran esdeveniment que va suposar per a la colònia catalana i per a molts espanyols que residien a Mèxic, la presència de l'equip català al seu territori.

Una vegada finalitzada la gira mexicana del FC Barcelona, les conclusions van ser que...

La afición mejicana ha tratado al equipo del Barcelona con verdadero cariño y su actuación ha sido la atracción máxima del año deportivo en Méjico.⁵⁴⁸

El dia 23 d'agost va iniciar el seu viatge de retorn, però aquest fet no va privar al club blaugrana de seguir disputant partits. De camí a Nova York – on finalment disputaria tres partits – va jugar un matx a Veracruz. El primer partit disputat a Nova York es va jugar per petició del “Centre Català” i de “Sociedades Hispanas Confederadas” a profit dels nens espanyols refugiats.⁵⁴⁹ I el dia 21 de setembre, després de jugar una sèrie de partits de la seva gira als Estats Units, el club blaugrana va tornar a disputar un partit benèfic a profit dels nens espanyols refugiats.⁵⁵⁰

⁵⁴⁷ (1937, 2 d'agost). El Barcelona se vengó del “América”. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵⁴⁸ (1937, 16 d'agost). El Barcelona en Méjico. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵⁴⁹ (1937, 30 d'agost). Ha terminado la actuación azulgrana en Méjico. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵⁵⁰ (1937, 23 de setembre). ¿Ha terminado el Barcelona su “tournee”? El Mundo Deportivo, p. 1.

Conclusió

Els festivals benèfics que s’havien celebrat durant tota la Guerra Civil a la rera guarda catalana complien amb escreix el seu propòsit. Diverses eren les seves finalitats, l’ajut a Euskadi i principalment els nens refugiats que arribaven a Catalunya va centrar l’organització de la majoria d’aquests festivals solidaris celebrats durant l’estiu de 1937. El final de la “Copa Espanya Lliure” va donar pas a la disputa de partits amistosos i campionats infantils. Els clubs esportius seguien lluitant per la seva subsistència i una nova alternativa per aconseguir-ho va ser recolzar-se en l’esport infantil. D’aquesta manera, encara que mínimament, s’aconseguia pal·liar l’efecte negatiu de la marxa continua d’esportistes al front.

Per altra banda la importància cabdal de l’esport com a agent diplomàtic no va passar per alt al Consell Nacional d’Educació Física i Esports, així com al C.C.E.P., en aquest sentit, a l’estiu de 1937 amb els Jocs Obrers d’Anvers, el “Tour” de França i la gira del F.C. Barcelona per terres mexicanes es presentava una molt bona oportunitat per demostrar a l’estranger la integritat i els valors democràtics i de llibertat del govern republicà i dels seus ciutadans.

Tal com expressava el C.C.E.P. l’objectiu no era tan sols la victòria esportiva sinó demostrar un comportament exemplar de cada membre de l’expedició per aconseguir la simpatia i l’admiració de tots els països. Per aquesta qüestió, les neutralitats eren inadmissibles i en consonància els esportistes espanyols van comunicar per escrit la seva adhesió al govern republicà.

Les “neutralitats inadmissibles”

**Capítol 6 La lluita dels esportius contra la
decadència del món esportiu
(Setembre 1937- Gener 1938)**

Introducció

L'últim trimestre de 1937 va ser testimoni d'un canvi de directrius del món esportiu a la rera guarda catalana. L'extensió temporal de la Guerra Civil va produir noves necessitats bèl·liques i socials. A mesura que passava el temps els clubs esportius tenien menys recursos econòmics i això es va veure reflectit en l'organització dels campionats comarcals celebrats en diferents regions de Catalunya. A aquesta problemàtica calia sumar-li el fet que les demandes de la guerra havien creat una falta d'esportistes a la rera guarda amb la conseqüència directa que aquest fet implicava a l'hora de formar les plantilles dels equips. Per tant, una solució que es va prendre va ser la d'organitzar campionats infantils.

En aquesta direcció i amb la finalitat de divulgar l'esport entre els més joves, la Federació Catalana de Natació Amateur F.C.N.A. va organitzar un concurs de natació que va ser el primer gra de sorra en la nova direcció que tímidament s'estava realitzant en el món esportiu.

Així doncs, les necessitats del conflicte civil van forçar al món esportiu perquè a través del CCEP en l'àmbit català i del Consell Nacional d'Educació Física i Esport a escala estatal l'esport seguis sent utilitzat com una eina a profit del govern republicà, però a finals de 1937, aquest s'identifiqués com una eina amb la finalitat de la preparació militar de la joventut a la rera guarda republicana a Catalunya.

1. La “tournee” per França

L'expedició espanyola que havia participat en els Jocs d'Anvers, va aprofitar el seu desplaçament a Bèlgica per seguir celebrant actes de propaganda a profit de la causa republicana. Una vegada més, els contactes entre el Comitè català Pro Esport Popular CCEP i la Federation Sportive et Gymnique du Travail FSGT donaven els seus fruits. Entre els projectes estudiats, es va tancar l'acord perquè la delegació espanyola participés en els actes organitzats per la FSGT que se celebrarien una setmana després de la conclusió dels Jocs Obrers d'Anvers.⁵⁵¹ També es va concretar la participació en diferents actes esportius, culturals i polítics d'un parell d'equips formats per part de la delegació espanyola desplaçada a Anvers, amb la finalitat de realitzar una “tournee” de dues setmanes per França amb l'objectiu de demostrar el sentiment antifeixista del poble català. En concret aquesta “tournee” – que s'iniciaria el dia 8 d'agost, una vegada finalitzats els festivals organitzats per la FSGT – ja tenia concretats fins hi tot, la programació setmanal. Els caps de setmana es jugarien partits esportius, de dilluns a dimecres es realitzarien un seguit de sessions de fotos amb la temàtica referent a la Guerra i la lluita per la llibertat de l'Espanya republicana i el dijous es projectarien diverses pel·lícules relacionades amb campanya propagandística a profit de la lluita republicana.⁵⁵² Tots els beneficis obtinguts d'aquestes activitats esportives i culturals que tindrien com a protagonistes els esportistes espanyols anirien destinades als nens espanyols refugiats a França.⁵⁵³

⁵⁵¹ (1937, 4 d'agost). Nos victòries. Sport, p. 1.

⁵⁵² (1937, 11 de juny). La “Tournee” de la delegació. La Rambla, p. 2.

⁵⁵³ (1937, 8 de juny). El deporte al servicio de la causa. El Mundo Deportivo, p. 1.

Així doncs, una vegada van finalitzar els Jocs d'Anvers, l'expedició espanyola es va desplaçar a París per a participar en la setmana esportiva internacional organitzada per la FSGT.

2. L'exposició internacional de la FSGT

La FSGT en la seva lluita contra les federacions oficials titllades de burgeses seguia intentant demostrar a la joventut francesa els valors positius del moviment esportiu obrer. En aquest sentit va aprofitar el desplaçament de les delegacions obreres de diferents països per disputar l'Olimpíada Obrera d'Anvers per organitzar uns dies més tard un seguit de manifestacions esportives durant l'Exposició Internacional de 1937. Aquesta setmana esportiva internacional va gaudir de la participació de l'URSS, Noruega, Txecoslovàquia, Finlàndia, Bèlgica, Espanya i Anglaterra.⁵⁵⁴

El torneig de l'Exposició Internacional que es va celebrar entre els dies 4 i 8 d'agost s'esperava que fos una lluita del tot fraternal entre les nacions invitades. La delegació espanyola va arribar a París amb el gran gruix d'atletes que van disputar l'Olimpíada Obrera d'Anvers i la seva intenció – segons va afirmar un membre de l'expedició – “era defensar els colors de l'Espanya republicana, fent honor al seu país.”⁵⁵⁵ De fet l'opinió pública destacava el coratge i l'esforç dels atletes espanyols, inclús en circumstàncies adverses.

⁵⁵⁴ (1937, 9 de gener). La III Olympiade ouvrière d'Anvers. Sport, p 1.

⁵⁵⁵ (1937,4 d'agost). L'Espagne peut – elle prendre sa revanche sur l'URSS à Colombes? Sport, p. 5.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

La presència espanyola tenia un significat especial, més aviat de caràcter simbòlic. En casos concrets, com per exemple en el futbol, la comparació de l'equip espanyol amb l'equip de l'URSS – que en aquell temps gaudia d'un conjunt de molta qualitat – s'entenia com un reforç moral amb la finalitat d'establir un símil entre la qualitat en el terreny de joc i la qualitat com a combatents en el terreny bèl·lic.

De fet aquest simbolisme s'ajustava a la realitat, atès que tots els pronòstics indicaven que la final de futbol la jugarien Espanya i l'URSS, i els organitzadors van afavorir aquest enfrontament a la final en el moment de gestionar els emparellaments del torneig. Que van ser Anglaterra- URSS, França- Suïssa i Espanya- Palestina.⁵⁵⁶

Foto 8. Actes de l'exposició internacional organitzada per la FSGT.

⁵⁵⁶ (1937,4 d'agost). L'Espagne peut – elle prendre sa revanche sur l'URSS à Colombes? Sport, p. 5.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

El colofó de la gran organització esportiva va ser el diumenge 8 d'agost. En l'últim dia de competició van assistir un total de 12.000 espectadors a l'estadi "Colombes", tot una sorpresa pels organitzadors que va demostrar la continuació de la força de la FSGT. L'espectacle es va iniciar a les 14:30 hores i no va acabar fins a les 18:40 hores. Entre les diferents personalitats que van assistir a l'acte cal destacar la presència de l'ambaixador soviètic i diversos dirigents de federacions oficials, que van presenciar la desfilada de les delegacions estrangeres que es va desenvolupar sota una organització minuciosa.⁵⁵⁷ Tot just va acabar la desfilada, les representants soviètiques van oferir banderoles als capitans de les delegacions sota un clamor general i l'acompanyament d'una banda de músics.

L'acte esportiu que es va iniciar amb un "meeting" internacional d'atletisme i va acabar amb la celebració del partit de futbol entre l'URSS i Espanya. En aquest partit "La ciència soviètica es va imposar a la voluntat dels espanyols."⁵⁵⁸ En les proves d'atletisme l'atleta soviètic Osoline, "recordman" soviètic del salt amb perxa (4m 26cm), va demostrar la seva qualitat a l'aconseguir una marca de 4m 10cm, destacant al mateix temps el concurs de la representació Suïssa i del corredor de fons Znamensky que va guanyar amb molta comoditat la prova dels 5000 metres.

⁵⁵⁷ Amb la participació de L'URSS, Espanya, Finlàndia, Anglaterra, Suïssa, Bèlgica, Txecoslovàquia, Palestina, França. (1937, 11 d'agost). Aptheóse des manifestations Internationales de la FSGT. Sport, p. 2.

⁵⁵⁸ (1937, 11 d'agost). Des performances de grande classe et... un record... Sport, p. 1.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

Taula 4. Resultats de les proves que es van celebrar durant el Meeting d'atletisme a l'estadi "Colombes" durant l'exposició internacional de l'any 1937.⁵⁵⁹

Prova	Atleta (Representació)/ Marca
100m	Golovskine (URSS) /10'' 4/5
200m	Luilko (URSS) /22'' 1/5
400m	Luilko (URSS)/ 50''2/5
1500m	Medieux (FSGT) /4'06''
5km	S. Znamenski (URSS)/ 15'13''
Salt de perxa	Ozoline (URSS) /4m 10cm
Llançament de disc	Liachkof (URSS)/ 45m 80cm
Salt d'alçada	Grogg (Suïssa) /1m 85cm

Pel que fa a la natació, els nedadors espanyols van guanyar la major part de les curses. Sapés va guanyar els 200m braça en un temps de 3'11''. Martínez campió olímpic i Bonacassals a la prova dels 100m van aconseguir les dues primeres places. A més a més, l'equip espanyol amb els nedadors Martínez, Sajet i Sapés van guanyar totes les proves de relleus, demostrant que els resultats obtinguts a l'Olimpíada d'Anvers no havien estat una casualitat. Al partit de waterpolo que va enfrontar a Espanya i França, l'equip francès es va acabar imposant per un resultat de 5 a 1. I en bàsquet l'equip espanyol va tornar a demostrar la seva superioritat imposant-se a l'equip francès per 31-28.⁵⁶⁰

⁵⁵⁹ (1937, 11 d'agost). Des performances de grande classe et... un record... Sport, p. 1.

⁵⁶⁰ (1937, 9 d'agost). La URSS volvió a vencer a España en futbol, esta vez por 2-0. El Mundo Deportivo, p. 1.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

La reunió esportiva va acabar constituint una excel·lent propaganda tant per a la causa republicana com per a la FSGT, que va demostrar una altra vegada la seva capacitat per organitzar manifestacions esportives.

Una vegada disputades les Olimpíades Obreres i el torneig de l'Exposició Internacional de la FSGT el gruix de la delegació espanyola va retornar a Barcelona. De tota la delegació finalment només va realitzar la "Tournee" l'equip de bàsquet que va jugar un partit a Toulouse contra "L'etoile Rouge".⁵⁶¹

La finalitat essencial s'havia complert, els esportius espanyols van aconseguir l'adhesió dels demòcrates belgues i francesos cap a l'Espanya que lluitava per les seves llibertats. En aquest sentit serveix com a exemple la rebuda de la representació espanyola a l'estació d'Anvers...

Materialmente llevados en volandas hubimos de pasar por entre un gentío que nos ovacionaba y nos abrazaba sin cesar. Así recorrimos a pie diez kilómetros para llegar a Dourne, donde estábamos instalados y calculo que el gentío que nos acogió y que llenaba el trayecto no bajaría de 100.000 personas. Muchos lloraban y no hay que decir que a todos se nos llenaron los ojos de lágrimas...⁵⁶²

⁵⁶¹ (1937, 9 d'agost). La URSS volvió a vencer a España en fútbol, esta vez por 2-0. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵⁶² (1937, 12 d'agost). Después de cumplida su misión deportiva- patriótica. El Mundo Deportivo, p. 1.

3. Les desercions i l'inici del declivi esportiu

Va ser en a finals d'Agost de 1937, quan la delegació espanyola havia tornat de la "tournee" per Bèlgica i França quan es va donar el cop definitiu a l'esport professional català i de caràcter competitiu.

Si ja de per si les dificultats per la subsistència del món esportiu eren força elevades, atès que el context de reraguarda i la mobilització sense treva de la joventut erosionaven contínuament als clubs esportius i dificultaven la permanència de les competicions, al mateix temps que prosseguien els problemes morals com a conseqüència de la violència en els camps de futbol, a finals de l'estiu del 1937 s'hi va d'afegir la greu crisi que va ocasionar en tots els nivells els esportistes pròfugs. Membres de la delegació espanyola que van viatjar a Anvers per disputar els Jocs Obrers i quasi la totalitat de la plantilla del F.C. Barcelona van desertar suposant un greuge d'enormes dimensions pel món esportiu.⁵⁶³

La missió de propaganda polític-social que les diverses expedicions espanyoles van portar a terme en el front internacional, és a dir, en els viatges que els representants esportius del poble espanyol van realitzar majoritàriament a França i Bèlgica, van ser aprofitats per una part d'aquests esportistes per no

⁵⁶³ Les conseqüències dels actes dels esportistes pròfugs es constata en el següent fragment: " En aquests moments que el millor de la nostra joventut ha marxat a les trinxeres i mentre germans nostres donen la vida al camp de batalla, hi hagi gent que tenint obligació d'estar a les trinxeres es passegi per la ciutat com si tal cosa. Després les empren amb els que amb les mateixes condicions es passegen per l'estranger amb el beneplàcit oficial i diu: Prou desertors tolerats a l'estranger! Prou missions de propaganda a l'estranger! La República necessita tots els seus fills per alliberar-se de l'opressió estrangera, i ningú no pot tolerar que entre els que han d'ésser actors en la lluita hi hagi diferències de tracte. Prou anades d'equips d'atletes a l'estranger, d'on només en tornen la meitat. Prou excursions d'equips per Europa i Amèrica d'on no troben mai el dia de tornar." (1937, 29 d'agost). Els Esports. La Publicitat, p. 2.

tornar al territori espanyol. Les desercions de certs membres de l'expedició espanyola que va viatjar a Anvers per disputar els Jocs Obrers va representar un cop a la confiança que el "Comitè Català pro Esport Popular" C.C.E.P. va atorgar a aquests esportistes.⁵⁶⁴ En aquest sentit, el C.C.E.P. i el Consell Nacional d'Educació Física i Esports, una vegada es van assabentar d'aquestes desercions van entregar a la policia un informe explicant la situació conjuntament amb la documentació de cadascun dels implicats.⁵⁶⁵ Esperaven d'aquesta manera que els desertors fossin sancionats i que les federacions corresponents tinguessin la capacitat d'aconseguir que aquests esportistes desertors no tinguessin una personalitat legal a l'estranger.⁵⁶⁶

Entre els casos de deserció manifestar el cas del F.C. Barcelona.⁵⁶⁷ La majoria de l'equip que va fer la gira per Mèxic i Estats Units va desertar, Balmanya, Escolà, García, Gual, Iborra, Pedrol, Rafa, Tache, Urquiaga i Vantolrà no van tornar amb la resta de l'equip. En total 10 jugadors dels 16 que completaven l'equip van acceptar noves condicions i van fitxar per clubs estrangers.⁵⁶⁸ Escolà i Balmanya durant la gira americana amb el F.C. Barcelona van firmar per l'equip de futbol francès F.C. Sete, amb el qual van disputar la copa de França durant

⁵⁶⁴ (1937, 2 de setembre). Prou missions de "propaganda" a l'estranger. L'autonomista, p. 1.

⁵⁶⁵ (1937, 7 de setembre). Los deportistas españoles que eludieron sus obligaciones militares. La Vanguardia, p. 5.

⁵⁶⁶ (1937, 8 de setembre). De la deserción de unos deportistas. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵⁶⁷ (1937, 12 d'octubre). El equipo del Barcelona ha regersado a medias. El Diluvio, p. 2. La "missió prolongada" del FC Barcelona es va iniciar amb una finalitat de propaganda i adhesió a la causa republicana espanyola, però amb el temps, es va convertir "en una cortina de unos emboscados, que alegremente van exhibiendo fuera de España sus condiciones de fuerza y destreza, que serian también muy apreciables en los frentes de batalla."

⁵⁶⁸ (1937, 13 d'octubre). Rafa també ha desertat. Llibertat, p. 4.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

la temporada 1937-1938.⁵⁶⁹ Per la seva part Vantolrà es va quedar a Mèxic on va firmar un contracte com a professor de cultura física i entrenador de futbol.⁵⁷⁰

I Zabalo va quedar-se a França amb la intenció de jugar amb l'equip del Racing de París.⁵⁷¹

Per altra banda els jugadors que van tornar a Catalunya van reforçar les seves conviccions antifeixistes i les seves ganes de combatre al front contra l'enemic comú, almenys aquesta informació és la que es pot extreure d'una entrevista realitzada als jugadors blaugranes pel diari "El Mundo Deportivo":

*¿Crees que no vemos el interés que tiene una renovación social? ¿Crees que hemos vuelto porque sí? Nosotros sí que podemos alardear habiendo vuelto cuando teníamos ocasión de quedarnos fuera. Y casi todos habremos de incorporarnos inmediatamente. (...) Lo menos que podemos pedir es que hagan justicia a los que hemos vuelto, tal vez para dejar el pellejo en el campo de batalla.*⁵⁷²

Les "missions esportiu socials" d'Anvers i Mèxic van causar la deserció de vint esportistes que van aprofitar les diferents expedicions per no tornar a Catalunya. A causa d'aquest fet el Ministeri d'Instrucció Pública amb seu a València va

⁵⁶⁹ (1937, 19 de setembre). Escolà i Balmanya han firmado por el "FC Sete". El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵⁷⁰ Aquest jugador va rebre una sol·licitud per carta de la secretaria d'agricultura i foment mexicana per acceptar una feina de professor i entrenador, en concret la carta deia el següent " Tengo agrado en comunicar a usted que esta secretaria de mi cargo ha tenido a bien aceptar la solicitud hecha por alumnos de la Escuela Nacional de agricultura para que se ofrezca a usted el puesto de profesor de educación física y entrenador de football, puesto que tiene una asignación mensual de 360 dólares." (1937, 30 de setembre). Vantolrà se queda en Méjico solicitado al gobierno de la nación hermana. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵⁷¹ (1937, 20 d'octubre). Zabalo al Racing de París. Llibertat, p. 4.

⁵⁷² (1937, 11 d'octubre). Las impresiones de los jugadores azulgrana a su regreso de América. El Mundo Deportivo, p. 2.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

cursar un ordre ministerial al Consell Nacional d'Educació Física i Esports en la qual transmetia la següent informació:

Informados de que algunos deportistas españoles que se hallan en el extranjero realizan una labor poco conveniente para nuestra causa, o sustraída a la acción del estado Republicano; este Ministerio se ha servido ordenar que todas las federaciones y clubs deportivos de cualquier clase que sean, a que pertenezcan como socios los deportistas expatriados, ordenen a estos reintegrarse a nuestro territorio en el plazo más breve, y procedan, caso de no hacerlo a darles de baja en sus respectivas organizaciones.⁵⁷³

El Ministeri pretenia que tots els esportistes desertors tornessin a Espanya amb el termini de trenta dies. Si en aquest període de temps no havien tornat, se'ls desqualificaria a través de les respectives federacions. D'aquesta manera, el Consell Nacional d'Educació Física i Esports pretenia regular les manifestacions esportives internacionals i controlar paral·lelament els esportistes espanyols que formaven part de les diverses expedicions. La Secretaria d'Instrucció Pública entenia que...

Las relaciones deportivas internacionales de suma importancia bajo diversos aspectos, serán mantenidas debidamente, pero siempre por mediación de equipos o individuos seleccionados y controlados por el Consejo Nacional de Educación Física y Deportes, con el asesoramiento de las federaciones respectivas.⁵⁷⁴

⁵⁷³ (1937, 16 d'octubre). El Ministerio de Instrucción Pública y el Consejo Nacional de Educación Física y Deportes ordenan el regreso de los deportistas españoles situados en el extranjero. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵⁷⁴ (1937, 18 d'octubre). Ni deportistas incontrolados, ni campeonatos infantiles suicidas. El Mundo Deportivo, p. 2.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

En aquell moment era d'enorme importància potenciar totes les federacions esportives catalanes, el que no quedava clar era quina direcció se li va havia de donar al fenomen esportiu. El problema de les desercions d'esportistes s'havia de tractar amb molta cura, perquè la prioritat per les institucions republicanes era combatre els moviments facciosos per tal de controlar les federacions espanyoles.⁵⁷⁵

Les insurreccions faccioses no es podien quedar sense resposta, per tant, el control de les federacions era condició "sine qua non" per demostrar a l'exterior que el govern republicà pretenia reestructurar la situació de la manera més cívica i democràtica possible.

La mobilització de la joventut per anar al front de guerra, les dificultats per aconseguir uns valors morals associats a la pràctica esportiva professional, la fugida d'esportistes aprofitant els actes de propaganda internacional, en definitiva, l'erosió del fenomen esportiu com a conseqüència del conflicte bèl·lic, va afectar el món esportiu. A partir del setembre de 1937 la lògica bèl·lica es va imposar a la reraguarda catalana, tal com succeïa en altres àmbits de la societat catalana, les institucions, les entitats i la població, es van veure obligats a centrar els seus esforços únicament en la lluita contra el feixisme.⁵⁷⁶ D'aquesta manera tant les federacions com els clubs i esportistes van iniciar el gir cap a la total

⁵⁷⁵ En un comunicat adreçat a la Federació Espanyola de Futbol es feia saber la prohibició per part de la Federació Internacional de Futbol (FIFA), dels partits d'Espanya contra equips d'altres nacionalitats. La raó d'aquesta decisió es va fonamentar en que Espanya estava dividida en dues zones, una de fet – rebel – i una altra de dret – republicana –. La FIFA entenia que sol·licitat el reconeixement internacional per l'Espanya rebel el seu deure havia de ser suspendre tots els actes esportius amb representació espanyola. (1937, 14 de setembre). Tambien el futbol víctima de manejos fascistas. La Vanguardia, p. 2.

⁵⁷⁶ Ucelay da Cal, E. (2006). Cataluña durante la guerra. Dins Malefakis. (coord.), *La Guerra Civil Española* (p. 286). Ediciones: Taurus historia.

adequació del fenomen esportiu al servei de la causa republicana i de les necessitats produïdes per la guerra. Ara bé, aquesta nova direcció no va gaudir de l'aprovació de tots els clubs esportius, encara n'hi havia que per davant de tot volien garantir la seva subsistència i s'oposaven a redirigir les seves finalitats. En aquest sentit, es van intentar organitzar diversos campionats comarcals i competicions infantils, com a últim recurs del qual inevitablement acabaria passant. El context general s'imposaria i la guerra acabaria amb totes les esperances dels clubs esportius per imposar formats competitius amb la finalitat de subsistir.

4. Les últimes alternatives: els campionats Comarcals i les competicions infantils

El setembre de 1937, després d'un any i escaig de conflicte, els clubs esportius es trobaven sota mínims. Amb el pas del temps les necessitats dels clubs augmentaven i els recursos disponibles eren menors. Amb aquesta realitat, una alternativa que molts clubs esportius van trobar, va ser reduir el cost que suposaven els desplaçaments.⁵⁷⁷

La dificultat econòmica que patien molts clubs com per exemple el Girona feia que no poguessin cobrir les despeses que suposava la participació en el torneig "Ciutat de Barcelona" de futbol. La distància entre Barcelona i Girona era una barrera per les aspiracions del club gironí, que va haver de declinar la seva

⁵⁷⁷ A Girona les dificultats en els desplaçaments no va impedir organitzar campionats comarcals que gaudien de gran interès per a la població. (1937, 16 d'octubre). Esportives. L'autonomista, p. 2.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

participació en el torneig. Les dificultats econòmiques limitaven les possibilitats dels clubs i un bon exemple el trobem en el conflicte que va sorgir entre el C. F. Manresa i els clubs de futbol de Barcelona. L'equip del Bages no estava d'acord amb la decisió d'organitzar un torneig únicament amb equips de la ciutat de Barcelona i aquests al mateix temps van realitzar una espècie de boicot per tal que el C.F. Manresa no participés en el torneig. La causa d'aquest fet va ser que els clubs barcelonins no podien – o no volien – assumir el cost del desplaçament a Manresa.⁵⁷⁸

Per tant com a conseqüència de la dificultat econòmica que suposaven els desplaçaments entre les ciutats, molts clubs esportius van optar per organitzar campionats comarcals, que per una banda abaratien el cost dels desplaçaments i per altra servien com a font d'ingressos pels clubs. Alguns exemples d'aquests campionats comarcals els trobem en els que es van celebrar a Figueres a la comarca de l'alt Empordà,⁵⁷⁹ i a altres poblacions catalanes com per exemple el campionat local de Vilafranca del Penedès, el primer torneig anomenat “Prunera” i els campionats atlètics celebrats a Mataró.⁵⁸⁰

A inicis del mes de setembre de 1937, la continuació de la Guerra obligava als clubs a nodrir de joves vigorosos i forts a l'Exèrcit Regular. D'aquesta manera els clubs veien limitades les seves plantilles, fet que repercutia en les possibilitats de constituir un equip per afrontar un campionat o tan sols un partit amistós. Una

⁵⁷⁸ (1937, 22 de desembre). Acerca del torneo de infantiles. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵⁷⁹ (1937, 19 d'octubre). Campionat Comarcal. Front, p. 2.

⁵⁸⁰ (1937, 6 d'octubre). Los campeonatos de Mataró se celebran con éxito. El Mundo Deportivo, p. 2.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

de les solucions que es van trobar per contrarestar la inactivitat que això suposava va ser organitzar competicions de divulgació per als més joves, que a conseqüència de la seva edat encara no estaven preparats per formar part de l'Exèrcit Regular...

*Es de creer que toda la actividad de la temporada actual habrá de limitarse a un amplia labor de divulgación del Basket infantil, como único medio de conservar el calor de la afición y procurarnos unas reservas que, habrán de ser de una inestimable utilidad para el Basket catalán.*⁵⁸¹

La mateixa opinió tenia Pedro Sust, entrenador del Laietà S.C. quan exposava que...

*Tanto los clubs como la federación han de tener como objetivo único e insoslayable de sus actividades, la organización de partidos y competiciones entre equipos infantiles, al objeto de desvelar el interés de este hermoso juego entre la gente menuda.*⁵⁸²

A més afegia que...

*Esto, unido a una activa labor de propaganda, hará que el basketball subsista por encima de todo y conserve el mismo grado de pujanza que hasta ahora, con lo cual se conseguirá en plazo no lejano, que las consecuencias de la guerra no ejerzan una merma demasiado acusada.*⁵⁸³

⁵⁸¹ (1937, 11 d'octubre). La necesidad de impulsar las competiciones infantiles. El Mundo Deportivo, p. 4.

⁵⁸² (1937, 11 d'octubre). La necesidad de impulsar las competiciones infantiles. El Mundo Deportivo, p. 4.

⁵⁸³ (1937, 11 d'octubre). La necesidad de impulsar las competiciones infantiles. El Mundo Deportivo, p. 4.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

Així doncs, les dificultats ocasionades per la realitat bèl·lica obligava a buscar alternatives per aconseguir la subsistència dels clubs, una d'aquestes solucions va ser potenciar l'esport infantil. En el cas concret del Laietà S.C. tots els jugadors de l'equip sènior s'havien mobilitzat i a principis del mes d'octubre del 1937 dels jugadors del primer equip només quedava a la reraguarda el jugador Mirambell – aquest jugador havia format part de l'expedició espanyola per disputar els Jocs Obrers d'Anvers – que pel fet de ser d'origen cubà estava exempt d'allistar-se a l'exèrcit.

Molt aviat, les necessitats es van imposar i diversos clubs van fer una mala praxis de l'esport infantil. L'utilitzaven sense una finalitat divulgativa – tal com s'anunciava a l'opinió pública – sinó més aviat per aconseguir uns rèdits econòmics que els ajudessin a guanyar més diners. Per posar fi a aquest abús incontrolat, la Subsecretària d'Instrucció Pública a través del Consell Nacional d'Educació Física i Esports va dictar un ordre dirigida a tots els clubs i federacions esportives indicant que es prohibien totes les competicions infantils que no es trobessin autoritzades i sota la supervisió de la Sots Secretaria de Sanitat. D'aquesta manera es volia donar per finalitzat...

El vergonzoso espectáculo de los partidos de futbol infantiles que se celebran en algunas localidades antes de los de campeonato para adultos, y que son un ataque directo a la salud de los muchachos.⁵⁸⁴

⁵⁸⁴ (1937, 18 d'octubre). Ni deportistas incontrolados, ni campeonatos infantiles suicidas. El Mundo Deportivo, p. 2.

Amb aquesta nova regulació l'esport infantil es va trobar sota un major control i protecció, i les competicions infantils que es van organitzar pretenien per sobre de tot, fer perdurar l'esport com una eina de divulgació a profit de la formació juvenil. En aquest sentit tant la Federació Catalana de Natació Amateur F.C.N.A. com els diversos tornejos infantils que es van celebrar com per exemple el torneig "Ciutat de Barcelona" de futbol, van procurar en tot moment que l'esport infantil fos un model de formació esportiva dels joves al mateix temps que garantia l'estabilitat dels clubs.

5. Les noves propostes per aconseguir el canvi de rumb definitiu: La Federació Catalana de Natació Amateur

La Federació Catalana de Natació Amateur F.C.N.A. que es trobava sota la protecció del Govern de Catalunya volia demostrar la importància que tenien les federacions esportives per a la República.⁵⁸⁵

Des d'inicis de 1937 per part dels dos bàndols implicats en el conflicte espanyol es desenvolupava una batalla esportiva en el front internacional a la recerca del reconeixement exterior. A partir del Cicle Cros Pedestre Internacional celebrat a París al febrer, les delegacions espanyoles republicanes van iniciar una lluita propagandística a profit de les federacions esportives republicanes. La responsabilitat i l'esforç dels esportistes espanyols es va utilitzar com a un

⁵⁸⁵ Amb la batalla en el front internacional entre els rebels i el govern republicà pel reconeixement de les federacions esportives, calia realitzar el màxim esforç per aconseguir una gestió adequada de les federacions republicanes espanyoles. En aquest sentit, i per tal de normalitzar les relacions internacionals de les diferents federacions, el Ministeri d'Instrucció Pública va ordenar el pagament de les quotes endarrerides. (1937, 20 d'octubre). Ordenes del Ministerio de Instrucción Pública. Las Noticias, p. 3.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

instrument de reivindicació per contrarestar els moviments facciosos que tenien com a objectiu desacreditar les federacions republicanes davant de l'opinió internacional amb la intenció d'obtenir el control de les federacions espanyoles. És en aquest context quan la Federació Catalana de Natació Amateur amb la finalitat d'establir un nou rumb per combatre els moviments facciosos i donar una bona imatge de les institucions republicanes a escala internacional es va proposar tornar a repensar el paper de les federacions espanyoles.

La recerca de noves vies d'actuació internes per posteriorment expandir-les a les altres federacions espanyoles era el fonament que sustentava la forma de pensar de la F.C.N.A.⁵⁸⁶ I d'aquesta manera pretenia que “el ejemplo de nuestros nadadores amateurs con toda la significación de la palabra cunda entre los demás deportistas.”⁵⁸⁷ Fins aquell moment la Federació de Natació havia organitzat i celebrat diversos festivals benèfics a profit dels hospitals de sang i de les milícies,⁵⁸⁸ d'aleshores ençà pretenia ser un exemple per la resta de federacions esportives, atès que no compartia el fet que el gran volum de federacions servissin únicament per jugar un paper d'arbitratge esportiu. És a dir, la F.C.N.A. no entenia que s'utilitzessin les federacions com a referents a l'hora

⁵⁸⁶ L'opinió de Santiago Rosal era que a la rerguarda catalana no s'estava aprofitant les virtuts de l'esport. En canvi, s'estava utilitzant l'esport per a finalitats materials en forma de competicions. El fenomen esportiu segons la seva opinió hauria d'invertir-se en la preparació física de la joventut per d'aquesta manera millorar les seves capacitats i la seva salut. La vida activa de la població que no estava mobilitzada era clau per aconseguir que els ciutadans estiguessin preparats de cara a ajudar en qualsevol sector per aconseguir l'objectiu de guanyar la guerra. (1937, 16 de juny). Per la preparació física de la joventut. La Rambla, p. 4.

⁵⁸⁷ (1937, 3 de setembre). El “Concurso Catalán de Natación” que empieza el Domingo. El Mundo Deportivo, p.1.

⁵⁸⁸ En paraules de Santiago Rosal tinent de l'Exèrcit Popular i secretari de la F.C.N.A. “Algunos días después cuando nos reunimos todos los componentes del consejo directivo de la F.C.N.A. y por unanimidad absoluta acordamos suspender los campeonatos y toda actividad que no tuviese un fin benéfico (...) Por otra parte, entendíamos que con nuestra actitud nos solidarizábamos con aquellos nadadores que de una manera generosa y voluntaria marchaban a los frentes.” (1937, 18 d'octubre). ¿Qué orientaciones hay que dar al movimiento deportivo? El Mundo Deportivo, p. 1.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

d'enviar les queixes i esperar les resolucions dels conflictes esportius. Al mateix temps tampoc entenia que les federacions servissin per “ defender los asuntos particulares de sus respectivos clubs”,⁵⁸⁹ en canvi pensava que les federacions esportives “ se han sumido en el letargo de campeonatos, torneos, mientras la juventud ha carecido de medios para practicar deporte”⁵⁹⁰ Creien que les federacions haurien de tenir una visió més higienista i solidària en relació a les dificultats que el poble català i en particular els clubs esportius estaven travessant.⁵⁹¹

En aquesta direcció va avançar quan a principis del mes de setembre ja estava tot preparat perquè mitjançant la federació s'iniciés el “Concurs Català de Natació” que suplia al Campionat de Catalunya i que pretenia ser una font d'ingressos per recaptar diners a favor d'una causa solidària. La finalitat del concurs era aconseguir capital a profit “d'ajut català”.⁵⁹²

El Concurs Català de Natació va ser un bon exemple de la nova direcció que la F.C.N.A. volia dotar a l'esport català i espanyol.⁵⁹³ El primer aspecte que va voler reforçar, va ser la seva adhesió incondicional a la “Federació Espanyola de

⁵⁸⁹ (1937, 2 de setembre). Desde el frente y pensando siempre en el deporte. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁵⁹⁰ (1937, 2 de setembre). Desde el frente y pensando siempre en el deporte. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁵⁹¹ A finals del mes d'octubre el C.E. Mediterrani que havia contat amb un nombre de dos-cents socis només comptava amb vint socis. (1937, 30 d'octubre). Hay que ayudar a los clubs sin piscina. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁵⁹² (1937, 3 de setembre). El “Concurso Catalán de Natación” que empieza el Domingo. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵⁹³ Una mostra d'aquesta direcció, es va descriure a les conferències realitzades a l'Ateneu Enciclopèdic Popular, quan Gumersindo Brunet del CCEP va defensar l'esport popular com a “creador de records tecnicos y morales”. (1937, 23 d'octubre). Las conferencias polemicas del A.E.P. La Vanguardia, p.4.

Natació Amateur”.⁵⁹⁴ Tot seguit, va informar del nou pla estratègic que focalitzava les seves actuacions en aconseguir ser un reclam per als joves esportistes.⁵⁹⁵ Es va fixar un límit d’edat per participar en el concurs, i encara que moltes figures de la natació s’hi van quedar fora, no va ser un impediment perquè tots els nedadors majors de vint anys no poguessin participar.⁵⁹⁶ La causa d’aquesta decisió va ser que es volia allunyar del Concurs de Natació qualsevol tipus d’exhibició esportiva. La federació pretenia incentivar a la joventut per a practicar la natació i entenia que un bon camí per aconseguir aquest propòsit era actuar d’aquesta manera.

El dia 5 de setembre a les piscines de la muntanya de Montjuïc es va disputar la primera jornada del Concurs Català de Natació, entre els clubs inscrits hi havia el Club Natació Sabadell, el Club Natació Badalona, Mar i Esport, Club Esportiu Mediterrani, Club Natació Barcelona, F.A.E.E.T., Barceloneta Amateur Club, Club Natació Igualada, Club Natació Terrassa i Club Natació Martorell.⁵⁹⁷ La jornada va transcórrer amb certes irregularitats, les proves es van disputar però les vagues i els abandonaments en forma de boicot van enterbolir la jornada.

⁵⁹⁴ La Federació Catalana de Natació va organitzar el Concurs Català de Natació per contrarestar els moviments feixistes que tenien com a finalitat apropiar-se de la Federació Espanyola de Natació Amateur FENA. L’adhesió a la Federació Espanyola perseguia l’objectiu d’obtenir el reconeixement d’una situació legal en territori republicà. (1937, 3 de setembre). El “Concurso Catalán de Natación”. La Vanguardia, p. 3.

⁵⁹⁵ Natació. Portanveu del C.N.Barcelona. Juny de 1937, any XVI, numero 18, pàgina 3.

⁵⁹⁶ (1937, 5 de setembre). El “Concurs Català de Natació”. Diari de Catalunya, p. 2.

⁵⁹⁷ (1937, 4 de setembre). Un gran “Concurso Catalán de Natación” empieza mañana. El Mundo Deportivo, p. 1.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

Les dificultats en la primera reunió del Concurs Català va demostrar les reticències que en certs sectors esportius catalans existia sobre la nova direcció que havia iniciat la federació. Aquest fou el cas del C.N. Barcelona, que un cop estudiades les abstencions dels nedadors de l'entitat a la primera jornada del concurs, el Comitè Obrer que dirigia la institució va declarar que per a ells...

La actitud abstencionista de algunos nadadores en el Concurso catalán de natación tiene en si una importancia muy relativa para nosotros, pues entendemos que el deporte debe hacerse por propia voluntad.⁵⁹⁸

L'abstenció d'aquests nedadors en la seva participació en el Concurs Català de Natació no va anar a majors i després de diverses reunions que van acabar d'encarar la direcció a seguir i que van obligar a suspendre la segona jornada el dia 12 de setembre, les dues jornades posteriors del Concurs Català de Natació van desenvolupar-se sense gaires imprevistos.

El 26 de setembre en finalitzar les tres jornades del concurs, les conclusions a les quals van arribar els organitzadors van ser del tot positives. Per una banda, s'havia aconseguit mostrar l'adhesió a la "Federació Espanyola de Natació Amateur" i per altra banda també es va aconseguir un bon recapte de diners per un profit benèfic.⁵⁹⁹ A més a més, en la vessant esportiva la F.C.N.A. va aconseguir fomentar la pràctica de la natació entre tots aquells joves que no es trobaven en edat per iniciar la lluita contra el feixisme, conservant d'aquesta

⁵⁹⁸ (1937, 8 de setembre). El Comité Obrero del C.N. Barcelona nos habla de la actitud de sus nadadores. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁵⁹⁹ La causa solidària del Concurs va anar dirigida a "Ajut Català". (1937, 18 de setembre). En la piscina del C.N. Barcelona. La Vanguardia, p. 2.

manera les possibilitats de la pràctica de la natació en un període d'enormes dificultats.

Una vegada finalitzat aquest Concurs Català de Natació la Federació Catalana de Natació Amateur F.C.N.A. va donar per acabada la temporada comunicant que amb vista a la següent temporada els festivals benèfics no serien la pedra angular al voltant de la qual girarien les pretensions de la federació tal com va succeir en la temporada 1936-1937. Per la temporada entrant, la federació es mostrava decidida a contribuir a establir unes noves bases amb les quals s'hauria de regir l'esport, és a dir, conjuntament amb el "Comissariat d'Educació Física i d'Esports" i amb el "Consell Nacional d'Educació Física i Esports" la F.C.N.A. dirigiria els seus esforços en aconseguir noves direccions de la pràctica esportiva.⁶⁰⁰

A inicis del mes d'octubre de 1937 l'esport i l'activitat física adquiria nous matisos, les necessitats produïdes per la guerra van fer replantejar el paper del fenomen esportiu a la reraguarda catalana, de manera que, la preparació física de la joventut esdevenia primordial per formar als joves de cara a la seva participació en el conflicte. La quantitat de joves que s'havien allistat a l'Exèrcit Regular havia fet disminuir les plantilles dels clubs esportius, que es trobaven sota mínims. Amb aquest context, les competicions esportives – encara que necessàries pels clubs – no significaven un element amb la capacitat d'augmentar la moral de la ciutadania. Amb el pas del temps, s'havien convertit tan sols amb una eina de subsistència dels clubs esportius, però no aportaven cap benefici pel veritable

⁶⁰⁰ (1937, 30 de setembre). La Federación Catalana de Natación en la brecha. El Mundo Deportivo, p. 1.

problema de la ciutadania catalana.⁶⁰¹ De fet la prolongació de la Guerra Civil i les demandes del conflicte van forçar al govern de la República i per tant a les institucions que depenien d'aquest govern, a formular noves estratègies d'actuació.⁶⁰² D'aquesta manera el "Consell Nacional d'Educació Física i Esports" a escala d'estat espanyol i el "Comitè Català pro Esport Popular" C.C.E.P. en l'àmbit català van iniciar una sèrie de moviments per aprofundir i agilitzar el canvi que de forma escalonada s'estava produint en el món esportiu.⁶⁰³

El C.C.E.P. dedicará con preferencia ahora sus actividades relacionándolas con las necesidades más directas de la guerra. En este sentido el C.C.E.P. como responsable del departamento de educación física y deportes del Front de la Joventut, de cuyo consejo Nacional forma parte y del cual ocupó al formarse, la secretaria de Propaganda, ha formulado un plan de preparación física para la juventud, que ha de ser de mucha actualidad.⁶⁰⁴

6. L'erosió de les competicions esportives a profit de les necessitats de guerra

Encara que els festivals benèfics, els partits amistosos i els partits de competició seguien celebrant-se arreu del territori català, a partir dels mesos de setembre i octubre de 1937 es va iniciar un canvi de direcció del fenomen esportiu dirigit a

⁶⁰¹ Al setembre de 1937, la funció social dels campionats esportius seguia sent molt discutida. Més aviat, la opinió general era de que l'esport professional representava un agent desmoralitzador per a la ciutadania. (1937, 3 de setembre). El deporte profesional. Las Noticias, p. 3.

⁶⁰² (1937, 28 de novembre). Deportes. El Diluvio, p. 6.

⁶⁰³ Entre les iniciatives del CCEP estaven organitzar un Congrés per trobar orientacions d'unitat esportiva en el que acudirien la J.S.O.S. i la J.R.S. (1937, 4 de setembre). Iniciatives del CCEP. Las Noticias, p. 4.

⁶⁰⁴ (1937, 12 de setembre). El " Comitè Català pro Esport Popular" explica... El Mundo Deportivo, p. 2.

la utilització exclusiva de l'esport com a eina de finançament i de preparació militar.⁶⁰⁵

El canvi no va ser sobtat, de fet es va anar introduint de forma gradual. Progressivament durant tot l'any 1937 la realitat bèl·lica s'havia imposat i la marxa de la joventut al front de guerra lluny de disminuir continuava amb nous requisits.

És a partir del març quan s'inicia la campanya per demostrar a la població la bona preparació física de l'Exèrcit Regular del poble. Aquest fet es va demostrar amb els partits i esdeveniments esportius que diferents regiments de l'Exèrcit Regular van disputar en terra catalana durant el mes de maig de 1937. A Altafulla la Bateria d' Artilleria N° 25 es va enfrontar a l'equip de la localitat a profit dels hospitals de sang. I a Tarragona es va celebrar un festival a favor del batalló Tarraco, en aquest festival solidari es van disputar un partit de bàsquet – entre una selecció local i un combinat del regiment d'infanteria n° 2 – , unes proves d'atletisme – en les modalitats de 400 m valles, 400 m llisos, i proves de relleus 100m, 200m, 300m – i un partit de futbol – que va enfrontar al Casal d'esports i del Tarraco contra l'equip del regiment n° 2 –. En totes les proves atlètiques els participants van ser militars, tant en el partit de futbol com en el de bàsquet van demostrar la seva superioritat física al imposar-se amb molta claredat.

⁶⁰⁵ Els partits entre equips locals i equips militars s'anaven celebrant arreu del territori català. Per exemple a Tarragona es va disputar el 17 d'octubre el partit entre Intendència F.C. Barcelona i la selecció dels Cossos Armats de la ciutat de Tarragona. (1937, 17 d'octubre). Actes a celebrar avui en els quals hi prenen part elements tarragonins. Llibertat, p.4.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

Ara bé, va ser entre els mesos d'octubre i novembre quan es va produir l'inici de l'erosió de l'esport professional i de la seva vessant competitiva. El fenomen esportiu es redirigia cap a les necessitats militars i la competició esportiva que únicament afavoria als clubs esportius es topava contra la crua realitat d'una reraguarda amb enormes mancances i necessitats.

A finals del mes de setembre i inicis del mes d'octubre de 1937 existia una voluntat força generalitzada de produir un canvi en la direcció del fenomen esportiu.⁶⁰⁶ Moltes eren les opinions que defensaven que l'esport havia estat mal conduït des de l'inici de la guerra, i per tant, s'havia de procurar un canvi de sentit, o un nou plantejament de la utilització de l'esport de caràcter militar amb la finalitat d'aconseguir una preparació física de la joventut.⁶⁰⁷ Si més no, aquesta era l'opinió de Santiago Rosal, membre del desaparegut "Club Gimnàstic Catalunya", i membre del consell directiu de la F.C.N.A. que des del front de guerra defensava aquesta tesi:

Si la actuación deportiva que se ha llevado hubiera tenido por objetivo la guerra indudablemente hubiese sido más provechosa, pero era muy lamentable ver que una mayoría de deportistas actuaban en medio de una frivolidad desesperante, mientras otros pasaban las privaciones y sacrificios en las avanzadillas.⁶⁰⁸

⁶⁰⁶ "¡El deporte de cara a la guerra!" La funció social de l'esport havia de ser únicament el de la preparació dels soldats i de la reraguarda per combatre el feixisme. (1937, 6 d'octubre). "¡El deporte de cara a la guerra!" Las Noticias, p. 6.

⁶⁰⁷ Per a millorar l'educació integral de la població era indispensable aconseguir una bona educació física. Per aquest motiu, es van obrir les inscripcions per a cursos de monitors esportius. (1937, 15 de setembre). Inscripciones para cursos de monitores deportivos. Las Noticias, p. 4.

⁶⁰⁸ (1937, 18 d'octubre). ¿Qué orientaciones hay que dar al movimiento deportivo? El Mundo Deportivo, p. 1.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

Els festivals militars com el que es va celebrar al mes de març i la formació física dels camps d'entrenaments militars com el de Pins del Vallés ja demostraven el gir que s'estava produint.⁶⁰⁹ La finalitat era preparar a la joventut perquè tinguessin la capacitat física i psicològica per formar part tant de l'Exèrcit Regular de la República com per estar preparats a la segona línia de batalla i a la reraguarda. En aquest sentit, en el campament d'instructors físics militars de Pins del Vallés es demostrava una forma d'educació física que significava els fonaments d'una obra solida dirigida a la preparació militar.⁶¹⁰

El campionat de Catalunya de futbol va ser un bon exemple del desgast de les competicions esportives a la reraguarda.⁶¹¹ A les opinions de què no s'haurien de disputar campionats perquè aquests contribuïen a erosionar la moral dels ciutadans s'hi havia de sumar els diversos ajornaments com a conseqüència de la demora en la tornada del F.C. Barcelona de la seva gira americana.

Un cop aquesta es va produir, el problema de les desercions dels jugadors del F.C. Barcelona afegit a la nova normativa de llibertat federativa que implicava la lliure circulació dels jugadors, va afavorir el debilitament ja de per si força accentuat de les plantilles dels principals clubs catalans.

⁶⁰⁹ Les pressions en direcció a la UGT eren continuades, tal com es demostra en aquesta reflexió dirigida a la central sindical en referència explícita als esportistes professionals “ Confiamos que pronto la campaña que la UGT propulsa con todo entusiasmo, de adaptación general del trabajo a las necesidades de guerra, llevará a todos al camino útil.” (1937, 18 de setembre). La campaña de la UGT. Las Noticias, p. 4.

⁶¹⁰ Com a conseqüència de l'educació pre militar obligatòria la joventut entre 18 i 20 anys es va repartir entre els diversos camps d'instrucció de Catalunya. (1937, 19 de setembre). La educación pre miliar obligatoria. Las Noticias, p. 3.

⁶¹¹ L'efecte negatiu dels campionats entre la població catalana dificultava la continuïtat de les competicions professionals. El nou campionat de Catalunya, “ Un campionat sense campionat” que es va iniciar el 17 d'octubre, es va anunciar a la premsa com una lliga de partits amistosos, que no havien de provocar violència. (1937, 16 d'octubre). “ Un campionat sense campionat”. La Rambla, p. 2.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

Amb aquest panorama, la confecció del campionat per part de la federació va ser força complicat, les possibilitats cada vegada eren més baixes, però una vegada més, sota la pressió dels clubs implicats el campionat es va iniciar el 17 d'octubre de 1937.⁶¹²

Per la seva banda els festivals benèfics esportius encara que cada vegada s'organitzaven amb menys freqüència no van cessar i a principis de setembre ja hi havia diversos festivals organitzats a Molins de Llobregat i a Roda de Ter. Els festivals s'anaven succeint arreu del territori paral·lelament a la celebració de campionats de la modalitat de beisbol que es van iniciar el 12 de setembre.⁶¹³ Cal precisar que els campionats que no corresponien a la modalitat futbolística tenien poca assistència de públic i tenien més utilitat en el sentit d'oci esportiu i de passatemps que no pas en el sentit de recaptació econòmica.

En aquest context de forma gradual i sense desaparèixer els festivals benèfics com el que es va celebrar a Sabadell el diumenge 7 de novembre a profit de l'assistència infantil⁶¹⁴ anaven cedint pas als festivals solidaris amb participació d'equips militars. Així doncs, l'organització de festivals amb presència d'equips militars anaven guanyant terreny en un primer terme a altres manifestacions esportives solidàries i en segon terme a l'esport competitiu com per exemple la primera categoria de la disciplina futbolística.

⁶¹² (1937, 19 d'octubre). Los partidos del Domingo, inaugurando la temporada. La Vanguardia, p. 4.

⁶¹³ (1937, 11 de setembre). Mañana comienza la copa Cataluña. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁶¹⁴ La majoria d'aquests festivals benèfics eren disputats per les categories inferiors dels clubs, es a dir, pels equips infantils i juniors . (1937, 7 de novembre). El gran festival a provecho de Asistencia infantil. El Mundo Deportivo, p. 1.

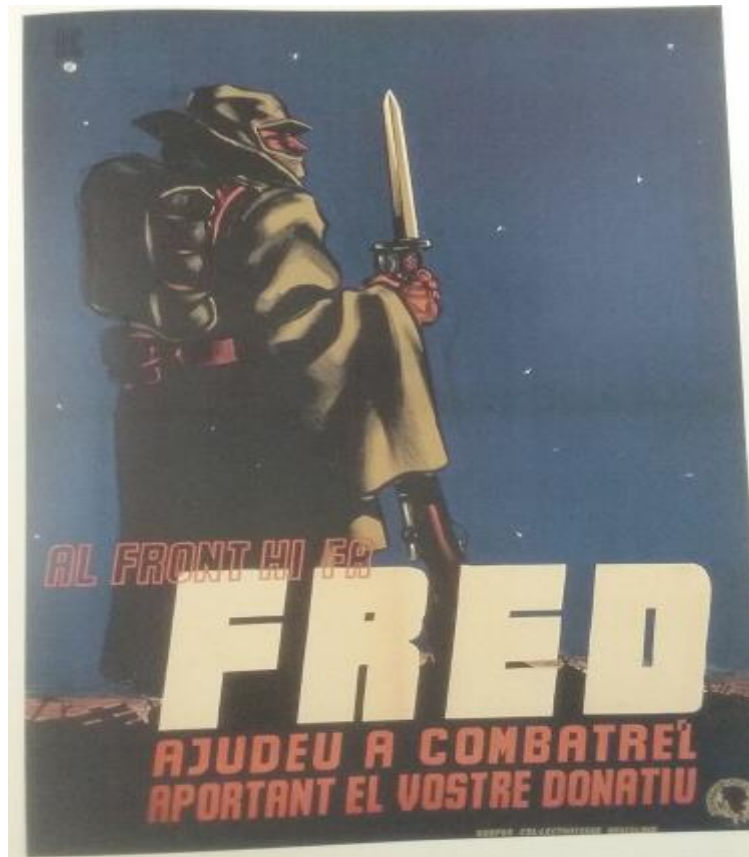
La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

Encara que seguien celebrant-se els torneigs de diversa índole, com el torneig de “l’Associació de Penyes de Futbol”,⁶¹⁵ la realitat bèl·lica i les seves demandes més aviat que tard acabarien imposant unes noves regles d’actuació.

Eren constants les exhibicions públiques de la preparació dels joves per a la guerra, el dia 7 de novembre de 1937 un cop acabades les marxes dels reclutes de 1939 i 1940, un centenar de joves van realitzar una sèrie d’exercicis físics a la plaça de la República.⁶¹⁶ Dies més tard, concretament el diumenge 14 de novembre es va celebrar a Pins del Vallés un homenatge als joves de la quinta de 1939, en aquesta exhibició organitzada pel Comitè de Barcelona de la Joventut Socialista Unificada J.S.U. es van disputar diverses proves de velocitat, un partit de bàsquet i un partit de futbol. Les demostracions esportives de l’òrgan militar no només es va centrar a fer exhibicions per comprovar la preparació física dels soldats, a partir de novembre del 1937 van proliferar els partits benèfics en què equips militars s’enfrontaven a clubs esportius a profit d’una causa solidària majoritàriament dirigida a nodrir les mancances militars, com per exemple la falta de roba d’abric al front.

⁶¹⁵ (1937, 23 de desembre). Hacía un torneo de la “Associació de penyes del futbol”. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁶¹⁶ (1937, 10 de novembre). Una magnífica demostración de las orientaciones físicas de la actual educación pre-militar. El Mundo Deportivo, p. 1.

Cartell 7. Amb cartells com aquests es demanava ajuda a profit dels milicians que haurien de passar l'hivern al front de guerra.⁶¹⁷

El dissabte 27 de novembre es van celebrar dos partits de futbol amb participació d'equips militars, un al camp del Fortpienc, que va enfrontar a un combinat del Fortpienc contra el Cos de Sanitat, i un altre al camp de l'Espanyol, que va enfrontar a un combinat de l'equip blanc i blau contra un equip de la "Unitat del Dipòsit d'Artilleria". El benefici que es va aconseguir en la celebració dels dos partits va anar destinat a la compra de roba d'abric pels soldats que es trobaven

⁶¹⁷ Dag, Henry. (Entre 1936-1939). Al front hi fa fred: Ajudeu a combatre'l aportant el vostre donatiu. Barcelona: UGT, Federació Local. Dins J. Giralt i Radigales, (2010). *Cartells Catalans. La República en Guerra (1936-1939)*. Barcelona: Gràfiques Ultra.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

en el front.⁶¹⁸ Un altre acte esportiu amb representació militar es va celebrar aquell mateix cap de setmana, el dia 28, quan es va inaugurar el “Club del Soldat”. El Comissariat i el destacament militar de la 44 divisió va organitzar un festival esportiu-militar que va demostrar la unió del poble amb l'exèrcit de la República. Amb una destacada presència de comandaments militars – Coronel en cap del Cos de l'Exèrcit, el Tinent Coronel en cap de la divisió, el comissari, el Subdirector General de milícies de la Cultura, tots els caps, oficials i comissaris francs del servei i combatents de les brigades de la Divisió –, es va celebrar el festival que es va allargar durant tot el diumenge. Els actes esportius es van iniciar amb unes proves de cros, seguides per un torneig de lluita amb corda. Tots els participants en les dues proves van ser membres de l'exèrcit que es van esforçar al màxim perquè les proves fossin el més atractives possible. Una vegada acabades les proves esportives, soldats i ciutadans van realitzar plegats un conjunt d'activitats i jocs infantils a la plaça pública, que van servir com a preàmbul per a la inauguració del “Club del Soldat”, moment en el qual es va fer entrega dels premis als guanyadors de les curses del cros, al mateix temps que també es regalaven joguets als nens. Tot en conjunt, demostrava, segons paraules del Comissari de la Divisió, camarada Montagut “ el camino emprendido en la labor de compenetración del Ejército y de la retaguardia.”⁶¹⁹

El gir de l'esport en direcció a l'augment en la participació d'equips militars en actes esportius es va constatar entre els mesos de novembre i desembre de 1937. L'esport militar es va tornar una constant, tant en la celebració de festivals

⁶¹⁸ (1937, 27 de novembre).Partidos benéficos para esta tarde. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁶¹⁹ (1937, 3 de desembre). Un festival deportivo cultural. El Mundo Deportivo, p. 2.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

benèfics, com en actes d'inauguració, com en curses de monitor⁶²⁰ i auxiliars de l'educació militar.⁶²¹ L'esport militar progressivament anava creixent a conseqüència de les circumstàncies. La reraguarda republicana en territori català es veia amb l'obligació de preparar-se exclusivament per fer front a la guerra, en aquest sentit, els partits benèfics entre equips militars i clubs esportius foren augmentant. Altres exemples, van ser els partits de futbol com el que va enfrontar l'Hospitalet contra un equip d'Artillers a profit de roba d'abric,⁶²² o el partit de futbol entre la Secció de Cavalleria i la Companyia del Quart Batalló, o el partit a profit del Combatent Local que va enfrontar a la Penya Sancho i al C.D. Júpiter.⁶²³

Si fins aquell moment, clubs i institucions esportives havien utilitzat l'esport com a mètode de subsistència a través de competicions esportives, partits amistosos i festivals benèfics, a partir del mes d'octubre de 1937 el fenomen esportiu es visualitzava clarament sota un altre prisma, l'esport i l'activitat física s'havien transformat en eines indispensables per a la preparació de la joventut de cara a afrontar les necessitats derivades del conflicte bèl·lic.

Conferències com les que es van celebrar a l'Ateneu Enciclopèdic Popular al mes d'octubre demostren l'interès per la necessitat que la societat catalana a la

⁶²⁰ L'aviació esportiva militar es va oferir com una pràctica esportiva per a la joventut. (1937, 10 d'octubre). L'aviació esportiva militar Las Noticias, p. 3.

⁶²¹ (1937, 4 de desembre). En Pins de Vallés. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁶²² (1937, 16 de desembre). El Hospitalet con refuerzos, frente a un combinado artillero. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁶²³ (1937, 18 de desembre). 135 Brigada Mixta. El Mundo Deportivo, p. 2.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

reraguarda tenia sobre la cultura física, sens dubte tot era conseqüència del conflicte civil espanyol “ el momento que la guerra ha creado.”⁶²⁴

A la primera d'aquestes conferències va ser invitat el periodista esportiu José Torrens Font qui va parlar sobre “ La celebración de los campeonatos deportivos y la moral de la retaguardia”. Una xerrada enfocada a la moral de la guerra en l'esport i en el que el conferenciant es preguntava sobre la compatibilitat entre les competicions esportives i la guerra. Aquest periodista creia que eren inadmissibles els campionats esportius perquè no representaven valors d'igualtat al no respectar la lliure participació a causa que molts esportistes es trobaven en el front de guerra i per aquest motiu no es podien disputar els campionats organitzats a la reraguarda. Creia que era un “sarcasmo y una usurpación” la continuïtat dels campionats perquè representaven un contrapunt amb l'essència de l'esport, al mateix temps, no defensava l'ús materialista que es feia de l'esport perquè no representava d'utilitat per a la vertadera causa del poble, la qual era la Guerra Civil.⁶²⁵ La conclusió a la qual va arribar va ser que...

*Ninguna competición debe subsistir, y mucho menos las que pueden debilitar la moral de guerra, porque la juventud practique el deporte como complemento de la educación premilitar establecida por el Ministerio de Defensa Nacional.*⁶²⁶

⁶²⁴ (1937, 6 d'octubre). José Torrens inaugura las conferencias de temas deportivos relacionados con la guerra. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁶²⁵ (1937, 8 d'octubre). La moral de guerra en el deporte. La Vanguardia, p. 2.

⁶²⁶ (1937, 8 d'octubre). La moral de guerra en el deporte. La Vanguardia, p. 2.

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

En finalitzar l'exposició, el camarada Álvarez Font del Front de Joventut i el camarada Arnau de les Joventuts Socialistes Unificades J.S.U. es van oferir per iniciar una campanya amb la finalitat de que l'esport s'utilitzés com una eina específicament de preparació per a la guerra.

Així doncs, la preocupació al voltant del fenomen esportiu era ben latent. En les dues conferències restants que es van celebrar a l'Ateneu Enciclopèdic Popular es van abordar els temes relacionats amb l'esport, que van tractar sobre si un règim socialista tenia sentit a l'esport professional⁶²⁷, i en l'última xerrada es van tractar les orientacions necessàries del moviment esportiu.⁶²⁸ En la qual es va parlar sobre la necessitat que l'esport popular de caràcter amateur s'imposés a l'esport professional.

⁶²⁷ Les conclusions d'aquesta conferència van ser que en un règim social adequat – com el soviètic – , a l'esportista professional no li caldria recórrer a l'esport per aconseguir guanyar-se la vida. Per tant, el professionalisme no hauria d'existir en un règim social avançat. (1937, 16 d'octubre). Conferències del AEP. Las Noticias, p. 3.

⁶²⁸ (1937, 8 d'octubre). El cicló de conferencias polémicas de la sección de Gimnasia y Deportes del Ateneo Enciclopédico Popular. El Mundo Deportivo, p. 1.

Conclusió

A finals de 1937 les dificultats econòmiques van forçar als clubs esportius a buscar alternatives per aconseguir la seva subsistència. Entre aquestes alternatives trobem l'organització de campionats comarcals i la inclusió dels esportistes infantils i juvenils en els torneigs que es van celebrar. Ara bé, l'abús que certs clubs esportius van practicar amb els jugadors d'edat infantil, va provocar la intervenció del Consell Nacional d'Educació Física i Esports que va regular l'organització d'aquests actes infantils sota noves normes d'aplicació.

La F.C.N.A. i el seu particular idealisme esportiu van ajudar al fenomen esportiu català a entendre l'esport com una eina de divulgació entre els joves. Fet que va representar un pas més en la finalitat necessària en el període que cobreix els últims mesos de l'any 1937 per redirigir l'esport cap a la preparació física de la joventut.

En aquest nou context forçat pel conflicte bèl·lic, el CCEP i el Consell Nacional d'Educació física i Esports van dirigir els seus esforços en aconseguir nous plantejaments en relació a la utilitat de l'esport. En aquells moments la preparació física de caràcter militar de la joventut es va tornar un imperatiu. I en aquesta direcció es van focalitzar els esforços d'aquestes dues institucions. Un treball conjunt que es va reforçar amb la problemàtica de les desercions de diversos esportistes que van formar part de l'expedició espanyola que va viatjar a Anvers i de l'expedició del F.C. Barcelona que va fer la gira americana.

Sí més no, la nova direcció que emprenia el fenomen esportiu estava ben definida, i en aquest sentit encara que seguien celebrant-se festivals benèfics a

La lluita dels esportius contra la decadència del món esportiu

profit de diverses causes i campionats predominantment de futbol, la preparació física militar amb el suport de les joventuts socialistes unificades J.S.U. i el front de la joventut va centralitzar l'actuació del món esportiu a partir del mes d'octubre de 1937.

Capítol 7 La desaparició de les últimes esperances

(Gener 1938-Setembre 1938)

La desaparició de les últimes esperances

Introducció

Gràcies a l'ajut de la FSGT que va obrir subscripcions i va organitzar partits benèfics a profit de la causa republicana espanyola les ajudes internacionals seguien arribant al territori català.

A Catalunya l'esforç del C.C.E.P. i el Comissariat d'Educació Física i Esports per tal d'aconseguir el manteniment de la pràctica esportiva a la rera guarda catalana així com els exemples de clubs esportius com el C.N. Barcelona van donar peu a iniciatives populars i amateurs que van demostrar la direcció que volia seguir el món esportiu en la seva tasca de divulgació i de subsistència a mitjans de l'any 1938.

Per altra banda, el creixement progressiu de les necessitats de guerra i en paral·lel de l'esport militar contrastaven amb la situació de les entitats esportives i la dificultat que aquestes organitzacions tenien per mantenir la seva subsistència i evitar d'aquesta manera la seva desaparició. El fenomen esportiu que s'havia caracteritzat durant tot el conflicte per la lluita constant entre les dues vessants de l'esport, és a dir, entre l'esport amateur i l'esport professional, va veure com a la primera meitat de 1938, el caràcter amateur de l'esport s'imposava en paral·lel als actes benèfics militars. De fet, va ser la presència d'esportistes en el front de guerra el que va provocar la formació d'equips de futbol de caràcter militar que es van enfrontar amb clubs esportius garantint almenys a curt termini la continuïtat del fenomen esportiu a la rera guarda catalana.

1. Les últimes esperances

A principis de 1938, amb el pas del conflicte les esperances del poble republicà anaven disminuint. La reraguarda catalana patia el desgast d'una guerra que desgastava al conjunt de la població.

A escala internacional la FSGT continuava a França la seva tasca de suport i solidaritat a la causa republicana i a través del diari "Sport" publicava de forma continuada notícies alaband l'esport republicà espanyol.⁶²⁹ La finalitat era ajudar al poble espanyol mitjançant qualsevol via. En aquest sentit, va obrir una subscripció fent una crida a la joventut treballadora francesa per tal de recollir el màxim nombre de mantes o diners per ajudar a les milícies espanyoles,⁶³⁰ atès que entre les inclemències que patien els joves allistats es trobava el fred i la manca de material per combatre'l.

Conjuntament amb aquestes iniciatives la FSGT va continuar amb l'organització de manifestacions esportives solidàries a favor de la causa republicana,⁶³¹ alguns exemples són les manifestacions esportives celebrades a Clichy, entre el club local i els equips proletaris de la regió com el club Citroën Clichy i CAMAL.⁶³² Paral·lelament, també es van organitzar jornades esportives per

⁶²⁹ (1937, 17 de novembre). L'Equipe d'Espagne qui brilla d'un vif éclat aux Jeux Olympiques. Sport, p. 6. En aquesta notícia el diari publicava que l'equip espanyol de bàsquet tenia un equip capaç de competir amb qualsevol rival. Alabava d'aquesta manera l'esport espanyol i la seva preparació inclús en moments tan complicats.

⁶³⁰ (1937, 15 de desembre). Des couvertures pour les sportifs espagnols. Sport, p. 5.

⁶³¹ Kssis, N. (1936-1939). *L'informateur Sportif. Mouvement ouvrier et ballon rond. L'exemple du football "corporatif" a la FSGT*. París. Dans le departament de la Seine.

⁶³² (1937, 11 de novembre). Journée sportive Populaire de Solidarité en faveur de L'Espagne républicaine. L'Humanité, p.6.

La desaparició de les últimes esperances

augmentar la dotació econòmica de la subscripció a favor de la causa republicana espanyola. En aquest sentit el “Comitè Nacional d’Organització de Jornades de Sacrifici de la Joventut Francesa” jugava un paper molt important en el moment de gestionar les jornades esportives.⁶³³ Concretament entre les accions que realitzaven es trobava la recollida de donacions dels assistents als actes esportius. Els joves components de l’organització, es passejaven al voltant del terreny de joc i per les grades dels estadis mentre s’estava jugant el partit, amb la finalitat de recollir les donacions voluntàries que els assistents al partit efectuaven.

Durant l’hivern del 1938, les donacions van consistir amb donar roba d’abric per tal d’ajudar d’aquesta manera als combatents republicans que en el front de guerra tenien carència d’aquest tipus de material. Aquestes campanyes es veien reforçades amb les notícies publicades al diari “Sport”, que continuava amb la seva informació relacionada amb el rigorós hivern que feia a Espanya, i acompanyava les notícies amb fotografies que demostraven gràficament les penúries que passaven els joves milicians catalans. Al mateix temps també mostrava fotografies de la preparació militar dels joves espanyols i recordava la causa comú que defensava el poble espanyol, i que es basava en els principis de la democràcia, la pau i la llibertat de tots els pobles.⁶³⁴

⁶³³ (1938, 30 de març). Journée sportive pour l’Espagne républicaine. L’Humanité, p.6.

⁶³⁴ (1938, 5 de gener). A l’aide des sportifs d’Espagne. Sport, p. 1.

Foto 9. Preparació física dels esportistes espanyols⁶³⁵

L'avanç de la guerra a Espanya i l'agreujament de la posició republicana envers les tropes de Franco feien cada vegada més urgents les ajudes al poble espanyol. A l'inici de l'any 1938 la reraguarda catalana començava el seu procés d'aïllament de la resta de la península,⁶³⁶ durant l'hivern de 1937-1938, les mobilitzacions forçoses van repercutir en què la majoria de la població masculina compresa entre els 18 i els 35 anys estigues lluitant al front de guerra,⁶³⁷ per tant l'ajut a la població espanyola es tornava d'una rellevància cabdal.⁶³⁸ En aquest sentit la subscripció iniciada per la F.S.G.T. a França a favor de la causa

⁶³⁵ (1938, 5 de gener). A l'aide des sportifs d'Espagne. Sport, p. 1.

⁶³⁶ Aquest aïllament es materialitzaria el mes d'abril de 1938.

⁶³⁷ Sabaté, J. M. S., & i Font, J. V. (Eds.). (2005). *Breu història de la Guerra Civil a Catalunya*. Barcelona. Edicions 62.

⁶³⁸ El 31 de desembre de 1937, un grup de responsables del CCEP es va reunir amb el president Companys, al qual s'informa del desplegament mediàtic organitzat a França, amb la finalitat d'aconseguir material per a l'exèrcit republicà espanyol. (1938, 1 de gener). Material per a l'exèrcit republicà espanyol. La Rambla, p. 2.

La desaparició de les últimes esperances

republicana espanyola ascendia el dia 30 de gener als 17.155 francs, i a aquesta suma calia afegir les col·lectes dels jugadors de bitlles “d’Alfortville” i de “Bijou”, “Aviacentre” i de la cooperativa de “Les Sports” que va omplir un camió de la F.S.G.T. amb un valor de 3400 francs.⁶³⁹

L’enorme vinculació de la F.S.G.T. amb les dificultats del poble espanyol es constata quan el dia 26 de març de 1938, Deschamps, un redactor del diari “Sport” es va desplaçar a Barcelona amb la finalitat de descriure la realitat del poble català. En el seu viatge a Barcelona el va acompanyar un comboi format per set camions amb un total de 90 tones de béns – econòmics i materials –. Durant la seva estada a la ciutat catalana, Deschamps va visitar centres esportius – la majoria abandonats o derruïts a causa dels bombardejos que va patir la ciutat – i va informar que malgrat les circumstàncies desfavorables, la joventut catalana seguia formant-se esportivament aprofitant les instal·lacions esportives que encara podien utilitzar-se.

A la seva tornada a França, el redactor va utilitzar el diari esportiu per fer propaganda a favor de l’ajut al poble espanyol, concretament Deschamps citava els casos dels corredors espanyols que havien visitat París per participar en el cros de “l’Humanité” i en el cros de la “Populaire” de l’any 1937. Amb especial atenció al cas de l’atleta Joaquina Andreu, com un model que definia als entusiastes catalans que tant esforç estaven realitzant a favor de la seva lluita per la llibertat. Deschamps finalitzava el seu reclam incitant al poble francès i principalment a tots aquells esportistes adherits a U.F.O.L.E.P. a què no

⁶³⁹ (1938, 2de febrer). A l’aide des sportifs espagnols. Sport, p. 5.

La desaparició de les últimes esperances

deixessin de banda les necessitats d'un poble que lluitava per la pau, i animava a totes les federacions a continuar amb la tasca d'organitzar partits, festes i balls a profit de la causa republicana espanyola.

Cartell 8. Joan Miró va contribuir a la propaganda amb la finalitat d'ajudar al poble espanyol.⁶⁴⁰

En 1938, el parc d'esport de la "Corneuve" va tornar a ser testimoni de l'acte esportiu organitzat per la F.S.G.T, que d'aquesta manera consolidava la seva influència en l'esport francès, en la capacitat d'organització d'actes esportius i en la funció solidària en el front internacional.⁶⁴¹

⁶⁴⁰ Miró, J. (1937). Aidez l'Espagne. Cahiers d'Art.. Dins Giralt i Radigales, J. (2010). *Cartells Catalans. La República en Guerra (1936-1939)*. Barcelona. Gràfiques Ultra.

⁶⁴¹ (1938, 6 de febrer). La grande épreuve européenne. Sport, p. 1.

La desaparició de les últimes esperances

Després del segon lloc aconseguit per la delegació espanyola l'any 1937,⁶⁴² els organitzadors del cros de "l'Humanité" van tornar a enviar les invitacions al C.C.E.P. per tal que una delegació espanyola assistís a la cita parisenca.⁶⁴³

La realitat espanyola feia impossible que els atletes masculins poguessin viatjar a França a causa de que es trobaven combatent en el front de guerra. En un primer instant, es va pensar que podria desplaçar-se a París una delegació formada per atletes infantils i dones,⁶⁴⁴ però per dificultats "d'última hora" es va desistir d'enviar a París els atletes infantils i únicament es va acabar desplaçant una delegació femenina. Així doncs, les esperances espanyoles giraven al voltant de l'equip femení comandat per l'atleta Joaquina Andreu, que l'any 1937 es va proclamar guanyadora del cros de la "Populaire".⁶⁴⁵

La presència de la delegació femenina encapçalada per Andreu va ser molt ben rebuda a França.⁶⁴⁶ Amb aquesta solució altrament una solució provocada pel conflicte bèl·lic i que demostrava els sota mínims que es trobaven les federacions i comitès esportius catalans, el C.C.E.P. aconseguia que el govern republicà tingués una representació en el front internacional i justificava la capacitat de les dones per incorporar-se a totes les tasques de la reraguarda, inclús aquelles que

⁶⁴² Delegació altrament encapçalada per atletes catalans, seleccionat pel Comitè Català Pro Esport Popular (CCEP). (1938, 6 de febrer). La representación española ha quedado reducida a su parte femenina. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁶⁴³ (1938, 8 de febrer). Invitaciones del CCEP. Las Noticias, p. 3.

⁶⁴⁴ (1938, 6 de gener). Los atletas españoles ante el Cross de "l'Humanité" de París. La Vanguardia, p. 7.

⁶⁴⁵ (1938, 15 de febrer). L'equip femení per al Cros de "L'Humanité". La Rambla, p. 2.

⁶⁴⁶ (1938, 23 de febrer). Feminines. Sport, p. 1.

La desaparició de les últimes esperances

com atletes, es requeria realitzar missions de propaganda i culturals. Fins hi tot el delegat responsable de la delegació va ser una dona, component del Comitè Català pro Esport Popular.⁶⁴⁷

Per seleccionar l'equip femení que finalment acabaria viatjant a París per disputar el cros de "l'Humanité" es va fer una prova de selecció a l'estadi de Montjuïc el dia 13 de febrer a les 11 del matí. Aquesta prova es va realitzar a l'interior de l'estadi i la distància a cobrir va ser d'un total de 2km. En aquesta prova de selecció la inscripció va ser totalment lliure, però aquest fet no va provocar una inscripció en massa, finalment només cinc atletes van participar en el cros de selecció. Entre aquestes atletes, cal destacar la presència del C.D. Hèrcules que amb la figura del seu entrenador Borràs va aconseguir amb les seves tres representants els tres primers llocs de la classificació, Maria Torremadé, Joaquina Andreu i Balbina Amat amb aquest ordre van copar el podi.⁶⁴⁸ Totes elles juntament amb la quarta classificada Mercedes Saltó representarien a Espanya una setmana més tard en el cros de "L'Humanité".

El dia 20 de febrer amb la presència de 30.000 espectadors que van dotar a l'ambient d'una atmosfera de cordialitat i camaraderia es va celebrar el cros de "l'Humanité" de 1938. La representació internacional la componien les delegacions de França, Finlàndia, Anglaterra, Bèlgica, Suïssa, L'URSS i Espanya.⁶⁴⁹

⁶⁴⁷ (1938, 6 de febrer). La representación española ha quedado reducida a su parte femenina. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁶⁴⁸ (1938, 7 de febrer). Las mujeres de España al cros de "L'Humanité". El Mundo Deportivo, p. 1.

⁶⁴⁹ (1938, 17 de febrer). 6 Cross de "l'Humanité". L'Humanité, p. 1.

La desaparició de les últimes esperances

A causa de la manca d'entrenament no hi havia gaires esperances perquè la delegació espanyola pogués fer un bon paper. Així doncs el sisè lloc ocupat per l'atleta Joaquina Andreu i la novena posició de Torremadé van resultar del tot admirables tenint en compte les condicions i penúries que estava passant la societat espanyola.⁶⁵⁰ Encara més quan en paraules de l'atleta Joaquina Andreu aquesta va comentar que “ninguna de las chicas había hecho el desplazamiento a París con la pretensión de batir a sus adversarias de la URSS”.⁶⁵¹ Per les atletes espanyoles l'objectiu era plantar cara a l'equip francès, i cal dir que ho van aconseguir tenint en compte els resultats finals, Andreu va anar tota la carrera al costat de la seva rival francesa Estin que al final va finalitzar cinquena amb un temps de set minuts cinquanta segons, seguida per només tres segons de diferència d'Andreu. Per la seva banda la segona atleta espanyola en arribar a meta va ser Torremadé amb un temps de vuit minuts quinze segons.⁶⁵²

La participació de la delegació espanyola femenina va significar una de les últimes expedicions del govern republicà amb la intenció de generar propaganda a profit de la seva causa. En aquest sentit, el comportament de l'equip va ser exemplar, i de fet, com a conseqüència de la presència femenina a París es va reforçar entre les federacions afins a la causa republicana el moviment per seguir contribuint en l'ajut cap al poble espanyol.

⁶⁵⁰ (1938, 25 de febrer). Atletisme. Llibertat, p. 2.

⁶⁵¹ (1938, 27 de febrer). El equipo femenino español en el “cros de l'Humanité”. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁶⁵² (1938, 21 de febrer). Une foule immense acclama les sportifs et “l'Humanité”. L'Humanité, p.1.

2. Les dificultats del món esportiu per a la seva subsistència

De forma paral·lela al creixement de l'esport militar, seguien disputant-se tornejos infantils i juvenils, així com els partits de la competició oficial de futbol. Tanmateix, les dificultats anaven creixent gradualment i la Guerra Civil seguia erosionant la vida ciutadana i l'esport era una víctima més. Dia a dia succeïen incidències que limitaven la teòrica "normalitat" a la reraguarda. A principis de 1938 ja hi havia partits d'equips professionals que no es podien celebrar com a conseqüència de diversos factors.

Amb el pas del temps, la ciutadania cada vegada de forma més pronunciada tenia més dificultats per acudir als estadis de futbol o als actes esportius en els quals s'havia de realitzar un pagament previ amb la finalitat de poder presenciar l'espectacle esportiu. Aquest motiu explica el perquè una vegada finalitzada l'última competició organitzada per la federació de futbol, va costar tant reprendre les negociacions per organitzar la següent.⁶⁵³ Hi havia el dubte entre seguir fent campionats esportius o disputar únicament partits amistosos. La federació va proposar jugar unes eliminatòries prèvies a l'inici del nou campionat però de nou les dificultats econòmiques dels clubs i l'escassetat de mitjans de transport⁶⁵⁴eren un obstacle per la celebració d'aquests partits. El desplaçament del Girona, Sabadell, Granollers i Iluro de Mataró a la ciutat comtal conjuntament amb el dubte que tenien els clubs de Barcelona sobre si la presència de públic

⁶⁵³ (1938, 18 de gener). Les negociacions per les pròximes competicions. La Rambla, p. 2.

⁶⁵⁴ En un partit que s'hauria d'haver disputat a Mataró, els equips de Pins del Vallès i el local Iluro no van poder celebrar el partit per la impossibilitat de l'equip de Pins del Vallès per aconseguir un mitjà de transport." (1938, 5 de gener). El partido Iluro Pins no se jugó. El Mundo Deportivo, p. 2.

La desaparició de les últimes esperances

seria la indispensable per aconseguir guanys econòmics – el mateix dia es disputarien sis partits de futbol a Barcelona – feia que es tinguessin dubtes per tal d'assolir una bona entrada.⁶⁵⁵

Amb la limitació dels partits de competició, es van organitzar més partits amistosos encara que no cada setmana es podien disputar, com fou el cas l'última setmana de desembre de 1937, quan es van suspendre tots els amistosos a conseqüència d'una manifestació que es va realitzar a Barcelona a causa dels esdeveniments bèl·lics. La intenció d'aquests partits amistosos era continuar recaptant el mínim indispensable per la subsistència dels clubs i al mateix temps afavorir el manteniment de les capacitats físiques dels esportistes.

Diferents modalitats esportives com el beisbol i el bàsquet utilitzaven els partits amistosos com a preparació dels equips per a futurs campionats. En la modalitat de beisbol, el trofeu Batista que en 1938 tindria el seu inici el dia 16 de gener, tenia com a objectiu la disputa d'un trofeu, i representava un mitja per la subsistència dels clubs.⁶⁵⁶ Per altra banda en la modalitat basquetbolista la federació va organitzar una competició americana per l'any 1938 amb la novetat que diverses jornades del campionat es van utilitzar per celebrar al mateix temps festivals benèfics a profit dels soldats del front de guerra i en homenatge pòstum als jugadors de bàsquet caiguts durant la Guerra Civil. En concret es va recaptar capital que es destinaria a roba d'abric dirigida als combatents.⁶⁵⁷ Per dotar de

⁶⁵⁵ (1938, 17 de febrer). ¿Llegará a iniciarse la “pre liga” el Domingo? El Mundo Deportivo, p. 1.

⁶⁵⁶ (1938, 2 de gener). Preparando la temporada de 1938. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁶⁵⁷ (1938, 15 de gener). Festival destinado a la compra de ropas de abrigo para nuestros combatientes. La Vanguardia, p. 10.

La desaparició de les últimes esperances

més interès i en conseqüència més recaptació econòmica, la federació pensava organitzar aquests festivals benèfics coincidint amb els partits de més nivell del campionat.

D'aquesta manera la primera jornada benèfica es va celebrar al Club Esportiu Laietà, disputant-se els següents partits, L'equip femení del Laietà – que s'havia reforçat amb dones que havien arribat de València – contra l'equip femení del Sans, tot seguit, un altre partit entre els juniors del "Patrie" i del Espanyol, seguit d'un altre partit entre el Sabadell i el CADCI. Per finalitzar la jornada es va disputar el partit més esperat entre el primer equip del "Patrie" i el primer equip de l'Espanyol.⁶⁵⁸ La resposta per part del públic assistent va ser tan positiva que a la setmana següent es va tornar a organitzar un altre festival benèfic aprofitant els partits de la competició americana. En aquest cas el festival es va organitzar a Sabadell, a les pistes del "Catalunya Park" on es van disputar quatre partits entre els equips de l'Espanyol contra el CADCI, el Mediterrani contra el "Patrie", el Sabadell contra el Cornellà i finalment el Badaloní contra el Y.M.C.A.⁶⁵⁹ En finalitzar els actes solidaris i encara que el "Catalunya Park" de Sabadell s'havia omplert per a presenciar els partits de bàsquet, en aquesta ocasió, a diferència dels partits disputats la setmana anterior al Club Esportiu Laietà de Barcelona, la recaptació va ser molt pobre. El fet que la federació i els clubs de bàsquet s'esforcessin per aconseguir la millor organització i la millor alineació possible no va ser suficient per aconseguir una bona recaptació. Aquest fet, lògic i comprensible, es pot explicar entenent les penúries que ja en l'any 1938, la

⁶⁵⁸ (1938, 15 de gener). Las competiciones futbolísticas de la federación. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁶⁵⁹ (1938, 25 de gener). Tercera jornada del torneo a la americana. La Vanguardia, p. 8.

La desaparició de les últimes esperances

ciutadania catalana havia suportat i estava suportant. Una gran part de la ciutadania estava esperant que s'acabés el conflicte, per definitivament, poder aconseguir la tan anhelada tornada a la normalitat.

Amb el final de la primera competició oficial de futbol el dia 16 de gener de 1938,⁶⁶⁰ es va accentuar en major mesura el canvi de direcció que des de finals de 1937 s'havia iniciat. Les enormes dificultats per formar les plantilles dels clubs catalans, s'havia d'afegir la cada vegada més difícil situació dels mitjans de transport. Els bombardejos que havia patit Barcelona i Catalunya durant l'any 1937, seguien reproduint-se durant els primers mesos de l'any 1938 amb el conseqüent impacte amb la vida dels ciutadans.⁶⁶¹ En aquest context, l'esport seguia sent una eina de distracció, recaptació i de preparació física. Però ja no tenia – o cada vegada amb menys proporció – el poder per aconseguir augmentar la moral de la població. Els ciutadans – majoritàriament dones i nens – seguien patint les conseqüències d'un conflicte que cada vegada era més advers pel govern republicà. De totes maneres, el Comitè Català pro Esport Popular C.C.E.P. no abaixava els braços i de cara a la nova temporada iniciada l'any 1938 es va mostrar disposat a organitzar un torneig de penyes anomenat “Copa Associació”.⁶⁶² La finalitat era mantenir la divulgació de l'esport entre la ciutadania, tal com el C.N. Barcelona havia fet. Encara que els objectius del C.N. Barcelona seguien sent la seva subsistència, el comitè obrer que s'encarregava

⁶⁶⁰ (1938, 17 de gener). El Barcelona es otra vez, triunfador definitivo. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁶⁶¹ (1938, 1 de febrer). La barbarie fascista contra la civilización. El Diluvio, p. 1.

⁶⁶² (1938, 6 de febrer). Copa Asociación. La Vanguardia, p. 12.

La desaparició de les últimes esperances

de gestionar el club va realitzar molts esforços perquè la natació en l'àmbit català tingues la continuïtat necessària en temps de guerra.

L'exemple de subsistència del C.N. Barcelona es digne de menció. Al mes de febrer de 1938 després de ser víctima dels bombardejos feixistes que van causar danys a les seves instal·lacions, aquest club va afrontar una nova dificultat que va desencadenar en què el comitè obrer que havia gestionat el club des de l'inici del conflicte cedís el pas a una junta de govern.⁶⁶³ Fins a aquell moment, les dificultats per les quals havia passat el club van ser nombroses. Durant el conflicte molts dels seus nedadors van anar a lluitar al front de guerra, alguns d'aquests van desertar fugint a l'estranger, per altra banda la ubicació de les instal·lacions – molt a prop del port – constituïen una zona de guerra, que va ser víctima de molts bombardeigs –. Tot i aquestes dificultats, el febrer de 1938 les noves estratègies del club implicaven recuperar tots aquells nedadors d'una edat avançada que havien estat socis del club, amb la intenció de què fossin una peça clau en la formació i preparació física tant de les categories infantils com de les dones. Que es destacaven com els dos grups cap a on redirigia la seva mirada el club com a conseqüència de la falta d'efectius masculins. Segons Pedro Masanella, president del Club “ Las mujeres deben cubrir los huecos que dejan en nuestras filas los nadadores que van al frente para que nuestra obra no se vea interrumpida” ⁶⁶⁴ , l'objectiu des d'una visió utilitària de l'esport era crear una

⁶⁶³ La junta esportiva del club es va incorporar al departament de cultura de la Generalitat. (1938, 21 de gener). La nueva junta del “C.N. Barcelona”. La Vanguardia, p. 10.

⁶⁶⁴ (1938, 28 de març). El “C.N. Barcelona” abre los brazos a las mujeres. El Mundo Deportivo, p. 1.

La desaparició de les últimes esperances

joventut sana i forta, on les dones també tinguessin accés. Només hi havia un requisit per entrar a formar part del club, i aquest era nedar cinquanta metres en menys d'un minut. Aquestes mesures responien a la importància de captar nous socis...

Estando la mayoría de nuestros mejores nadadores comprendidos en las quintas movilizadas, resulta también difícil la organización de concursos, festivales o campeonatos. Pero cuando las actividades de los organismos competentes van orientadas hacia una labor de propaganda y de siembra, que alcanza mayormente a los niños y a las mujeres, ya que los hombres, en el momento actual, están absorbidos por completo por la guerra contra el fascismo, pueden llevarse a cabo, si no festivales brillantes y competiciones con "ases" más o menos pueblerinos, reuniones natatorias con participación nutrida de niños y mujeres que contribuyan a propagar entre todo el pueblo la afición y el entusiasmo por el más bello de todos los deportes.⁶⁶⁵

Així doncs, el club va crear una nova reglamentació, que facilitava l'entrada al club a les dones. A més per facilitar l'entrada al club, un altre mesura que es va aplicar va ser que sense acreditar una marca en els cinquanta metres, totes les germanes i dones de socis serien admeses com a noves sòcies, tanmateix totes aquelles nenes de menys de deu anys van ser admeses sense realitzar cap tipus de prova física.⁶⁶⁶

⁶⁶⁵ (1938, 28 de març). El "C.N. Barcelona" abre los brazos a las mujeres. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁶⁶⁶ (1938, 25 d'abril). El C.N. Barcelona reglamentó la ampliación de su sección femenina. El Mundo Deportivo, p. 2.

3. L'esforç del C.C.E.P. i el Comissariat d'Educació Física i Esports per conservar la pràctica esportiva a la rera guarda

El context extremadament complicat a causa de la Guerra Civil, no era un impediment perquè a la rera guarda catalana es continuessin els projectes per aconseguir conservar la pràctica esportiva. En aquesta direcció el "Comitè Català pro Esport Popular" C.C.E.P. i el "Comissariat d'Educació Física i Esports" van dirigir els seus esforços per ajudar a l'Associació de Penyes de Futbol de Catalunya a organitzar la "Copa Associació" que anava dirigida a tots aquells esportistes de les categories infantils i juvenils.⁶⁶⁷ La finalitat era aconseguir un canvi en la mentalitat de la pràctica esportiva i aconseguir que l'esport obrer i popular fos " amateur, el que se hace sin público, ni ovaciones, ni dinero".⁶⁶⁸ Els obstacles pels quals passaven els clubs i les federacions esportives a la rera guarda facilitaven fins a cert punt aquest canvi de mentalitat. El futbol competitiu i professional a la rera guarda va anar perdent pes al mateix temps que es produïen desercions, es perdien efectius com a conseqüència de les mobilitzacions dels joves al front de guerra i augmentaven les dificultats econòmiques com a conseqüència del conflicte bèl·lic. Cada vegada era més difícil organitzar competicions i sostenir clubs i entitats esportives professionals.

Amb aquesta realitat de fons, el "Comitè Català pro Esport Popular" C.C.E.P. i el "Comissariat d'Educació Física i Esports" tenien com a finalitat conservar la

⁶⁶⁷ (1938, 4 de gener). L'associació de Penyes. La Rambla, p. 2.

⁶⁶⁸ (1938, 6 de febrer). Como funciona la "Associació de Penyes de Futbol de Catalunya".El Mundo Deportivo,p. 2.

La desaparició de les últimes esperances

pràctica esportiva i al mateix temps relacionar-la amb la preparació militar.⁶⁶⁹ Un primer pas, va ser ajuntar el futbol popular en un únic organisme que afavorís la pràctica d'aquest. I d'aquesta manera fonamentar les bases perquè altres modalitats esportives tal com el ciclisme, l'atletisme, la natació i el bàsquet seguissin el mateix camí de cara a potenciar totes les disciplines de l'esport popular.⁶⁷⁰ El Comissariat també va incentivar l'adequació dels terrenys de joc per garantir les millors condicions per l'educació física.⁶⁷¹

Les tendències que feien indicar que l'esport popular estava realitzant un gir eren múltiples. Entre elles, destacar la crida del CCEP per organitzar una diada internacional entre les nacions de Suïssa, Bèlgica, Txecoslovàquia, Suècia, Noruega, Anglaterra, Dinamarca i Finlàndia. La finalitat d'aquest acte va ser recollir tot el material militar procedent d'aquests països per tal de destinar-lo a la formació militar dels soldats republicans.⁶⁷²

Altres iniciatives destacades van ser les gestions per organitzar un partit de futbol entre jugadors de les ciutats de Barcelona i París,⁶⁷³ i el concurs literari que va organitzar el "Comissariat d'Educació Física i Esports" que premiava amb mil pessetes a la millor novel·la escrita en català relacionada amb l'esport i la guerra, i que mostrés especial atenció a la importància de la preparació física dels

⁶⁶⁹ (1938, 2 de gener). El "Comité Català pro Esport Popular" visita al Presidente de la Generalidad. La Vanguardia, p. 10.

⁶⁷⁰ (1938, 6 de febrer). Como funciona la "Asociación de Penyes de Fútbol de Catalunya". El Mundo Deportivo, p. 2.

⁶⁷¹ (1938, 19 de maig). L'adequació dels terrenys de joc. La Rambla, p. 2.

⁶⁷² (1938, 3 de gener). Diada Internacional. La Rambla, p. 2.

⁶⁷³ (1938, 12 de febrer). Futbol. La Rambla, p. 2.

La desaparició de les últimes esperances

combatents.⁶⁷⁴ A més a més, en aquest concurs també es va premiar amb tres-centes pessetes a aquells combatents que escriguessin un conte que narrés la importància de l'educació física a l'Espanya que lluitava contra el feixisme.

Paral·lelament a l'esforç que la societat civil, les seves institucions, les federacions i els clubs estaven desenvolupant per conservar la celebració d'actes esportius, cal citar que les manifestacions esportives de caràcter militar es foren imposant com a conseqüència de les necessitats de la guerra.⁶⁷⁵

Sens dubte a principis de 1938 la societat catalana travessava els pitjors moments de la Guerra Civil. El desgast de la població era progressiu. Així i tot, el fenomen esportiu es reconvertia contínuament, és a dir, tot i els obstacles creixents per a la celebració d'actes esportius, aquests disminuïen, però fins al moment no havien desaparegut.⁶⁷⁶

Figura 10. Actes esportius celebrats a Catalunya entre el gener i el juny de 1938. A la gràfica es pot apreciar les conseqüències dels bombardejos que va patir la ciutat de Barcelona el mes de març. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

⁶⁷⁴ (1938, 7 de febrer). Literatura i esport. La Rambla, p. 2.

⁶⁷⁵ Fons Documental. "Liquidació del partit disputat entre un equip de Carabiners i l'Olot F.C." 24 de febrer de 1938. Arxiu Comarcal de la Garrotxa.

⁶⁷⁶ Per al 13 de març de 1938 es va organitzar el cros de la capçalera "Trellal". (1938, 10 de març). Cros de Treball. La Rambla, p. 2.

La desaparició de les últimes esperances

A finals de març de 1938 les dificultats per celebrar actes esportius de tota mena era la tònica habitual a la rera guarda catalana. Els bombardeigs que afectaven diverses zones del territori català s'hi havia de sumar les penúries que patia la població en aquells moments de la contesa. El dia 20 de març a causa dels bombardeigs que va patir la ciutat de Barcelona⁶⁷⁷ es van suspendre tots els partits del campionat infantil “ Torneig Ciutat de Barcelona”, l'inici de la Lliga Catalana de Futbol, la manifestació esportiva popular de la modalitat atlètica organitzada pel diari “Treball”, els combats de boxa, així com els partits de Bàsquet i de beisbol corresponents al trofeu “Batista”.⁶⁷⁸

Les enormes dificultats per organitzar actes esportius a la rera guarda catalana no va evitar que una delegació catalana femenina es desplaçés a París l'abril de 1938 i guanyés en la categoria d'equips el cros de la “Populaire”. A la mateixa competició Joaquina Andreu va aconseguir la segona posició.⁶⁷⁹

La FSGT va aprofitar la bona actuació de l'equip català per tornar a invitar la delegació catalana amb motiu del XXX aniversari de l'esport Treballista francès que es va celebrar a París del 23 fins el 26 de juny de 1938.⁶⁸⁰ Per aquest motiu, la Joventut Socialista Unificada J.S.U. i diversos sindicats, entre ells, la F.O.S.I.G. i el sindicat del teixit, van adreçar-se a les dones catalanes amb la

⁶⁷⁷ Albertí, S&E. (2004). *Perill de bombardeig! Barcelona sota les bombes (1936-1939)*. Barcelona: Editorial Albertí editors S.L.

⁶⁷⁸ (1938, 21 de març). No empezó aún la liga catalana de futbol ni hubo la carrera pedestre de “Treball”. *El Mundo Deportivo*, p. 1.

⁶⁷⁹ El CCEP va organitzar un acte de reconeixement a l'equip català – format per Torremadé, Andreu, Ribé i Saltó – que va aconseguir la segona posició en el cros de la “Populaire” de 1938. (1938, 22 d'abril). Cros de “La Populaire” *La Rambla*, p. 2.

⁶⁸⁰ (1938, 30 de maig). XXX Aniversari de l'Esport Treballista Francès. *La Rambla*, p. 2.

La desaparició de les últimes esperances

intenció d'oferir unes pautes d'entrenament de cara a les proves de selecció per formar la delegació catalana.⁶⁸¹

El 22 de juny de 1938 després d'un comiat ben sentit del president Companys, l'expedició catalana dirigida pel CCEP es va desplaçar a l'estació de tren per viatjar a París. L'expedició va estar formada per Andreu, Torremadé, Saltó, Ribé, Giró, Ramon i Aminda Valls. Les proves a les quals s'hi van presentar foren els 60 metres, 100 metres, 4 per 100 metres i els 800 metres.⁶⁸²

El 3 de juliol, a la tornada de la delegació es va celebrar un festival esportiu al seu honor. Aquest va ser organitzat pel CCEP i el tercer Batalló de Blindats que van coordinar diferents proves atlètiques amb un partit de futbol i activitats gimnàstiques.⁶⁸³

4. Els equips militars, l'alternativa per evitar la desaparició dels clubs esportius

La tornada a la normalitat cada vegada quedava més lluny, l'inici de la Lliga Catalana de Futbol – amb escassetat de jugadors – i els campionats de bàsquet i beisbol servien per cobrir en el cas més optimista els mínims per garantir la subsistència dels clubs. De mica en mica els clubs s'adonaven de l'enorme complexitat no només d'organitzar tornejos comarcals, sinó també de la possibilitat de celebrar partits amistosos o festivals benèfics entre clubs

⁶⁸¹ (1938, 2 de juny). Entrenament d'esportistes. La Rambla, p. 2.

⁶⁸² (1938, 23 de juny). Delegació catalana. La Rambla, p. 2.

⁶⁸³ (1938, 4 de juliol). Festival Esportiu. La Rambla, p. 2.

La desaparició de les últimes esperances

esportius. Existien clubs com el Martinenc, que disputaven partits de futbol contra seleccions de la seva barriada amb l'objectiu de descobrir nous valors per poder fixar.⁶⁸⁴ L'escassetat de jugadors era molt alta i totes les mesures eren estudiades per aconseguir establir els mínims indispensables per la continuïtat dels clubs.

L'any 1938, després d'un any i mig de conflicte, els festivals esportius militars ja eren una realitat esportiva a la rera guarda catalana. Des del mes de març de 1937, amb el festival esportiu militar celebrat a Montjuïc, els actes esportius militars no havien parat de créixer, els últims mesos de l'any 1937, ja s'havien consolidat com a festivals benèfics dirigits a la causa republicana, i l'any 1938 la tendència seguia incrementant-se. Tant és així, que el dia 2 de gener es va continuar amb els partits al camp del Fortpienc, on durant els últims mesos de l'any 1937 ja s'havien disputat partits entre seleccions d'equips del Fortpienc i equips militars.

En concret en aquest acte de principis d'any no només es va disputar un partit de futbol, també es van realitzar unes proves en què els nois de la lleva de 1940 van demostrar la tècnica militar en portar a terme diverses proves com les de fusell a peu i sobre la marxa, maniobres, desplegaments, llançaments de granada i una sèrie d'exercicis gimnàstics. Totes les proves van estar dirigides pels respectius tinents que van guiar als seus soldats sota l'atenta mirada del Capità Instructor del Districte IV, que una vegada acabat el festival va rebre les

⁶⁸⁴ (1938, 20 de juny). Martinenc- Selección. El Mundo Deportivo, p. 2.

La desaparició de les últimes esperances

salutacions i felicitacions pel bon concurs i la bona preparació que s'estava portant a terme amb els soldats de la reserva.⁶⁸⁵

És amb aquesta realitat de fons quan clubs de futbol com l'Espanyol van iniciar la celebració de partits contra equips militars, com el que es va celebrar a Sarrià el 19 de juny de 1938. El festival a profit del Socors Roig Internacional S.R.I. va iniciar-se amb unes exhibicions de la banda de músics del S.R.I. seguida per la desfilada d'un destacament de guardes de seguretat i d'una secció de motoristes del cos de carabiners. La desfilada va ser presenciada pel nombros públic que no va parar en cap moment d'ovacionar als membres militars. Un cop finalitzades totes les demostracions, els dos equips van saltar al terreny de joc i van disputar el partit de futbol que es va emportar l'equip militar dels Carabiners per un marcador de tres gols a dos.⁶⁸⁶ Aquest festival va demostrar l'alternativa que representaven els equips militars per poder concretar partits benèfics, i d'aquesta manera garantir la continuïtat del fenomen esportiu.

El gran esforç per dirigir el fenomen esportiu cap a una direcció eminentment amateur i popular al servei solidari pel poble, avançava paral·lelament a l'augment continu de les manifestacions militars relacionades amb l'esport.⁶⁸⁷

Les enormes dificultats per acabar de disputar tots els partits de la Lliga Catalana contrarestaven amb la celebració cada vegada més accentuada dels actes

⁶⁸⁵ Els soldats de la lleva de 1940 en aquells moments es trobaven a la reraguarda i constituïen una reserva de l'exèrcit de la República. La seva preparació es portava a terme en els centres situats en els districtes I i IV. (1938, 7 de gener). El Mundo Deportivo, p. 2.

⁶⁸⁶ (1938, 20 de juny). Martinenc- Selección. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁶⁸⁷ Aquest fet era una conseqüència derivada de les necessitats bèl·liques. L'educació física dels soldats i de la joventut amb edat juvenil e infantil era indispensable per aconseguir la preparació adequada per fer front als atacs feixistes. (1938, 15 de març). Preparació física La Rambla, p. 2.

La desaparició de les últimes esperances

esportius amb representació militar. D'aquesta manera i per commemorar el 19 de juliol el C.R.E. Artilleria va organitzar un festival benèfic a profit de les guarderies de nens i dels hospitals al camp de "Les Corts". En aquest festival la caserna militar "Fermín Salvochea", va organitzar una festa solidària que tenia com a plat fort el partit entre el C.R.E. Artilleria i una selecció catalana formada pels millors jugadors de la reraguarda catalana.

Les expectatives de bon joc va ser un reclam força efectiu perquè nombrós públic assistís a veure el partit. Els actes del festival van començar amb la banda de músics del S.I.A., que van interpretar unes notes musicals en el mateix moment que el Director General de Sanitat entregava dos rams de flors a dues senyoretes, just abans de realitzar la sacada d'honor enmig dels aplaudiments del públic assistent.⁶⁸⁸

El festival benèfic es va completar amb unes proves atlètiques que van cobrir una distància de dos mil metres i en la qual es va imposar l'atleta Piferrer. A continuació es va disputar un partit de bàsquet entre l'equip del C.R.E. Artilleria i una selecció catalana que es va acabar imposant pel marcador ajustat de trenta - dos a vint-i-nou.⁶⁸⁹

⁶⁸⁸ (1938, 25 de juliol). El festival del martes en Les Corts. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁶⁸⁹ (1938, 25 de juliol). El festival del martes en Les Corts. El Mundo Deportivo, p. 2.

La desaparició de les últimes esperances

Progressivament els partits amb presència militar es foren integrant en el calendari esportiu, fins al punt que a l'estiu de 1938 cada setmana s'organitzava un partit de futbol benèfic amb presència d'equips militars.⁶⁹⁰

El 24 de juliol s'enfrontaven a Sarrià l'equip de Carabiners contra la Selecció Catalana a profit dels hospitals del Cos de Carabiners.⁶⁹¹ I el 7 d'agost l'equip del Cos de Seguretat s'imposava clarament al F.C. Barcelona,⁶⁹² i tornava a repetir victòria el dissabte 20 d'agost a "Les Corts". Aquest mateix cap de setmana es va disputar el partit entre un equip anomenat "Carabiners" i l'equip de "l'Aviació".

La disponibilitat dels equips militars permetia una alternativa necessària per a una pràctica esportiva que es trobava a finals d'agost de 1938 tocada de mort. La celebració dels festivals esportius de caràcter benèfic – la majoria d'aquestes estaven relacionades amb l'ajut als hospitals – els quals eren disputats la gran majoria per equips militars significaven un recurs solidari a profit de les necessitats que produïa el conflicte bèl·lic.

La nova dimensió esportiva entesa des de la vessant militar no feia més que avançar, tot al contrari passava amb les altres manifestacions esportives, que

⁶⁹⁰ Els partits militars es celebraven per tot el territori català. Un exemple van ser els diversos partits que es van jugar al camp de la Xamora de Valls des del juny de 1938 fins al Novembre del mateix any. Fons Documental. Cartells. Arxiu Comarcal de L'alt Camp.

⁶⁹¹ (1938, 26 de juliol). Los festivales benéficos del domingo. La Vanguardia, p. 9.

⁶⁹² (1938, 8 d'agost). Cuerpo de Seguridad- FC Barcelona. El Mundo Deportivo, p. 2.

La desaparició de les últimes esperances

constantment eren calumniades.⁶⁹³ Les crítiques constants dirigides des de diferents sectors de la societat catalana als esportistes professionals topaven amb la realitat que es descrivia des del front de guerra. Segons les paraules de Francisco Mario Peris, antic redactor de premsa esportiva i que durant els primers mesos de l'any 1938 va estar destinat com a corresponsal de guerra en el front, descrivia que la feina dels esportistes en el front era esplèndida. Ara bé, sí que és cert que hom havia de diferenciar els diferents tipus d'esportistes de la reraguarda catalana. S'havia de concretar l'existència d'esportistes, entitats i clubs que van fer de l'esport un medi de vida únicament dirigit al seu propi benefici, i aquells altres que pensaven en l'esport com una eina per la seva satisfacció personal i per aconseguir que aquest fos d'utilitat també des d'una visió patriòtica.⁶⁹⁴ Peris, descrivia tres casos d'esportistes destinats al front i entregats a la causa de la llibertat i de la democràcia.

*Aquel ciclista que cada mañana llevaba la correspondencia al puesto más avanzado del Ebro y cuando la posición estuvo cercada por las tropas de Franco, el atravesó el cerco y llegó al puesto de mando dando cuenta de la difícil situación en la que se encontraban los defensores, quienes, en un contraataque, fueron liberados.*⁶⁹⁵

Héroes como el antitanquista. Coll, que en el frente del Este tuvo muchos imitadores entre gente especializada en los lanzamientos de pesos, discos y jabalina, convertidos

⁶⁹³ L'inici de la Lliga Catalana el 27 de març de 1938 no va despertar gaires simpaties en l'opinió pública catalana, com a conseqüència de que des de temps ençà diversos sectors s'havien manifestat en contra d'aquest tipus de pràctiques esportives. (1938, 28 de març). La Lliga Catalana. La Rambla, p. 2.

⁶⁹⁴ (1938, 27 de juny). Los deportistas y la guerra. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁶⁹⁵ (1938, 27 de juny). Los deportistas y la guerra. El Mundo Deportivo, p. 2.

La desaparició de les últimes esperances

*en el terror de los facciosos por la destreza con la que efectuaban los lanzamientos de bombas.*⁶⁹⁶

*Héroes como aquellos “crosmen” que defendían un puesto en la carretera de Pueblo de Albortón y que con la rapidez que acudían de un lugar a otro, cubriendo todas las brechas, detuvieron el avance de un enemigo, diez veces superior en número, permitiendo así el repliegue y el rescate de material en las posiciones leales avanzadas.*⁶⁹⁷

Aquest corresponçal comenta que en una zona concreta del front d' Aragó, els combatents per tal de passar les hores mortes, s'entretenien fent esport...

*Unos soldados estaban entregados al deporte, dándose patadas a un balón de fútbol, los unos, mientras los otros se dedicaban a correr y saltar por un recinto cubierto de obstáculos.*⁶⁹⁸

El corresponçal també explica que quan el tinent s'apropava a la zona esportiva i tocava el xiulet tres cops, la reacció de tots els soldats era ràpida i eficient. Els soldats no refusaven les seves obligacions com a bons soldats, i agafaven els seus fusells i es disposaven a formar per tal de realitzar les maniobres necessàries.

Potser fruit de la imatge positiva que cada vegada amb més pes tenia l'esport en els sectors militars, el gener de 1938, era bastant comú tal com ja havia succeït

⁶⁹⁶ (1938, 27 de juny). Los deportistas y la guerra. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁶⁹⁷ (1938, 27 de juny). Los deportistas y la guerra. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁶⁹⁸ (1938, 27 de juny). Los deportistas y la guerra. El Mundo Deportivo, p. 2.

amb anterioritat, que se celebressin partits de futbol en el front de guerra. D'aquesta manera a finals de gener en un poble no esmentat, es va celebrar un partit de futbol entre dues seleccions militars corresponents als " Zapadores minadores de la base Sa. C.C.n. 10 1a compañía"⁶⁹⁹. El partit disputat davant d'un públic nombrós, va donar la victòria a la selecció blanca formada per García del U.E. Poble Sec, Roselló U.E. Sans, Ramón del Pla del Penedès, Cotchet del Gràcia S.C., Rabassa del Ràpits Europa, Mayoral del C.D. Europa, Argimón del Badaloní S.C., García del C.D. Júpiter, Vallribera del F.C. Martinenc i Vidal del F.C. Mojals. Per la seva banda la selecció marró va estar formada per Sala del C.E. Manresa, Andreu del U.E. Sans, Colom C.E. Manresa, Oro del F.C. Lleida, Fibla del Rapitenc F.C., Adell del Penya Saprisa, Castro del Port F.C., Cortiella del Penya Escolà, Fernàndez del Racing Poble Nou, Roig del C.D. Pla de Cabra i Girona del F.C.Camp de la Selva. Així doncs en les dues seleccions formades per jugadors de futbol, existia una diversitat en quant al lloc de procedència de cadascun d'ells. Els jugadors representaven a quasi tot el territori català de la mateixa manera que la resta de ciutadans catalans que formaven part de l'exèrcit que lluitava en el front de guerra.

Tornant als partits que es disputaven al front, cal comentar que un cop es va acabar aquest partit entre les dues seleccions ja s'havia organitzat un altre partit de futbol per disputar la setmana següent entre una barreja de dues seleccions que s'enfrontaria a un equip de la infanteria. El premi pel guanyador d'aquest partit van ser onze botelles de conyac.⁷⁰⁰

⁶⁹⁹ (1938, 30 de gener). Futbol en el frente de Aragón. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁷⁰⁰ (1938, 30 de gener). Futbol en el frente de Aragón. El Mundo Deportivo, p. 2.

La desaparició de les últimes esperances

No només en el front d'Aragó es jugaven partits entre soldats de l'Exèrcit Regular, en el front andalús, concretament a Jaén i a Andújar també es van jugar partits de futbol amb presència d'esportistes catalans. A Jaén, el duel entre una selecció vermella i la brigada comptava amb la participació de Conesa de l'Avenç i Betancourt del Badalona. A Andújar, es destaca pel seu aspecte físic⁷⁰¹ la presència del responsable de la farmaciola, seguidor del Badalona. En tots dos partits una selecció de militars es va enfrontar a l'equip de la Brigada, recaptant d'aquesta manera una suma apreciable de diners i aconseguint que en aquesta zona d'Andalusia es tornés a recuperar l'afició pel futbol que quasi havia desaparegut. A més a més, els partits de futbol aconseguien ser un entreteniment per als soldats, ja que els combatents obtenien unes hores de permís per assistir als enfrontaments.

*Los jugadores catalanes están encantados de las atenciones que se les tiene, pues en su honor se organizan bailes, festivales artísticos, etc... En resumen, se organiza una labor de propaganda de Cataluña y de acercamiento entre ambas regiones que está dando un fruto más positivo que otras campañas.*⁷⁰²

En altres zones com en el front de Madrid el batalló número 142 va organitzar un festival amb la presència dels Caps i Comissaris de la brigada, que dirigint-se als oficials van expressar l'enorme importància que tenia "capacitar y poner el máximo cariño en el trato a la tropa."⁷⁰³ En el festival com a conseqüència de

⁷⁰¹ "Merece parrafo aparte el ayudante del botiquín, un hincha del Badalona, y con unas barbas mas grandes que el dios Neptuno". (1938, 21 de març). Futbol en el frente. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁷⁰² (1938, 21 de març). Futbol en el frente. El Mundo Deportivo, p. 2.

⁷⁰³ (1938, 20 de juny). Prat en Barcelona, nos habla de él y otros deportistas en el frente. El Mundo Deportivo, p. 2.

La desaparició de les últimes esperances

què la majoria de soldats eren catalans, la banda de música va interpretar unes sardanes que van ser ballades per la majoria. El plat fort del festival va ser un partit de futbol arbitrat pel jugador Patricio Arnau que a l'inici de la Guerra Civil havia estat jugador del F.C. Barcelona.

Un altre exemple de la solidaritat esportiva en el front de guerra va ser el cas de José Prat Ripollés, el jugador internacional de futbol va aprofitar uns dies de permís per viatjar a Barcelona amb l'objectiu d'organitzar un festival benèfic. Aquest jugador que descrivia que en el front...

*Hacemos también nuestros partidos para no perder la forma y para templar nuestros músculos. Ello no es incompatible con la tarea de hacer la guerra, es su complemento estimulante y vigorizador para luego cumplir cada uno con su deber.*⁷⁰⁴

Va arribar a la ciutat comtal amb la intenció d'establir contactes amb diferents esportistes que es trobaven a la rera guarda d'aquesta manera formar una selecció catalana per enfrontar-se a un equip de jugadors de futbol que formaven part de l'exèrcit i es trobaven al front de guerra. El propòsit de la disputa del partit tenia un fons solidari i la seva finalitat era aconseguir una recaptació econòmica per dotar a la divisió de la qual formava part d'un setmanari.⁷⁰⁵

Amb tots aquests exemples es demostra que en el front de guerra també es practicava l'activitat física. No només com a preparació física per als soldats sinó

⁷⁰⁴ (1938, 20 de juny). Ha pasado unos días con nosotros el exterior internacional José Prat Ripollés. El Mundo Deportivo, p. 1.

⁷⁰⁵ (1938, 20 de juny). Ha pasado unos días con nosotros el exterior internacional José Prat Ripollés. El Mundo Deportivo, p. 1.

La desaparició de les últimes esperances

també com un mètode de distracció. Tanmateix, queda demostrat com l'esport és un fenomen adaptable. Aquesta particularitat fa possible la seva pràctica en diversos tipus de situacions, potser per aquest fet, durant un període de guerra hom troba proves contrastades de la seva realització.

Conclusió

Durant el transcurs de l'any 1938 les dificultats dels clubs esportius per tal de garantir la seva subsistència es veia afectada per la manca de jugadors, la dificultat per formar les plantilles dels clubs esportius així com els problemes econòmics que patien van contribuir a la recerca de noves alternatives per evitar la seva desaparició. En aquest sentit el C.C.E.P i el Comissariat d'Educació Física i Esports es van esforçar per mantenir la pràctica esportiva a la rera guarda catalana. La nova direcció del fenomen esportiu deixava enrere progressivament a la pràctica esportiva professional i abraçava la pràctica esportiva popular de caràcter amateur.

L'ajuda de la FSGT francesa va ser d'enorme importància per continuar amb les esperances associades a la causa republicana. L'obertura de subscripcions, partits benèfics i propaganda que va realitzar aquesta federació obtenien el seu fruit i a finals de març de 1938 es van enviar a Catalunya un comboi de set camions plens de donacions de la població francesa destinats a pal·liar les mancances de la rera guarda catalana. Per altra banda, la invitació de la FSGT perquè una delegació espanyola participés en diferents proves com per exemple el cros de "l'Humanité" de 1938, ens demostra la vinculació de la federació amb la causa espanyola.

Amb la constant mobilització de joves al front l'esport adquiria cada vegada més rellevància en el front de guerra, a causa que era utilitzat com una eina de distracció pels soldats. A més a més, la presència d'esportistes en el front va ser crucial per la formació d'equips militars que seguint les pautes per a una bona

La desaparició de les últimes esperances

preparació física organitzaven partits de caràcter benèfic amb els clubs esportius, fet que a curt termini va permetre a les entitats esportives continuar participant amb actes esportius que garantien la seva subsistència.

**Capítol 8 L'esport com a eina directa de
preparació militar
(Setembre 1938- Gener 1939)**

L'esport com a eina de preparació militar

Introducció

El procés de militarització de la societat seguia el seu camí com a conseqüència del desenvolupament del conflicte bèl·lic. Els clubs esportius no podien sostenir l'organització d'actes esportius pel fet que no disposaven de recursos humans ni econòmics. En aquest sentit, iniciatives com el Torneig Militar, o el Trofeu "Airesol" dirigits pel Consell Nacional "d'Airesol", van suposar la continuació dels festivals benèfics esportius i al mateix temps van significar la instauració de noves mesures de comportament esportiu proposades des dels òrgans militars.

Tant el Torneig Militar de futbol, com el Trofeu "d'Airesol" que tenia la finalitat de promoure la pràctica esportiva de diverses modalitats esportives, van suposar dues representacions esportives que es van unir a la resta d'actes esportius de caràcter militar que de forma progressiva s'anaven celebrant a la reraguarda catalana.

La divulgació de la pràctica esportiva constituïa el pilar fonamental per a una bona preparació física i aquesta a la vegada era part indispensable per a contribuir a la victòria bèl·lica. D'aquesta manera fins que l'última esperança de les forces republicanes no es va esgotar, els actes esportius no es van aturar.

1. Les últimes alternatives de subsistència: El torneig militar

Durant l'estiu de 1938 el creixement de les manifestacions esportives entre equips militars, que sovint s'enfrontaven també a clubs esportius va repercutir en la possibilitat d'organitzar un torneig de futbol amb equips militars.⁷⁰⁶ La presència d'un gran nombre d'esportistes a les files de l'Exèrcit de la República, va ser decisiu per a realitzar aquest pas, de fet, la celebració de partits benèfics entre un club esportiu i els equips militars, s'havia erigit a l'estiu del 1938 com la via més "assenyada" per a garantir la continuïtat de les entitats i institucions esportives. Diversos eren els motius, però el més important va ser el procés de militarització de la societat que havia debilitat les plantilles dels clubs catalans pel fet que els joves esportistes s'allistaven a les files de l'exèrcit. Aquest fet va provocar que els equips militars poguessin presentar unes plantilles amb jugadors de més qualitat i relegava als clubs esportius a una posició secundària.

*La misión de los clubs queda momentáneamente paralizada. No tienen jugadores. Todos ahora son militares.*⁷⁰⁷

L'organització d'un torneig de futbol de caràcter benèfic comptava amb el beneplàcit del "Comissariat d'Educació Física i d'Esports"⁷⁰⁸ que veia amb bons ulls la celebració d'un torneig solidari, perquè aquest no representava una ofensa

⁷⁰⁶ Veient l'èxit d'assistència que tenien els partits entre el Girona F.C. i els equips militars, aquesta entitat va esgotar les últimes esperances amb la intenció d'organitzar un torneig comarcal. (1938, 20 d'octubre). El diumenge a "Vista Alegre". Front, p. 2.

⁷⁰⁷ (1938, 13 de setembre). El futbol re-animado por la actividad deportivo-militar. La Vanguardia, p. 4.

⁷⁰⁸ La cooperació entre "Airesol" i el Comissariat d'Educació Física i d'Esports es va iniciar durant el mes de juliol de 1938. (1938, 13 de juliol). Els Esports. La Rambla, p. 2.

L'esport com a eina de preparació militar

contra la moralitat i els valors de la ciutadania, en contraposició del que fins aquell moment, havien significat els tornejos de futbol professionals, que per aquest motiu, havien estat el centre de les crítiques del Comissariat i de diverses personalitats rellevants de la societat catalana.⁷⁰⁹

No es tractava ni es tenia com a finalitat suprimir els clubs esportius, l'objectiu per l'organització d'un torneig militar era una conseqüència directa del procés bèl·lic. Els equips militars com a part de l'Exèrcit Republicà tenien cobert el sou dels jugadors, el cost dels desplaçaments i el més important per a garantir la recaptació, la qualitat de les plantilles.

Foto 10. En aquesta fotografia d'aquest cartell podem comprovar com l'equip d'artilleria estava format per jugadors de diferents clubs de futbol catalans. Confirmant la presència de destacats jugadors de l'època entre les files dels equips militars.

⁷⁰⁹ (1938, 12 de setembre). Los equipos militares devuelven al futbol "barcelonés" aletargadas emociones e intereses desvanecidos. El Mundo Deportivo, p. 1.

L'esport com a eina de preparació militar

En aquells moments, un torneig d'equips militars va aparèixer com una nova alternativa. Una possibilitat que podria garantir la subsistència de les institucions, clubs i federacions perquè resultava més viable econòmicament celebrar actes esportius entre equips militars que no pas seguir amb l'organització de lligues entre clubs que no complien amb uns mínims indispensables. Els clubs esportius si volien subsistir no tenien més remei que pactar les condicions per iniciar un torneig militar.

Tanmateix, l'objectiu de divulgació popular de l'esport feia que s'organitzessin curses gratuïtes de natació i entrenaments populars d'atletisme. La intenció era prosseguir amb la tasca de formació d'un moviment de cultura física coordinada pel Comissariat d'Educació Física i Esports.⁷¹⁰

Encara que els avantatges per iniciar un torneig militar eren ben clars, les negociacions entre la Federació Catalana de Futbol – responsable de l'organització tècnica del torneig –, els elements militars i els clubs de futbol es va iniciar amb certes dificultats.⁷¹¹ Entre aquestes, trobem la negativa inicial dels clubs de futbol de cedir material esportiu i els seus terrenys de joc...

*Los clubs federados estiman que la cesión de sus terrenos de juego para los encuentros del referido torneo en jornadas dominicales habría de redundar en mayor detrimento de las necesidades vitales de los propios clubs.*⁷¹²

⁷¹⁰ (1938, 1 d'agost). Per la tasca de la cultura física. La Rambla, p. 2.

⁷¹¹ (1938, 31 d'agost). Proyecto de competición militar. La Vanguardia, p. 9.

⁷¹² (1938, 12 de setembre). Los equipos militares devuelven al futbol "barcelonés" aletargadas emociones e intereses desvanecidos. El Mundo Deportivo, p. 1.

L'esport com a eina de preparació militar

Els clubs esportius no estaven d'acord amb les ofertes econòmiques que havien rebut per part dels òrgans militars dirigits a la compensació de la utilització del material esportiu⁷¹³ i a la compensació econòmica per la recaptació de les entrades.

Un punt a favor per desencallar les negociacions va ser el partit de futbol disputat a Sarrià entre els equips militars d'Assalt i Aviació. Aquest partit va produir dos efectes, el primer i necessari per produir la segona reacció va ser que el matx va recaptar 25.000 pessetes,⁷¹⁴ un gran èxit per l'època, fet que va produir la resposta dels clubs esportius que no veien cap més sortida a la seva situació que pactar amb els òrgans militars les condicions inicials.

A més, la pressió per als clubs augmentava quan la realitat demostrava la proliferació dels partits benèfics entre diferents seccions militars que gaudien de més públic que els partits entre clubs esportius. A finals d'agost de 1938, eren força freqüents els festivals solidaris entre equips militars, en aquest sentit, l'últim cap de setmana d'agost el XVIII Cos de l'Exèrcit va celebrar a la seva base d'instrucció un festival amb la participació d'atletes de diverses unitats militars. Aquests van realitzar exercicis gimnàstics i curses conjuntament amb un grup de noies esportistes i d'atletes que van participar representant al "Comitè Català pro Esport Popular" C.C.E.P. Per acabar els actes esportius, es van realitzar unes proves de llançaments de granades, lluita a corda i un partit de futbol entre

⁷¹³ El material esportiu era indispensable per a portar a terme la pràctica esportiva, la carència d'aquest va motivar la demanda a l'estranger. " El Material esportiu, és material de guerra". (1938, 7 de setembre). El Material esportiu, és material de guerra. La Rambla, p. 2.

⁷¹⁴ (1938, 12 de setembre). Los equipos militares devuelven al futbol "barcelonés" aletargadas emociones e intereses desvanecidos. El Mundo Deportivo, p. 1.

elements militars. Abans de donar per finalitzat l'acte que va comptar amb la presència de caps, oficials, comissaris i autoritats es van interpretar uns recitals a càrrec de la tropa i de les dones de la "Comissió Femenina d'Ajut al Combatent".⁷¹⁵

Un altre exemple força eloqüent que demostra l'expansió de l'esport militar va ser la inauguració de la piscina del C.R.E.A. a la caserna "Fermín Salvochea". En aquest festival, que es va iniciar amb la desfilada dels nedadors que participarien en les proves i que formaven part del C.R.E.A., l'exèrcit va demostrar que l'esport constituïa una part força important en la preparació física dels combatents. L'acte organitzat pel capità Coll i el seu equip format per Granados, Trigo, Brull i Serinya, va estar envoltat de cert simbolisme i va destacar per la presència de personalitats militars, com l'Inspector General d'Artilleria el coronel José Luis Fuentes, el Tinent Coronel Flores, cap del C.R.E.A., o el Coronel i Tinent Coronel del parc d'Artilleria. Aquests van ser testimonis de la desfilada amenitzada per l'himne nacional i de les diverses proves de natació i el partit de waterpolo que es va disputar. Els actes, que van acabar amb un partit de bàsquet entre un equip del C.R.E.A. i una selecció formada per jugadors de club va tenir un èxit i una repercussió destacada entre els ciutadans.⁷¹⁶

Per una banda, els actes esportius militars, per altra les iniciatives del Consell Nacional "d'Airesol" – que va obrir una subscripció nacional per dotar de material

⁷¹⁵ (1938, 3 de setembre). Los deportes en el ejército. La Vanguardia, p. 9.

⁷¹⁶ (1938, 12 de setembre). Fútbol. El Mundo Deportivo, p. 2.

L'esport com a eina de preparació militar

esportiu a l'Exèrcit Popular –, ⁷¹⁷ i la posició de la Federació Catalana de Futbol – que considerava el torneig militar, com una nova oportunitat de reconduir l'esport cap a una direcció amateur, fugint de les conseqüències negatives en la moral i conducta dels ciutadans que havia demostrat l'esport professional – van ser motius suficients perquè els clubs esportius es replantegessin la seva postura.

La situació era molt delicada i fins hi tot encara es va agreujar quan l'ajut que fins aquell moment havia donat el Comissariat amb la intenció d'assistir a les manifestacions esportives de caràcter popular ja no tenia la capacitat per fer front a les necessitats dels clubs esportius.⁷¹⁸ A aquelles alçades el vessant professional del fenomen esportiu va desaparèixer per dirigir tots els esforços a la dimensió militar i solidària. Era primordial aconseguir els mitjans necessaris per continuar celebrant partits benèfics que servissin per contribuir a la causa comú de guanyar la guerra.⁷¹⁹

Per tant, tot feia pensar a mitjans de setembre que el següent pas en el procés de militarització de l'esport, seria l'organització d'un torneig militar completament benèfic, que hauria de ser un exemple per aconseguir “conservar el calor deportivo, moral y caballeroso que conduce a una necesaria educación de las masas juveniles.” ⁷²⁰

⁷¹⁷ (1938, 29 de setembre). Material esportiu per a l'Exèrcit Popular. La Rambla, p. 2.

⁷¹⁸ Durant els últims mesos de guerra el Comissariat d'Educació Física i Esports havia contribuït amb material esportiu per tal de que les seccions esportives de sindicats, clubs de fabrica i unitats militars poguessin celebrar manifestacions esportives de caràcter popular. (1938, 9 de setembre). Actividad deportivo militar. La Vanguardia, p. 5.

⁷¹⁹ Així i tot, clubs esportius com el Girona F.C. van seguir disputant partits amistosos gestionant la seva plantilla amb jugadors d'equips militars. (1938, 24 de novembre). Esportives. Front, p. 2.

⁷²⁰ (1938, 29 d'agost). Un próximo torneo de equipos militares. El Mundo Deportivo, p. 1.

L'esport com a eina de preparació militar

El Comitè Nacional “d’Airesol” que estava format pels elements juvenils de totes les organitzacions i partits, va utilitzar la seva relació amb la Unió Federal d’Estudiants Hispànics U.F.E.H. i amb els Cossos Armats per establir contactes amb el Consell Superior de Cultura, el Comissariat d’Educació Física i Esports i amb el Comitè Català pro Esport Popular per iniciar una tasca de...

*Aplicación del deporte a la guerra y la de ayudar, apoyar, patrocinar, todo cuanto los anhelos de renovación se haga o se intente en la retaguardia.*⁷²¹

L’objectiu “d’Airesol” va ser realitzar una tasca renovadora del món esportiu, i entre les seves finalitats es trobaven contrarestar...

*Los vicios de profesionalismo y mayores aun los del amateurismo falso (...) Desgraciadamente el deporte embrutecedor se imponía al deporte civilizador, y había tratantes de boxeadores y jugadores de futbol y explotadores de la imbecil ignorancia del público espectacular sobre ring flotante y peseteros del ciclismo...*⁷²²

La connexió entre la U.F.E.H., els Cossos Armats, Comissariat d’Educació Física i Esports, el CCEP i el Consell Nacional “d’Airesol” va significar una unió que va permetre millorar les condicions del món esportiu a la reraguarda catalana. A finals de setembre es van celebrar diversos cursos de gimnàstica, natació i esports atlètics totalment gratuïts i dirigits a “ toda la masa escolar y juvenil de Cataluña.”⁷²³ Un altre projecte que el Comissariat va desenvolupar va

⁷²¹ (1938, 28 de setembre). El deporte para la guerra y para la paz. La Vanguardia, p. 5.

⁷²² (1938, 28 de setembre). El deporte para la guerra y para la paz. La Vanguardia, p. 5.

⁷²³ (1938, 23 de setembre). La organización del torneo militar de futbol. La Vanguardia, p. 6.

L'esport com a eina de preparació militar

ser el curs oficial de vol a vela a l'aeròdrom civil "Mariano Foyé".⁷²⁴ A més a més, la Comissió de Cultura i Esports amb col·laboració del C.C.E.P. i del sindicat del vestit de la U.G.T. van organitzar pel dia 18 de setembre un festival atlètic i de natació a les instal·lacions del Guinardó.⁷²⁵

La divulgació esportiva de caràcter amateur esdevenia cabdal per aconseguir una moral ciutadana adequada per contrarestar les dificultats en què es trobava el poble català.⁷²⁶ En aquest sentit, les noves iniciatives van significar un nou impuls esportiu en què diverses federacions i clubs esportius es van veure beneficiades de la mateixa manera que també van treure profit els òrgans militars que d'aquesta manera garantien la preparació física de les tropes.

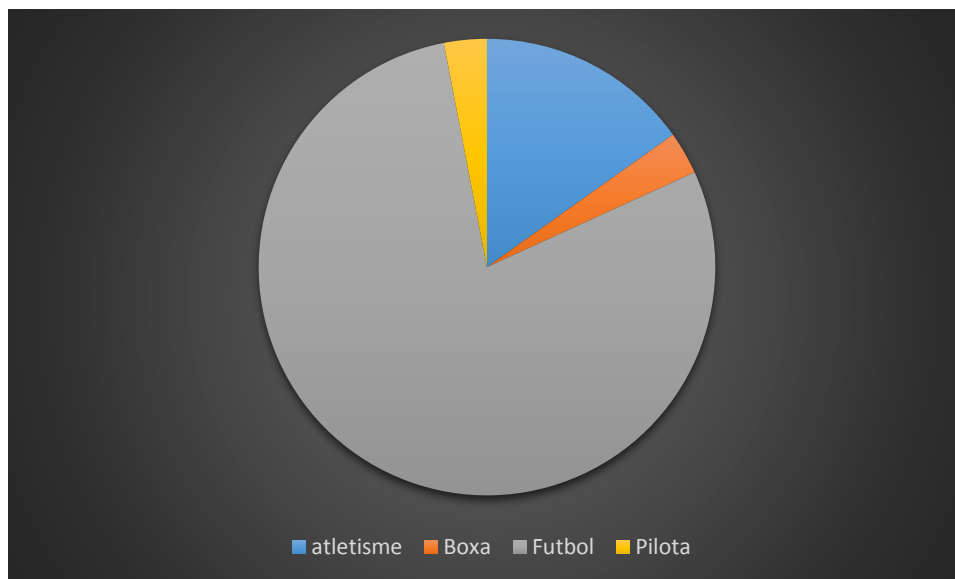

Figura 11. Expressió gràfica dels actes esportius solidaris i les disciplines esportives corresponents celebrats des del juny fins a l'agost de 1938. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

⁷²⁴ (1938, 21 de setembre). Vol a vela. La Rambla, p. 2.

⁷²⁵ (1938, 4 de setembre). La cultura física y los deportes para el pueblo y el ejército. La Vanguardia, p. 9.

⁷²⁶ (1938, 8 d'octubre). Notas informativas. La Rambla, p. 2.

L'esport com a eina de preparació militar

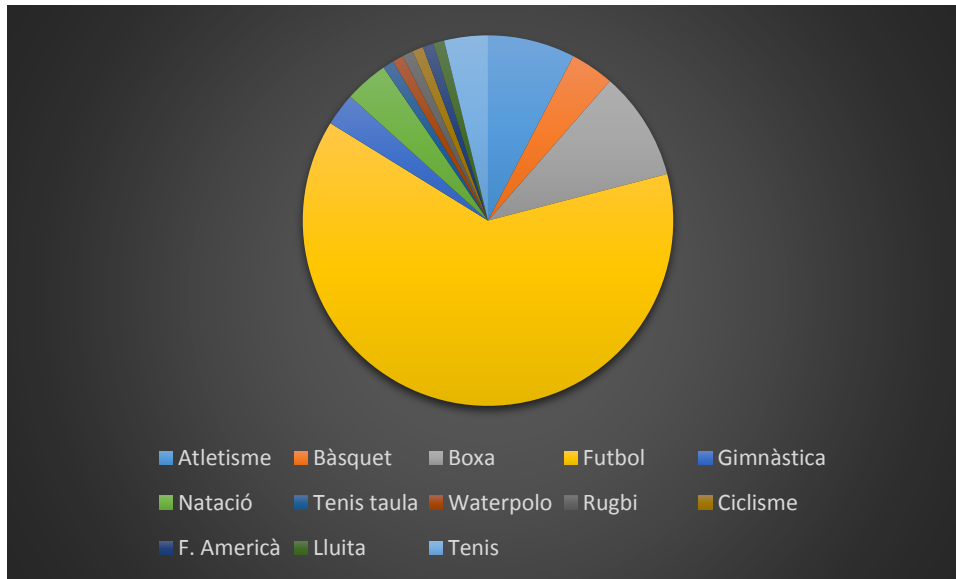

Figura 12. Expressió gràfica dels actes esportius solidaris i les disciplines esportives corresponents celebrats des del setembre fins al novembre de 1938. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

Amb la comparació d'aquests gràfics es demostra la importància de les noves iniciatives que es van realitzar per part de la U.F.E.H., els Cossos Armats i el Consell Nacional "d'Airesol", així com, del Comissariat d'Educació Física i Esports de la Generalitat i el CCEP per afavorir l'augment de la pràctica esportiva en diferents modalitats esportives entre els mesos de setembre fins al novembre de 1938. A més els següents gràfics mostren el nombre d'actes esportius solidaris que es van celebrar de cada una de les modalitats en aquest mateix període de temps.

L'esport com a eina de preparació militar

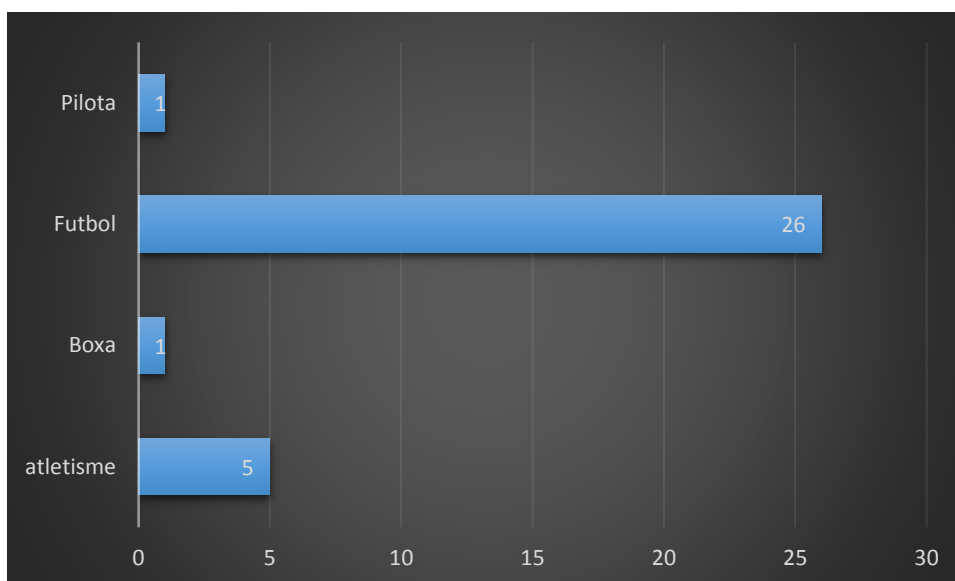

Figura 13. Nombre d'actes esportius solidaris per modalitat esportiva celebrats des del juny a l'agost de 1938. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

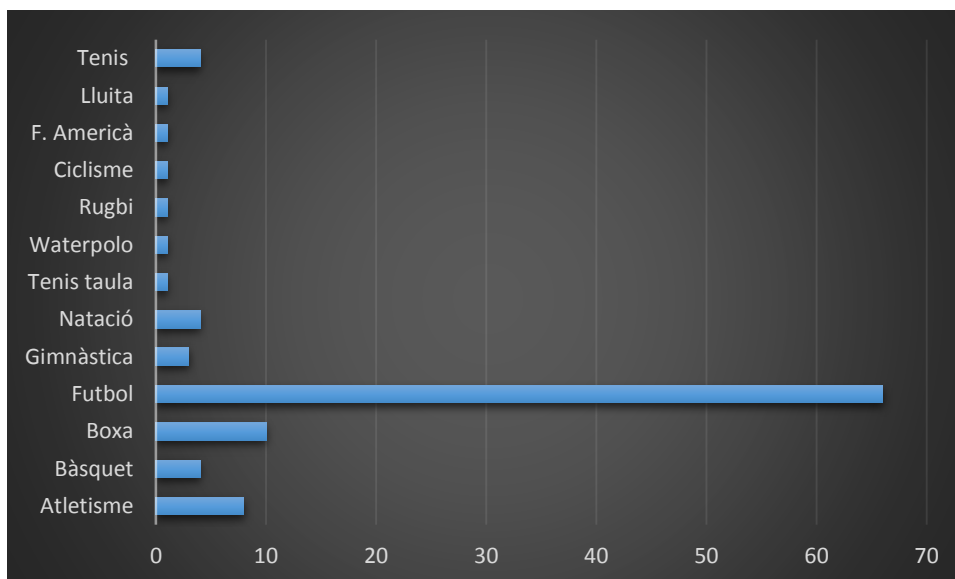

Figura 14. Nombre d'actes esportius solidaris per modalitat esportiva celebrats des del setembre al novembre de 1938. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

Com podem comprovar la quantitat d'actes esportius solidaris de diferents modalitats esportives celebrats durant el setembre fins al novembre de 1938 demostren l'impuls que es va exercir sobre el fenomen esportiu.⁷²⁷

2. La consagració de l'esport militar

Al mes de setembre les contínues manifestacions esportives militars que se celebraven entre equips militars com el partit entre el XI Cos de l'Exèrcit i la 31 Divisió, així com el festival d'homenatge a la "Jefatura Central de Transportes del Ministerio de Hacienda y Economía",⁷²⁸ i el festival esportiu militar celebrat a Igualada que va constar d'unes proves de natació i d'atletisme, servien per reafirmar la força de l'esport merament militar. En aquest context "Airesol" amb la finalitat d'aconseguir augmentar l'entusiasme i el treball en les files de l'Exèrcit Republicà, va organitzar noves competicions esportives en les quals es disputarien proves de diferents modalitats. Entre aquestes, el futbol, el bàsquet i la natació formarien part de la competició conjuntament amb les proves d'atletisme aplicat, entre les quals cal considerar, les proves de llançament de granada, curses llises i d'obstacles i relleus d'aplicació militar, marxa per patrulles i curses de tres-cents metres acabant muntant i desmuntant metralladores.⁷²⁹

⁷²⁷ La continuació d'actes esportius solidaris no s'aturava. Pel dia 9 d'octubre el sindicat del vestit afiliat a la UGT va organitzar un tricathlon –80 metres llisos, llançament de pes i salt d'alçada –, una prova de 800 metres i una cursa de 50 metres de natació. (1938, 8 d'octubre). Notas informativas. La Rambla, p. 2.

⁷²⁸ (1938, 20 de setembre). El festival deportivo. La Vanguardia, p. 5.

⁷²⁹ (1938, 23 de setembre). La organización del torneo militar de futbol. La Vanguardia, p. 6.

L'esport com a eina de preparació militar

El mes d'octubre s'iniciava amb la disputa d'una prova ciclista de cent quilòmetres, amb la participació de cinquanta-tres ciclistes que formaven part d'unitats militars entre les quals hi havia el Quart Batalló, el Cos de Carabiners, el Cos de Seguretat, el Segon Batalló d'Enllaç i la Tercera Regió Aèria.⁷³⁰

El dia 8 d'octubre es comunicava que "Airesol" oferia la possibilitat a totes les noies de practicar gimnàstica rítmica. I el dia 11 d'octubre es va arribar a un acord entre els directius de l'activitat futbolística i militar i els directius "d'Airesol", en el qual els Cossos Armats i de Policia s'unien al moviment esportiu.⁷³¹

El mateix 11 d'octubre la Comissió Nacional d'Educació del Soldat, de les Joventuts Socialistes Unificades amb la col·laboració "d'Airesol" van organitzar un festival a "Les Corts" a profit de la campanya d'hivern.⁷³² I el 16 d'octubre es va celebrar una jornada completa d'actes esportius en el camp de l'Espanyol. La jornada es va distribuir en diferents actes esportius entre la sessió de matí i la sessió de tarda. Entre els actes matinals es van celebrar diverses proves atlètiques i un partit de futbol entre els equips de la motoritzada de metralladores i la 24 divisió. A la tarda, els actes van continuar amb una desfilada, proves gimnàstiques, proves d'atletisme i un partit de rugbi que va enfrontar als equips d'una secció de la U.F.E.H. i una selecció militar. Per acabar el festival i recaptar el màxim suport econòmic per la compra de material esportiu, es va disputar un

⁷³⁰ (1938, 12 d'octubre). Prova Ciclista. La Rambla, p. 2.

⁷³¹ (1938, 11 d'octubre). La actividad futbolístico militar dentro del movimiento nacional de "Airesol". La Vanguardia, p. 11.

⁷³² (1938, 11 d'octubre). La actividad futbolístico militar dentro del movimiento nacional de "Airesol". La Vanguardia, p. 11.

L'esport com a eina de preparació militar

partit de futbol entre els equips del Cos de Seguretat contra el X Cos de l'Exèrcit.⁷³³

Tots aquests actes es van celebrar en paral·lel a la tasca que el CCEP seguia realitzant en el front internacional. El dia 11 d'octubre, la capçalera "La Rambla" publicava el contingut d'un telegrama que el president del Comitè Esportiu de la U.R.S.S. havia enviat al CCEP. En aquest, el responsable soviètic saludava i enviava ànims als combatents republicans espanyols i a les dones esportives que seguien defensant els interessos de la República en el front internacional.⁷³⁴

Els partits benèfics de preparació de cara al torneig militar cada vegada eren més nombrosos, i cada cap de setmana se celebraven diversos partits d'entrenament. El futbol va ser la modalitat esportiva capdavantera, però un cop els elements militars van veure l'èxit econòmic que representaven els partits d'entrenament, es van iniciar les negociacions per acceptar les iniciatives promogudes per la Federació Catalana de Bàsquet – que entenia aquest fet com una oportunitat per garantir la subsistència de l'esport en concret – amb el suport del Comissariat de Catalunya i del C.C.E.P. començar a estructurar la pràctica militar relacionada amb el bàsquet.

⁷³³ (1938, 16 d'octubre). Actos para hoy. La Vanguardia, p. 2.

⁷³⁴ (1938, 11 d'octubre). Telegrama de la U.R.S.S. La Rambla, p. 2.

3. El torneig militar

El primer torneig esportiu militar de l'Exèrcit Republicà patrocinat pel Ministeri de Defensa Nacional va iniciar els seus preparatius durant el mes de setembre de 1938. La comissió organitzadora del torneig militar formada pel Consell Nacional "d'Airesol" i presidida pel capità del Cos de Seguretat, el senyor González Cruz, va comptar amb el suport del Capità d'Aviació el senyor Jiménez Barbero, del Coronel Señor de los Reyes, del Capità de Seguretat grup uniformat el senyor González Cruz, del Tinent Sarrate del X Cos de l'Exèrcit, del capità Moll del C.R.E.A. nom 1 i de tots els caps de totes les unitats militars,⁷³⁵ a més a més, va comptar amb la col·laboració de la Federació Catalana de Futbol i el Col·legi Regional d'Àrbitres.

El primer pas que es va realitzar va ser indicar amb una nota a la premsa publicada el dia 23 de setembre les condicions que havien de complir tots els equips per tal de tramitar la inscripció al Torneig Militar. El primer terme era que en cinc dies havien de formalitzar les inscripcions de tots aquells equips interessats a participar en el torneig. En segon terme, cada equip hauria de comunicar en el moment de fer la inscripció quin seria el seu camp de joc per disputar els partits els diumenges a la tarda. Per últim, per formalitzar la inscripció tots els equips mostraven el seu acord amb la condició més important del torneig, "destinar íntegramente los beneficios que obtengan a finalidades benéficas."⁷³⁶

⁷³⁵ (1938, 1 de novembre). Empezó a jugarse con gran entusiasmo el torneo militar. La Vanguardia, p. 5.

⁷³⁶ (1938, 23 de setembre). L'inici del torneig militar. La Rambla, p. 2.

L'esport com a eina de preparació militar

D'aquesta manera, i amb la conformitat de tots els equips militars, i després de controlar detingudament la preparació dels diversos destacaments militars que es repartien al llarg del front de guerra, el dia 30 d'octubre es va iniciar el torneig de futbol. Els 26 equips inscrits es van repartir en dos grups de tretze equips, que es va constituir després de realitzar una eliminatòria prèvia a doble partit. Els tretze vencedors van formar part de la primera agrupació dels quals es van separar dos grups A i B, aquesta separació dels equips vencedors també es va fer per eliminatòria a doble partit. El mateix procediment van fer els perdedors de la primera eliminatòria constituint d'aquesta manera els grups C i D. Un cop fet els quatre grups, dos de sis equips i dos de set equips, es va passar a disputar la segona fase en format lliga a dues voltes. Una vegada acabada aquesta fase, els dos millors equips de cada grup van jugar eliminatòries a doble partit incloent la final.⁷³⁷

El resultat positiu de l'organització del torneig i l'enllaç simbòlic entre les tropes i la població ja va quedar demostrat abans del seu inici, quan el 27 d'octubre, es va inaugurar el primer estadi militar al front de l'Est.⁷³⁸ Les bones expectatives van continuar amb la inauguració de la primera jornada, les eliminatòries que es van disputar “ con un ambiente de franca camaraderia”,⁷³⁹ van corroborar l'èxit organitzatiu i la resposta favorable de la ciutadania.

⁷³⁷ (1938, 30 d'octubre). Intenso período de actividad deportivo-militar. La Vanguardia, p. 5.

⁷³⁸ (1938, 26 d'octubre). Inauguració de l'estadi militar. La Rambla, p. 2.

⁷³⁹ (1938, 1 de novembre). Empezó a jugarse con gran entusiasmo el torneo militar. La Vanguardia, p. 5.

Foto 11. Cartell de propaganda del torneig militar de futbol.

4. La finalitat de l'esport militar

El Consell Nacional "d'Airesol" amb el seu president Agustín Nieto al capdavant, va celebrar una reunió a principis del mes de novembre de 1938 amb la intenció d'organitzar el món esportiu tenint en compte que "todo el ejército de la República se rija deportivamente bajo un método apropiado a sus unidades."⁷⁴⁰

Les finalitats del Consell que s'autoanomenava Moviment Nacional de tota la Joventut Esportiva volia fer comprendre que l'esport lluny de ser una frivolitat, en temps de guerra era essencial per aconseguir la millor preparació física dels soldats i de la població en general.⁷⁴¹

⁷⁴⁰ (1938, 11 de novembre). En plena actividad deportivo- militar. La Vanguardia, p. 5.

⁷⁴¹ (1938, 27 de setembre). Preparació física dels soldats. La Rambla, p. 2.

L'esport com a eina de preparació militar

Les jornades del Torneig Militar anaven passant i el Consell Nacional "d'Airesol" seguia amb el seu objectiu d'aconseguir "encauzar todas las actividades deportivas"⁷⁴². A diferència dels mesos d'agost i setembre de 1936, quan el fenomen esportiu va experimentar un creixement desmesurat i espontani com a conseqüència del brot de festivals benèfics, el novembre de 1938, tot i representar un període de temps amb un augment significatiu dels actes esportius, la majoria d'aquests es trobaven sota la influència i el control de l'exèrcit i representaven valors solidaris i morals, sense violència i demostraven tanmateix la capacitat de l'esport com a element de preparació física i distracció per part dels soldats.

Observant el fenomen amb retrospectiva, i saben que el final de la guerra estava a prop, entenem que seria possible que les necessitats fossin tan extremes que per aconseguir la subsistència no hi ha del fenomen esportiu sinó de la població catalana, era imperatiu remar cap a la mateixa direcció. En aquest sentit, durant el mes de novembre de 1938 el nombre d'actes esportius va reflectir una millora considerable respecte als mesos anteriors.

⁷⁴² (1938, 11 de novembre). En plena actividad deportivo- militar. La Vanguardia, p. 5.

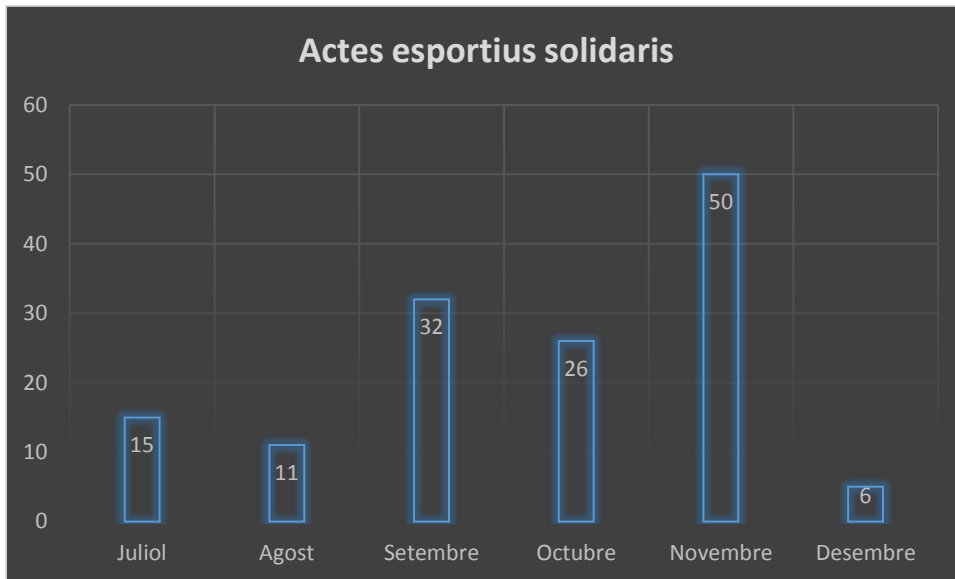

Figura 15. Comparació dels actes esportius solidaris celebrats des de juliol fins a desembre de 1938. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

El “Comitè Català pro Esport Popular” C.C.E.P. amb estreta col·laboració de la F.U.E.H. i el patrocini “d’Airesol” van organitzar pel dia 13 de novembre diversos actes esportius de les modalitats de futbol, rugbi, natació, exercicis gimnàstics i atletisme, tant masculí com femení, amb la finalitat de fer un homenatge a la Joventut Soviètica i al poble de Madrid.⁷⁴³ Aquests festivals benèfics es van celebrar simultàniament al camp de “Les Corts”, al Guinardó i al Laietà.

El festival celebrat a “Les Corts” tot i el bombardeig que hi va haver a la ciutat,⁷⁴⁴ va comptar amb la presència del General Riquelme, el Director General d’Aviació Civil el Tinent Coronel Granje, el President del Comitè Nacional d’Airesol, el Comissari Suplent del Comissariat d’Educació Física i Esports i el Segon Cap

⁷⁴³ (1938, 11 de novembre). Homenatge a la Joventut Soviètica i al poble de Madrid. La Rambla, p. 2.

⁷⁴⁴ (1938, 15 de novembre). Bombardeig a la ciutat de Barcelona. La Rambla, p. 2.

L'esport com a eina de preparació militar

ajudant de la Sots Secretaria de Marina que van presenciar la desfilada dels esportistes precedida pel grup militar d'aviació, així com, la disputa del partit infantil de futbol, el partit de rugbi entre les seleccions de la U.F.E.H. i una selecció militar i l'exhibició dels gimnastes del Ministeri de Defensa Nacional i dels U.G.S. Badalona.

Paral·lelament es van disputar diverses proves de natació a les instal·lacions esportives del Guinardó entre les quals es van entregar diversos trofeus com la Copa Madrid Airesol, Comitè Català i Comissariat de Cultura de la Generalitat de Catalunya, als equips del C.N. Barcelona, Ministeri de Marina, Club Natació Catalunya, F.A.E.E.T. i F.O.S.I.G. Va concloure la jornada repleta de festivals d'homenatge, el partit de bàsquet celebrat al Club Esportiu Laietà entre els equips de la 31 Divisió i una Selecció Militar.⁷⁴⁵

Tot i el desenllaç negatiu de la batalla de l'Ebre,⁷⁴⁶ els festivals benèfics no es van aturar,⁷⁴⁷ en aquest sentit el dia 20 de novembre es va organitzar un festival benèfic com a homenatge a les brigades internacionals que havien defensat els interessos de la República Espanyola. Aquests actes esportius es van celebrar al camp de l'Espanyol, sota l'organització de la Unió Federal d'Estudiants Hispànics U.F.E.H. i el Comissariat del Grup de Tropes de la Sots Secretaria d'Aviació, que es trobava patrocinat per Airesol. El festival es va iniciar amb una desfilada de tots els participants que va estar acompanyada per la banda de

⁷⁴⁵ (1938, 15 de novembre). Los festivales de homenaje a Madrid y a la juventud de la U.R.S.S. La Vanguardia, p. 5.

⁷⁴⁶ Reverte, J. (2017). *La batalla del Ebro*. Barcelona. RBA libros.

⁷⁴⁷ (1938, 19 de novembre). Esportives. L'autonomista, p. 2.

L'esport com a eina de preparació militar

música del grup d'aviació. Tot seguit, es van jugar els partits de rugbi americà entre una Selecció d'Americans Universitaris del Nord, contra un altra Selecció d'Americans Universitaris del Sud. A continuació es van disputar diverses proves d'atletisme entre un equip de la U.F.E.H. i un equip de les brigades internacionals. Els actes del matí van finalitzar amb el partit de rugbi entre l'equip de la U.F.E.H. i un equip anglès format per jugadors de les universitats de Cambridge i Oxford. A la tarda van continuar les manifestacions esportives amb la celebració d'un partit de bàsquet entre la 60 Divisió i una Selecció Catalana, i van donar per finalitzats els actes d'homenatge a les brigades uns combats de boxa i lluita.⁷⁴⁸

La celebració de festivals eren constants, el mateix diumenge 20 de novembre es van celebrar a Barcelona altres festivals esportius de tennis i de natació.⁷⁴⁹ Al club Pompeia, "Airesol" també va organitzar un partit de dobles entre els clubs del Pompeia i el Barcelona Club, amb la participació dels jugadors Masip, Solà, Riera, Bartrolí i Rabassa, per altra banda, en la pista del Guinardó i sota l'organització de les F.A.E.E.T. i amb la cooperació del C.C.E.P., clubs com el Club Natació Barcelona, el Club Esportiu Mediterrani, i les unitats militars del C.R.E.A. n1 grup d'Infanteria del Ministeri de Defensa Nacional i Arma d'Aviació van celebrar unes proves de natació.⁷⁵⁰

⁷⁴⁸ (1938, 19 de novembre). La actividad deportivo- militar. La Vanguardia, p. 5.

⁷⁴⁹ Aquest acte esportiu es va celebrar en homenatge a les Brigades Internacionals. (1938, 16 de novembre). La Rambla, p. 2.

⁷⁵⁰ (1938, 20 de novembre). Nutrida jornada de actividad deportivo-militar. La Vanguardia, p. 5.

L'esport com a eina de preparació militar

El mateix diumenge dia 20 de novembre "Airesol" va comunicar la constitució d'un nou comitè esportiu, es tractava del comitè de ciclisme, presidit per Lorenzo Cabrol Nadal de l'Agrupació Ciclista Montjuïc, amb el secretari Enrique Bardaji Gaspar, que era el responsable esportiu del Batalló d'Enllaç nº6, el Sots Secretari Carlos Blanco Huertas que era el responsable esportiu del Cos de Seguretat.⁷⁵¹ Aquest comitè no va tardar a organitzar el primer acte ciclista solidari, aquest es va disputar el diumenge 27 de novembre i va cobrir una distància de vuitanta-cinc kilòmetres amb sortida i arribada a Barcelona.⁷⁵²

Amb la creació de nous comitès esportius "Airesol" volia portar a terme la seva missió de divulgació esportiva, la mateixa finalitat que havien intentat dur a terme clubs esportius com per exemple el Club Natació Barcelona i la Federació Catalana de Natació Amateur. Sense dubte les circumstàncies que havia provocat el conflicte bèl·lic a la reraguarda catalana havien transformat de forma continuada el món esportiu català, i entre l'octubre i el novembre de 1938, aquest procés de transformació va eliminar definitivament l'esport professional – tenint un seguiment molt baix a finals de novembre se seguia celebrant el torneig de futbol "Copa Barcelona" –. En aquest període les manifestacions esportives que van romandre van ser a part de les manifestacions esportives militars, aquelles competicions amateurs com l'Associació de Penyes de Catalunya, que a conseqüència del seu èxit va donar pas a l'Associació Popular de Futbol de Catalunya. Aquesta associació tenia com a finalitat fer arribar la pràctica

⁷⁵¹ (1938, 20 de novembre). Nutrida jornada de actividad deportivo-militar. La Vanguardia, p. 5.

⁷⁵² (1938, 24 de novembre). El torneo militar. La Vanguardia, p. 4.

esportiva a totes les barriades de la ciutat de Barcelona. I en aquest sentit, es va disposar a organitzar un torneig de futbol.⁷⁵³

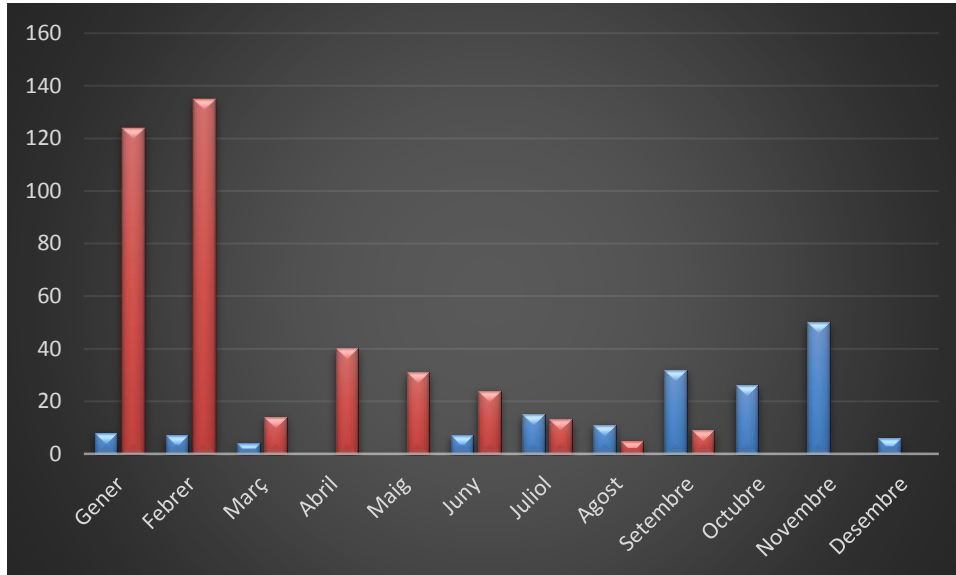

Figura 16. Aquesta representació gràfica demostra com els actes esportius solidaris – de color blau – van romandre en l'últim període del conflicte al mateix temps que s'aprecia la disminució d'actes esportius amistosos o de competició – de color vermell –. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

5. El trofeu “Airesol”

La inauguració del trofeu “Airesol” el 7 de desembre de 1938 va suposar un reforç per la moral dels ciutadans i dels membres de l'Exèrcit Republicà. La situació bèl·lica era del tot desfavorable, les tropes franquistes envoltaven la reraguarda catalana i els òrgans militars republicans per contrarestar el malestar de la població s'esforçaven a enviar missatges positius.

⁷⁵³ (1938, 18 de novembre). Torneig de futbol de l'Associació de Penyes de Catalunya. La Rambla, p. 2.

L'esport com a eina de preparació militar

En aquest context extrem, l'esport una vegada més va contribuir amb la funció de transmetre optimisme. Mitjançant El trofeu "d'Airesol" i proves com el "Cros Country trofeu d'any nou" les institucions catalanes i l'aparell militar van fer els últims esforços per mantenir la moral ciutadana.⁷⁵⁴

Els actes d'inauguració del trofeu "Airesol" es van iniciar amb una desfilada d'atletes amb la companyia del Batalló Presidencial i la Banda Republicana i la d'Aviació, amb l'atenta mirada del Diputat a les Corts, Eduardo Frapolli, en representació del President de les Corts, el senyor Martínez Barrio; el Sots Comisari General de l'Exèrcit de l'Est, el senyor Crescenciano Bilbao; el Tinent Coronel Urzaiz, en representació de la Sots Secretaria d'Aviació; el Major en Cap del Batalló Presidencial, el Comandant Militar de la plaça; els membres de l'ajuntament; i el senyor José Atienza representant del Consell Nacional "d'Airesol". Tot seguit es van fer unes exhibicions gimnàstiques que van acabar amb l'entrega d'un banderí al Cap Major del Batalló Presidencial. En fer l'entrega, José Atienza representant del Consell Nacional "d'Airesol" va pronunciar les següents paraules:

Y para el triunfo se necesitan hombres fuertes, y para hacer hombres fuertes es necesario que todos practiquemos la cultura física y para ello "Airesol" acude a los frentes, a las fabricas, a los campos, a las escuelas, y para esto iniciamos el cross Año Nuevo e inauguramos hoy el trofeo "Airesol", que ha de servir, no para hacer simples espectáculos deportivos, ni enconadas competiciones de superioridad, pero si para pulsar los adelantos de la juventud en su preparación física y para ofrecer al mundo el espectáculo maravilloso de que nuestra juventud no se acaba con la guerra, sino que, por el contrario, entre el estampido de los cañones y de las bombas surge más joven y

⁷⁵⁴ (1938, 23 de novembre). Cros Country trofeu d'any nou. La Rambla, p. 2.

L'esport com a eina de preparació militar

*más fuerte que nunca, conquistando reivindicaciones que hasta ahora le estuvieron veladas, y mira sonriente hacia un horizonte feliz que solo será posible con la victoria definitiva.*⁷⁵⁵

La importància per aconseguir la victòria seguia sent la finalitat de l'Exèrcit Republicà. I en aquesta ocasió, com en tantes altres ocasions durant la Guerra Civil, l'esport va actuar com a vehicle transmissor, per difondre el missatge de l'òrgan militar entre tota la població. Mantenir la moral ciutadana era cabdal pels interessos republicans, de fet era un dels pocs recursos que quedaven.

6. El camí cap a la suspensió dels actes esportius

El fenomen esportiu va formar part de la societat catalana fins al final de la Guerra Civil. El Consell Nacional "d'Airesol" no va parar d'organitzar festivals benèfics a profit de la campanya d'hivern. Un exemple d'aquests festivals va ser la prova ciclista anomenada "Trofeu Nacional de 1938", oberta tant a unitats militars com a clubs esportius civils.⁷⁵⁶

Dies més tard, el 22 de desembre "Airesol" també es va encarregar de donar suport al festival tenístic que es va celebrar a les pistes del "Lawn Tennis Club". Aquest festival, que va ser seguit per un públic nombrós, hi van assistir el Ministre de Comunicacions i Transports, el senyor Giner de los Rios; el Cònsol General del Brasil i Degà del Cos Consolar; el Tinent Coronel Flores cap del C.R.E.A. n1;

⁷⁵⁵ (1938, 11 de desembre). Ha dado comienzo el trofeo "Airesol". La Vanguardia, p. 5.

⁷⁵⁶ (1938, 17 de desembre). "Airesol" prepara una importante carrera para Navidad. La Vanguardia, p. 5.

L'esport com a eina de preparació militar

el Cònsol General de Mèxic el senyor Octavio Madero; el major d'Artilleria el senyor Víctor Garrido i representacions oficials de les diverses armes.⁷⁵⁷

Les tropes franquistes avançaven sense demora en direcció a Barcelona però els actes esportius amb presència política i militar seguien celebrant-se. Pel dia 25 de desembre i a profit de la campanya d'hivern es van disputar a les pistes del Polo Hoquei Club unes proves d'hípica organitzades per l' Inspecció General del Cos de Seguretat. Hi van assistir personalitats com Lluís Companys, President de la Generalitat de Catalunya, el Governador Militar el General Riquelme, el General Masquelet, Cap de la Casa Militar del President de la República, els Coronels Giménez Orje, Riaño i Biqueira, el Cap de l'Escolta Presidencial i Caps del Cos de Seguretat. Tots ells van presenciar totes les proves anomenades de patrulles, Barcelona i Madrid.⁷⁵⁸ A la tarda, seguint amb els festivals solidaris a profit de la campanya d'hivern es van celebrar a les instal·lacions del club "Olympia" uns combats de boxa entre púgils destacats.⁷⁵⁹

Amb l'entrada del nou any les possibilitats de la reacció republicana eren mínimes, tot i això, el dia 3 de gener "Airesol" comunicava l'organització d'una competició de bàsquet entre equips d'unitats militars que es disputaria a les instal·lacions d'una clínica amb la intenció de reduir els desplaçaments i aconseguir distreure els pacients.⁷⁶⁰ Paral·lelament es va concretar la final del

⁷⁵⁷ (1938, 21 de desembre). El festival tenístico celebrado ayer en el L.T.C. La Vanguardia, p. 5.

⁷⁵⁸ (1938, 28 de desembre). Los actos del domingo. La Vanguardia, p. 4.

⁷⁵⁹ (1938, 26 d desembre). Combats de boxa. La Rambla, p. 2.

⁷⁶⁰ Els equips militars que van formar part del torneig "d'Airesol" van ser els corresponents a les divisions 24,27,30, 31,44,45,46,55,56 i 60 de l'exèrcit de l'est. (1939, 3 de gener). El torneo militar de futbol. La Vanguardia, p. 5.

L'esport com a eina de preparació militar

Torneig Militar que s'anava disputant des de finals del mes d'octubre de 1938. Els equips que van disputar la final van ser el X Cos de l'Exèrcit – que es va imposar sense donar cap opció al seu contrincant – l'equip de Marina de Guerra.⁷⁶¹

Encara que l'organització d'actes esportius com la prova de selecció pel cros de "l'Humanité" de 1939 seguien el seu procés,⁷⁶²finalment el dia 17 de gener la invasió de les tropes franquistes en territori català va repercutir en la suspensió dels actes esportius.⁷⁶³

Las competiciones que se estaban celebrando bajo la organización de "Airesol" tienen pues, que abrir un paréntesis, ya que los deportistas que en ellas tomaban parte son los mismos que hoy se batan en las trincheras, son los que en días de tranquilidad hacían deporte para estar físicamente preparados y así poder luchar mejor en defensa de su libertad e independencia.⁷⁶⁴

El Consell Nacional "d'Airesol" com a representant de l'Exèrcit Republicà, no desestimava la possibilitat de guanyar la guerra, tot i que la realitat imposava la seva cruesa més desprençadora.

⁷⁶¹ (1939, 17 de gener). Se suspende toda la actividad deportiva. La Vanguardia, p. 5.

⁷⁶² L'atleta Joaquina Andreu partia de favorita en la prova de selecció organitzada pel dia 22 de gener de 1939. La suspensió dels actes esportius a la rera guarda catalana el 17 de gener va fer que aquesta prova no es portés a terme. (1939, 12 de gener). Proves de selecció. La Rambla, p. 2.

⁷⁶³ Tarragona va caure en mans franquistes el 15 de gener de 1939, i Barcelona el 26 de gener. Buckley, H. (2013). *Vida y muerte de la República Espanyola*. Barcelona. Espasa Libros.

⁷⁶⁴ (1939, 17 de gener). Se suspende toda la actividad deportiva. La Vanguardia, p. 5.

L'esport com a eina de preparació militar

*Prometemos no descansar ni un segundo hasta que en nuestros campos, en nuestras ciudades, en nuestros pueblos, en nuestras montañas pisoteadas hoy por odiosas plantas extranjeras, no queden ni un solo invasor, ni una sola arma de las enviadas para dominarnos. Porque no queremos ser jamás una colonia humillada, sino un pueblo libre e independiente.*⁷⁶⁵

7. L'ajut de la FSGT durant l'any 1938 i als camps de refugiats

Durant tot l'any 1938 la F.S.G.T. no va aturar l'organització d'actes esportius a profit de la causa republicana. Fins hi tot una vegada acabada la guerra, va seguir enviant subministres i material als refugiats espanyols que es trobaven en els camps de refugiats del sud de França.

A l'estiu de 1938 la FSGT va aprofitar la celebració del seu 30 aniversari, entre tots els actes que va organitzar fer una crida a la unitat internacional i a l'ajut al poble espanyol.⁷⁶⁶ Aquesta crida feia referència a seguir amb l'ajut a la rera guarda catalana que cada dia que passava es trobava més amenaçada per les tropes feixistes.⁷⁶⁷ La seva lluita era per la pau, la F.S.G.T. intentava no oblidar aquest fet, i en aquest sentit eren continues les al·lusions al patiment dels ciutadans espanyols i a la comparació entre aquests i els ciutadans francesos. La federació (F.S.G.T.) s'esforçava a comunicar la crua realitat dels esportistes espanyols i realçava el valor de l'esport com una part integrant de la cultura de l'individu.

⁷⁶⁵ (1939, 17 de gener). Se suspende toda la actividad deportiva. La Vanguardia, p. 5.

⁷⁶⁶ (1938, 15 de juny). Les sportifs espagnols comptent sur notre solidarité. Sport, p. 10.

⁷⁶⁷ Preston, P. (2011). *La Guerra Civil española: reacción, revolución y venganza*. Barcelona: De Bolsillo.

L'esport com a eina de preparació militar

*Més de 500 esportistes de diferents disciplines són comandants de batalló, capitans lloctinents o instructors militars. I la preparació esportiva de tots ells està plenament demostrada en quan a la guerra, fet que els possibilita tenir més força i més resistència. Tant a l'armada com a la reraguarda l'educació física i esportiva constitueix una part integrant de la cultura de l'individu, augmentant al mateix temps la tècnica per a desenvolupar l'art de la batalla.*⁷⁶⁸

Concretament els actes que va celebrar pel seu 30 aniversari van començar amb les semifinals del torneig de futbol. Les nacions que van jugar aquests partits van ser França contra Noruega a l'estadi municipal de la "Courbevoie", i l'URSS contra Txecoslovàquia a l'estadi Buffalo a "Mountrouge". El dia 25 de juny es van celebrar unes proves de natació entre les seleccions de França i l'URSS a les piscines de "Porte des Lilas" i el diumenge 26 de juny es va disputar les proves atlètiques amb les delegacions espanyoles, soviètiques, franceses i suïsses a l'estadi de "Pershing" i sota el patronatge de la C.G.T.A més es va disputar la final del torneig de futbol.⁷⁶⁹

En definitiva les festes del 30 aniversari de la FSGT que van seguir amb diferents actes durant el mes de juliol van servir per continuar demostrant l'adhesió de la F.S.G.T. amb el poble espanyol. I van servir per continuar amb la recaptació econòmica a favor de la causa republicana tot i el desenllaç bèl·lic a Espanya.

⁷⁶⁸ Discurs d'Alvaro Menéndez President de la Federació Cultural Esportiva Obrera d'Espanya. (1939, 15 de gener). Espagne sportif populaire a été créé sans cesse. Sport, p. 19.

⁷⁶⁹ (1938, 15 de juny). Les sportifs espagnols comptent sur notre solidarité. Sport, p. 10.

L'esport com a eina de preparació militar

Les llistes de subscripció a favor del poble espanyol⁷⁷⁰ augmentaven la seva recaptació progressivament, però aquest fet no era una bona senyal. L'èxode de la població catalana i espanyola s'havia intensificat arran de la derrota de la batalla de l'Ebre,^{771 772} cada vegada hi havia més ciutadans que arribaven a la frontera francesa amb l'esperança de deixar enrere les penúries de la guerra.⁷⁷³ Al contrari del que hom podria pensar, la rebuda francesa no va entendre de comoditats i aquest fet es verifica ràpidament en els camps de refugiats on van ser enviats els ciutadans espanyols. En aquests camps, la manca d'infraestructures i de material provocava una estada en condicions miserables, i si aquest fet no fos poc, el pitjor era com se sentien els ciutadans que es trobaven “ contínuament vigilats, com enemics perillosos”.⁷⁷⁴ El temps en aquest camp de refugiats passava molt lentament...

Hi ha grups que es distreuen matant-se els polls els uns als altres, altres passen l'estona jugant a cartes, i la majoria embolicats amb la seva manta maten el temps conversant sobre el futur que ens espera.⁷⁷⁵

Amb aquesta realitat, els esforços de la F.S.G.T. van anar dirigits als refugiats espanyols.⁷⁷⁶ Per tant del total de la recaptació al poble espanyol, que finalment

⁷⁷⁰ (1939, 15 de febrer). L'aide des jeunes enfants réfugiés Espagnols. Sport, p. 5.

⁷⁷¹ Torres, E. (1999). *La batalla de l'Ebre i La caiguda de Barcelona, 1939*. Barcelona: Pagès editors.

⁷⁷² “ Després de la batalla de l'Ebre, els rojos haurien d'haver dit que allò s'havia d'acabar”. Solé i Sabaté. JM. (2010). *Revolució i esperança. Els últims testimonis de la Guerra Civil*. Barcelona: Editorial Ara Llibres.

⁷⁷³ Pagès, P. (Ed.). (2007). *La Guerra Civil als Països Catalans (1936-1939)* (Vol. 14). València: Universitat de València.

⁷⁷⁴ Becana, A. C. (2013). Memòries de l'exili de Miquel Moll i Escarpenter (II). *Sot de l'Aubó, El*, (43), 6-10.

⁷⁷⁵ Becana, A. C. (2013). Memòries de l'exili de Miquel Moll i Escarpenter (II). *Sot de l'Aubó, El*, (43), 6-10.

⁷⁷⁶ (1939, 15 de maig). Les réfugiés spagnols attendent notre aide. Sport, p. 20.

L'esport com a eina de preparació militar

va ser de 38.592 francs, es van destinar els últims 16.000 francs que quedaven a dotar de material als refugiats dels diversos camps del sud de França. Entre el material que es va enviar trobem 45 pilotes de futbol, 20 pilotes de bàsquet, 25 pilotes de voleibol, 25 jocs i taulers d'escacs, material de tenis, 20 jocs de dames, 10 cordes de traccions, 200 culotes i 200 samarretes blanques.⁷⁷⁷

Durant la Guerra Civil Espanyola, la F.S.G.T. no va cedir en les seves intencions d'ajudar al poble espanyol i lluitar a favor de la causa que aquest defensava. En total, durant tot el temps que va durar el conflicte 1.300 clubs francesos van respondre aportant sumes econòmiques o materials a les necessitats del poble espanyol.⁷⁷⁸

⁷⁷⁷ (1939, 15 de juliol). Ce que nous avons fait pour les malheureux Espagnols. Sport, p. 18.

⁷⁷⁸ (1939, 15 de juliol). Ce que nous avons fait pour les malheureux Espagnols. Sport, p. 18.

Conclusió

El procés de militarització de la societat va ser un fenomen que es va desenvolupar en paral·lel a la continuació del conflicte bèl·lic. En aquest context, les manifestacions esportives militars, com a conseqüència de les dificultats dels clubs federats van demostrar ser una bona alternativa per la continuïtat dels actes esportius. Les iniciatives del Consell Nacional "d'Airesol", com el Torneig Militar i el trofeu "d'Airesol" van suposar un nou mitjà per aconseguir sustentar la divulgació esportiva de la joventut, la subsistència de clubs esportius i per intentar conservar la moral de la ciutadania.

Entre les finalitats del Consell Nacional "d'Airesol" es trobava aquella que buscava realitzar una tasca renovadora del món esportiu, i que representava el retrobament del món esportiu amb el plantejament i visió amateur de l'esport. La creença que per aconseguir la victòria a la guerra era indispensable una formació física constituïa una simbiosi entre esport i exèrcit que només es va aturar quan els soldats van haver de donar prioritat a les obligacions bèl·liques.

La suspensió de tots els actes esportius el dia 17 de gener de 1939 va suposar la fi de les manifestacions esportives durant la Guerra Civil Espanyola i al mateix temps va iniciar l'èxode de gran part de la població catalana.

Conclusió general de la segona part

Després dels Fets de Maig la societat catalana va viure un període d'incertesa general. El poder revolucionari semblava escapçat i forces polítiques com el PSUC iniciaven un procés de depuració política i social. Les anades i vingudes dels últims mesos sense una direcció estipulada s'havien acabat. A partir del juny de 1937 l'única direcció que existia a la reraguarda catalana era la de guanyar la guerra, i per tant, tots els esforços haurien d'anar encaminats a aconseguir aquesta fita.

En el món esportiu a curt termini no hi va haver gaires canvis, la suspensió dels actes esportius durant cinc dies van afectar els plans d'alguns clubs com el F.C. Barcelona, que es va veure obligat a iniciar la seva gira americana uns dies més tard. En general, una vegada es va tornar a la "normalitat" els actes esportius de diversa índole van seguir celebrant-se.

El 6 de juny de 1937 va començar la "Copa Espanya Lliure", i per altra banda les festes a profit d'Euskadi van servir per a celebrar diversos partits solidaris per aquesta causa. Tant la dimensió solidària com la dimensió competitiva seguien coexistint tot i les enormes dificultats derivades pel conflicte bèl·lic. Aquestes havien obligat als clubs catalans a acceptar en les seves plantilles a jugadors en edat infantil i juvenil com a conseqüència del constant allistament i mobilització dels joves.

Segona part. L'erosió progressiva del fenomen esportiu i del govern republicà

A l'estiu de 1937 el món esportiu català no tan sols havia de fer front a diferents iniciatives locals per aconseguir la subsistència de l'esport republicà. Al front internacional també es va desencadenar una batalla pel reconeixement de les federacions esportives, fet que va desencadenar en l'estratègia republicana per aconseguir la simpatia de les delegacions i federacions internacionals. En concret, aquesta estratègia es va basar en la propaganda associada a la delegació espanyola que va participar en el Tour de França i va viatjar als Jocs Obrers d'Anvers i a l'exposició internacional de la FSGT entre el juliol i l'agost de 1937. Els esportistes van ser anomenats "ambaixadors del poble" i es va descriure el seu exemple i la seva entrega com factors relacionats amb els combatents republicans espanyols que lluitaven contra l'opressió feixista als fronts de guerra. El govern republicà, mitjançant el Consell Nacional d'Educació Física i Esports i el CCEP van organitzar les delegacions esportives que es van utilitzar com un reclam cap a la causa republicana. Aconseguir l'adhesió internacional era primordial per contrarestar els atacs feixistes.

La propaganda a escala internacional mitjançant el fenomen esportiu es va desenvolupar en diversos fronts durant l'estiu de 1937. Tant el F.C. Barcelona a Mèxic com les delegacions espanyoles a Bèlgica i França buscaven propagar la causa republicana i influir en la batalla pel reconeixement internacional. Ben aviat però, tot just finalitzar aquestes gires, es va iniciar la decadència del món esportiu republicà. Si el més important era demostrar en l'àmbit internacional una unió i resiliència de les federacions esportives espanyoles, la crisi originada pels esportistes pròfugs va desencadenar el principi del final. De la plantilla del F.C. Barcelona que havia realitzat la gira per Amèrica només un terç dels jugadors

Segona part. L'erosió progressiva del fenomen esportiu i del govern republicà van tornar a casa. El mateix problema va succeir amb la delegació espanyola que va participar en els Jocs Obrers d'Anvers i en l'exposició internacional de la FSGT. Els esportistes van utilitzar les diferents gires per abandonar el vaixell de la república i evitar les penúries que es vivien a la reraguarda.

La crisi dels esportistes pròfugs va ser un gran cop no només per al món esportiu sinó també per la societat catalana en general. La fugida dels esportistes va significar un cop moral per a la societat, gran part de la feina que el món esportiu havia fet durant el conflicte va perdre credibilitat amb l'abandonament de les responsabilitats d'un grup d'esportistes.

El desenvolupament desfavorable del conflicte bèl·lic conjuntament amb la batalla pel reconeixement internacional de les federacions, i les conseqüències negatives de l'acció dels esportistes pròfugs deixava poc espai de maniobra per utilitzar l'esport republicà en l'àmbit internacional. Així i tot, en part gràcies al reconeixement de la FSGT, es va aconseguir encara que fos mínima, una finestra internacional de difusió de les necessitats republicanes. Aquesta federació va tornar a invitar a la delegació espanyola al cros de "L'Humanité" de 1938 i durant tot l'any no va parar d'organitzar actes esportius i obrir subscripcions a profit de la causa republicana.

En l'àmbit local, la prolongació de la guerra erosionava el fenomen esportiu. Entre finals de 1937 i inicis de 1938 la majoria d'actes esportius eren disputats per equips infantils hi ha aquest fet, se li havia de sumar que les dificultats derivades del conflicte obligaven als clubs a organitzar campionats comarcals

Segona part. L'erosió progressiva del fenomen esportiu i del govern republicà com a conseqüència de què les entitats no podien pagar el cost en els desplaçaments. Va ser en aquest context, quan la Federació Catalana de Natació Amateur FCNA, el Consell Nacional d'Educació Física i Esports i el CCEP van iniciar els moviments amb la intenció de dirigir l'activitat física en direcció a la preparació física de la joventut. Mitjançant l'organització del Concurs Català de Natació la FCNA iniciava la tasca de divulgació i pràctica de l'esport entre la joventut. Aquesta federació pretenia ser un exemple per la resta de federacions republicanes. La finalitat va ser capgirar la visió professional de l'esport i l'ús materialista que se'n feia per aconseguir un moviment esportiu amateur dirigit a la solidaritat i la germanor per utilitzar el fenomen esportiu com un element més per guanyar la guerra. Existia la creença que fins aquell moment s'havien desaprofitat els beneficis que la instrumentalització del fenomen esportiu podia haver ocasionat a la causa republicana.

A l'estiu de 1938, tant el Consell Nacional d'Educació Física i Esports com el CCEP no van tardar gaire a adonar-se'n que l'única via per la subsistència i per aprofitar les oportunitats que podia oferir el fenomen esportiu implicava aprofitar la propagació dels actes esportius militars que des de finals de 1937 no havien parat de créixer tant a la rera guarda com al front de guerra.

La mobilització de la joventut va provocar que les plantilles dels clubs es buidessin però al mateix temps va dotar a l'exèrcit dels millors esportistes del territori català. Aquest fet va repercutir en la creació d'equips militars que des de principis de 1937 s'enfrontaven als clubs a la rera guarda. La progressió dels actes esportius militars va ser gradual, fins al punt que a l'estiu de 1938 la majoria

Segona part. L'erosió progressiva del fenomen esportiu i del govern republicà de partits que es jugaven era entre equips militars. Entenent aquesta situació, el Consell Nacional d'Educació Física i Esports, el CCEP, el Comissariat d'Educació Física i Esports van decidir cooperar amb el Comitè Nacional "d'Airesol" – format pels elements juvenils de totes les organitzacions i partits polítics –, la Unió Federal d'Estudiants Hispànics i els Cossos Armats i organitzar un torneig militar entre equips militars utilitzant els terrenys de joc i el material dels clubs esportius.

Les finalitats del torneig militar van ser contribuir a la formació física dels soldats, retrobar el camí per a utilitzar el fenomen esportiu per a guanyar la guerra, i utilitzar tots els actes esportius celebrats com a font solidària per a afrontar les necessitats del conflicte.

El fenomen esportiu durant la Guerra Civil Espanyola a la rera guarda republicana a Catalunya va ser un element d'acció per contrarestar les necessitats ocasionades pel conflicte bèl·lic. La dimensió solidària i la dimensió militar van estar acompanyades per una dimensió competitiva que si bé podia haver estat aprofitada pel bé comú i contribuir amb tots els seus efectes a guanyar la guerra, es va tacar amb la vessant professional i no va permetre desenvolupar la dimensió solidària. Sens dubte, el fenomen esportiu va ser un fidel reflex de la societat catalana en situació de rera guarda republicana.

Part Final

PART FINAL

Part Final

Conclusions Finals

Part Final

Introducció

La present conclusió s'ha estructurat a partir de les preguntes inicials de la recerca. D'aquesta manera veurem com aquest estudi pot donar resposta a les preguntes de la investigació plantejades inicialment i que han estructurat la recerca.

1. Quins eren el nombre, característiques i l'evolució dels actes esportius celebrats a Catalunya durant la Guerra Civil Espanyola?

a) Nombre d'actes esportius i la seva evolució durant la Guerra Civil Espanyola

Un cop finalitzat l'estudi podem afirmar que els actes esportius no només no es van aturar sinó que mitjançant les dimensions solidària, competitiva i militar es van anar desenvolupant al llarg de tot el conflicte. El fenomen esportiu va constituir un element a profit de la lluita contra el feixisme tant a Espanya com en el front internacional. L'esport va gaudir d'una presència destacable en la vida de la població catalana fins al maig de 1937, és en aquest moment quan es produeix un punt d'inflexió i els actes esportius tal com indica el gràfic () inicien una tendència negativa que no es va aturar fins un cop finalitzada la guerra. A partir dels "Fets de Maig", les necessitats derivades de la prolongació del conflicte bèl·lic – mobilització de la joventut, carències econòmiques, cost dels desplaçaments, dificultats de transport i la fugida d'esportistes – van debilitar de forma progressiva el fenomen esportiu. Tanmateix, s'hi ha d'afegir la lluita internacional entre els dos bàndols per aconseguir el reconeixement de les seves federacions.

Part Final

A la figura 17 podem observar el nombre d'actes esportius que es van celebrar durant els tres anys que va durar el conflicte. L'any 1936 – de color blau – es troba a la part més alta del gràfic. Fins al maig de l'any 1937 la línia vermella es troba a la mateixa alçada que la línia que representa l'any 1936 i és a partir de maig que s'enfonsa just per sota de la línia de 1936. Finalment, l'any 1938 – línia groga – es troba per sota de les línies que representen els anys 1936 i 1937 precisament perquè és l'any que menys actes esportius es van celebrar.

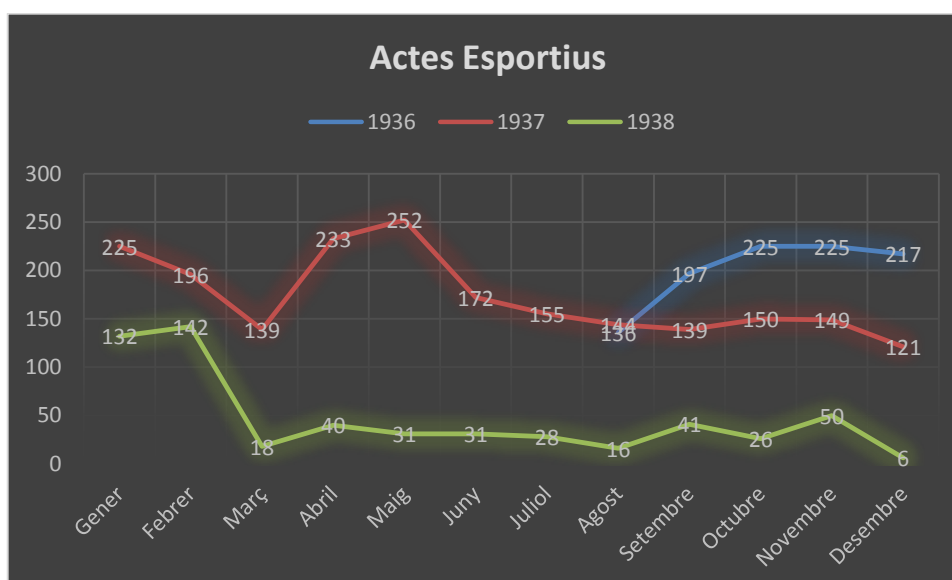

Figura 17. Nombre d'actes esportius que es van celebrar durant els tres anys que va durar el conflicte. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

b) Característiques dels actes esportius celebrats a Catalunya

Els actes esportius celebrats a Catalunya durant la Guerra Civil es poden classificar en tres dimensions, solidària, competitiva i militar. Entre elles no es

Part Final

van excloure i van gaudir d'una interacció continua durant tota la durada del conflicte. Durant el primer període del conflicte bèl·lic la dimensió solidària va representar a la majoria dels actes esportius que s'organitzaven. La finalitat va ser contribuir amb la causa republicana i aconseguir mitjançant els actes esportius material o recursos econòmics a profit dels hospitals de sang i per a les milícies que es mobilitzaven en direcció al front de guerra.

Els actes esportius solidaris es van continuar celebrant fins al final de la guerra, les finalitats van ser diverses, entre elles, l'ajut als refugiats, ajut a les víctimes dels bombardeigs, ajut a les zones atacades per l'exèrcit franquista – Madrid, Euskadi –, ara bé, la seva utilització va patir nombrosos alts i baixos durant tota la guerra. Els dos períodes amb major organització d'actes esportius solidaris van ser a l'agost i setembre de 1936, i a l'últim període del conflicte, al novembre i desembre de 1938. En aquest últim període el Consell Nacional "Airesol", amb el suport del CCEP, el Comissariat d'Educació Física i Esports, la U.F.E.H. i els Cossos Armats van utilitzar el fenomen esportiu per a millorar la preparació física dels soldats i com un instrument de divulgació de l'activitat física entre la població catalana.

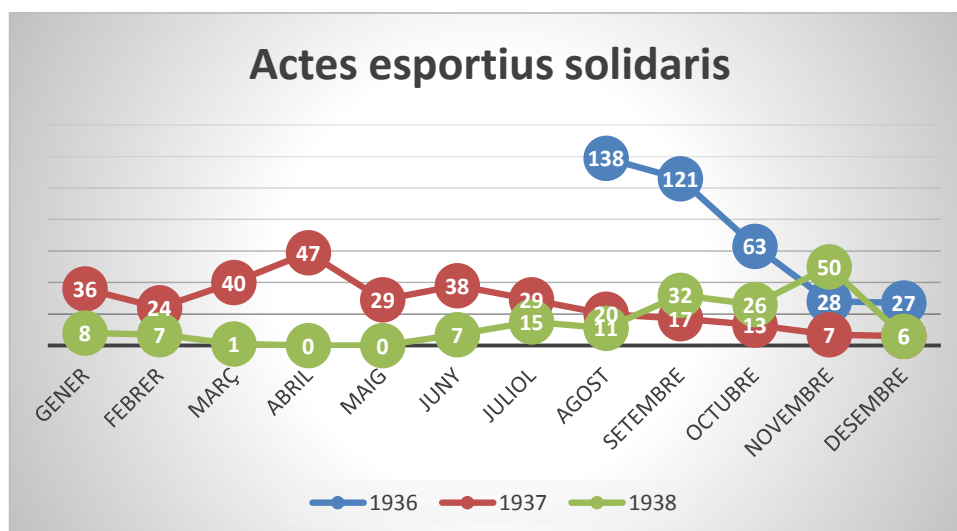

Figura 18, Actes esportius solidaris que es van celebrar durant la Guerra Civil Espanyola. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

Si ens fixem en la quantitat d'actes esportius que es van celebrar durant cada mes de l'any 1936, arribem a la conclusió que l'explosió solidària del mes d'agost es va anar diluint sobretot a partir del mes d'octubre, coincidint amb l'inici de les primeres competicions que es van organitzar en plena Guerra Civil. La causa d'aquesta deriva es pot associar a la necessitat dels clubs esportius, que van entendre que per la seva subsistència necessitaven trobar noves vies de finançament. Com per exemple, la celebració de partits amistosos, exhibicions i competicions. En el gràfic veiem com els actes esportius relacionats amb finalitats diverses – en blau – es diferencien dels actes esportius completament solidaris.

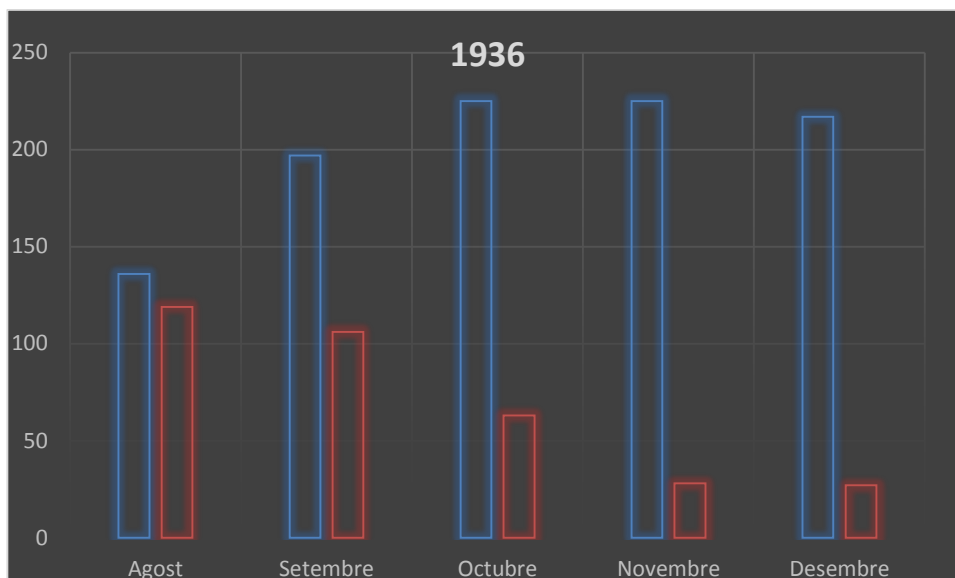

Figura 19. Diferència entre els actes esportius celebrats i els actes esportius solidaris entre l'agost i el desembre de 1936. El color blau indica els actes esportius que es van celebrar i el color vermell indica el nombre d'actes que van ser destinats a una causa completament solidària. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

La mateixa tendència va continuar durant tot l'any 1937. Tot i l'augment dels actes esportius de caràcter militar – que sovint eren actes solidaris –, i les necessitats de la reraguarda així com del front de guerra, la dimensió competitiva a través de les competicions, partits amistosos i exhibicions esportives van anar augmentant en nombre fins al maig de 1937. És en aquest moment quan la tendència negativa del fenomen esportiu inicia el declivi que afectà de forma progressiva a la dimensió competitiva i que va perjudicar en major grau a l'organització d'actes esportius vinculats a la dimensió solidària – gràfic –.

Part Final

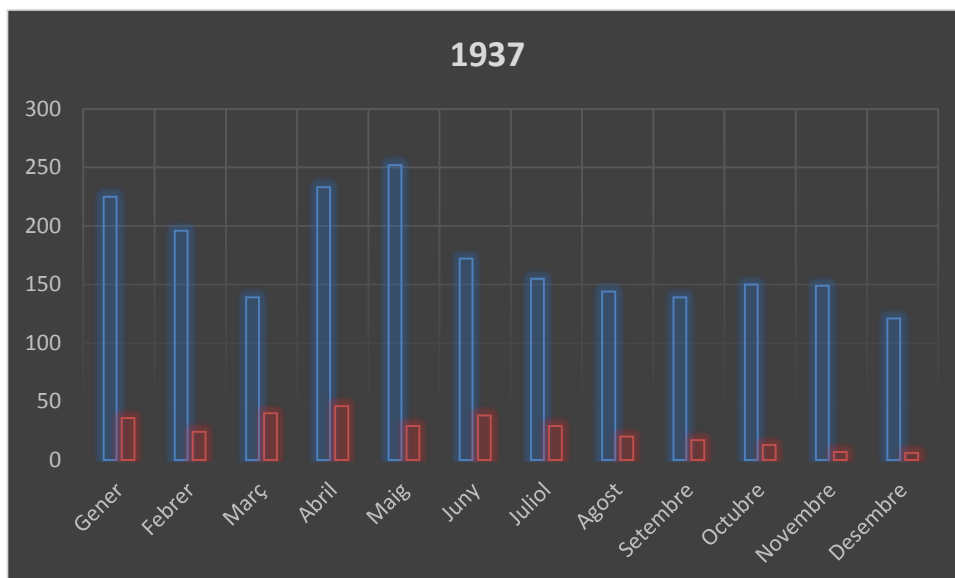

Figura 20. Diferència entre els actes esportius celebrats i els actes esportius solidaris l'any 1937. El color blau indica els actes esportius que es van celebrar i el color vermell indica el nombre d'actes que van ser destinats a una causa completament solidària. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

L'erosió del món esportiu així com la tendència negativa van continuar fins a l'estiu de 1938. És en aquest moment, quan el fenomen esportiu va aconseguir reviure com a conseqüència de les noves directrius encapçalades pel CCEP, Comissariat d'Educació Física i Esports, U.F.E.H., Cossos Armats i el Consell Nacional "d'Airesol". L'esport militar, encapçalat pels actes esportius relacionats amb el futbol, va aconseguir generar un canvi de tendència positiu a partir de setembre de 1938. Gairebé tots els actes esportius celebrats a partir del mes de setembre anaven destinats a una causa solidària – amb l'objectiu d'adequar les pràctiques esportives a les circumstàncies bèl·liques de la reraguarda republicana a Catalunya – figura 21 –. Les iniciatives com el Torneig Militar i el

“Trofeu Airesol” van sustentar la moral ciutadana, van contribuir a la preparació física dels soldats, van produir una popularització de l’activitat física i van recaptar diners per a la causa republicana.

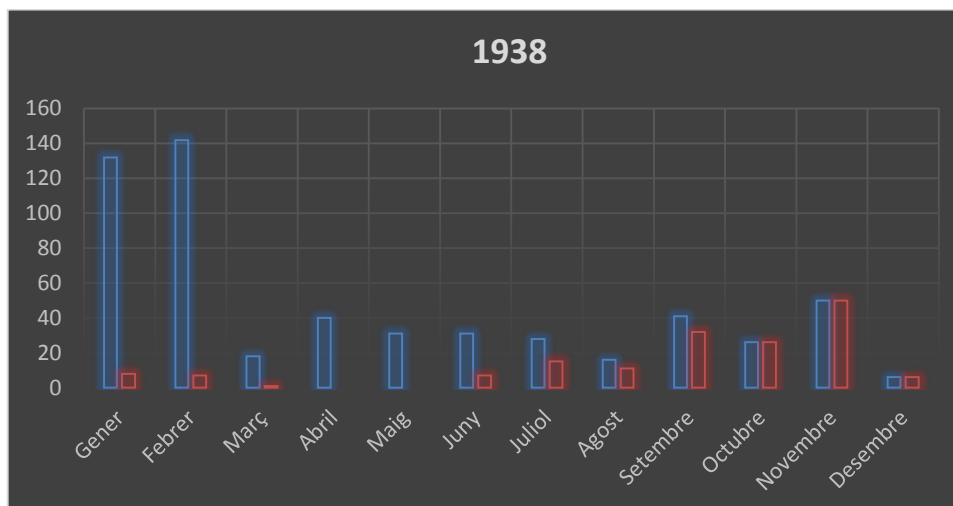

Figura 21. Diferència entre els actes esportius celebrats i els actes esportius solidaris l’any 1938. El color blau indica els actes esportius que es van celebrar i el color vermell indica el nombre d’actes que van ser destinats a una causa completament solidària. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

c) Les diferents disciplines del fenomen esportiu a Catalunya durant la Guerra Civil Espanyola

Durant la Guerra Civil el fenomen esportiu es va desenvolupar al voltant de les dimensions solidària, competitiva i militar. Per tal de contribuir a la causa republicana, organitzacions com la Creu Roja, el Socors Roig Internacional així com penyes esportives, clubs, esportistes en particular, federacions, CCEP, centrals sindicals i partits polítics van contribuir en l’organització d’actes esportius tant des de la vessant solidària com des de la vessant competitiva.

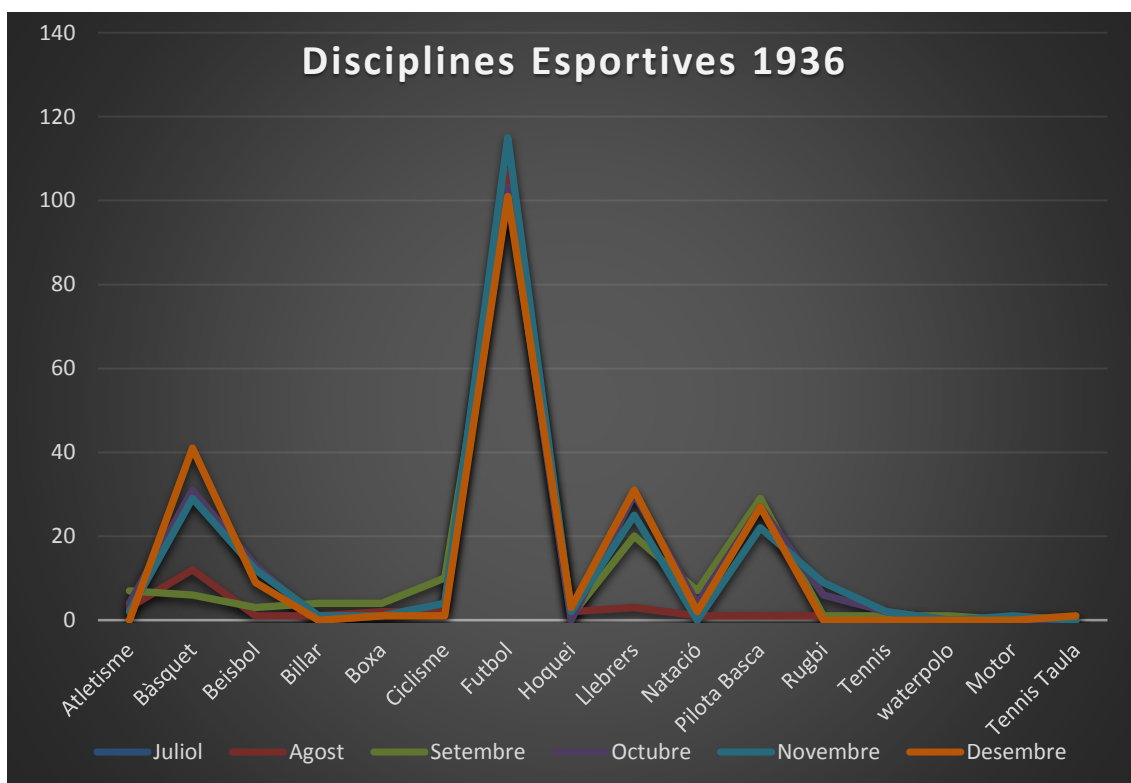

Figura 22. Les diferents disciplines del fenomen esportiu a Catalunya durant l'any 1936. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

El futbol va representar l'esport de referència, i sovint quan les noves vies d'actuació resultaven productives de forma econòmica en aquest esport s'aplicaven a la resta de modalitats esportives. El 1936, el futbol era l'esport principal, seguit de les manifestacions de bàsquet – sobretot a partir de novembre i desembre – i de les curses de llebrers i pilota basca. (Figura 22)

L'any 1937 no hi va haver gaires canvis i el futbol seguia sent l'esport de referència seguit del bàsquet, beisbol les curses de llebrers i la pilota basca.

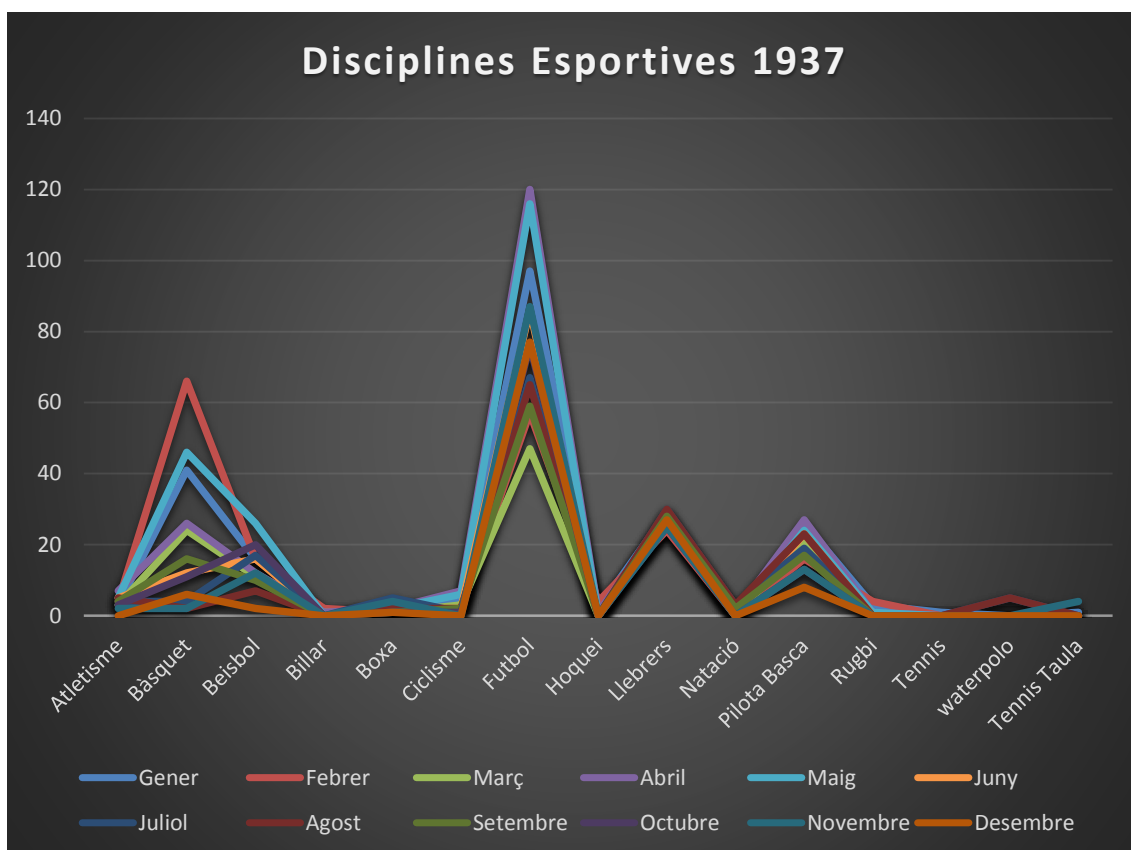

Figura 23. Les diferents disciplines del fenomen esportiu a Catalunya durant l'any 1937. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

L'any 1938 trobem una gran diferència entre els mesos de gener i febrer i la resta de l'any. La causa de la baixada sobtada en l'organització d'actes esportius que com podem veure es localitza durant el mes de març té la seva explicació en la suspensió de nombrosos actes esportius com a conseqüència dels bombardeigs que durant aquest mes van tenir un gran impacte entre la població catalana. Amb el pas de l'any s'observa com va desapareixent la pràctica de modalitats esportives associades a les apostes – curses de llebrers, pilota basca – i només

Part Final

van perdurar aquelles modalitats com el futbol i la boxa que estaven molt associades amb l'esport militar.

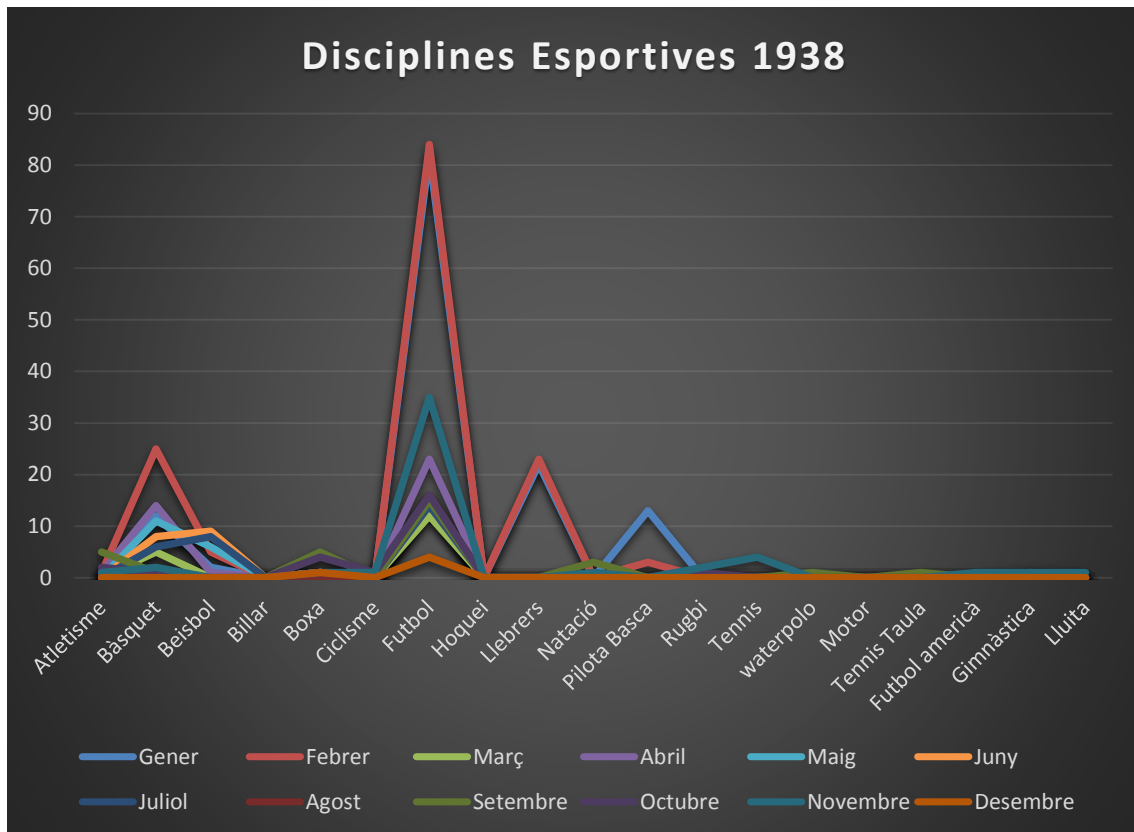

Figura 24. Les diferents disciplines del fenomen esportiu a Catalunya durant l'any 1938. Font: Elaboració pròpia partint de la informació recopilada en els diferents arxius comarcals de Catalunya (Consultar bibliografia).

2. De quina manera les autoritats polítiques, sindicats, associacions i entitats esportives van instrumentalitzar el fenomen esportiu a la Catalunya republicana durant la Guerra Civil Espanyola?

La manera d'instrumentalitzar ⁷⁷⁹ el fenomen esportiu va ser mitjançant diferents tipus de vies. Les primeres van ser les **manifestacions d'esportistes**, que sovint es caracteritzaven per una marxa pels carrers de la ciutat amb arribada a l'estadi just al moment que s'iniciaven els parlaments de les autoritats. Les **subscripcions** dirigides als esportistes i entitats esportives també van jugar un paper rellevant, atès que van incentivar a nombrosos clubs i esportistes a contribuir a profit de la causa republicana. **Les confiscacions** de clubs i federacions van ajudar a dirigir i gestionar la direcció més efectiva per assolir els objectius d'augmentar la recaptació i garantir la subsistència de les entitats esportives. En aquesta direcció, la **creació d'institucions** va permetre establir una referència institucional sota la qual clubs i federacions havien de regir les normatives més adequades per la causa general. Les **commemoracions i festes** també van contribuir a la causa republicana per l'oportunitat que representaven atès que entre les diferents activitats culturals sempre hi va haver lloc per a la pràctica esportiva. Per últim, els **actes esportius** en general, van contribuir decisivament a ser un factor important per l'adequació del fenomen esportiu durant el període de guerra a la reraguarda catalana.

⁷⁷⁹ Real Academia Española.(2001). Diccionario de la Lengua Española.(22 edición). Madrid. España.

2.1 Manifestacions d'esportistes a profit de la causa republicana

Podem considerar la manifestació d'esportistes com un dels primers actes que van implicar al fenomen esportiu en període de guerra. En concret, la marxa internacional del 23 de juliol de 1936 va involucrar a diverses delegacions d'esportistes europees que s'havien desplaçat a Barcelona per participar a l'Olimpíada Popular.

Les manifestacions esportives es van anar celebrant amb diverses finalitats a la rera guarda catalana durant el temps que va durar el conflicte. Per exemple en els actes de la diada de 1936 dues manifestacions organitzades pel CCEP, una a l'inici i una altra al final van donar el tret de sortida i el tancament dels actes esportius celebrats en els tres dies de reivindicació de les festes de la diada.

Per altra banda, també s'utilitzaven els magnes festivals esportius com l'organitzat i controlat íntegrament pel CCMA al camp del Guinardó l'agost de 1936 i els actes de confraternitat entre catalans i valencians per incloure entre els seus actes una manifestació d'esportistes amb la finalitat de contribuir a la grandiloqüència del festival.

Segons l'anàlisi del tipus de manifestacions que es van realitzar a la rera guarda catalana i en el front internacional durant la Guerra Civil Espanyola, aquests tenien una sèrie de factors en comú. Per una banda, les diverses entitats esportives sota l'autorització del govern competent i la tutela del CCEP realitzaven una marxa per la ciutat fins a arribar la majoria de les vegades a l'estadi de Montjuïc. Quan no arribaven a l'estadi, la manifestació finalitzava en

un lloc ple de simbolisme com per exemple el monument de Rafael Casanova o la plaça de la República. Un cop situats en l'emplaçament, els manifestants es distribuïen ocupant el màxim espai possible i es disposaven a escoltar el parlament dels responsables polítics. Tenim constància de diversos discursos realitzats pel mateix president de la Generalitat Lluís Companys, Jaume Miravittles o representants del Comitè Català pro Esport Popular CCEP com per exemple en els actes internacionals celebrats a l'estadi Pershing de París on Josep Verdera va pronunciar un emotiu discurs el setembre de 1936.

2.2 Subscripcions

La corrent solidària que es va estendre des dels primers dies del conflicte va incentivar l'obertura de subscripcions a favor de les víctimes del feixisme. Entre elles subratllar la subscripció oberta pel diari "El Mundo Deportivo" el dia 30 de juliol dirigida a tots els esportistes i entitats esportives. I la subscripció nacional oberta a finals de l'any 1938, pel Consell Nacional "d'Airesol" amb la finalitat de dotar de material esportiu a l'Exèrcit Popular.

Per altra banda, a França la FSGT també va obrir una subscripció a profit de la causa republicana que va comptar amb el suport de 1.300 clubs francesos. Tots aquests clubs van respondre aportant sumes econòmiques o béns materials destinats a les necessitats del poble espanyol.

L'obertura de subscripcions va servir per aconseguir finançament a profit d'aquells serveis que eren del tot necessaris – hospitals de sang, milícies, refugiats, etc... –. Tanmateix també van servir per demostrar la solidaritat del

món esportiu durant la guerra fet que va ser un punt de partida per obtenir el reconeixement dels partits polítics i sindicats en el sentit que aquests van entendre les repercussions favorables que tindria el control i la gestió del fenomen esportiu per als seus interessos. D'aquesta manera el fenomen esportiu es reconeixia com un element de reivindicació dels valors republicans, que amb la propaganda suficient i mitjançant l'efecte de la solidaritat podria esdevenir cabdal per la subsistència de la societat republicana amb la finalitat de contrarestar les necessitats causades per la Guerra Civil Espanyola.

2.3 Confiscacions

Les confiscacions dels clubs esportius van esdevenir una part del procés de construcció d'una nova societat que en nom del moviment revolucionari es va efectuar a la rera guarda catalana. En aquest sentit, les confiscacions i auto confiscacions es van materialitzar durant els primers mesos del conflicte. El cas del C.D. Espanyol que es va confiscar sota la tutela de la Unió General de Treballadors (UGT), així com, l'auto confiscació del FC Barcelona van precedir a la confiscació de la Federació Catalana de Futbol a càrrec del CCMA el 14 d'agost de 1936.

La relació directa entre sindicats i entitats esportives va beneficiar de forma simultània a les dues parts. Les confiscacions i la creació de sindicats van permetre a les organitzacions obreres i partits polítics establir una influència entre els esportistes afiliats, assentant els fonaments per exercir un control i una repercussió per afavorir els seus interessos. I d'altra banda la formació de grups de pressió en forma de sindicats va ajudar els esportistes a exercir la influència

necessària per garantir la seva presència a la reraguarda i en aquest sentit legitimar els seus moviments.

Com a contrapunt, aquesta unió i suport dels sindicats i les entitats esportives va esperonar l'esport professional però al mateix temps va agreujar el conflicte entre els defensors de l'esport amateur i els defensors de l'esport professional.

2.4 Creació d'institucions

La creació del Comissariat d'Esports de Catalunya, l'Institut Català d'Educació Física i Esports i la municipalització dels esports a la ciutat de Tarragona, van ser algunes iniciatives que van demostrar els efectes de la democratització esportiva. Aquesta tenia com a finalitat incentivar la pràctica esportiva entre la ciutadania catalana.

L'efecte que es buscava era unificar les propostes que les centrals sindicals – CNT i UGT – i diverses entitats esportives proposaven en la nova direcció relacionada amb l'ordre revolucionari.

La intervenció plantejada pel món esportiu sovint topava amb els interessos de centrals sindicals i amb les necessitats ocasionades per la guerra, per això mateix, l'acció d'aquestes institucions va ser canviant durant tot el conflicte, conformant un procés inestable i en continua adequació. Les fórmules d'adaptació a l'estat de guerra eren constants i s'anaven succeint amb el pas del conflicte.

2.5 Commemoracions i festes

Les commemoracions i les festes van servir per concentrar en un espai de temps diverses manifestacions i actes esportius dirigides a la població i que tenien com a finalitat demostrar l'adhesió a la causa republicana. Els símbols republicans, les accions a favor de la república i els gestos de germanor entre esportistes formaven un sentiment col·lectiu de pertinença que ajudava a generar un augment de la moral dels ciutadans i reforçaven l'enllaç simbòlic entre la població de la reraguarda i els soldats destinats al front de guerra.

2.5.1 El VI aniversari de la República Espanyola

A mitjans d'abril, amb la commemoració del VI aniversari de la República el món esportiu català va aprofitar una nova oportunitat per demostrar la seva adhesió al govern republicà i reivindicar la seva legitimitat durant el conflicte.

2.5.2 Festes a profit d'Euskadi i de Madrid

Moltes organitzacions polítiques i sindicats – Joventuts d'Estat Català, Esquerra Republicana, P.S.U.C., U.G.T., C.N.T., Federal Ibèric, Joventut Socialista Unificada, Front de la Joventut entre altres – es van adherir a la mobilització de Catalunya per ajudar Euskadi i a Madrid. Aquesta ajuda es va materialitzar en diversos actes culturals, com concerts, teatre, filmografia i activitats esportives.

2.5.3 Setmana de l'Infant

La setmana de l'infant que es va celebrar de l'1 al 7 de gener de 1937 va estar acompanyada de diversos actes esportius a profit dels nens refugiats que es

trobaven a la reraguarda catalana. L'acte més emotiu va ser el festival que es va organitzar a finals de 1936 quan es va celebrar un partit de futbol entre dues seleccions catalanes.

2.6 Actes esportius

2.6.1 L'esport a la reraguarda catalana

A principis d'agost de 1936, les entitats esportives modestes, que de forma espontània van decidir organitzar festivals solidaris van aparèixer al mateix temps que esportistes a títol individual es presentaven voluntaris per realitzar actes solidaris.

Al mateix temps, diversos clubs esportius van aprofitar l'oportunitat per reivindicar l'adhesió a la República celebrant actes esportius que tenien com a objectiu aconseguir finançament per a la seva subsistència.

Amb el pas dels dies, els festivals benèfics organitzats espontàniament van cedir pas als magnes festivals organitzats sota el control dels partits polítics i les centrals sindicals, com el certamen pugilístic celebrat a la Monumental i els actes esportius que es van celebrar per la diada de 1936. Va ser a partir d'aquest moment quan apareixen els símbols que relacionen certs aspectes dels actes esportius – banderes de les milícies del POUM, pantalons vermells i negres amb les inicials de la CNT-FAI – amb partits polítics i centrals sindicals.

El canvi en la normativa de la Federació Catalana de Futbol va ajudar als clubs professionals a aconseguir a curt termini la seva subsistència, ara bé, ben aviat

Part Final

els clubs es van adonar dels avantatges que aconseguirien amb l'organització d'un campionat i en aquest sentit, a mitjans de setembre de 1936 es van iniciar els partits d'entrenament pel Campionat de Catalunya de futbol que va començar el 4 d'octubre de 1936. Tot i la violència i la "moral insana" que caracteritzava a aquests partits, la competició mitjançant diferents formats va prosseguir durant bona part del conflicte bèl·lic amb l'organització de la Lliga València - Catalunya i la "Copa Espanya Lliure".

La mobilització contínua de joves que s'allistaven amb la finalitat de combatre les tropes franquistes va desgastar als clubs i institucions esportives. Com a conseqüència de la falta de jugadors provocat per la seva marxa al front, les organitzacions esportives es van veure obligades a crear campionats entre equips infantils i juvenils, però amb la contínua erosió de la vida a la rera, els clubs esportius es van veure obligats a fer un pas més cap a la seva subsistència i per aquest motiu es va iniciar l'organització de lligues comarcals com a resposta a les dificultats de transport i el cost dels desplaçaments.

És en aquest context quan la Federació Catalana de Natació Amateur, el "Comitè Català pro Esport Popular" C.C.E.P. i el "Comissariat d'Educació Física i Esports" amb la finalitat d'establir un nou rumb per combatre els moviments facciosos i donar una bona imatge de les institucions republicanes a escala internacional va iniciar la recerca de noves vies d'actuació – com el Concurs Català de Natació – per ampliar l'oferta formativa de les institucions esportives republicanes.

La finalitat era que la divulgació de l'esport entre la ciutadania fos considerat com un element de preparació física per formar al poble de cara a les dificultats i necessitats produïdes per la guerra.

2.6.2 L'esport en el front internacional

La FSGT va organitzar un gran nombre de proves esportives en terreny francès amb l'objectiu de recaptar diners i béns materials a profit del poble espanyol. A principis de 1937, va ser l'encarregada d'organitzar el cros de "L'Humanité", un acte que va ajudar a difondre la propaganda republicana a l'estranger. Aquesta federació no va cessar en la seva voluntat d'ajudar al poble espanyol i a través del diari "Sport" comunicava totes les atrocitats que les tropes franquistes realitzaven a Espanya. A més a més, denunciava les temptatives faccioses d'Itàlia i Alemanya i descrivia els moviments de la Federació Italiana per impedir la participació de la delegació espanyola en el Cicle Cros Pedestre Internacional.

L'expansió de la causa republicana en el front Internacional es va portar a terme gràcies a la tasca del CCEP que conjuntament amb la FSGT van establir una relació que va facilitar la presència de la delegació espanyola en actes esportius internacionals com la setmana de l'exposició internacional de la FSGT que es va celebrar del 4 al 8 d'agost just després de la celebració dels Jocs Obrers d'Anvers.

Els esportistes espanyols que van competir a l'estranger van ser descrits com "Els combatents governamentals de l'armada popular", entre ells, els jugadors de futbol del F.C. Barcelona que el maig de 1937 van iniciar la gira per Mèxic

amb la finalitat de disputar una sèrie de partits i els ciclistes que van formar part del Tour de França de 1937, els quals a través de la ronda gala van demostrar els ideals de llibertat i democràcia associats al govern republicà espanyol.

2.7 Esport Militar

A partir del març de 1937, amb la celebració a l'estadi de Montjuïc del festival esportiu militar, es va iniciar el procés que acabaria per imposar la dimensió militar del fenomen esportiu a la reraguarda catalana.

Els partits i esdeveniments esportius que diferents regiments de l'Exèrcit Regular disputaven de forma puntual en territori català durant l'any 1937 es van tornar una constant l'any 1938, després d'un any i mig de conflicte, els festivals esportius militars ja eren una realitat esportiva consolidada a la reraguarda catalana.

El torneig d'equips militars que va començar el 30 d'octubre de 1938, va constituir una alternativa a l'esport federat, aquesta va garantir la subsistència de les institucions, clubs i federacions perquè resultava més viable econòmicament celebrar actes esportius entre equips militars que no pas seguir amb l'organització de lligues entre equips federats que no complien amb uns mínims indispensables.

El Comitè Nacional "d'Airesol" que estava format pels elements juvenils de totes les organitzacions i partits, va utilitzar la seva relació amb la Unió Federal d'estudiants Hispànics U.F.E.H. i amb els Cossos Armats per establir contactes

amb el Consell Superior de Cultura, el Comissariat d'Educació Física i Esports i amb el Comitè Català pro Esport Popular per iniciar una tasca d'aplicació de l'esport amb les finalitats de preparació militar i de recaptació econòmica i material.

Les iniciatives de l'esport militar van perdurar fins el fatídic moment en què les tropes franquistes van prendre el control de la ciutat de Barcelona el gener de 1939.

3. Per quines raons les autoritats polítiques, sindicats, associacions i entitats esportives van instrumentalitzar el fenomen esportiu a la Catalunya republicana durant la Guerra Civil Espanyola?

Les raons per les quals es va instrumentalitzar el fenomen esportiu es poden classificar en **reivindicacions** a profit dels valors inherents a la causa republicana com la llibertat, la pau i la democràcia. **La solidaritat** envers els més necessitats. Una solidaritat que va ser nacional i internacional. **La subsistència**, que va permetre als clubs continuar amb el finançament de les entitats i continuar amb la pràctica esportiva. **La propaganda**, que va ajudar a transmetre els valors republicans i denunciar els moviments facciosos. **La preparació física dels soldats**, fonamental per preparar als ciutadans i posteriors soldats per afrontar les condicions de vida al front de guerra i per últim la **transmissió de valors**, que van servir per divulgar la pràctica esportiva formativa, una moral sana associada a l'esport i un medi d'entreteniment que serviria per afrontar les penúries que provocava el conflicte.

Aquests factors no s'exclouen entre ells, més aviat ans el contrari, encara que a continuació per aclarir l'explicació separo les diferents raons en apartats, cal dir, que segons els casos s'interrelacionaven per aconseguir els propòsits associats a la causa republicana.

3.1 Reivindicació

Amb el control dels actes esportius, el CCMA aconseguia diferents objectius. Per una banda s'assegurava la gestió dels actes esportius i els encaminava en direcció a les seves finalitats. I per altra, aprofitava que la situació era propícia per utilitzar el fenomen esportiu com un element de reivindicació en contra del feixisme.

Durant el primer període de la Guerra Civil, les autoritats polítiques i sindicats van utilitzar el fenomen esportiu per demostrar als ciutadans una representació del nou ordre social, que avançava de la mà de la llibertat i de la democràcia, amb la intenció de consolidar una legitimitat i un major domini públic de les institucions revolucionàries.

A la reraguarda catalana els actes reivindicatius associats al fenomen esportiu van ser una constant durant tota la Guerra Civil. Als actes de la diada de 1936 els va seguir les jornades de Fraternitat entre les regions Valenciana i Catalana, els actes esportius que es van celebrar en Commemoració de l'Aniversari de la República, la Copa Espanya Lliure i finalment els actes i tornejos militars. Totes aquestes representacions esportives entre moltes altres, van significar aparadors de reivindicació de les condicions i valors del govern republicà espanyol.

Part Final

Per altra banda la batalla esportiva desenvolupada en el front internacional entre els dos bàndols enfrontats a la Guerra Civil tenia com a finalitat el reconeixement exterior. A partir del Cicle Cros Pedestre Internacional celebrat a París el febrer de 1937, les delegacions espanyoles republicanes van iniciar una lluita propagandística a profit de les federacions esportives. La responsabilitat i l'esforç dels esportistes espanyols es va utilitzar com a un instrument de reivindicació per contrarestar els moviments facciosos que tenien com a objectiu desacreditar les federacions republicanes davant de l'opinió internacional amb la intenció d'obtenir el control de les federacions espanyoles.

Tots els actes esportius en què les delegacions espanyoles van formar part a l'estranger servien per diversos motius. Com a propaganda, solidaritat, però el més destacat va ser el de reivindicar els valors republicans per tal de demostrar a escala internacional que encara que Espanya es trobava immersa en una Guerra Civil, el bàndol republicà i legítim continuava demostrant els seus ideals al mateix temps que denunciava la repressió i l'atac feixista.

3.2 Solidaritat

Els actes solidaris es van iniciar amb una organització espontània portada a terme pels clubs modestos, ara bé, no van passar gaires setmanes quan el CCMA va confiscar la Federació Catalana de Futbol i va iniciar la gestió dels actes esportius. A part del control d'aquests, el canvi en les normes de redistribució de la quantitat econòmica recaptada a les taquilles dels clubs en dia de partit, va afavorir per una part a la subsistència dels clubs, però per una altra part va beneficiar l'augment de la solidaritat. Indirectament, la celebració de més

actes esportius va beneficiar a augmentar la contribució solidària. Aquesta va anar destinada en el primer període del conflicte a profit de les milícies i hospitals de sang.

Encara que la dualitat entre esport amateur i esport professional era motiu de discòrdia la solidaritat a través de l'esport i dels actes esportius servien per demostrar la seva funció social. Les necessitats solidàries van anar adaptant-se al context i a finals de l'any 1936 l'augment de refugiats i les festes a profit de Madrid i Euskadi a la rera guarda, van ser objecte de la solidaritat del poble català, que a través d'organitzacions com el Socors Roig Internacional (S.R.I.), la Creu Roja i diferents sindicats i partits polítics com les Joventuts d'Estat Català, Esquerra Republicana, P.S.U.C., U.G.T., C.N.T., Federal Ibèric, Joventut Socialista Unificada, Front de la Joventut i el P.O.U.M. van afrontar les noves necessitats produïdes per la guerra.

Les manifestacions esportives solidàries van ser una constant durant tota la guerra. Les finalitats eren canviants, hospitals de sang, milícies, refugiats, ajut a zones atacades per les tropes franquistes com Euskadi i Madrid, ajut a zones bombardejades, o ajuts més específics com per exemple l'ajut per a construir un nou "Konsomol". Per una banda els actes solidaris van ser organitzats per entitats modestes, entitats locals de poblacions catalanes o de barriades de Barcelona, la gran majoria amb el suport del CCEP. D'altres van ser organitzades sota l'empara de centrals sindicals com la CNT i la UGT, i aquelles que van ser considerades com grandiloqüents i magnes com per exemple els actes de fraternitat Catalano- Valencià i actes com els de la Monumental o els actes de

celebració de l'Aniversari de la República van comptar amb el suport dels Comissariats – Propaganda i Educació Física i Esports – així com diferents partits polítics i centrals sindicals – ERC, PSUC, CNT, UGT –.

3.3 Subsistència

Des de l'inici del conflicte els clubs esportius van utilitzar el fenomen esportiu per garantir la seva subsistència. La nova normativa imposada per la federació de futbol va garantir una possibilitat de subsistència per als clubs al mateix temps que també s'assegurava una contribució a la causa republicana.

Amb el pas del temps, l'afiliació a les centrals sindicals com la UGT i la CNT va esdevenir un pas més per aconseguir la subsistència, atès que aquesta associació permetia legitimar als clubs esportius i les seves accions a la rera guarda catalana. D'aquesta manera els festivals benèfics van cedir pas als partits amistosos i d'entrenament i aquests a les competicions esportives que a curt termini van afermançar la continuïtat de la pràctica esportiva i la subsistència dels clubs.

L'allistament i mobilització de la joventut va contribuir a debilitar les plantilles dels clubs esportius i encara que s'havia intentat mantenir la pràctica esportiva mitjançant l'organització de campionats comarcals i formant equips infantils i juvenils, la realitat bèl·lica s'imposava i provocava una curiosa situació. Des de mitjans de 1937, la proliferació d'actes esportius amb presència d'equips militars havia augmentat fins al punt que amb un any, el juliol de 1938, les plantilles dels

clubs només disposaven de jugadors infantils mentre que en els equips militars s'hi trobaven tots els jugadors de primer nivell. Per aquest motiu, un torneig d'equips militars va aparèixer com a alternativa a l'esport professional, una possibilitat que podria garantir la subsistència de les institucions, clubs i federacions perquè resultava més viable econòmicament celebrar actes esportius entre equips militars que no pas seguir amb l'organització de lligues entre equips professionals que no complien amb uns mínims indispensables.

Aquest factor, la subsistència associada al fenomen esportiu, va resultar molt rellevant durant tota la Guerra Civil. Va ser conjuntament amb la raó solidària el primer factor que va aparèixer, precisament gràcies al factor de reivindicació de la causa republicana. Tot seguit va iniciar el seu procés en un context bèl·lic associant-se amb els factors solidaris i reivindicatius. Va prosseguir associant-se amb actes esportius destinats a la propaganda de la causa republicana, va continuar el seu procés enmig de les disputes entre la vessant professional i amateur de l'esport i entre les competicions professionals que es relacionaven amb la violència per acabar formant part en la preparació física dels soldats. És a dir, el factor de subsistència es va relacionar directament amb totes les raons que es van fer servir per instrumentalitzar el fenomen esportiu durant la Guerra Civil Espanyola.

3.4 Propaganda

Les organitzacions polítiques que es trobaven en ple procés revolucionari van veure en el fenomen esportiu una via de difusió i de comunicació del seu discurs

Part Final

ideològic, atès que la quantitat d'actes esportius que es van organitzar de forma espontània van demostrar la capacitat del món esportiu per atraure a les masses.

A més a més, els actes esportius van ser un bon aparador per transmetre a la joventut la importància d'allistar-se per anar a la guerra. Aquests actes, plens de simbolisme partidista divulgaven el missatge de què per aconseguir la pau i la democràcia era indispensable allistar-se a les milícies.

La continuació del conflicte bèl·lic i l'agreujament de la qualitat de vida a la reraguarda catalana demostrava que existia la necessitat per cercar adhesions i ajut exterior favorables a la causa republicana. En aquest sentit el Ministeri de Propaganda amb estreta col·laboració amb el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya va organitzar diferents viatges amb la intenció de fer arribar a l'estranger la problemàtica republicana espanyola i la causa per la qual es defensaven de l'amenaça feixista. Per la seva banda, el Comissariat d'Educació Física i Esports de la Generalitat va fer arribar una carta signada per les federacions i organismes de l'Esport català dirigida a tots els esportius del món. Les institucions espanyoles pretenien utilitzar el fenomen esportiu com una eina de propaganda en el front internacional.

Els contactes entre el Comitè Català pro-Esport Popular i la FSGT van servir per organitzar diferents actes esportius envoltats de solidaritat, reivindicació i de propaganda de la causa republicana espanyola. Per aquest motiu, Álvaro Menéndez, President del Consell Nacional d'Educació Física i Esports va expressar que els esportistes que actuaven a l'estranger tenien una gran

influència en la lluita del poble espanyol atès que es considerava que els esportistes eren els millors ambaixadors del govern republicà.

Tant la gira del F.C. Barcelona per Mèxic i Estats Units com el Tour de França com els Jocs Obrers d'Anvers van demostrar les intencions propagandístiques del CCEP i del Consell Nacional d'Educació Física i Esports, aquestes eren establir una germanor a escala internacional i demostrar la continuïtat de les federacions esportives republicanes per consolidar també en l'àmbit internacional l'esforç republicà per sobreviure a l'amenaça feixista.

3.5 Preparació física dels soldats

La prolongació del conflicte bèl·lic va tornar en una obligació la relació entre els elements militars i el fenomen esportiu. L'esport es va utilitzar com una eina de preparació amb la finalitat de nodrir d'homes forts i preparats al front de guerra.

El jove esportista seria capaç de demostrar una major vitalitat i força que la resta de combatents, i en aquest sentit el Comissariat de Propaganda amb Jaume Miravittles al capdavant, es va encarregar de transmetre mitjançant els actes esportius la importància cabdal de la joventut en una guerra. Era d'extrema importància la preparació física de la joventut amb la finalitat per una banda d'allistar-se i mobilitzar-se per anar al front de guerra i per altra banda per constituir una segona línia de reserva formada i preparada físicament.

A partir del març de 1937 amb el festival militar i esportiu celebrat a l'estadi de Montjuïc es va iniciar les demostracions de les capacitats militars dels soldats

que gaudien d'una preparació física exemplar. A partir d'aquest moment la propagació de les manifestacions esportives amb equips militars no va parar de créixer fins al final del conflicte.

La mobilització constant d'esportistes cap al front de guerra va afavorir la creació d'equips militars, que van servir per organitzar partits amb la finalitat de preparar físicament als soldats i conservar la moral dels combatents.

3.6 Transmissor de valors

El fenomen esportiu es va utilitzar durant la Guerra Civil com un element d'educació ciutadana i com a mentor moral. L'esport amateur perseguia aquest fins i per aquest motiu es va desencadenar la lluita contra els valors de l'esport professional, perquè s'entenia que aquests eren antagònics als representats per la filosofia amateur.

La finalitat va ser la construcció d'un esport per al poble que ajudés a establir valors morals i a lluitar contra la discòrdia entre els ciutadans republicans. Per tant, la violència dels actes esportius de competició relacionats amb la vessant professional de l'esport s'havien d'evitar i en aquest sentit el "Comissariat d'Educació Física i Esports" i el CCEP van dirigir els seus esforços.

Amb la prolongació del conflicte altres organitzacions com el C.N. Barcelona o la Federació Catalana de Natació Amateur van dirigir l'atenció en potenciar la divulgació esportiva i l'esport amateur. La CNT en particular avalava les

característiques de l'esport amateur i criticava durament les condicions i valors de l'esport professional.

4. Quina repercussió social, ideològica i política, es va obtenir de la instrumentalització del fenomen esportiu per part de les autoritats polítiques, sindicats, associacions i entitats esportives a Catalunya?

L'obertura de subscripcions i els actes esportius solidaris que es van organitzar de forma espontània a l'inici del mes d'agost de 1936 van repercutir en l'explosió de la solidaritat que es va produir a mitjans d'aquest mes. Clubs com el F.C. Barcelona van cedir els seus jugadors desinteressadament perquè poguessin jugar partits organitzats a les barriades de Barcelona o a pobles d'arreu de Catalunya. De forma simultània, esportistes s'oferien a títol individual per disputar vetllades benèfiques i diferents regions unides per la causa republicana organitzaven actes de germanor i benèfiques com a reivindicació dels valors republicans i adhesió al govern republicà. Els actes solidaris amb l'ajuda de l'aparador esportiu es van estendre entre la ciutadania i aquest fet es va demostrar en l'aportació que la població va fer a les diferents subscripcions obertes per contribuir a la causa republicana i dotar de material i de recursos als hospitals de sang i a les milícies. Aquesta contribució popular es va iniciar l'any 1936 i va continuar durant tota la guerra conjuntament amb les contribucions solidàries que van començar l'any 1937 a profit dels refugiats, l'ajut a Madrid i Euskadi i a les víctimes dels bombardejos.

Part Final

Veient les possibilitats que ofería el fenomen esportiu, les autoritats polítiques van prendre el control dels actes esportius i en aquest sentit, a través de diversos festivals benèfics i dels canvis normatius van demostrar als ciutadans una representació del nou ordre social. Al mateix temps, van obtenir un reconeixement dels clubs esportius que van veure com els partits polítics donaven suport a l'esport professional assegurant a curt termini la seva subsistència, afavorint d'aquesta manera la seva legitimitat davant de la ciutadania en general i consolidant un major domini públic de les institucions revolucionàries. En aquest sentit, es va facilitar l'afiliació del sindicat de professionals del futbol a la UGT i l'afiliació dels boxejadors a la CNT causant una simbiosi entre les dues parts.

Durant els últims mesos de 1936 els actes solidaris es van anar desenvolupant de forma paral·lela als partits amistosos i de campionat. Fet que va provocar una batalla entre l'esport amateur i l'esport professional que no només va generar disputes entre institucions com el Comissariat d'Educació Física i Esports i sindicats com el Sindicat de Professionals del Futbol afiliats a centrals sindicals com la UGT. Si no que la violència generada en els actes esportius de competició va provocar una adaptació negativa de l'esport en el context de reraguarda. Els ciutadans utilitzaven el futbol com una via d'escapament i eren freqüents les baralles entre aficions tant dins dels estadis com als carrers de les poblacions. Encara que amb la creació del Comissariat d'Esports de Catalunya es van originar noves iniciatives en direcció a la democratització esportiva propiciant l'acostament de la pràctica esportiva a la ciutadania catalana, ben aviat, els diferents camins que va emprendre el fenomen esportiu van causar el xoc entre

mentalitats. Els valors educatius i populars que es volia transmetre entre la ciutadania mitjançant el CCEP i el Comissariat i que eren pròxims a la idea de la CNT s'erosionaven amb la pràctica competitiva defensada per la central sindical de la UGT.

Amb aquesta realitat, joves mobilitzats al front de guerra criticaven als joves que formaven part de la "columna del miedo" i no s'havien allistat a les milícies pel fet que malgastaven les hores en els cafès en lloc de contribuir a la causa i allistar-se per fer front a l'enemic comú. L'atac entre ciutadans era una constant afavorida per la diversitat de fronts ideològics. La UGT defensava l'esport competitiu i de forma majoritària professional assegurant els interessos dels seus afiliats, al mateix temps la CNT defensava l'esport amateur i els seus valors per construir un esport per al poble que ajudés a establir valors morals i a lluitar contra la discòrdia entre els ciutadans republicans.

Des de l'inici del conflicte va existir la dualitat entre l'esport amateur i l'esport professional. Aquestes van ser les dues formes de pensar que van utilitzar el fenomen esportiu en direcció a uns interessos. L'esport amateur com un instrument solidari, difusor d'ideals i simbolismes mentre que per altra banda l'esport professional es va utilitzar de forma materialista i menyspreant els companys que havien marxat al front de guerra atès que aquests ja no podien realitzar una lliure participació en els campionats. En aquest sentit, els jugadors professionals van utilitzar la seva posició de jugador professional i amb l'ajut dels poders sindicals van legitimar la seva presència a la reraguarda.

Les institucions polítiques i sindicals utilitzaven els festivals benèfics per afavorir l'allistament. Personalitats com Jaume Miravittles alabava el vigor de la joventut

Part Final

i l'animava a allistar-se a les milícies. Al front de guerra l'esport va ajudar als milicians a combatre les hores d'avorriment i a mantenir la moral. Amb el pas de la guerra, el fenomen esportiu es va anar consolidant com una via de preparació física dels soldats i va constituir un enllaç simbòlic entre els soldats destinats al front i la població que es trobava a la reraguarda catalana.

Fins a mitjans de 1937 el fenomen esportiu es va anar desenvolupant repercutint en les dimensions solidària i competitiva. La subsistència dels clubs es va destacar com la raó més influent i va donar pas a l'ús materialista del món esportiu. Poques organitzacions com la Creu Roja i el Socors Roig Internacional així com, aquells clubs modestos seguien organitzant festivals benèfics atenent les necessitats del poble.

A partir dels "Fets de Maig" el fenomen esportiu va iniciar la tendència negativa que acabaria el gener de 1939 amb la suspensió dels actes esportius. La incertesa posterior als "Fets de Maig" no va afectar la continuïtat del fenomen esportiu, però va accelerar el canvi. La crisi dels esportistes pròfugs – que podríem definir com una de les conseqüències del "Fets de Maig" – la contínua mobilització de la joventut, les dificultats en els desplaçaments i en definitiva la prolongació del conflicte van ser les causes que van propiciar el canvi de tendència.

En el front internacional les delegacions espanyoles lluitaven diplomàticament i esportivament amb l'ajut de la FSGT – propera a la causa i els valors republicans – per buscar la simpatia, el suport moral, econòmic i material dels ciutadans

Part Final

estrangers. La gira del F.C Barcelona, el cros de "l'Humanité", el Tour de França i els Jocs d'Anvers van significar aparadors per demostrar a escala internacional la salut de l'esport espanyol i per contradir totes aquelles especulacions contràries a les federacions esportives republicanes. Els esportistes van ser reconeguts per part del Consell Nacional d'Educació Física i Esports com els ambaixadors del poble republicà i el CCEP confirmava que la mobilització esportiva internacional era similar a la mobilització dels soldats per anar a la guerra. Tot i gaudir del suport internacional per part d'organitzacions obreres i federacions properes al comunisme, de manera semblant al desenllaç del conflicte bèl·lic, la batalla diplomàtica internacional pel reconeixement de les federacions republicanes es va anar perdent progressivament.

La crisi derivada dels "Fets de Maig" i la pèrdua del reconeixement de les federacions republicanes en l'àmbit internacional va donar pas a l'inici de les noves estratègies per redirigir el fenomen esportiu. La Federació Catalana de Natació Amateur F.C.N.A., Comitè Català pro Esport Popular C.C.E.P. i el Comissariat d'Educació Física i Esports van estructurar iniciatives per afavorir el desenvolupament de les federacions esportives. Els nous plantejaments abraçaven un canvi de direcció i una visió més higienista i solidària en relació a les dificultats que el poble català i en particular els clubs esportius estaven travessant.

Els nous plans d'educació i divulgació esportiva van quedar limitats a l'esport infantil, juvenil i de les dones atès que a finals de 1937 la majoria dels homes s'havien mobilitzat al front de guerra. Va ser en aquest moment, quan el CCEP i

Part Final

Consell Nacional d'Educació Física i Esports van presentar una sèrie de projectes encaminats a relacionar el fenomen esportiu amb les necessitats específiques del conflicte bèl·lic. L'augment gradual dels actes esportius solidaris amb presència d'equips militars i les dificultats creixents dels clubs esportius per garantir la seva subsistència van dirigir els esforços en el nou pla de preparació física de la joventut. D'aquesta manera s'intentava que amb l'ajut dels òrgans militars els clubs esportius poguessin trobar una via per la subsistència al mateix temps que el Comitè Nacional "d'Airesol" es proposava a iniciar la tasca renovadora del món esportiu dirigida a l'esport solidari i amateur.

El gran nombre de festivals benèfics esportius i militars que es foren desenvolupant durant tot l'any 1938 van gaudir del seu apogeu en la inauguració del Torneig Militar a finals d'octubre. Fet que volia reafirmar el paper del fenomen esportiu per una banda per contrarestar els efectes de la guerra en una població amb la moral degradada i per altra banda per continuar amb la preparació física de la joventut.

Limitacions

a) Limitacions de les fonts orals

- 1) He trobat diverses dificultats en trobar testimonis de la Guerra Civil. En primer terme, el període d'estudi (1936-1939) limita la recerca a persones que van néixer entre el 1920 i 1925. Més enllà d'aquestes dates sigui anterior o posterior, o bé, eren massa joves per recordar els fets o bé era bastant difícil trobar testimonis vius.

- 2) Un altre dificultat va ser trobar persones que et poguessin explicar els fets esportius que van succeir durant la Guerra Civil. Les fonts et podien explicar fets de la Guerra però asseguraven que durant la guerra la seva preocupació era sobreviure enlloc de preocupar-se per la pràctica esportiva. Per exemple, en una entrevista realitzada al difunt Pere Godall, president de la Associació anomenada Lleva del Biberó, em va assegurar que l'única pràctica esportiva que va realitzar es tornar corrents des de la zona de l'Ebre fins a Tarragona atès que no va poder evitar que les tropes franquistes s'imposessin a la batalla de l'Ebre. Aquesta afirmació fou compartida per tots aquells membres de la Lleva del Biberó que hem vaig posar en contacte.

- 3) Un cop trobats els testimonis esportius de la Guerra Civil, les capacitats d'aquests van ser un altre impediment per obtenir informació. De les 12 entrevistes realitzades només s'ha fet la transcripció de 8 d'elles pel fet que les altres quatre o bé, no se'n recordaven dels fets, o bé eren del tot incomprensibles.

b) Limitacions de la Bibliografia

- 1) Els continguts d'aquesta Tesi Doctoral s'han elaborat en part, mitjançant les fonts trobades en els arxius comarcals de Catalunya. La problemàtica amb la qual em vaig trobar va ser amb la carència de bibliografia específica de les comarques catalanes. En moltes comarques es nega la pràctica esportiva i s'hi hi ha algun esment només es fa referència als actes esportius de competició.
- 2) Existeix molta bibliografia específica de la Guerra Civil i de la reraguarda catalana, però són pocs els estudis del fenomen esportiu durant la Guerra Civil Espanyola a la reraguarda catalana i en el front internacional.

Línies Futures d'investigació

La meva intenció en aquest estudi ha estat dirigir la investigació a una reducció a escala centrant l'atenció en la microhistoria, amb la intenció de poder explicar els fets que varen succeir durant la Guerra Civil Espanyola a la reraguarda catalana i en el front internacional amb més detall. Per tot això, he anat trobant vies d'investigació que he trobat interessants però que he tingut que descartar amb la intenció d'abordar-les més endavant. D'aquestes, les línies que serien interessants per seguir estudiant són les següents:

- 1) Els moviments franquistes en el front internacional amb la finalitat d'aconseguir el reconeixement de la FIFA.
- 2) Estudi a escala internacional (Itàlia, Espanya, França) per estudiar més a fons la utilització del fenomen esportiu en les batalles diplomàtiques desenvolupades pels bàndols feixistes i antifeixistes.
- 3) Estudi comparatiu entre l'evolució, utilització i repercussió del fenomen esportiu a Catalunya respecte a la Comunitat Valenciana.
- 4) Estudis sobre la utilització de l'esport en els diversos fronts de guerra. Analitzant les seves característiques, evolució i les diferències entre ells.
- 5) Anàlisi de la utilització del fenomen esportiu en els camps de refugiats del sud de França.

Part Final

Bibliografia i Fonts consultades

a) Llibres, capítols de llibre i revistes

Adams, I. (2015). A Game for Christmas? The Argylls, Saxons and Football on the Western Front, December 1914. *The International Journal of the History of Sport*, 32(11-12), 1395-1415.

Adams, I. (2014). *Football at the Front*. Dins Jackson, A, *The Greater Game: A history of football in World War I* (p. 36-44). Oxford: Shire Publications.

Albertí, S&E. (2004). *Perill de bombardeig! Barcelona sota les bombes (1936-1939)*. Barcelona: Editorial Albertí editors S.L.

Almudéver Mateu, J. (2014). *El pacto de no intervenció. Pobre república*. València: Agrupació d'Estudis Locals El Castell d'Alcàsser.

Arnaud, P. (2002) El deporte, vehículo de las representaciones nacionales de los estados europeos. Dins Teresa González Aja (ed.) *Sport y autoritarismos. La utilización del deporte por el comunismo y el fascismo*. (p.11-26). Madrid: Alianza Editorial.

Augé, A., Pujadas, X. (2012). La institucionalización deportiva en plena guerra civil. La creación del instituto de Educación Física y Deportes de Cataluña en 1937". *ATHLOS. Revista internacional de Ciencias Sociales de la Actividad Física, el juego y el deporte*, (3), 123-143.

Autor desconegut. (2010). Homes forts al front! P.S.U.. 1936. Dins Giralt i Radigales, J. *Cartells Catalans. La República en Guerra (1936-1939)*. Barcelona. Gràfiques Ultra.

Bahamonde, A. (2011). "La escalada del deporte en España en los orígenes de la sociedad de masas, 1900-1936". Dins Pujadas, X. (coord.), *Atletas y ciudadanos. Historia social del deporte en España, 1870-2010*, (p. 89-123). Madrid: Alianza Editorial.

Balcells, Albert. (2013) "El catalanisme i els moviments d'emancipació nacional a la resta d'Europa". *Catalan Historical Review*, (6), 189-205.

Part Final

Ballesteros, E. (1937). La Diada de la Joventut. Gran festival militar esportiu. Gran matx internacional Anglaterra-Catalunya. Dins Giralt i Radigales, J. (2010). *Cartells Catalans. La República en Guerra (1936-1939)*. Barcelona: Gràfiques Ultra.

Beacom, A. (2000). Sport in International Relations: a case for cross-disciplinary investigation. *Sports Historian*, 20(2), 1-23.

Becana, A. C. (2013). Memòries de l'exili de Miquel Moll i Escarpenter (II). *Sot de l'Aubó*, (43), 6-10.

Beevor, A. (2005). *La Guerra Civil Española*. Barcelona: Editorial Crítica.

Beevor, A. (2015). *La Segunda Guerra Mundial*. Rio de Janeiro: Editora Record.

Bernils i Mach, J., Coll i Gossa, S. (1996). *75 aniversari U.E. Figueres*. Figueres: Editorial Unió Esportiva Figueres.

Bolloten, B. (2004). *La Guerra Civil Española. Revolución y Contrarevolución*. Madrid: Alianza Editorial.

Boquera, E. (2006). Propaganda: la guerra que el Comissariat va guanyar. Dins Pascuet, R., Pujol, E. (2006) *Jaume Miravittles i el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)*. (p.125). Figueres: Viena Edicions.

Bosch, J. (2013). *L'esport Valencià durant la guerra civil (1936-1939) un estudi historiogràfic*. Tesi doctoral. Universidad Católica de Valencia. Valencia.

Brezot, H. (2014). *Du sport rouge au sport populaire. Petites et grandes Histoires de la FSGT*. París. Éditions la ville brûle/Sport et plein air-FSGT.

Buckley, H. (2013). *Vida y muerte de la República Española*. Barcelona. Espasa Libros.

Carmona, D. (1937). Ofensiva para Euzkadi. Dins Giralt i Radigales, J. (2010). *Cartells Catalans. La República en Guerra (1936-1939)*. Barcelona. Gràfiques Ultra.

Part Final

Carreras Rodríguez, G. (2013). *Columnes i milícies catalanes al front d' Aragó*. Phd diss, Universitat de Barcelona, Catalunya.

Carvajal, L. (2003). Ocio y Deporte en el nacimiento de la sociedad de masas. La socialización del deporte como práctica y espectáculo en la España del primer tercio del siglo XX. *Cuadernos de historia contemporánea*, (25), 169-198.

Casasas, J., Roig Rosich, J., Cattini, G. (2015). *La Segona República a Catalunya. El temps de les il·lusions 1931-1933*. Barcelona: Ara Llibres.

Castellví Tàrraga, J.M. (2006). *Història dels cinquanta primers anys del futbol a Montblanc (1914-1966)*. Montblanc edita: Museu Arxiu de Montblanc i Comarca.

Castillo García, S., Camps Fernández, O. (1994). *La Guerra Civil a Ripoll 1936-1939*. Ripoll. Consell Comarcal del Ripollès.

Centre d'estudis Bisbalencs. (1984). *Història del futbol a la Bisbal*. La Bisbal de l'Empordà: Arxiu Històric Comarcal de La Bisbal d'Empordà.

Chisari, F. (2006). "Une organisation parfaite": La coupe du monde de Football de 1934 selon la presse européenne. Dins Gastant, Y., Mourlane, S. *Le football dans nos sociétés (1914-1998) une culture populaire* (p.174-189). Paris. Ed: Collection Memories/ Culture- Autrement.

Closa, F. (2013). Els refugiats a Pujalt durant la Guerra Civil Espanyola (1936-1939). *Miscellanea Aqualatensia*, (15), 203-248.

Cultura i Esport. Portanveu de la Unió Esportiva Obrera. 16 de gener de 1937. N° 1, any 1, p. 3.

Dag, H. (Entre 1936-1939). Al front hi fa fred: Ajudeu a combatre'l aportant el vostre donatiu. Barcelona: UGT, Federació Local. Dins J. Giralt i Radigales, (2010). *Cartells Catalans. La República en Guerra (1936-1939)*. Barcelona: Gràfiques Ultra.

Dietschy, P. (2007). 1918-1920, des tranchées aux stades. Quelques éclairages sur la sortie de guerre des sportifs français et des fédérations de football européennes. *Histoire@Politique*, (3), 1-13.

Dietschy, P.(2006).Football et guerre totale: Le cas de la seconde guerre mondiale. Dins Gastant, Y., Mourlane, S. *Le football dans nos sociétés (1914-*

1998) *une culture populaire*. (159-173). Paris. Ed: Collection Memories/ Culture-Autrement.

Domínguez, A., Pujadas, Martí, X. (2011). Estadios y trincheras. Deporte y retaguardia en la Guerra Civil 1936-1939. Dins X. Pujadas (Coord.), *Atletas y ciudadanos. Historia social del deporte en España*, (p. 169-201) Madrid: Alianza Editorial.

Domínguez, A. (2011). La práctica de la modernidad: orígenes y consolidación de la cultura deportiva en España, 1870-1914. Dins X. Pujadas (coord.), *Atletas y ciudadanos. Historia social del deporte en España, 1870-2010* (p. 55-88). Madrid: Alianza Editorial.

Dunning, E. (1999). *El fenómeno Deportivo. Estudios sociológicos en torno al deporte, la violencia y la civilización*. Barcelona: Paidotribo.

El Foot-ball en Campaña (1917, diciembre 10). *Alrededor del Mundo*, p. 468-469. Dins Torredadella-Flix, X., Betrán, J. O. (2016). Institucionalización del fútbol en el ejército español (1919-1920). *El Futuro del Pasado*, (7), 497-532.

Elias, N., Dunning, E. (1992). Deporte y ocio en el proceso de civilización, España. *Fondo de Cultura Económica*, p. 185-186.

Élise, J. (2009). *Paris-Berlin, la mémoire de la guerre, 1914-1933*. Rennes: Presses universitaires de Rennes.

Espinet, F., Tresserras, J. (1999). *La gènesi de la societat de masses a Catalunya 1888-1939*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

Feijóo, A. (1996). *Quintas y protesta social en el siglo XX*. Madrid: Ministerio de Defensa.

Férrandez, B. (1938) "*El deport i la guerra*", *la nostra generació*. Boletín mensual de las JSU de Cataluña. Lleida.

Foguet i Boreu, F.(2000). POUM: Cultura i teatre a la reraguarda republicana (1936- 1939). *Serra d'or*, (491), 57-61.

Font, Joan Villarroya. (1999). *Els bombardeigs de Barcelona durant la Guerra Civil, 1936-1939*. Vol. 33. Barcelona: L'Abadia de Montserrat.

Part Final

García Candau, J.(2007). *El deporte en la guerra civil*. Madrid: Espasa Calpe.

Goñi, L. (1936). Organitzeu festivals esportius a profit de les Milícies. Comissariat de Propaganda. Comitè Català pro Esport Popular. Dins J. Giralt i Radigales, (2010). *Cartells Catalans. La República en Guerra (1936-1939)*. Barcelona: Gràfiques Ultra.

Gounot, A. (2005). El proyecto de la olimpiada popular de Barcelona (1936), entre comunismo internacional y republicanismo regional. *Cultura, ciencia y deporte*, 1(3), 115-123.

Gounot, A. (2007). De los ideales de salud a la ambición por los récords. Características y evolución de la ideología deportiva de la Unión Soviética en el periodo de entreguerras. *Materiales para la Historia del Deporte*, (5), 9-24.

Gounot,A.,Jallat,D.,Caritey,B. (dir). (2007). *Les politiques au stade. Étude comparée des manifestations sportives du XIXe au XXIe siècle*. Rennes: Presses universitaires de Rennes.

Guttman, Allen. (2002). “Los “juegos olímpicos nazis” y el boicot americano. Controversia.” Dins Teresa González Aja, (Editora.), *Sport y autoritarismos. La utilización del deporte por el comunismo y el fascismo*. (p.49-78). Madrid: Alianza Editorial.

Hammer, D., Wildavsky, A. (1990). La entrevista semi-estructurada de final abierto. Aproximación a una guía operativa. *Historia y fuente oral*, 23-61.

Hervas Puyal, C. (2004). *Sanitat a Catalunya durant la República i la Guerra Civil. Política i organització sanitàries: L'impacte del conflicte bèl·lic*. Phd diss., Institut Universitari D'Història Jaume Vicens Vives. Universitat Pompeu Fabra, Catalunya.

Hilton, Christopher (2006). *Hitler's Olympics: The 1936 Berlin Olympic Games*. London: Sutton.

Internationale Sportrundschau,(1936), p.101. Dins Gounot, A. (2005). El proyecto de la olimpiada popular de Barcelona (1936), entre comunismo internacional y republicanismo regional. *Cultura, ciencia y deporte*, 1(3), 115-123.

Part Final

Kobierecki, M. (2013). Sport in international relations expectations, possibilities and effects. *International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal*, 15(1), 50-75.

Kruger, Arnd. (1993). Germany and sports in world war II. *Canadian journal of History of Sport*, 24(1), 52-62.

Kruger, Arnd. (2002). El papel del deporte en la política internacional alemana (1918-1945). Dins Teresa González Aja (ed.) *Sport y autoritarismos. La utilización del deporte por el comunismo y el fascismo* (p.123-149). Madrid: Alianza Editorial.

Kssis, N. (1936-1939). *L'informateur Sportif. Mouvement ouvrier et ballon rond. L'exemple du football "corporatif" a la FSGT*. París. Dans le departament de la Seine.

Kssis, N. (2002). Le mouvement ouvrier balle au pied, culture populaire et propagande politique : l'exemple du football travailliste en région parisienne (1908-1940). *Cahiers d'histoire. Revue d'histoire critique*, (88), 93-104.

Kssis, N., Brezot, H., Harel, É., Ferry, S. (2014). *La FSGT: du sport rouge au sport populaire*. Paris: Éd. la Ville brûle.

Lagardera, F. (1996). Notas para una historia social del deporte en España. *Historia de la Educación*, 14-15, 151-172.

Lanfranchi, P.(2006). La première guerre mondiale et le développement du football en Europe: L'exemple Italien. Dins Gastant, Y., Murlane, S. *Le football dans nos sociétés (1914-1998) une culture populaire*, (136-145). Paris. Ed: Collection Memories/ Culture- Autrement.

Little, D. (1988). Red Scare, 1936: Anti-Bolshevism and the Origins of British Non-Intervention in the Spanish Civil War. *Journal of Contemporary History*, 23(2), 291-314.

Llorens, C. (1997). *Història de la Unió Esportiva Olot*. Olot : Editorial Unió Esportiva Olot.

Martín Ramos, J., Villarroya i Font, J. (2012). Diàlegs Sobre la rera guarda en guerra a Catalunya, 1936-1937. *Segle XX. Revista catalana d'història* (5), 131-142.

Mason, T. (2013). Le ballon et les gants de Tommy Atkins. Le sport dans l'armée britannique pendant la Grande Guerre. Dins . *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 251 (p. 59-75). Presses Universitaires de France.

Mason, T., Riedi, E. (2010). *Sport and the military: The British armed forces 1880–1960*. Cambridge University Press.

Miró, J. (1937). Aidez l'Espagne. Cahiers d'Art.. Dins Giralt i Radigales, J. (2010). *Cartells Catalans. La República en Guerra (1936-1939)*. Barcelona. Gràfiques Ultra.

Mourlane, S. (2006). Le jeu des rivalités franco-italiennes des années 1920 aux années 1960. Dins Gastant, Y., Mourlane, S. *Le football dans nos sociétés (1914-1998) une culture populaire*. (146-158). Paris. Ed: Collection Memories/ Culture-Autrement.

Natació. Portanveu del C.N. Barcelona. Novembre de 1936. Any XV. N° 11. p. 16.

Natació. Portanveu del C.N. Barcelona. Maig de 1937, any XVI. N°. 17. p. 2.

Natació. Portanveu del C.N. Barcelona. Juny de 1937, any XVI. N° 18. p 3.

Orwell, G. (2011). *Homenaje a Catalunya*. Barcelona: Editorial debate.

Otero, L. E. (2003). Ocio y deporte en el nacimiento de la sociedad de masas. La socialización del deporte como práctica y espectáculo en la España del primer tercio de siglo. *Cuadernos de Historia Contemporánea*, (25), 169-198.

Pagès Blanch, P. (1987) *La Guerra Civil Espanyola a Catalunya, 1936-1939*. Sant Cugat del Vallès: Llibres de la Frontera.

Pagès, P. (Ed.). (2007). *La Guerra Civil als Països Catalans (1936-1939)* (Vol. 14). València: Universitat de València.

Pascuet, R., Pujol, E. (2006) *Jaume Miravittles i el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)*. Figueres: Viena Edicions.

Pedret, G. (2004). La Revolució Esportiva: El Sindicat de Boxejadors professionals de la CNT. *Revista Internacional de la Guerra Civil (1936-1939)* Barcelona, (2), 133-146.

Pinheiro,F.,Coelho,J.(2012). *República, Desporto e Imprensa O Desporto na I República em 100 primeiras páginas 1910-1926*. Santa Maria da Feira: Edições Afrontamiento, Lda.

Ponce i Vivet, S., Caballé i Crivillés, A., Vivet i Falcó, JM. (2002). *La unió Esportiva Vic. El club de futbol de la ciutat (1913-1999)*. Lleida: Arts Gràfiques Bobalà S.L.

Pozo Gonzalez, J. (2002). *El poder revolucionari a Catalunya durant els mesos de juliol a octubre de 1936. Crisi i recomposició de l'estat*. Phd diss., Departament d'història moderna i contemporània. Universitat Autònoma de Barcelona. Catalunya.

Pozo, J. (2004). La formació del poder revolucionari. Els Comitès de Milícies Antifeixistes de Catalunya. Dins Ernest Folch (Edició.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939): Alçament militar i primers mesos de Guerra* (p.93-113). Barcelona: Edicions 62.

Preston, P. (2011). *La Guerra Civil Española: reacción, revolución y venganza*. Barcelona: De Bolsillo.

Publication manual of the American Psychological Association. (2010). Washington, DC: American Psychological Association.

Pujadas, X. (2001). “ *L'espai d'ús esportiu en la formació de la Barcelona metròpoli (1870-1936)*”. Barcelona: Plecs d'història local.

Pujadas, X. (2007). Entre estadis i trinxeres. L'esport i la Guerra Civil a Catalunya (1936-1939). *Aloma*. (21), 19-31.

Pujadas, X. (2011). Del Barrio al estadio. Deporte, mujeres y clases populares en la Segunda República, 1931-1936. Dins X. Pujadas (coord.), *Atletas y ciudadanos. Historia social del deporte en España*, (p. 125-167). Madrid: Alianza Editorial.

Pujadas, X., Santacana, C. (1995). *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1870-1975)*. Barcelona: Columna edicions- Diputació de Barcelona.

Pujadas, X., Santacana, C. (1995). *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1931-1975)*. Barcelona: Columna Edicions – Diputació de Barcelona.

Pujadas, X., Santacana, C. (1997). *L'esport és notícia. Història de la premsa esportiva a Catalunya (1880-1992)*. Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya.

Pujadas, X., Torres, C. S. (1990). *L'Altra olimpíada, Barcelona'36: esport, societat i política a Catalunya (1900-1936)*. Barcelona: Llibres de l'Índex.

Pujadas, X. (2012): "Sport, Space and the Social Construction of the Modern City: The Urban Impact of Sports Involvement in Barcelona (1870–1923)". *The International Journal of the History of Sport*, (29), 14, 1963-1980.

Real Academia Española.(2001). *Diccionario de la Lengua Española*.(22 edición). Madrid. España.

Reverte, J. (2017). *La batalla del Ebro*. Barcelona. RBA libros.

Rey Vila, J. (2010). Alivia la ausencia del padre... con tus donativos. Setmana de L'infant 1-7 de gener 1937. CNT-UGT, Conselleria de Sanitat i Assistència Social. Dins Giralt i Radigales, J. *Cartells Catalans. La República en Guerra (1936-1939)*. Barcelona: Gràfiques Ultra.

Riedi, E., Mason, T. (2006). 'Leather' and the Fighting Spirit: Sport in the British Army in World War I, *Canadian Journal of History*, 41(3), 486-516.

Riordan, J. (2007). The impact of communism on sport. *Historical Social Research*, 32(1),110-115.

Riordan, J. (2002). La política exterior deportiva de la Unión Soviética durante el período de entreguerras (1917-1941). Dins Teresa González Aja (ed.) *Sport y autoritarismos. La utilización del deporte por el comunismo y el fascismo* (p.103-121). Madrid: Alianza Editorial.

Robert F. Wheeler. (1978). Organized Sport and Organized Labour: The Workers' Sports Movement, *Journal of Contemporary History* (13), 191-210.

Roberts, J. (2006). The Best Football Team, The Best Platoon: The Role of Football in the Proletarianization of the British Expeditionary Force, 1914–1918. *Sport in History*, 26(1), 26–46.

Sabaté, J. M. S., & Font, J. V. (Eds.). (2005). *Breu història de la Guerra Civil a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.

Safón, R. (1978). La educación en la España revolucionaria. Madrid: La Piqueta.
Dins Pujadas, X. (2011). Del Barrio al estadio. Deporte, mujeres y clases populares en la segunda República, 1931-1936 (p. 125-167). Dins Pujadas,

Xavier (coord.). *Atletas y ciudadanos. Historia social del deporte en España, 1870-2010*. Madrid: Alianza Editorial.

Santacana, C. (2014). Esport, societat i identitat col·lectiva a la Catalunya contemporània. *Catalan Historical Review*, (7), 159-168.

Serrallonga i Urquidí, J. (2004). *Refugiats i desplaçats dins la Catalunya en guerra 1936-1939*. Barcelona: Editorial Base.

Simón, J. A. (2014). Deportistas en las Trincheras de Europa: La Primera Guerra Mundial y su Impacto en la Prensa Deportiva Española. *Podium Sport, Leisure and Tourism Review*, 3(2), 97-111.

Solé i Sabaté, J., Villaroya, J. (2006). *Guerra i Propaganda. Fotografies del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)*. Barcelona: Viena Edicions.

Solé i Sabaté, Josep M., Finestres, J. (2006). *El Barça en guerra (1936-1939)*. Barcelona: Angle Editorial.

Solé i Sabaté, JM. (2010). *Revolució i esperança. Els últims testimonis de la Guerra Civil*. Barcelona: Editorial Ara Llibres.

Sorez, J. (2012). Le football français et la Grande Guerre: une pratique sportive à l'épreuve du feu. *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, (2), 11-19.

Teja, Angela., (2002). Deporte y relaciones internacionales durante el fascismo en Italia. Dins Teresa González Aja (ed.) *Sport y autoritarismos. La utilización del deporte por el comunismo y el fascismo* (p.241-280). Madrid: Alianza Editorial.

Torrebadella X. (2000a). *L'esport català durant la Segona República: el Comissariat d'Educació Física i Esports de la Generalitat de Catalunya*. Barcelona: COPLEFC.

Torrebadella, J. (2000). *L'Esport català durant la Segona República: el Comissariat d'Educació Física i Esports de la Generalitat de Catalunya*. Col·legi de Llicenciats en Educació Física i Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport de Catalunya.

Torrebadella-Flix, X. (2011a). El boom de l'esport. Ideologia i Societat a l'esport targari (1920-1937). *Urtx*, (25), 423-455.

Torrebadella-Flix, X., Betrán, J. O. (2016). Institucionalización del fútbol en el ejército español (1919-1920). *El Futuro del Pasado*, (7), 497-532.

Torres, E. (1999). *La batalla de l'Ebre i la caiguda de Barcelona, 1939*. Barcelona: Pagès editors.

Tunmer, M., Fraysse, E. (1909). *Foot-ball, Waterpolo. Jiu-Jitsu*. Barcelona: Editorial Ibero-americana.

Ucelay da Cal, E. (2006). Catalunya durante la guerra. Dins Malefakis. (coord.), *La Guerra Civil Española* (p. 286). Ediciones: Taurus historia.

Vamplew, W. (2014). Exploding the Myths of Sport and the Great War: A First Salvo. *The International Journal of the History of Sport*, 31(18), 2297-2312.

Villalba, J. (1927). Educación física e instrucción militar en Francia, Suecia, Alemania e Italia. Dins Torrebadella, X. (2016). España, regeneracionismo y deporte durante la I Guerra Mundial. *Athenea Digital. Revista de Pensamiento e Investigación Social*, 16(1), 237-261.

Wacquet, A. (2011). La France en guerre, un creuset interculturel et sportif: L'exemple du football des soldats alliés sur le front Ouest (1914-1919). *Sciences sociales et sport*, (1), 141-163.

Waquet, A. (2010). Le football des Poilus: analyse de la diffusion du football dans l'armée française au cours de la Grande Guerre. *Stadion*, (36), 33-53.

Part Final

Waquet, A., Vincent, J. (2011). Wartime rugby and football: Sports elites, French military teams and international meets during the First World War. *International journal of the history of sport*, 28(3-4), 372-392.

b) Fonts Hemeroteca

(1915, 26 de novembre). La guerre. L'Auto, p.1.

(1915, 14 de gener). USFSA- Entente Belge. L'Auto, p.2.

(1916, 30 de març). Les grands matches de football Association. L'Auto, p.1.

(1917, 5 de març). Des ballons pour les soldats. L'Auto, p.1.

(1919, 24 de juliol) Los deportes en el ejército. El Mundo Deportivo, p.1.

(1935, 7 de juliol). La Olimpiada Obrera. La Vanguardia, p. 16.

(1936, 14 de setembre). C'est avec chaleur et émotion que la foule parisienne a accueilli, hier les représentants sportifs de la Catalogne. L'Humanité, p.6.

(1906, 8 de febrer). Periódico semanal. El Mundo Deportivo, p.1.

(1933, 25 de gener). Hacia la consecución del Palacio de Deporte. El Mundo Deportivo, p.1.

(1937, 13 de març). Non, je ne suis pas fasciste. Sport, p.3.

(1939, 2 de gener). Hier a la plste de Vincennes. L'Humanité, p.7.

(1936, 1 d'agost). La evolución de los veteranos. El Mundo Deportivo, p.1.

(1937, 7 d'octubre). En la federación. El Mundo Deportivo, p.1.

(1936, 27 d'agost). ¿Los deportes en Tarragona serán municipalizados? El Mundo Deportivo, p.2.

(1938, 29 d'agost). Un próximo torneo de equipos militares. El Mundo Deportivo, p.1.

Part Final

(1936, 19 de juliol). Ciclismo. *Diario de Avisos de Manresa*, p.12.

(1936, 21 de juliol). Esport del moment. *Diari de Tarragona*, Tarragona, p. 3.

(1936, 25 de juliol). La asamblea de la federación catalana suspendida. *El Mundo Deportivo*, p.4.

(1936, 5 d'agost). Basquetball. *El Mundo Deportivo*, p.2.

(1936, 24 de juliol). Los atletas extranjeros manifiestan su adhesión al gobierno de la Generalidad. *El Diluvio*, p.5.

(1936, 30 de juliol). De la Olimpiada Popular. *El Mundo Deportivo*, p.1.

(1936, 25 de juliol). Los atletas franceses que regresan de Barcelona llegan a Marsella. *El diluvio*, p.12.

(1936, 29 de juliol). L'actualitat esportiva. *La Veu de Catalunya*, p.11.

(1936, 25 de juliol). Otra gran carrera para el 30 de agosto. *El Mundo Deportivo*, p.3.

(1936, 27 de juliol). La memoria correspondiente a la temporada 1935-36 de la catalana. *El Mundo Deportivo*, p.3.

(1936, 30 de juliol). "El Mundo Deportivo", inicia una subscripción a beneficio de los hospitales de Barcelona. *El Mundo Deportivo*, p.1.

(1936, 31 de juliol). La A.V. Hostafrancs abre la lista de entidades. *El Mundo Deportivo*, p.1.

(1936, 31 de juliol). Los futbolistas mallorquines que vinieron para la Olimpiada Popular. *El Mundo Deportivo*, p.2.

(1936, 11 d'agost). Otro sindicato que ingresa en la CNT. *Solidaridad Obrera*, p.3.

(1936, 1 d'agost). La evolución de los veteranos. *El Mundo Deportivo*, p.1.

Part Final

(1936, 2 d'agost). Hoy, un interesante festival benéfico y folclórico. El Mundo Deportivo, p.1.

(1936, 7 d'agost). Con vistas a la próxima temporada. El Mundo Deportivo, p.2.

(1936, 3 d'agost). Futbol. El Mundo Deportivo, p.2.

(1936, 1 d'agost). Mañana un festival a beneficio de la A.C. Vallespir. El Mundo Deportivo, p.2.

(1936, 6 d'agost). Crisis total del gobierno de la Generalidad. El Diluvio, p.11.

(1936, 9 d'agost). El "CD Espanyol" incautado por empleados y jugadores. El Mundo Deportivo, p.3.

(1936, 12 de setembre). Hospitals de sang, al camp de la Xamora. Treball, p.3.

(1936, 11 d'agost). Las milicias de la Cataluña proletaria. Solidaridad Obrera, p.8.

(1936, 10 d'agost). El magnífico acto deportivo benéfico de ayer. El Mundo Deportivo, p. 3.

(1936, 8 d'agost). Donatius. El Diluvio, p.14.

(1936, 12 d'agost). Para los hospitales de sangre de Barcelona. El Mundo Deportivo, p.1.

(1936, 13 d'agost). El consejo directivo de la federación catalana se reunió ayer. El Mundo Deportivo, p.1.

(1936, 12 d'agost). Futbol. El Mundo Deportivo, p.2.

(1936, 15 d'agost). Els Esports. La Publicitat, p.5.

(1936, 15 d'agost). La federación catalana i la Lliga Amateur incautadas. El Mundo deportivo, p. 1.

Part Final

(1936, 16 d'agost). Festival a beneficio de los heridos de las milicias antifascistas. Solidaridad Obrera, p.14.

(1936, 16 d'agost). Els Esports. La Publicitat, p.3.

(1936, 16 d'agost). Del gran festival de Gràcia a favor de les milícies. La Publicitat, p.3.

(1936, 18 d'agost). La identificación de los deportistas con la causa de la República. *La Vanguardia*, p. 9.

(1936, 15 d'agost). Información catalana. El Mundo Deportivo, p.1.

(1936, 25 d'agost). La municipalització dels esports. Diari de Tarragona, p. 4.

(1936, 29 d'agost). A benefici dels hospitals de sang. Diari de Reus, p. 8.

(1936, 6 de setembre). Los deportistas en favor de los que luchan. *La Vanguardia*, p. 7.

(1936, 12 de setembre). Con objeto de concentrar la máxima concurrencia. El Mundo Deportivo, p.2.

(1936, 14 de setembre). Lo que nos dijo Jaime Miravittles. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1936, 16 de setembre). Unos festivales Catalunya- Valencia y un partido contra una selección Soviética. El Mundo Deportivo, p.1.

(1936, 12 de setembre). Deportistas en el frente. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1936, 11 de setembre). Obligación mínima de hoy para el deportista en retaguardia. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1936, 16 de setembre). De no empezar pronto las competiciones oficiales se le plantea al Barcelona una situación delicada. El Mundo Deportivo, p. 2.

Part Final

(1936, 25 de setembre). Mañana dos encuentros benéficos y el domingo una copiosa lista de amistosos. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1936, 26 de setembre). Burocracia federativa. El Mundo Deportivo, p. 3.

(1936, 26 de setembre). A beneficio de las Milicias una gran jornada de democratización tenística. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1936, 7 d'octubre). Esportives. L'Autonomista, p. 4.

(1936, 2 d'octubre). Consignas del comité de abastos. El Diluvio, p. 2.

(1936, 6 d'octubre). Diumenge començà el campionat de Catalunya. La Publicitat, p. 4.

(1936, 1 d'octubre). Amplia jornada inicial de los campeonatos de Cataluña. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1936, 13 d'octubre). Futbol. El Pla del Bages, p. 15.

(1936, 21 d'octubre). Parece en principio descartada la participación del "Madrid" en el campeonato. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1936, 29 d'octubre). Una extensa nota del Sindicato de profesionales del futbol, contestando a la federación catalana. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1936, 4 de novembre). Queda descartada la posibilidad de la participación del Madrid en el campeonato de Cataluña. El Mundo Deportivo, p.2.

(1936, 3 d'octubre). Noves. Treball, p. 5.

(1936, 7 d'octubre). Instrucción Pública. El Diluvio, p. 7.

(1936, 7 d'octubre). Festival a beneficio de los refugiados vascos en Barcelona. El Diluvio, p. 9.

(1936, 5 d'octubre). Ramón Aguilar ofrece las primas que obtuvo el sábado pasado en Reus. El Mundo Deportivo, p. 1.

Part Final

(1936, 14 d'octubre). Partit de futbol. Diari de Reus, p. 8.

(1936, 11 d'octubre). La excursión de la William Tarín a Sitges. El Mundo Deportivo, p.3.

(1936, 15 d'octubre). El apoyo de un gran país amigo. El Diluvio, p. 1.

(1936, 16 d'octubre). La magnífica jornada deportiva del "homenaje de Valencia a Cataluña". La Vanguardia, p. 9.

(1936, 17 d'octubre). El Homenaje de Valencia a Cataluña. La Vanguardia, p. 9.

(1936, 18 d'octubre). El Homenaje de Valencia a Cataluña. La Vanguardia, p. 9.

(1936, 16 de noviembre). Las carreras del SRI reunieron una gran multitud en el circuito de Montjuich y fueron de un extraordinario interés. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1936, 13 de noviembre). La organización del SRI se ha reafirmado en interés y trascendencia. El Mundo Deportivo, p. 4.

(1936, 17 d'octubre). Los actos de confraternidad antifascista Valencia-Cataluña. La Vanguardia, p. 9.

(1936, 19 d'octubre). Fraternal solidaridad antifascista en un gran acto Deportivo. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1936, 19 d'octubre). Futbol. El Pla del Bages. p. 16.

(1936, 11 d'octubre). Encuentros amistosos para hoy. El Mundo Deportivo, p. 3.

(1936, 7 d'octubre). La dimisión del consejo de la liga Amateur. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1936, 16 d'octubre). Estem fent una guerra. La Publicitat, p. 1.

Part Final

(1936, 18 d'octubre). Hacia el incremento de este juego en nuestra ciudad. El Diluvio, p. 13.

(1936, 25 d'octubre). La guerra en el frente y en la retaguardia. Solidaridad Obrera, p. 5.

(1936, 3 de noviembre). Actos del domingo suspendidos. La Vanguardia, p. 5.

(1936, 11 d'octubre). Els Esports. Diari de Reus, p. 6.

(1936, 13 de noviembre). Gran festival atlètic. Butlletí del Comitè de defensa local de Vilanova i la Geltrú, p. 5.

(1936, 2 de noviembre). Tras un duro partido la selección catalana venció a la Manresana por 28 a 24. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1936, 16 d'octubre). Deportistas al frente. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1936, 17 d'octubre). Deportistas al frente. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1936, 10 d'octubre). Un match de futbol en el frente. El Mundo Deportivo, p. 3.

(1936, 23 d'octubre). Futbol en el frente. El Mundo Deportivo, p. 3.

(1936, 3 d'octubre). Futbol al front. Lluita, Organ del partit socialista unificat i de la U.G.T, p. 1.

(1936, 4 de noviembre). El momento obliga a militarizar el deporte. El Mundo Deportivo, p. 4.

(1936, 25 de noviembre). Cal crear una moral de guerra. La Publicitat, p. 1.

(1936, 21 d'octubre). En defensa del deporte. El Mundo Deportivo, p. 4.

(1936, 28 d'octubre). Las derrotas comentadas por los derrotados. El Mundo Deportivo. p.3.

Part Final

(1936, 26 d'octubre). El campeonato de Cataluña quedo aplazado hasta enero. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1936, 5 de novembre). Se reanudan las veladas boxísticas con un excelente programa. El Mundo Deportivo, p 1.

(1936, 13 de novembre). Aviso a los clubs. El Mundo Deportivo, p. 3.

(1936, 11 de novembre). "El Comissariat d'Educació Física i Esports de la Generalitat de Catalunya" y los campeonatos deportivos. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1936, 11 de novembre). "El Comissariat d'Educació Física i Esports de la Generalitat de Catalunya" y los campeonatos deportivos. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1936, 19 de novembre). Un lamentable Barcelona- Santboiana que terminó antes del tiempo reglamentario. El Mundo Deportivo, p. 3.

(1936, 19 de novembre). De los incidentes en los campos de juego. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1936, 22 de novembre). "El Comissariat d'Eduació Física i Esports" suspende los campeonatos deportivos. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1936, 25 de novembre). No hay que ser injustos con el deporte y los deportistas. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1936, 10 de novembre). L'esport i la guerra. Diari de Tarragona, p.4.

(1936, 25 de novembre). Lo que nos han dicho en el Comisariado de Cultura Física y Deportes. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1936, 26 de novembre). Y el próximo domingo es más que probable que continúe el campeonato de futbol de Catalunya. El Mundo Deportivo. p. 1.

(1936, 28 de novembre). El domingo continuará el campeonato de Cataluña de futbol. El Mundo Deportivo. p. 1.

Part Final

(1936, 30 de novembre). En Las Cortes. El Mundo Deportivo, p. 3.

(1936, 2 de diciembre). El Sindicato de Profesionales del fútbol sancionará a los jugadores que incurran en faltas graves. El Mundo deportivo, p. 2.

(1936, 23 de diciembre). "Política" y "La Voz" se muestran contrarias a que se siga jugando al fútbol en Barcelona. Heraldo de Tortosa, p. 2.

(1936, 17 de diciembre). Buscando nuevos rumbos al deporte. El Mundo Deportivo, p.4.

(1937, 5 de febrer). Reportaje y conferencia a un tiempo. El Mundo Deportivo, p.2.

(1936, 19 de diciembre). Trabajo de retaguardia. El Mundo Deportivo, p. 3.

(1936, 3 de diciembre). Fútbol. Diari de Tarragona, p.4.

(1936, 5 de diciembre). El nuevo rumbo del deporte. El Mundo Deportivo, p.2.

(1936, 9 de diciembre). Un festival Deportivo, dedicado a los niños iruneses acogidos en Barcelona. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1936, 9 de diciembre). El Sindicato de profesionales de fútbol y el alojamiento de los evacuados de Madrid. El Mundo Deportivo, p.3.

(1936, 1 de diciembre). Colònies "Màxim Gorki" i "Frederic Engels". La Veu de Catalunya, p. 4.

(1937, 20 de febrer). Festivales benéficos. La Vanguardia, p.8.

(1936, 18 de diciembre). Obra a beneficio de los refugiados de la UGT. El Mundo Deportivo, p.1.

(1936, 24 de diciembre). El match de los futbolistas a beneficio de los refugiados. El Mundo Deportivo, p. 2.

Part Final

(1936, 24 de desembre). El match de los futbolistas a beneficio de los refugiados. El Mundo Deportivo. p. 2.

(1936, 28 de desembre). El match benéfico de Las Corts. El Mundo Deportivo, p. 3.

(1937, 1 de gener). Mañana un festival del Socorro Rojo del POUM. El Mundo Deportivo, p. 3.

(1937, 11 de gener). Refugiados. La Noche, p. 7.

(1937, 7 de gener). A benefici dels hospitals de la CNT. La Rambla, p.2.

(1937, 1 de gener). Instrucción Pública. El Diluvio, p. 8.

(1937, 11 de gener). La organización ciclista de la A.V. Hostafrancs, a beneficio de "Ajut Infantil". El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 15 de gener). Ajut Infantil. Las Noticias, p. 4.

(1937, 15 de gener). Als esportius de tot el món. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1936, 4 de setembre). El equipo del "Etoile Rouge" llegará hoy a Barcelona para enfrentarse a la selección de Cataluña B. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1936, 9 de setembre). Los deportistas del frente popular francés han invitado a una selección amateur catalana. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1936, 9 de setembre). Pour le soutien du peuple Espagnol. Sport, p. 1.

(1936, 14 de setembre). C'est avec chaleur et émotion que la foule parisienne a accueilli, hier les representants sportifs de la Catalogne. L'Humanité, p. 6.

(1936, 16 de setembre). La sélection catalane bat la sélection anglaise par 2 à 1. Sport, p. 1.

(1936, 16 de setembre). La journée omnisports du Stade Pershing fut une grandiose démonstration de solidarité avec le peuple d'Espagne. Sport, p.5.

Part Final

(1937, 20 de març). Fritz Lesch du bureau exécutif de l'IRS vient de tomber en Espagne. Sport, p. 2.

(1936, 16 de setembre). Après le grand succès de Pershing. L'Humanité, p. 6.

(1937, 26 de gener). Propaganda cultural, política y social. La Vanguardia, p. 2.

(1937, 2 de gener). "Konsomol" Las Noticias, p. 1.

(1937, 17 de gener). Más "stayers" que debutan en el cros. El Mundo Deportivo, p. 4.

(1937, 25 de gener). Para seleccionar el equipo español representante en París. El Mundo Deportivo, p.1.

(1937, 1 de febrer). Misión Deportiva de alto relieve. El Mundo Deportivo, p. 1.

1937, 8 de febrer). España no pudo participar en el "Criterium Internacional de Ciclo- Cros". El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 13 de febrer). L'Espagne a été éliminée par l'Italie du Cyclo- Cross International. Sport, p. 5.

(1937, 14 de febrer). Sports. L'Auto, p.4.

(1937, 9 de gener). Tous les sports. L'Humanité, p. 6.

(1937, 8 de gener). Proves de selecció. La Rambla, p. 2.

(1937, 8 de gener). Un equipo de Cataluña en el gran cros de "L'Humanité". El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 6 de febrer). Le 5 cros de "l'Humanité". Sport, p 2.

(1937, 9 de febrer), Atletisme. La Rambla 9, p. 2.

(1937, 11 de febrer). Estos correrán. El Mundo Deportivo, p. 1.

Part Final

(1937, 20 de febrer). Impressions d'une grande journée sportive. Sport, p. 1.

(1937, 15 de febrer). Sport, union, paix!. L'Humanité, p. 8.

(1937, 17 de febrer). Cros de "l'Humanité". Las Noticias, p. 4.

(1937, 19 de febrer). Cross Country. La Vanguardia, p. 5.

(1937, 18 de febrer). Han regresado los atletas catalanes que han sido objeto en París, de grandes demostraciones de simpatía. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 10 de gener). El CADCI frente a un potente equipo de las Milicias Pirenaicas. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1936, 11 de desembre). Del ring a la trinchera. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1936, 26 de desembre). Futbol. Diari de Avisos de Manresa, p. 8.

(1936, 12 de desembre). La carrera de la U.C. William Tarin en Tarragona. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1936, 6 de desembre). Deportistas al frente. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 16 de gener). Futbol. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1936, 9 de desembre). Los motoristas del ayuntamiento de Barcelona y su misión en el frente aragonés. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 18 de març). Avui per guanyar la guerra. Demà per fer fructífera la victòria. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 2 de març). ¡Así se va a la victoria! El Diluvio, p. 1.

(1937, 9 de març). Homenaje a Madrid. Las Noticias, p. 1.

Part Final

(1937, 5 de març). Españolistas y barcelonistas hacen la instrucción militar y se entrenan. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 20 d'abril). Maniobras. Las Noticias, p. 3.

(1937, 17 de març). Barcelona es de nuevo bombardeada por la criminal aviación fascista. El Diluvio, p. 1.

(1937, 29 de març). Produint per a la guerra. El Mundo Deportivo, p. 4.

(1936, 1 de desembre). El treball de reraguarda és la base. La Veu de Catalunya, p. 1.

(1937, 19 de març). ¡Pas a la joventut! El Mundo Deportivo, p. 4.

(1937, 19 de març). Todos preparados para la guerra por la libertad. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 23 demarç). Preparació militar. La Publicitat, p. 3.

(1937, 18 de març). Jornada de la juventud. La Vanguardia, p. 2.

(1937, 18 de març). Partit de futbol. La Rambla, p. 2.

(1937, 18 de març). Deportes. Las Noticias, p. 4.

(1937, 18 de març). Festival Militar Esportiu. El Mundo Deportivo, p. 4.

(1937, 3 d'abril). El nuevo gobierno de la Generalidad tendrá una consejería de educación Física. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 14 de març). Partits solidaris. Butlletí del Comitè de Defensa Local, p. 4.

(1937, 23 de març). Un gran èxit esportiu i de públic en les curses pro ambulàncies del Socors Roig Internacional. Diari de Tarragona, p. 3.

(1937, 1 d'abril). Construyamos un nuevo "Konsomol". El Diluvio, p. 4.

Part Final

(1937, 15 d'abril). Comentarios al endeble festival "Pro Konsomol". El Mundo Deportivo, p. 3.

(1937, 5 d'abril). Cros de "La Populaire". La Rambla, p. 2.

(1937, 9 d'abril). Las pruebas de 50 km de la U.E. Sans. El Mundo Deportivo, p. 3.

(1937, 8 d'abril). Front de la Joventut a Sant Just Desvern. El Mundo Deportivo, p. 4.

(1937, 2 d'abril). Se proyecta un programa de afirmación Deportiva con participación de todas las federaciones. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 9 d'abril). Los deportistas en las fiestas de la República. La Vanguardia, p. 2.

(1937, 15 d'abril). Els esportius i el 14 d'abril. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 7 d'abril). Del 14 al 18. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 13 d'abril). "Challenge Republica". La Rambla, p. 2.

(1937, 11 d'abril). Festes de la República. Diari de Barcelona, p. 15.

(1937, 14 d'abril). Viva la República. El Diluvio, p. 1.

(1937, 14 d'abril). Se celebrará el "Challenge de la República". El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 14 d'abril). Actes de les festes de la República. La Publicitat, p. 2.

(1937, 16 d'abril). Frontón Novedades. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 18 d'abril). Festes de la República. La Publicitat, p.2.

Part Final

(1937, 18 d'abril). Esta mañana en la piscina de Montjuich. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 21 d'abril). José Moré, el corredor más brillante de la reunión del parque de la Ciutadella. El Mundo Deportivo, p.1.

(1937, 18 d'abril). Els festivals commemoratius de l'aniversari de la República. La Publicitat, p. 2.

(1937, 14 d'abril). En Sietamo, la històrica... El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 1 d'abril). El aniversario de la República. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 7 d'abril). Carrera ciclista Frente de Aragón- Barcelona. El Diluvio, p. 2.

(1937, 13 d'abril). Cursa ciclista. Full Oficial del Consell Municipal d'Igualada, p. 1.

(1937, 8 d'abril). La carrera Frente de Aragón- Barcelona. El Diluvio, p. 2.

(1937, 10 d'abril). Carrera ciclista frente de Aragón- Barcelona. El Diluvio, p. 2.

(1937, 17 d'abril). Prova ciclista. Diario de Avisos de Manresa, p. 15.

(1937, 18 d'abril). Notas de la etapa "reina". El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 22 d'abril). Futbol. La Rambla, p. 3.

(1937, 27 d'abril). Actualitat. Las Noticias, p. 1.

(1937, 30 d'abril). Competiciones deportivas. Diario de Avisos de Manresa, p. 16.

(1937, 7 de maig). La lucha ha terminado. Solidaridad Obrera, p. 1.

(1937, 7 de maig). Títol desconegut. La noche, p. 1.

Part Final

(1937, 8 de maig). La vuelta al Trabajo. Las Noticias, p. 1.

(1937, 2 de maig). El match benéfico del día 9. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 13 de maig). El Español contra el primer equipo del Granollers. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 18 de maig). Partit de futbol. Diari de Reus, p. 9.

(1937, 17 d'abril). L'ajut a Madrid. El Pla del Bages, p. 16.

(1937, 27 de maig). El "Centre Gimnàstic Barcelonés" ha celebrado su IV aniversario. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 12 de maig). Fets socials. La Rambla, p. 2.

(1937, 15 de maig). L'Ajut a Madrid i a Euskadi. Fructidor, p. 1.

(1937, 10 de maig). Preparando el Tour. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 23 d'abril). Un festival a beneficio de las víctimas de los bombardeos, a base de atletismo y futbol. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 1 de maig). El Badalona contra un potente combinado catalán. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 12 de maig). La gira del FC Barcelona. La Rambla, p. 2.

(1937, 12 de maig). El Barcelona a Méjico. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 18 de maig). La lucha en Euzkadi. La Vanguardia, p. 3.

(1937, 17 de maig). El Festival benèfic. La Rambla, p. 2.

(1937, 16 de maig). Salud! Al Barcelona. El Mundo Deportivo, p. 1.

Part Final

(1937, 25 d'abril). La gira del Barcelona a Méjico. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 13 de maig). Un gran match para el domingo en "Les Corts". El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 19 de maig). Ayer mañana el Barcelona salió para Méjico. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 3 de juny). El torneo infantil "Puig Pujades". El Mundo Deportivo, p. 3.

(1937, 3 de juny). Los ingenieros vencedores de un encuentro triangular. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 6 de juny). El torneo juventud- trofeos "Internacional Baseball Congress".El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 8 de juny). El torneo catalán de waterpolo de la F.C.N.A. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 19 de juny). Noves lleves mobilitzades a Catalunya per ajudar a Bilbao! El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 6 de juny). Comarcas de Cataluña. El Diluvio, p. 11.

(1937, 7 de juny). Otra en circuito urbano a beneficio del SRI. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 5 de juny). Fútbol. Fructidor, p. 3.

(1937, 2 de juny). El domingo en Tarragona un interesante festival polifacético. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 5 de juny). Un interesante festival de atletismo de libre participación y futbol esta tarde en el estadio. El Mundo Deportivo, p. 2.

1937, 1 de juny). Torneig Espanya Lleial començarà el proper dia 6 del mes que som. L'autonomista, p. 2.

Part Final

(1937, 5 de juny). Pero la copa empieza mañana con Espanyol- Valencia en Sarriá. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 5 de juny). La coincidencia de partidos. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 19 de maig). Ofensiva a Bilbao. La Noche, p. 5.

(1937, 26 de maig). La semana pro Euskadi. Las Noticias, p. 4.

(1937, 8 de juny). Homenatge de Catalunya al País Basc. La Humanitat, p. 1.

(1937, 18 de juny). Esportiu: Bilbao esta en perill. El Mundo Deportivo, p. 4.

(1937, 18 de juny). Jugadores del Español al frente. La Vanguardia, p. 2.

(1937, 9 de juny). Els jugadors del Girona F.C. que ens deixen. L'autonomista, p. 2.

(1937, 29 de maig). A Euskadi se'ls pot ajudar de moltes maneres. Però sobre tot atacant a Aragó. El Mundo Deportivo, p. 4.

(1937, 6 de juny). Homenaje en Sans a los luchadores de Euzkadi. La Vanguardia, p. 4.

(1937, 30 de maig). Comité de ayuda a Euskadi. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 8 de juny). Para el día 27 otra importante carrera benéfica "handicap". El Mundo Deportivo, p. 3.

(1937, 29 de juliol). El festival del domingo en Montjuich. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 1 de juny). Es convocat el comité de no intervenció. La Publicitat, p. 2.

(1937, 25 de juny). Plajes a París. L'autonomista, p. 2.

Part Final

(1937, 12 de juny). Las neutralidades son inadmisibles. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 7 de setembre). Los deportistas españoles que eludieron sus obligaciones militares. La Vanguardia, p. 5.

(1937, 15 de juliol). Para el debido encauzamiento. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 16 de juny). Unión Velocipédica Española. El Diluvio, p. 6.

(1937, 3 de juliol). Un magnifico gesto de los corredores españoles. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 28 de juliol). Le courage des coureurs espagnols. Sport, p. 1.

(1937, 8 de juny). Los ciclistas españoles que actúan en carreteras francesas se manifiestan. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 1 de juliol). Ayer empezó la vuelta a Francia. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 8 de juliol). La volta a França. Diari de Tarragona, p. 4.

(1937, 21 de juliol). La volta a França. La Rambla, p. 2.

(1937, 10 de juliol). Los corredores españoles del "Tour" dejan el cincuenta por ciento de sus ganancias para el fondo de los huérfanos de guerra. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 18 de juny). Proves preparatòries. La Rambla, p. 2.

(1937, 3 de juliol). Un magnifico gesto de los corredores españoles. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 23 de juliol). En Espagne où se joue le destin de l'Europe. L'Humanité, p. 6.

(1937, 15 de juliol). Cataluña y España, saldrán conjuntamente. El Mundo Deportivo, p. 1.

Part Final

(1937, 21 de juliol). 20 nations s'affronteront à l'Olympiade d'Anvers. Sport, p. 1.

(1937, 14 de juliol). El domingo próximo, jornada del deporte Popular y Folklore. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 14 de maig). El pacte de no intervenció. Las Noticias, p. 6.

(1937, 11 de juny). Els jocs d'Anvers. La Rambla, p. 2.

(1937, 8 de juny). El deporte al Servicio de la causa. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 17 de juny). La participación a la Olimpiada Obrera de Amberes se organiza. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 3 de juny). La selección de la representación obrera para los juegos de Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 14 de juny). Curses de selecció. La Rambla, p. 2.

(1937, 3 de juliol). Oposiciones para los Juegos de Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 5 de juliol). Más que probables representantes de Cataluña en los juegos Populares de Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 14 de juliol). Todos los catalanes que van a Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 28 de juny). Els Jocs d'Anvers. La Rambla, p. 3.

(1937, 10 de juliol). Olimpiada Obrera de Amberes. La Vanguardia, p. 4.

(1937, 2 de juliol). Natació. La Rambla, p. 2.

(1937, 23 de juny). Olmos champion d'Espagne le " Barcelonetta Amateur Club" et es "Belges Hillen et Mine" contre les meilleurs nageurs français de la FSGT. Sport, p. 1.

Part Final

(1937, 2 de juny). La representació de Catalunya a los Juegos Populares de Amberes. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 21 de juliol). A iniciativa de Catalunya se han unificado los equipos que deben representar a España en la Olimpiada Obrera. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 14 de juliol). Els esportius que representaran a Catalunya, La Rambla, p. 3.

(1937, 23 de juliol). Los seleccionados catalanes en el transcurso del festival benéfico, desfilaron para prestar la promesa olímpica. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 29 de juliol). La delegación española en la III Olimpiada Obrera Internacional. La Vanguardia, p. 2.

(1937, 4 d'agost). L'Espagne peut – elle prendre sa revanche sur l'URSS à Colombes? Sport, p. 5.

(1937, 8 de juny). Homenatge a Mèxic. La Humanitat, p. 1.

(1937, 23 de juny). La excursió del Barcelona a Méjico. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 27 de juliol). La gira del Barcelona. La Vanguardia, p. 2.

(1937, 12 de juliol). Los azulgranas en Méjico. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 29 de juliol). Las excursiones de la selección Vasca y del Barcelona. La Vanguardia, p. 2.

(1937, 30 d'agost). Ha terminado la actuación azulgrana en Méjico. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 23 de setembre). ¿Ha terminado el Barcelona su “tournee”? El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 11 de juny). La “Tournee” de la delegació. La Rambla, p. 2.

Part Final

(1937, 4 d'agost). Nos victòries. Sport, p. 1.

(1937, 9 de gener). La III Olympiade ouvrière d'Anvers. Sport, p 1.

(1937, 11 d'agost). Aptheóse des manifestations Internationales de la FSGT. Sport, p. 2.

(1937, 11 d'agost). Des performances de grande classe et... un record... Sport, p. 1.

(1937, 9 d'agost). La URSS volvió a vencer a España en futbol, esta vez por 2-0. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 12 d'agost). Después de cumplida su misión deportiva- patriótica. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 29 d'agost). Els Esports. La Publicitat, p. 2.

(1937, 2 de setembre). Prou missions de "propaganda" a l'estranger. L'autonomista, p. 1.

(1937, 7 de setembre). Los deportistas españoles que eludieron sus obligaciones militares. La Vanguardia, p. 5.

(1937, 8 de setembre). De la deserción de unos deportistas. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 12 d'octubre). El equipo del Barcelona ha regresado a medias. El Diluvio, p. 2.

(1937, 13 d'octubre). Rafa també ha desertat. Llibertat, p. 4.

(1937, 19 de setembre). Escolà i Balmanya han firmado por el "FC Sete". El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 30 de setembre). Vantolrà se queda en Méjico solicitado al gobierno de la nación hermana. El Mundo Deportivo, p. 1.

Part Final

(1937, 20 d'octubre). Zabalo al Racing de París. Llibertat, p. 4.

(1937, 11 d'octubre). Las impresiones de los jugadores azulgranas a su regreso de América. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 16 d'octubre). El Ministerio de Instrucción Pública y el Consejo Nacional de Educación Física y Deportes ordenan el regreso de los deportistas españoles situados en el extranjero. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 18 d'octubre). Ni deportistas incontrolados, ni campeonatos infantiles suicidas. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 14 de setembre). También el futbol víctima de manejos fascistas. La Vanguardia, p. 2.

(1937, 16 d'octubre). Esportives. L'autonomista, p. 2.

(1937, 22 de desembre). Acerca del torneo de infantiles. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 6 d'octubre). Los campeonatos de Mataró se celebran con éxito. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 19 d'octubre). Campionat Comarcal. Front, p. 2.

(1937, 11 d'octubre). La necesidad de impulsar las competiciones infantiles. El Mundo Deportivo, p. 4.

(1937, 20 d'octubre). Órdenes del Ministerio de Instrucción Pública. Las Noticias, p. 3.

(1937, 16 de juny). Per la preparació física de la joventut. La Rambla, p. 4.

(1937, 3 de setembre). El "Concurso Catalán de Natación" que empieza el Domingo. El Mundo Deportivo, p.1.

(1937, 18 d'octubre). ¿Qué orientaciones hay que dar al movimiento deportivo? El Mundo Deportivo, p. 1.

Part Final

(1937, 2 de setembre). Desde el frente y pensando siempre en el deporte. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 30 d'octubre). Hay que ayudar a los clubs sin piscina. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 23 d'octubre). Las conferencias polémicas del A.E.P. La Vanguardia, p.4.

(1937, 3 de setembre). El "Concurso Catalán de Natación". La Vanguardia, p. 3.

(1937, 5 de setembre). El "Concurs Català de Natació". Diari de Catalunya, p. 2.

(1937, 4 de setembre). Un gran "Concurso Catalán de Natación" empieza mañana. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 8 de setembre). El Comité Obrero del C.N. Barcelona nos habla de la actitud de sus nadadores. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 18 de setembre). En la piscina del C.N. Barcelona. La Vanguardia, p. 2.

(1937, 30 de setembre). La Federación catalana de Natación en la brecha. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 3 de setembre). El deporte profesional. Las Noticias, p. 3.

(1937, 4 de setembre). Iniciatives del CCEP. Las Noticias, p. 4.

(1937, 28 de novembre). Deportes. El Diluvio, p. 6.

(1937, 12 de setembre). El "Comitè Català pro Esport Popular" explica... El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 17 d'octubre). Actes a celebrar avui en els quals hi prenen part elements tarragonins. Llibertat, p.4.

(1937, 6 d'octubre). "¡El deporte de cara a la guerra!" Las Noticias, p. 6.

Part Final

(1937, 15 de setembre). Inscripciones para cursos de monitores deportivos. Las Noticias, p. 4.

(1937, 18 de setembre). La campaña de la UGT. Las Noticias, p. 4.

(1937, 19 de setembre). La educación pre miliar obligatoria. Las Noticias, p. 3.

(1937, 16 d'octubre). "Un campionat sense campionat". La Rambla, p. 2.

(1937, 19 d'octubre). Los partidos del domingo, inaugurando la temporada. La Vanguardia, p. 4.

(1937, 11 de setembre). Mañana comienza la copa Cataluña. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 7 de novembre). El gran festival a provecho de Asistencia infantil. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 23 de desembre). Hacía un torneo de la "Associació de Penyes del Futbol". El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 10 de novembre). Una magnífica demostración de las orientaciones físicas de la actual educación pre-militar. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 27 de novembre). Partidos benéficos para esta tarde. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 3 de desembre). Un festival deportivo cultural. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 10 d'octubre). L'aviació esportiva militar. Las Noticias, p. 3.

(1937, 4 de desembre). En Pins de Vallés. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 16 de desembre). El Hospitalet con refuerzos, frente a un combinado artillero. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1937, 18 de desembre). 135 Brigada Mixta. El Mundo Deportivo, p. 2.

Part Final

(1937, 6 d'octubre). José Torrens inaugura las conferencias de temas deportivos relacionados con la guerra. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 8 d'octubre). La moral de guerra en el deporte. La Vanguardia, p. 2.

(1937, 16 d'octubre). Conferències del AEP. Las Noticias, p. 3.

(1937, 8 d'octubre). El cicló de conferencias polémicas de la sección de Gimnasia y Deportes del Ateneo Enciclopédico Popular. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1937, 17 de novembre). L'equipe d'Espagne qui brilla d'un vif éclat aux Jeux Olympiques. Sport, p. 6.

(1937, 15 de desembre). Des couvertures pour les sportifs espagnols. Sport, p. 5.

(1937, 11 de novembre). Journée sportive Populaire de Solidarité en faveur de L'Espagne républicaine. L'Humanité, p.6.

(1938, 30 de març). Journée sportive pour l'Espagne républicaine. L'Humanité, p.6.

(1938, 5 de gener). A l'aide des sportifs d'Espagne. Sport, p. 1.

(1938, 1 de gener). Material per a l'exèrcit republicà espanyol. La Rambla, p. 2.

(1938, 2de febrer). A l'aide des sportifs espagnols. Sport, p. 5.

(1938, 6 de febrer). La grande épreuve européenne. Sport, p. 1.

(1938, 6 de febrer). La representación española ha quedado reducida a su parte femenina. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1938, 8 de febrer). Invitaciones del CCEP. Las Noticias, p. 3.

(1938, 6 de gener). Los atletas españoles ante el Cross de "l'Humanité" de París. La Vanguardia, p. 7.

Part Final

(1938, 15 de febrer). L'equip femení per al Cros de "L'Humanité". La Rambla, p. 2.

(1938, 23 de febrer). Feminines. Sport, p. 1.

(1938, 6 de febrer). La representación española ha quedado reducida a su parte femenina. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1938, 7 de febrer). Las mujeres de España al cros de "L'Humanité". El Mundo Deportivo, p. 1.

(1938, 17 de febrer). 6 Cross de "l'Humanité". L'Humanité, p. 1.

(1938, 21 de febrer). Une foule immense acclama les sportifs et "l'Humanité". L'Humanité, p.1.

(1938, 25 de febrer). Atletisme. Llibertat, p. 2.

(1938, 27 de febrer). El equipo femenino español en el "cros de l'Humanité". El Mundo Deportivo, p. 1.

(1938, 18 de gener). Les negociacions per les pròximes competicions. La Rambla, p. 2.

(1938, 5 de gener). El partido Iluro Pins no se jugó. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1938, 17 de febrer). ¿Llegara a iniciarse la "pre liga" el Domingo? El Mundo Deportivo, p. 1.

(1938, 2 de gener). Preparando la temporada de 1938. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1938, 15 de gener). Las competiciones futbolísticas de la federación. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1938, 15 de gener). Festival destinado a la compra de ropas de abrigo para nuestros combatientes. La Vanguardia, p. 10.

(1938, 25 de gener). Tercera jornada del torneo a la americana. La Vanguardia, p. 8.

Part Final

(1938, 17 de gener). El Barcelona es otra vez, triunfador definitivo. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1938, 1 de febrer). La barbarie fascista contra la civilización. El Diluvio, p. 1.

(1938, 6 de febrer). Copa Asociación. La Vanguardia, p. 12.

(1938, 21 de gener). La nueva junta del "C.N. Barcelona". La Vanguardia, p. 10.

(1938, 28 de març). El "C.N. Barcelona" abre los brazos a las mujeres. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1938, 25 d'abril). El C.N. Barcelona reglamento la ampliación de su sección femenina. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1938, 4 de gener). L'associació de Penyes. La Rambla, p. 2.

(1938, 6 de febrer). Cómo funciona la "Associació de Penyes de Futbol de Catalunya". El Mundo Deportivo, p. 2.

(1938, 2 de gener). El "Comité Català pro Esport Popular" visita al Presidente de la Generalidad. La Vanguardia, p. 10.

(1938, 19 de maig). L'adequació dels terrenys de joc. La Rambla, p. 2.

(1938, 3 de gener). Diada Internacional. La Rambla, p. 2.

(1938, 12 de febrer). Futbol. La Rambla, p. 2.

(1938, 7 de febrer). Literatura i esport. La Rambla, p. 2.

(1938, 10 de març). Cros de Treball. La Rambla, p. 2.

(1938, 21 de març). No empezó aún la liga catalana de futbol ni hubo la carrera pedestre de "Treball". El Mundo Deportivo, p. 1.

Part Final

(1938, 22 d'abril). Cros de "La Populaire" La Rambla, p. 2.

(1938, 30 de maig). XXX Aniversari de l'esport treballista francès. La Rambla, p. 2.

(1938, 2 de juny). Entrenament d'esportistes. La Rambla, p. 2.

(1938, 23 de juny). Delegació catalana. La Rambla, p. 2.

(1938, 4 de juliol). Festival Esportiu. La Rambla, p. 2.

(1938, 20 de juny). Martinenc- Selección. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1938, 15 de març). Preparació física La Rambla, p. 2.

(1938, 25 de juliol). El festival del martes en Les Corts. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1938, 8 d'agost). Cuerpo de Seguridad- FC Barcelona. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1938, 28 de març). La Lliga Catalana. La Rambla, p. 2.

(1938, 27 de juny). Los deportistas y la guerra. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1938, 30 de gener). Futbol en el frente de Aragón. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1938, 21 de març). Futbol en el frente. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1938, 20 de juny). Ha pasado unos días con nosotros el exterior internacional José Prat Ripollés. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1938, 20 de juny). Prat en Barcelona, nos habla de él y otros deportistas en el frente. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1938, 20 d'octubre). El diumenge a "Vista Alegre". Front, p. 2.

Part Final

(1938, 13 de setembre). El futbol re-animado por la actividad Deportivo-militar. La Vanguardia, p. 4.

(1938, 13 de juliol). Els Esports. La Rambla, p. 2.

(1938, 12 de setembre). Los equipos militares devuelven al futbol "barcelonés" aletargadas emociones e intereses desvanecidos. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1938, 1 d'agost). Per la tasca de la cultura física. La Rambla, p. 2.

(1938, 31 d'agost). Proyecto de competición militar. La Vanguardia, p. 9.

(1938, 7 de setembre). El Material esportiu, és material de guerra. La Rambla, p. 2.

(1938, 3 de setembre). Los deportes en el ejército. La Vanguardia, p. 9.

(1938, 12 de setembre). Futbol. El Mundo Deportivo, p. 2.

(1938, 29 de setembre). Material esportiu per a l'Exèrcit Popular. La Rambla, p. 2.

(1938, 9 de setembre). Actividad deportivo militar. La Vanguardia, p. 5.

(1938, 24 de novembre). Esportives. Front, p. 2.

(1938, 29 d'agost). Un próximo torneo de equipos militares. El Mundo Deportivo, p. 1.

(1938, 28 de setembre). El deporte para la guerra y para la paz. La Vanguardia, p. 5.

(1938, 23 de setembre). La organización del torneo Militar de futbol. La Vanguardia, p. 6.

(1938, 4 de setembre). La cultura física y los deportes para el pueblo y el ejército. La Vanguardia, p. 9.

Part Final

(1938, 21 de setembre). Vol a vela. La Rambla, p. 2.

(1938, 8 d'octubre). Notas informativas. La Rambla, p. 2.

(1938, 12 d'octubre). Prova Ciclista. La Rambla, p. 2.

(1938, 11 d'octubre). La actividad futbolístico militar dentro del movimiento nacional de "Airesol". La Vanguardia, p. 11.

(1938, 16 d'octubre). Actos para hoy. La Vanguardia, p. 2.

(1938, 11 d'octubre). Telegrama de la U.R.S.S. La Rambla, p. 2.

(1938, 1 de novembre). Empezó a jugarse con gran entusiasmo el Torneo Militar. La Vanguardia, p. 5.

(1938, 23 de setembre). L'inici del torneig militar. La Rambla, p. 2.

(1938, 30 d'octubre). Intenso período de actividad deportivo-militar. La Vanguardia, p. 5.

(1938, 11 de novembre). En plena actividad deportivo- militar. La Vanguardia, p. 5.

(1938, 27 de setembre). Preparació física dels soldats. La Rambla, p. 2.

(1938, 11 de novembre). Homenatge a la Joventut Soviètica i al poble de Madrid. La Rambla, p. 2.

(1938, 15 de novembre). Bombardeig a la ciutat de Barcelona. La Rambla, p. 2.

(1938, 15 de novembre). Los festivales de homenaje a Madrid y a la juventud de la U.R.S.S. La Vanguardia, p. 5.

(1938, 19 de novembre). Esportives. L'autonomista, p. 2.

(1938, 19 de novembre). La actividad Deportivo- militar. La Vanguardia, p. 5.

Part Final

(1938, 20 de novembre). Nutrida jornada de actividad Deportivo-militar. La Vanguardia, p. 5.

(1938, 24 de novembre). El torneo militar. La Vanguardia, p. 4.

(1938, 18 de novembre). Torneig de futbol de "l'Associació de Penyes de Catalunya". La Rambla, p. 2.

(1938, 23 de novembre). Cros Country trofeu d'any nou. La Rambla, p. 2.

(1938, 11 de desembre). Ha dado comienzo el trofeo "Airesol". La Vanguardia, p. 5.

(1938, 17 de desembre). "Airesol" prepara una importante carrera para Navidad. La Vanguardia, p. 5.

(1938, 21 de desembre). El festival tenístico celebrado ayer en el L.T.C. La Vanguardia, p. 5.

(1938, 28 de desembre). Los actos del domingo. La Vanguardia, p. 4.

(1939, 3 de gener). El torneo militar de futbol. La Vanguardia, p. 5.

(1939, 17 de gener). Se suspende toda la actividad deportiva. La Vanguardia, p. 5.

(1939, 12 de gener). Proves de selecció. La Rambla, p. 2.

(1939, 15 de gener). Espagne sportif populaire a été créé sans cesse. Sport, p. 19.

(1938, 15 de juny). Les sportifs espagnols comptent sur notre solidarité. Sport, p. 10.

(1939, 15 de febrer). L'aide des jeunes enfants réfugiés Espagnols. Sport, p. 5.

(1939, 15 de maig). Les réfugiés spagnols attendent notre aide. Sport, p. 20.

Part Final

(1939, 15 de juliol). Ce que nous avons fait pour les malheureux Espagnols.
Sport, p. 18.

c) Fonts d'arxiu

Fons d'associacions i fundacions. "Carta Comitè regional Baix Empordà", 1 de setembre de 1936, a arxiu Comarcal del Baix Empordà.

Fons documental. "Llibre d'actes de l'Ateneu Igualadí", 13 d'agost de 1936, a l'arxiu Històric de l'Ateneu Igualadí.

Fons documental. "Carta de la Atlètica Esportiva Ripollenca". Consell Comarcal del Ripollès.

Fons documental. Llibre d'actes del Ateneu Igualadí. 5 de novembre de 1936. Arxiu Ateneu Igualadí de la classe Obrera.

Fons digital. Arxiu Comarcal d'Igualada. Exercicis destinats a l'exèrcit popular, 10 de novembre de 1936, Filename: AFMI00381LO.JPG.

Fons digital. Arxiu Comarcal d'Igualada. Exercicis destinats a l'exèrcit popular, 10 de novembre de 1936, Filename: AFMI00380LO.JPG.

Fons documental. "Carta enviada al Pedal Club Bisbalenc". 14 de novembre de 1936. Arxiu Comarcal del Baix Empordà.

Fons documental. Cartells 1937. Arxiu Comarcal de L'Alt Empordà.

Fons Documental. "Partit de Futbol 20 de juny de 1937". Cartells. Arxiu Comarcal del Ripollès.

Fons Documental. "Liquidació del partit de futbol jugat entre un destacament Local i el F.C. Vendrell el 20 de juny de 1937". Arxiu Comarcal del Baix Penedès.

Fons Documental. "Liquidació del partit disputat entre un equip de Carabiners i l'Olot F.C.". 24 de febrer de 1938. Arxiu Comarcal de la Garrotxa.

Fons Documental. Cartells. Arxiu Comarcal de L'alt Camp.

d) Fonts oficials

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya. DOGC. 10 d'octubre de 1936, nº 291, p. 232.

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya. DOGC. 28 d'agost de 1936. nº 241. p. 1228.

Diari oficial de la Generalitat de Catalunya. DOGC. 28 d'octubre de 1936. nº 302, p.372.

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya. DOGC. 20 març 1937. Nº. 79, p. 1186.

ANNEXOS

Annexos

a) Fitxes de les entrevistes

Fitxa d'entrevista 1

<i>Nom de l'entrevistat/a:</i> Antoni Canovas
<i>Anys de l'entrevistat/a:</i> 97 anys
<i>Data de l'entrevista:</i> 25/07/2017
<i>Emplaçament on es va realitzar l'entrevista:</i> L'Hospitalet de Llobregat
<i>Durada de l'entrevista:</i> 29 minuts i 12 segons
<i>Gravació i Transcripció de l'entrevista:</i> Sí
<i>Condició:</i> Esportista
<i>Esport practicat:</i> Natació/ Atletisme
<i>Dades d'interès de l'entrevista:</i> Nedador seleccionat per a participar a l'Olimpíada Popular de Barcelona de 1936. A més a més, és molt interessant la seva experiència en el front de guerra. L'entrevistat explica la seva vivència al front on esports com el futbol i l'atletisme eren molt presents entre els milicians. Descriu que el seu capità fomentava la pràctica de l'esport i de la gimnàstica entre els milicians amb l'objectiu d'entreteniment i de mantenir la capacitat física.

Fitxa d'entrevista 2

<i>Nom de l'entrevistat/a:</i> Encarna Hernández
<i>Anys de l'entrevistat/a:</i> 100 anys
<i>Data de l'entrevista:</i> 17/07/2017
<i>Emplaçament on es va realitzar l'entrevista:</i> Barcelona
<i>Durada de l'entrevista:</i> 49 minuts 23 segons
<i>Gravació i Transcripció de l'entrevista:</i> Sí
<i>Condició:</i> Esportista
<i>Esport practicat:</i> Bàsquet
<p><i>Dades d'interès de l'entrevista:</i></p> <p>Confirmació de la celebració de partits de bàsquet a Barcelona durant la Guerra Civil. Descriu que existien molts clubs de la perifèria de Barcelona que es desplaçaven a la ciutat per jugar partits i tornejos de bàsquet. Desconeix si hi havia una causa solidària en la disputa dels partits.</p>

Fitxa d'entrevista 3

<i>Nom de l'entrevistat/a: Valentí Huch</i>
<i>Anys de l'entrevistat/a: 97 anys</i>
<i>Data de l'entrevista: 11 de novembre 2015</i>
<i>Emplaçament on es va realitzar l'entrevista: Barcelona.</i>
<i>Durada de l'entrevista: 44 minuts i 36 segons.</i>
<i>Gravació i Transcripció de l'entrevista: Sí</i>
<i>Condició: Esportista</i>
<i>Esport practicat: Atletisme</i>
<i>Dades d'interès de l'entrevista:</i> Practicant d'atletisme i gimnàstica durant la Guerra Civil va ser membre de la Lleva del Biberó.

Fitxa d'entrevista 4

<i>Nom de l'entrevistat/a:</i> Marina Rodrigo
<i>Anys de l'entrevistat/a:</i> 95 anys
<i>Data de l'entrevista:</i> 12 de febrer 2016
<i>Emplaçament on es va realitzar l'entrevista:</i> Corbera de Llobregat
<i>Durada de l'entrevista:</i> 56 minuts i 41 segons.
<i>Gravació i Transcripció de l'entrevista:</i> Sí
<i>Condició:</i> Cambrera
<i>Esport practicat:</i> Cap
<p><i>Dades d'interès de l'entrevista:</i></p> <p>Aquest testimoni té força interès pel fet que es va encarregar de servir el menjar als presoners que durant la Guerra Civil foren passant per la presó de la "Jefatura de policia" ubicada a la Via Laietana de Barcelona.</p>

Fitxa d'entrevista 5

<i>Nom de l'entrevistat/a:</i> Alfons Canovas
<i>Anys de l'entrevistat/a:</i> 96 anys
<i>Data de l'entrevista:</i> 14 d'octubre del 2016.
<i>Emplaçament on es va realitzar l'entrevista:</i> Barcelona
<i>Durada de l'entrevista:</i> 22 minuts 6 segons.
<i>Gravació i Transcripció de l'entrevista:</i> Sí
<i>Condició:</i> Esportista
<i>Esport practicat:</i> Waterpolo
<i>Dades d'interès de l'entrevista:</i> Va formar part d'una de les milícies que van partir el mes de juliol de l'any 1936 en direcció al front d'Aragó. No recorda que durant la Guerra Civil practiques esport.

Fitxa d'entrevista 6

<i>Nom de l'entrevistat/a:</i> Jaume Castelltort
<i>Anys de l'entrevistat/a:</i> 96 anys
<i>Data de l'entrevista:</i> 12 de setembre del 2014.
<i>Emplaçament on es va realitzar l'entrevista:</i> Barcelona
<i>Durada de l'entrevista:</i> 45 minuts i 36 segons
<i>Gravació i Transcripció de l'entrevista:</i> Sí
<i>Condició:</i> Esportista
<i>Esport practicat:</i> Natació
<i>Dades d'interès de l'entrevista:</i> Membre del C.N. Barcelona que ens va explicar els problemes que tant ell com la entitat van haver de superar durant la Guerra Civil.

Fitxa d'entrevista 7

<i>Nom de l'entrevistat/a:</i> Lluís Martí Bielsa
<i>Anys de l'entrevistat/a:</i> 95 anys
<i>Data de l'entrevista:</i> 8 de juny del 2017
<i>Emplaçament on es va realitzar l'entrevista:</i> Barcelona
<i>Durada de l'entrevista:</i> 40 minuts i 13 segons
<i>Gravació i Transcripció de l'entrevista:</i> Sí
<i>Condició:</i> Responsable d'un gimnàs
<i>Esport practicat:</i> Cap
<i>Dades d'interès de l'entrevista:</i> Testimoni membre del PSUC i que va ser responsable d'un gimnàs controlat per aquesta organització.

Fitxa d'entrevista 8

<i>Nom de l'entrevistat/a:</i> Enriqueta Sisquella
<i>Anys de l'entrevistat/a:</i> 97 anys
<i>Data de l'entrevista:</i> 16 de novembre del 2017.
<i>Emplaçament on es va realitzar l'entrevista:</i> Igualada
<i>Durada de l'entrevista:</i> 37 minuts i 57 segons
<i>Gravació i Transcripció de l'entrevista:</i> Sí
<i>Condició:</i> Esportista
<i>Esport practicat:</i> Tennis Taula
<i>Dades d'interès de l'entrevista:</i> Testimoni que ens va explicar la situació esportiva a la ciutat d'Igualada durant la Guerra Civil.

b) Model i exemple d'una de les transcripcions

Entrevista a Valentí Huch

1V: Bueno pues, per allà els sis anys el meu pare va tindre la desgracia de que un autobús que ell era el "jefe" dels autobusos que coordinaven el Sant Joan, Camprodon tot allò i un xofer que estaria sonat o begut o no se, però ell mentre estava ordenant les coses darrere del autocar, va fer marxa enrere i el va atropellar. I una roda li va passar per aquí, jo encara ho recordo jo tenia tres o quatre anys, hi havia un home que feia anar les cames a sota i clar tant petit doncs clar ho veia, però no sabia que hi era i es veu que va quedar una mica delicat. Va quedar bastant delicat perquè a Sant Joan de les Abadesses, molts pobles tot l'any hi havia neu, hi era molt fred, cada any no fallava, allò que deien per nadal o per Sant Esteve, pluja o neu, aquelles coses passaven abans. Ara no, ara plou i neva quan li dona la gana.

2F: L'esport era molt complicat allà.

3V: Sí, Bueno llavors vam baixar cap a Barcelona que no era exactament a Santa Andreu el poble sinó que ens vam quedar a cinc quilometres de Sant Andreu , allà on hi ha el "cuartel" de Sant Andreu, Torres i Bages, allà pues cinc quilòmetres hi havia unes casetes que ara hi ha la trinitat nova, i resulta que mira vam quedar allà en aquelles casetes darrere hi havia la via, i vam estar allà fins els dotze anys, jo allà tenia col·legi, i el tenia li deien els Josefins que era un col·legi que estava a Sant Andreu, hi havia cinc quilometres d'allà on vivíem a Sant Andreu.

4F: Tenia que anar caminant cap allà Sant Andreu?

5V: No corrents, teníem la colla i sempre corríem.

6F: Ja de ben petit sempre anava corrents al col·legi?

Annexos

7V: Sí cada dia , perquè a casa es feia l'olla , l'olla de carn, d'escudella, i allà bullint amb el carbó, perquè clar no hi havia res d'això, estava tot molt "atrassat". Llavors clar, havies de dinar a casa, i "bueno", pues de bon de matí avall corrent amb la carpeta sota el braç, i arribaves als Josefins, allà feies el que havies de fer en el col·legis, hi havia un capella que...

8F: Molt recte?

9V: Era un home que gaudia fotent cops. Amb la barrota de la cadira si no anaves a missa el diumenge el dilluns ja t'esperava.

10F: O es que es portaven molt malament? Potser vostès es portaven molt malament?

11V: No, no, no, nosaltres érem normals. Collons era mig hivern, estava mig encostipat, hi havia de fer el camí per anar-te a missa, els cinc quilometres, mes cinc tornar deu, clar pues a lo millor feies el ronso i no anaves, clar ja t'esperava el dilluns amb el barrot de la cadira, aquelles cadires de palma. Ja no entraves dintre, ja ens quedàvem al pati els que no havíem anat a missa, en una filera, i feia posa els dits de punt, i si no ficaves la ma te la fotia al cap...

12F: Molt mala baba...

13V: Molt mala baba sí. El van buscar enseguida, quan va vindre la guerra el van liquidar.

14F: I quan va vindre la guerra, vostè seguia corrent i fent esport?

15V: Sí, sí, sí. Aleshores jo , nosaltres vam baixar als dotze anys, vam baixar a Sant Andreu, al costat dels "cuartels", el mateix carrer gran el 460, davant de Torres i Bages vam agafar una casa d'aquelles antigues, que hi ha al carrer gran, i als dotze anys vam baixar. Aleshores jo cada dia pantalons curts i camiseta i m'enfilava corrents cap allà dalt cap a Prosperitat, me'n anava un camí de cabra que hi havia i corrents corrents me'n anava fins a la Torre de Baró fins a una

caseta blanca que hi havia, allà donava la volta hi tornava. Això cada dia, després al pati de casa tenia una un tros de tronc clavat al terra encoixinat, llavors jo quan en llevava, abans d'anar a córrer agafava el mall i pim pam, pim , pam. I així vaig estar fins que vaig anar a l'ateneu que era un gimnàs, un gimnàs bastant bo de la plaça Ambrosa, molt a prop de Sant Andreu allà on vivia. I jo caminant cap a la plaça Comerç, allà hi havia la plaça Ambrosa, hi havia un gimnàs bastant bo allà a la plaça hi vaig anar allà a apuntar-me. I Bueno, el primer dia, com que jo estava era prim però tenia molta musculatura i clar al despullar-me amb les calcetes, i va haver un monitor i li va dir amb un, pregunta-li en aquest perquè ve.

16F: I li va vindre i li va preguntar a vostè, perquè venia al gimnàs?

17V: Perquè jo era molt musculat i perquè tenia que anar a fer, jo feia les cordes , saltava, jo feia de tot. Pregunta perquè la majoria que anàvem als gimnasos, ara es prenen moltes porqueries però abans no, abans fèiem grans esforços amb sueca , romana, i "dale" que "dale", perquè abans fèiem boxa, lluita lliure, ho barrejàvem tot, però havies d'estar bastant preparat, Bueno pues vaig estar un any anant allà...

18F: I tot això es abans de la guerra?

19V: Sí als disset anys, i llavors em vam passar una papereta dient que havia d'anar passar instrucció pre militar en un camp que hi havia de futbol allà a la Sagrera, i jo treballava al Clot i me'n anava a la Sagrera i preniem el pas, a fer instrucció. Però això als disset anys, treballant i anant allà, resulta que als divuit anys el 12 de març de l'any 1938 ja hem vam passar la papereta que m'havia d'incorporar portant-me les mantes, el plat i la cullera.

20F: Ho havia de portar de casa tot això?

21V: Sí ho havia de portar de casa i tal com anaves marxaves. Amb la manta posada aquí amb bandolera, i resulta que vaig anar a parar a Pins del Vallés, hi allà vaig estar-hi uns quinze dies, llavors allà van formar els exercits i ens van

Annexos

enviar uns a un “puesto” i d’altres a altre. A mi, em van enviar a Isona que eren unes trinxeres que hi havia allà, a rellevar les columnes de Durruti, perquè els hi van dir com que va entrar diríem de “jefe” de l’estat Negrin, pues aquell va fer l’exercit popular, i amb ells els hi van dir o us quedeu a l’exercit o a casa, però les columnes s’han acabat, perquè aquella gent anava a la seva no? I uns es van quedar i altres van marxar.

22F: Perdoni, a que es refereix que aquella gent anava a la seva? Les columnes de milicians...?

23V: Sí, les columnes de milicians eren voluntaris.

24F: Quin record te de les columnes de milicians voluntaris? Vostè per exemple practicant esport que m’ha dit que anava a un Ateneu al principi de la guerra l’any 1936 -37 se’n recorda de quina idea tenia vostè d’aquests voluntaris que s’allistaven a les milícies?

25V: Bueno, els voluntaris francament jo no era partidari, no que no ho sentis, sinó que no era partidari d’anar a pujar a una camió i anar-me’n a morir. Jo no volia morir i per tant el meu cosí família tots van fotre el camp cap el front d’Aragó, tocant a Saragossa, per allà van parar, llavors jo aquella gent, jo comprenc que algú s’havia de fer, perquè nosaltres vam ser atacats, nosaltres no vam declarar cap guerra, va ser un altre senyor que ens va declarar la guerra i van vindre amb el “plan” de talla colls, i nosaltres pues francament, el que s’anava voluntari es perquè ho sentia i a mes a mes, anava al seu aire desperdigat, voluntari, i també tenien la convicció de que els pobles que entraven ho arrasaven tot, el menjar i tot, la gent havia de fotre el camp, en fi, també no miraven prim i també es van incorporar voluntàries una colla de dones, d’aquestes dones que volten per allà no, que fan carrer, se’n van anar i van empastifar a molta gent.

26F: I això que diu que arribaven als pobles i ho arrasaven tot a que es refereix a les milícies que sortien d’aquí de Barcelona?

27V: No, per exemple el poble d’Isona , aquella gent estaven molt enfadats perquè aquell poble el dominaven nosaltres els rojos, però resulta que aquella

Annexos

gent va haver de marxar perquè van quedar entre dos focs i van haver d'abandonar, però abandonar amb les espartenyas. Marxar i no emportar 'sen res, clar quan van arribar els rojos, clar doncs aquell poble pràcticament era seu. Les ametlles, l'oli i tot, tot va volar en quatre dies, s'hi havia bestiar també se'l van fotre, en fi no anaven solament a matar gent o contra Franco, sinó que també per allà on passaven ho arrasaven.

28F: M'imagino, diguéssim si es pot dir d'una manera determinada, era perquè també hi havia carències, no? Hi havia carències entre les milícies i a lo millor deien, mira hem arribat a un poble i mira...

29V: Al poble només va quedar una dona i es va camuflar a l'església, perquè resulta que els nacionals o feixistes estaven a l'altre banda, feia com una bouada, nosaltres estàvem aquí dalt tocant la part dreta del poble, i els altres estaven a l'altra banda, hi havia una bouada molt gran però cada dos per tres fotien "canyonaços" els canons no paraven, i les cases estaven bastant tocades dels impactes que li fotien els nacionals. Aquella dona es va camuflar a l'església perquè estava més protegida a l'església, i nosaltres com que dominaven el poble, els feixistes no dominaven, dominaven nosaltres, agafàvem un sac buidàvem ampolles i ens anàvem cap al poble, i quan arribàvem al poble sortia aquella pobre dona que ja era gran, una dona que aparentment jo diria que podria tindre vuitanta setanta anys, i sortia allà fora i quan ens veia amb el sac, lladres, pillos...

30F: Us deia de tot...

31V: (riu) a nosaltres, calli cony que venim a buscar oli només. Que oli quedava allà, ara ametlles hi tot no, perquè allò era un país d'ametlles...

32F: Però ja li havien fet tantes que ja la dona ja...

33V: Sí, i els animals que no se'n van sortir que van quedar allà també se'ls van fotre no, però aquella pobre dona no se que li va passar al final perquè clar llavors va resultar que jo em vaig quedar en aquelles trinxeres d'allà, de Isona i a

Annexos

rellevar als del Durruti, i llavors resulta que jo tenia un comissari polític del batalló, que era un home que li agradava pujar, que li agradava destacar-se, i un bon dia diu, dema marxem, i a on anem el meu batalló, es va presentar voluntari a anar al Ebre...

34F: A la batalla de l'Ebre.

35V: Sí, Bueno, ostia a l'Ebre i vam fotre molts quilometres caminant, nit i dia plovent, quedant-se allà al marge amb aigua a l'esquena, fins que vam arribar a la serra Pandols, llavors serra de Cavalls, i vam parar, però a mi em va estranyar molt perquè el camí que anàvem vaig trobar un milícia de les columnes internacionals que estava netejant l'arma, el fusell, i cony i ¿como es que estan limpiando el arma? Nos han dado la orden de que nos marchemos ya. Perquè si ens agafa en Franco ens pela, i jo vaig dir ostia, aquí hem arribat ara els quatre joves i els quatre vells i ara aquests que ens poden protegir foten el camp ja vaig veure que la cosa estava...

36F: Estava perduda...

37V: Estava malament si. I vam arribar aleshores a un punt que a les tres de la tarda vam trencar els fronts, perquè era anar i venir allò, era contínuament la serra de cavalls...

38F: Ho conec, ho conec. Fa dos anys la lleva del biberó va fer un acte que es l'últim que es va fer allà a la serra de Pandols.

39V: Bueno pues, llavors resulta que allà a les tres de la tarda, van trencar els fronts ja venien corrents els nostres, clar venien els primers, els altres fotent tiros al darrer, aleshores clar ens vam tindre que mobilitzar ràpid, hi havia un canya molt alt i feia molta pendent, es clar al tenir molta pendent si les bombes cauen aquí t'enganxen et destrossen, clar lo lògic era quedar-te allà al "canys" perquè van començar a venir sis bombardejos que venien carregats, i havia un tal cendra, aquest no li va passar res perquè el vaig trobar després jo a la Rambla. Hi estàvem tombats al terra i venen aquelles nou "paves", i jo com que jo les

Annexos

mirava dic , deuen passar, i diu no, aquests venen per nosaltres. No fotis, i sí, sí, sí, ho tenien tant controlat que fins quan van arribar a un cert punt, fotent variació i venen cap a nosaltres. Tot aquell batalló se'n va anar a fer punyetes. I jo sort que vaig anar rodolant i em vaig quedar a peu pla, perquè els que van quedar allà al canya aquestes bombes els van amatrallar van quedar ben fregits. I l'Hernández va morir al meu costat, i només va dir ja ens han tocat, i jo el vaig mirar estava al costat, es gira de panxa enlaire i va quedar groc mort, es veu que li van fotre un tros de metralla, i a mi em van fotre quatre trossos de metralla, em van tocar, com que estava pla, a la planta del peu encara porto el tros, i aquí el peroné, va entrar pel tendó d'Aquil·les i al peroné, i després tinc tres trossets a la base del pulmó esquerre, perquè van entrar pel darrera, jo ja sabia que tenia sang, però no sabia perquè, i resulta que en una de les revisions que em feia la SEAT, jo a la SEAT vaig treballar-hi vint-i-vuit anys fins arribar a mestre de taller, vaig haver de lluitar molt, i llavors resulta que en una sèrie de revisions que es feien cada any, hi havia una tal Pepi, deu estar morta, feia revisió amb els raigs X i diu que t'has empassat algun dia ferros? Home no, perquè? Home es que hi ha tres trossets a la base del pulmó esquerre.

40F: Fins la revisió de la SEAT no es va donar compte de que tenia els ferros al pulmó.

41V: Em va donar compte la Pepi, amb els raigs X de la SEAT, però això fa molts anys. En les primeres revisions em va dir s'hi m'havia empassat tres ferros, però Bueno, ella ho va veure...

42F: Tornant a la Guerra Civil...

43V: Aleshores resulta que allà em van ferir i un cop va vindre la tarda, els van parar en els feixistes, els van frenar els que van quedar, però del meu batalló entre morts i ferits vam quedar vuitanta, les quatre companyies van quedar fetes una llàstima, i llavors es clar tothom cridant i plorant i un amb la cama tallada i fins les vuit de la nit no em vam vindre a buscar que estava estirat amb un palm de sang. I em va portar a l'hospital de sant Joan de Reus, un hospital de sang que tenia com a missió que si jo entrava ferit amb quatre ferides obertes que lo

Annexos

lògic es que m'haguessin tret lo que fos, no em van treure res, vaig entrar a les nou al quiròfan i quan em vaig despertar ja era la una del migdia amb unes cortines que hi havia i dient ostia on estic? ,no sabia ni ha on estava. Bueno si m'han operat, si embenat i merdes però llavors em vaig deixar tota la metralla, encara la porto, tenia una metralla que em va entrar per aquí el darrere que tenia dotze centímetres de profunditat que em va tallar una vena, i es clar aquella vena la metralla la tapava però quan es movia la metralla pum venia una hemorràgia, i vinga hemorràgies, fins que em van enviar a Girona a un tal Xavier que li deien el Carnicer, perquè no parava de tallar cames i peus, però almenys a mi em va operar, em va lligar la vena, no se com ho fa però jo ara quan bellugo la cama...

44F: Encara es belluga...

45V: Es un paquet, es un paquet. Però la metralla no entenc perquè no me la va treure. Com que no va fer cap radiografia no va veure la metralla.

46F: I ara la metralla no li molesta per fer esport?

47V:No ja me la van treure. Llavors si cada tres mesos se m'inflava la cama amb una podrimenta i unes febrades de por, i resulta que l'any quaranta dos, vaig anar a Girona, de Girona en van operar i em van lligar la vena, aleshores teníem que estar dins de l'exercit, dels rojos o nacionals però fins que no cridaven les quintes del rojos, no podies incorporar però jo vaig tindre sort que l'any trenta nou que ja havien entrat els nacionals jo estava a casa amb les ferides obertes, i es clar a mi algú m'havia de curar i els dispensaris no eren militars, per tant, em podien curar, ells no ho eren i em podien curar, els militars sinó presentaves, et feies presoner tampoc et curaven, "bueno", doncs va resultar que no vaig tindre mes remei d'entrar a l'auditoria de guerra, al palau de justícia d'aquí al arc de triomf. I vaig entrar com a funcionari a cuidar el fitxero i tot això, es clar jo vaig entrar i un tal Asensi que era el "jefe" d'allà de l'auditoria de guerra, li vaig dir, miri ho sento molt però jo tinc ganes de treballar però tinc una ferida que em fot bastant, "a pues nada usted tranquilo haré que le hagan el parte para ir a nuestro médico", i vaig anar al metge dels nacionals, i efectivament vaig anar allà amb un doctor i diu això es una ferida fistulosa, ili dic miri jo no se que es el que es

però cada tres mesos se'm rebenta. A pues s'ha d'operar això, miri es que precisament ahir vaig entrar a l'auditoria de guerra, collons quins collons que te vostè, o sigui que entra allà a fer funcions i resulta que m'han d'operar, home vostè m'ha dit que vingués i jo he vingut, però no molt bé aquell Asensio ho va portar molt bé, "pues nada, nada que lo operen". I sí, sí vaig anar a la casa de Toledo, allà a la vora de la arrabassada, aquell hospital que hi ha tan antic, i vaig anar allà van veure on estava la metralla i en dos dies en van treure la metralla i es van acabar les infeccions. Llavors resulta que estan a l'auditoria de guerra i va haver sempre hi ha a tot arreu les cabres negres que ho espatllen tot, estàvem la mar de be allà a l'auditoria de guerra menjant allà i tot, hi anàvem a la Barceloneta a banyant-se i resulta que un bon dia tres que anaven a la presó a la model a prendre declaració dels rojos que tenien pràcticament pena de mort, resulta que per diners feien desaparèixer les denúncies i els tius pel carrer, clar es van donar compte la família dels perjudicats que un tiu anava pel carrer tenint pena de mort. Clar, llavors van fer una investigació i van adonar-se que un tal Busquets i no se que eren tres, que per "cuartos" feien aquest fetxoria, clar nosaltres pertanyeríem estant a l'auditoria de guerra, a infanteria, i l'auditoria de guerra ens van fotre una escombrada i ens van fotre a tots al carrer, a tots menys a tres a la presó, aquests tres que anaven amb la maleta amunt i avall, aleshores em va tocar a mi anar a Valladolid, el "cuartel" de transeünts, vaig anar allà amb la espera de que em donguessin cos, i efectivament van fer una companyia de defensa química, només hi havia una a cada regió, i érem setanta i em van enviar a Medina de Rio seco, allà a un canal que hi havia amb un fred que fotia, rentant amb el gel, "bueno" en fi, llavors de Rio Seco a Valladolid allà a San Gregorio hi ha una església, hi havia uns col·legis i allà hi vam anar la meva companyia i vam estar allà fins que ens van donar permís indefinit, vam baixar a Barcelona i de seguida a buscar feina. Clar, permís indefinit ja no sabies quan et tornarien a agafar i clar vaig trobar feina per mitjans del meu cosí, feina aquí al dos de maig cent-tretze que feien torns, ja vaig entrar allà en pla de prova i protegit per el meu cosí que l'apreciava molt hi vaig passar de llarg a fer "fresador", i vaig estar allà un any i set mesos, i llavors resulta que ens van tornar a mobilitzar. Clar l'any cinquanta tres ens van tornar a mobilitzar, perquè clar el Serrano Sunyer, no se que es va enamorar els alemanys volien passar, no se que un "follon" que tenia el Serrano Sunyer amb el Franco, el cunyat, Bueno pues van tindre "follon" i ens

Annexos

van tornar a mobilitzar. Això fins l'any quaranta cinc, l'any quaranta cinc ja em van donar la llicència, o sigui del trenta vuit fins al quaranta cinc vaig estar embolicat. El que passava es que jo procurava treballar, la meva feina, la meva il·lusió era ser operari bo, i clar anava d'un "puesto" a un altre i en quatre dies vaig canviar de cinc cases, perquè ja hi havia allò dels cinc punts, si et cassaves tenies els cinc punts i si tenies un fill com jo el vaig tindre l'any quaranta cinc, ara te setanta un anys, i llavors resulta que jo vaig anar saltant d'una casa a l'altre saltant fent proves, i vaig veure que anava responent i anava buscant no com ara que dius fa riure, però no només que em donguessin dues pessetes mes cada dia ja eren catorze ja em canviava d'empresa, ja entenia prou jo, com a "fresador" jo, el torn també el dominava molt...

48F: I tornant a la guerra, d'abans del trenta vuit, abans de que vostè marxés cap al front cap a Isona vostè estava en un gimnàs, en un ateneu...

49V: Sí, l'ateneu de la plaça Ambrosa...

50F: Allà a Sant Andreu, i vostè m'ha comentat que no es va fer voluntari per anar a la guerra, a les milícies, pel fet que tenia por que ho entenc perfectament, i pel fet que no estaven ben vistes del tot aquestes milícies...

51V: No, no, no. Hi havia un afany de venjança contra el franquisme. La gent joves i no tan joves jo els veia pujar als camions, hi havia un tiu els hi deia ell para, parava i fotien el camp.

52F: I perquè pujaven als camions?

53V: Perquè se'n anaven cap a la guerra...

54F: O sigui perquè s'identificaven molt amb el moviment, en el fet d'anar a la guerra i lluitar contra el Franquisme? O hi havia altres motivacions?

55V: No, no, no. Ells pujaven al camió i en cert punt depèn d'on estaven els fronts, depèn d'on estava la vertadera guerra, que de bon principi ja hi havia la gent que anaven voluntaris, sempre hi havien però la gent s'anava acumulant i agrupant i

Annexos

cada vegada hi havia mes, les columnes eren unes columnes molt ben formades i la gent anaven a matar i molts d'ells anaven corrent amb grup, uns portaven fusell d'altres no en tenien i aquell esperava que un caigués per agafar el fusell, perquè no hi havia armes, no hi havia armes.

56F: I els sindicats com la CNT, el POUM per exemple pressionaven molt als ciutadans per que...?

57V: Bueno, allà hi havia, jo on treballava era de la FAI CNT AIT, ehh, perquè corresponia al meu treball allà al sindicat, aleshores però hi havia la UGT que jo sempre els he tingut per uns cara girats. Que tenien enveja si la CNT havien ocupat la telefònica per exemple, llavors ja tenies el "follon" entre els partits i a l'any trenta set, es van llençar al carrer UGT, CNT, FAI, tots, però fotent barricades...

58F: Pels carrers de Barcelona...

59V: Si tu anaves pel carrer i "alto ¿Quién vive?", i si deies CNT t'agafaven i et trencaven el carnet i et fotien una patada al cul, i si ho feies al revés igual, era un cas diríem de poca germanor. Era una enveja entre partits, jo no entenc perquè, collons, si anàvem tots a per lo mateix. Perquè estàvem a plena guerra l'any trenta set i que hi hagués aquesta fal·lera, de fent-se la punyeta entre uns i altres, jo recordo que m'agradava molt voltar, havíem com estava la situació de Barcelona perquè hi va haver-hi tot allò que van allà al passeig de Sant Joan, que van obrir els convents, que hi havia les mòmies que les posaven allà...

60F: A les portes...

61V: a la paret, hi havia una que deien que estava embarassada, lo que sigui, però Bueno havia aquest cacau i jo això ho havia viscut. Aleshores, un bon dia em diuen saps qui a mort? Dic no, el germà Ascaso, eren tres germans, un va morir aquí a baix al paral·lel, l'altre no se que li va passar però el germà gran que portava una columna al front, al baixar aquí li van fote una emboscada i el van matar. Jo el vaig anar a veure al Clínic i sí, sí, estava ja gran, tenia el cabell blanc,

li van fotre, en fi era un temps que vertaderament el que ens havia de menester era germanor, era de tots anar a la mateixa, però no, no, no, havies d'anar molt al "tanto" perquè segons de quin partit erets perquè si no et fotien, i et fotien perquè havien les barricades, i segons com passaves et cridaven l'alto, i si arribaves allà amb ells i veies que erets de la CNT "estupendo, companero muy bien", però si erets contrari, pel carnet, encara que fos un carnet que te'l imposaven a la feina que feies, però de tota manera allò constava i tot això va ser un desajust "tremendo" perquè els de la UGT van atacar telefònica perquè ho tenia els de la CNT, però escolta tot era així, va ser un temps molt llastimós, perquè escolta no sabia ja a que anar, a que anar per trobar-te lliure, perquè la cosa no estava fina, perquè entre partits sempre ha sigut així, i francament jo no haguera sigut mai de la UGT. En canvi de la CNT, FAI, AIT home a mi m'agradava mes aviat tirar cap al revés perquè allí son uns cara girats, i a mes a mes els efectes que van portar sobre els atacs als comunistes tampoc hi havia dret en aquell temps, l'any trenta set portaven un any de guerra, i aquella ambició que hi ha hagut i son uns cara girats, i no m'ha convençut mai, ara jo tampoc era dels pujar amb una camió i anar-me'n al front, tampoc ho era amb el sentit que no volia morir.

62F: Se'n recorda si havia molta gent esportiva com vostè? O molts que pensessin...?

63V: No, no hi havia gaire gent que corria, i si corrien li fotien pedres.

64F: No però vull dir, en el gimnàs que vostè anava per exemple vostè se'n recorda si la gent estava motivada per anar al front? Se'n anaven molts voluntaris al front? O no, també pensaven com vostè i deien nosaltres ens quedem aquí a Barcelona?

65V: La joventut, perquè el meu cosí tenia nou anys mes que jo, i era un anarquista i de seguida se'n va anar al front d'Aragó, i al front d'Aragó va resultar con que hi havia les companyies de la guàrdia d'assalt, i quan eren per Camarasa que hi havia un pont, es veu que van deixar anar les comportes de Camarasa i se'ls va emportar a tots, i aquí va passar que van morir molts de la guàrdia d'assalt.

66F: I vostè se'n recorda, d'estar allà en el gimnàs en el trenta sis, trenta set, li diguessin d'anar a veure un partit de futbol o unes proves d'atletisme?

67V: No, no hi havia res. En aquell temps esta tot escombrat, no hi havia aquesta fal·lera que hi ha actualment amb el futbol, que omplen els camps, que omplen les pistes, això no existia. Recordo que jo corrents pel carrer, havia d'anar al "tanto", perquè la gent es pensava que havies anat a robar alguna cosa.

68F: I li miraven malament.

69V: Les dones no corrien al carrer, tenia dues germanes i mai se'ls hi havia ocorregut de córrer. Jo vaig començar a córrer perquè de nano ja corria, amb el temps de les pel·lícules dels americans amb els indis, al bosc de costat de casa imitàvem a les pel·lícules.

70F: Feien el mateix que els indis i els vaquers...

Annexos

c) Llistat de les capçaleres consultades

El Mundo Deportivo
La Vanguardia
L'humanité
L'auto
Sport
Diario de avisos de Manresa
Diari de Tarragona
El Diluvio
La Veu de Catalunya
La Humanitat
Fructidor
Las Noticias
La Rambla
La Noche
Avant
El Pueblo
Heraldo de Tortosa
Libertat
Solidaridad Obrera
Treball
La Publicitat
Diari de Reus
L'autonomista
El pla del Bages
Front
Butlletí de defensa local de Vilanova i la Geltrú
Brollador
A la lucha
Vibraciones
Butlletí d'assistència social
L'hora Nova
Cultura
Acció Sindical
Gerona CNT
Crònica Targarina
Diari del poble
Lluita, òrgan del partit socialista unificat i de la UGT

Annexos

